

Oana-Elena Rădăcină

Implicațiile utilizării calculatorului și internetului asupra dezvoltării sociale a tinerilor

Presa Universitară Clujeană

OANA-ELENA RĂDĂCINĂ

**IMPLICAȚIILE UTILIZĂRII
CALCULATORULUI ȘI INTERNETULUI
ASUPRA DEZVOLTĂRII SOCIALE
A TINERILOR**

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Maria Roth

Conf. univ. dr. Ana Cristina Baci

CSI dr. Monica Albu

ISBN 978-606-37-0497-0

© 2018 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./Fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>**

OANA-ELENA RĂDĂCINĂ

**IMPLICAȚIILE UTILIZĂRII
CALCULATORULUI ȘI INTERNETULUI
ASUPRA DEZVOLTĂRII SOCIALE
A TINERILOR**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2018

Oana-Elena Rădăcină este asistent universitar doctor la Facultatea de Științe Socio-Umane din cadrul Universității Lucian Blaga din Sibiu. Domeniul principal de pregătire și formare este asistența socială. Autoarea este licențiată în Asistență Socială și în Științe ale Educației, a urmat cursurile de masterat și doctorat la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. Principalele direcții de interes în cercetare sunt: dezvoltarea socială a copiilor/tinerilor din generația digitală, intervenții bazate pe dovezi în asistența socială și metode de integrare socială a persoanelor vulnerabile. În acest sens, autoarea a publicat mai multe articole în reviste naționale și internaționale de specialitate.

CUPRINS

Mulțumiri	8
Introducere: structura tematică a lucrării	9
Relevanța și noutatea temei în contextul cercetării actuale	13

Partea I: Dezvoltarea socială a tinerilor în contextul utilizării calculatorului și internetului

Capitolul 1: Era digitală și schimbările în dezvoltarea socială a tânărului	16
1.1 Contextul social al socializării digitale la adolescenți și tineri	16
1.2 Generația Y: identitate, socializare și reprezentare	17
1.3 Considerente privind dezvoltarea socială – încadrare terminologică și implicațiile utilizării calculatorului și internetului.....	21
1.4 Repere de analiză a identității sociale: adolescență - tinerețe și generația digitală.....	23
1.4.1 Dezvoltarea identității sociale în context tranzitoriu.....	23
1.4.2 Particularități de încadrare a vârstelor în perioade de viață	25
1.4.3 Schimbări survenite în perioada maturității timpurii	26
1.5 Premise ale dezvoltării dezirabile a tânărului adult	29
1.5.1 Caracteristicile perioadei de tranziție: adolescență – maturitate	29
1.5.2 Factori determinanți ai dezvoltării dezirabile la adultul tânăr	30
1.5.3 Dezirabilitate în mediul on-line	32

Capitolul 2: Teorii și studii privind dezvoltarea socială a tinerilor din generația digitală.....	39
2.1 Teoriile clasice și dezvoltarea socială pe fondul utilizării internetului.....	39
2.2 Utilizarea îndelungată a mijloacelor digitale	43
2.2.1 Dependența de calculator ca problemă socială	43
2.2.2 Descrierea perspectivelor sociologice explicative	45
2.3 Utilizarea internetului și dezvoltarea socială a tinerilor	49
2.4 Comunicarea on-line și relațiile sociale dintre adolescenți/tineri	52
2.5 Rețelele de socializare și dezvoltarea identității tânărului adult	54
2.5.1 Rețele de socializare: definiție, istoric	54

2.5.2 Utilizarea rețelei de socializare Facebook în rândul tinerilor.....	58
2.5.3 Aspecte benefice ale utilizării rețelelor de socializare.....	61
2.5.4 Riscurile utilizării rețelelor de socializare în rândul tinerilor	62
2.6 Rolul calculatorului/internetului în dezvoltarea școlară a tânărului	63
2.7 Utilizarea internetului și pregătirea profesională a tânărului.....	68
2.8 Comportamente de tip cyberbullying: risc și prevenirea riscului în mediul online	69
2.9 Efectele comportamentelor de tip cyberbullying asupra dezvoltării tinerilor	71
2.10 Strategii preventive și interventive în comportamentele de tip cyberbullying	73
Capitolul 3: Impactul utilizării calculatorului asupra tinerilor aflați în dificultate	77
3.1 Tinerii aflați în dificultate – o abordare descriptivo-categorială.....	77
3.2 Rolul terapeutic al internetului în practica interventivă asupra tinerilor vulnerabili: implicații directe ale utilizării calculatorului/internetului.....	80
3.3 Riscuri și inegalități în generația nativilor digitali.....	82
 Partea a II a: Cercetare empirică privind utilizarea calculatorului/internetului	
 Capitolul 4: Analiza sistematică a literaturii de specialitate cu privire la utilizarea calculatorului în context internațional	
4.1 Indicatori ai analizei sistematice	87
4.2 Utilizarea calculatorului si internetului: considerații teoretico-statistice	88
4.2.1 Date demografice privind utilizarea calculatorului si internetului.....	88
4.2.2 Practici de utilizare a calculatorului: Analiza variațiilor de gen, vârstă și statut social	92
4.3 Fundamentarea teoretică a cercetării	97
Capitolul 5: Metodologia cercetării empirice	99
5.1 Încadrare terminologică: definirea conceptelor abordate	99
5.2 Instrumente de colectare a datelor	100
5.3 Conceptualizarea metodelor și tehnicilor utilizate: interviul și observația on-line în cercetarea calitativă	101
5.4 Designul cercetării	104
5.5 Descrierea eșantionului de subiecți.....	106
Capitolul 6: Analiza și prelucrarea datelor	107
6.2 Etape în analiza și interpretarea datelor: Grounded theory – ca fundament al cercetării calitative	107
6.3 Codarea interviurilor – ca parte a procesului de analiză a datelor.....	108

Capitolul 7: Interpretarea datelor.....	111
7.1 Elemente descriptive în analiza datelor.....	111
7.2. Utilitatea mijloacelor digitate percepute de tinerii studenți	112
7.3. Caracteristici ale comunicării virtuale raportate la comunicarea de tip față în față	119
7.4 Rețele de socializare și dezvoltarea identității.....	125
7.5 Rolul calculatorului și internetului în pregătirea universitară.....	134
7.6 Internetul și alegerea/pregătirea profesională a tinerilor studenți	140
7.7 Beneficiile și riscurile dezvoltării sociale percepute de tineri în mediul on-line	145
7.8 Analiză comparativă a cercetării prezente raportată la cercetările naționale și internaționale	150
7.9 Repere de analiză asupra variațiilor de gen cu privire la utilizarea internetului.....	157
 Capitolul 8: Accesul la calculator/internet în rândul tinerilor crescuți în centrele rezidențiale.....	 159
8.1 Repere generale în analiza sistemului rezidențial.....	159
8.2 Dificultăți apărute în tranziția de la adolescență la maturitate în dezvoltarea socială a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție de tip rezidențial	161
8.3 Posibile implicații ale (ne)utilizării calculatorului/internetului asupra tinerilor care au fost beneficiari ai sistemului de protecție de tip rezidențial.....	162
8.4 Descrierea eșantionului în contextul populației studiate.....	164
8.5 Utilizarea calculatorului/internetului la tinerii beneficiari ai sistemului de protecție de tip rezidențial – analiza calitativă computerizată.....	165
8.5.1 Repere metodologice, de analiză și interpretare a datelor.....	166
8.5.2 Particularități de utilizare a calculatorului/internetului	166
8.5.2.1 Pattern-uri de utilizare a calculatorului și internetului	166
8.5.2.2 Riscuri și resurse ale utilizării internetului la tinerii care au beneficiat de protecție specială de tip rezidențial.....	169
 Capitolul 9. Modelul teoretic al dezvoltării sociale a tânărului în contextul generației digitale.....	 174
 Capitolul 10: Concluzii finale/recomandări.....	 177
 Bibliografie.....	 182
 Anexe	 194

MULȚUMIRI

În spatele fiecărei lucrări realizate stau proiecte, energie, visuri, timp, resurse, dar mai presus de toate stau oameni. Aș vrea să aduc în față și să-mi arăt recunoștința deosebită pentru persoanele care mi-au fost alături, m-au încurajat și care m-au ajutat în elaborarea tezei de doctorat. Mai mult decât atât, scrierea acestei lucrări științifice și îndrumarea pe care am primit-o constant a contribuit la formarea mea educațională și profesională. De aceea, doresc să-mi exprim mulțumirea pentru fiecare persoană de la care am învățat.

În mod special, îi multumesc doamnei profesoare, Prof.univ.dr. Maria Roth – coordonatoarea lucrării mele de doctorat, pentru suportul permanent, pentru răbdarea, pentru indicațiile și corectările asupra conținutului teoretic și empiric al tezei, care m-au ajutat foarte mult pe tot parcursul pregătirii acestei lucrări.

Mulțumesc doamnei și domnilor profesori din comisia de spijin (Conf.univ.dr. Cristina Baci, Conf.univ.dr. Dégi László Csaba și Lector.univ.dr. Dan Rusu) și doamnei Conf.univ.dr. Adina Rebeleanu pentru sugestiile și sprijinul oferit în timpul efectuării studiilor doctorale.

Adresez mulțumiri deosebite pentru suportul financiar oferit prin cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/132400, Tineri cercetători de succes – dezvoltarea profesională în context interdisciplinar și internațional.

Mulțumesc doamnei profesoare Ana-Luana Stoicea-Deram pentru coordonarea stagiului meu de cercetare în străinătate din cadrul IRFASE (L'Institut de Recherche et de Formation à l'Action Sociale de l'Essonne), unde am avut acces la surse de informare științifice și baze de date care m-au ajutat să pot să-mi finalizez prezenta teză.

Aș dori să adresez un cuvânt de mulțumire tuturor celor care mi-au fost profesori de-a lungul anilor și care m-au ghidat în pregătirea mea școlară și m-au determinat să nu mă opresc niciodată din a învăța.

De asemenea, multumesc din suflet familiei mele pentru că a fost alături de mine în fiecare moment. Grijă, interesul și suportul necondiționat au constituit întotdeauna puterea mea de a merge înainte, de a nu renunța și de a dori să învăț mereu mai mult.

** Această carte a fost scrisă pe baza lucrării de doctorat a autoarei, care a urmat cursurile Școlii doctorale de Sociologie la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Documentarea și cercetarea științifică au fost derulate în perioada efectuării studiilor doctorale (2012-2016).*

INTRODUCERE: STRUCTURA TEMATICĂ A LUCĂRII

În genere, schimbarea contextelor sociale aduce după sine noi provocări în traiectoria de viață a indivizilor. În era digitală, utilizarea internetului și a calculatorului a devenit pentru tineri o ocupație comună cu interferențe puternice în marea majoritate a domeniilor de activitate. Pe fondul accesării mediului on-line, cele mai importante aspecte ale dezvoltării sociale a tinerilor capătă noi valențe și particularități specifice de abordare. Încă de la debutul asocierii conceptelor din sfera dezvoltării sociale, cu cele ale implicațiilor directe apărute ca urmare a utilizării acestor noi mijloace tehnologie, am identificat particularități relevante și diferențiale, care indică schimbări importante survenite în perioada adolescenței și tinereții, percepută ca etapă actuală de viațuire.

Lucrarea prezentă abordează într-o manieră comparativă de natură teoretico-empirică problematica implicațiilor utilizării calculatorului și internetului asupra dezvoltării sociale a tinerilor. În cadrul demersului teoretic am încercat să urmez o analiză sociologică, corelând în permanent aspectele identificate în literatura de specialitate internațională în ceea ce privește utilizarea calculatorului/internetului, cu efectele resimțite în dezvoltarea socială a tinerilor. Astfel, mi-am structurat partea teoretică în trei capitole care se pot sintetiza în trei direcții de înțelegere a dezvoltării sociale a tinerilor în contextul utilizării calculatorului și internetului.

Primul capitol conturează o viziune globală asupra rolului introducerii tehnologiei informației și a comunicării în sfera dezvoltării sociale a tinerilor. În etapa inițială de constituire a părții teoretice am furnizat o explicare conceptuală asupra principalelor elemente care sunt asociate dezvoltării sociale, perioadei tinereții și a utilizării noilor tehnologii. Având la bază aceste elemente interrelaționate în plan conceptual, am alcătuit o perspectivă analitică asupra schimbărilor aduse de tranziția de la adolescență la maturitatea timpurie în dezvoltarea socială a tânărului (înțeleasă prin prisma formării/dezvoltării relațiilor, integrării școlare/profesionale și dezvoltării identității tânărului în contextul erei digitale). Generația tinerilor care au crescut având la dispoziție mijloacele noi tehnologii reprezintă o generație a ascensiunii tehnologice care explorează din plin beneficiile aduse de aceasta, dar care se expune și riscurilor asociate ei (Rollot, 2012). În contextul în care, cu cât provocările sunt mai variate cu atât responsabilitățile cresc, tinerii de azi se diferențiază de generațiile anterioare prin oportunități crescute (acces la cunoaștere, comunicare, mijloace de petrecere a timpului liber etc.) dar și prin riscuri și responsabilități (diseminarea, selectarea și pattern-urile de utilizare a internetului) care demerg din aceste facilități (Dagnaud, 2011; Ellison et al., 2007). Toate

aceste variații și provocări care determină schimbări evidente în traiectoria de viață a tinerilor pot fundamenta conceperea unor noi modele ipotetice de încadrare a diverselor etape parcurse de indivizi în alte perioade de viață (restructurate și categorizate diferențiat).

Al doilea capitol se centrează în special asupra evidențelor teoretice și empirice ale dezvoltării sociale a diferitelor categorii de tineri (studenți, tineri aflați în dificultate) pe fondul accesării mediului online. Sunt relevate în paralel teoriile clasice ale dezvoltării sociale cu influențele utilizării calculatorului și internetului, inițial urmând întreg parcursul de dezvoltare al individului iar ulterior insistând asupra elementelor de interferență dintre particularitățile socio-individuale ale tinerilor, modalitățile de interacțiune și petrecere a timpului atât în mediul online cât și în cel real. Astfel, pentru tinerii generației digitale noua tehnologie reprezintă o variabilă importantă a existenței. Mediul social și spațiul virtual interferează reciproc, în contextul în care lumea virtuală servește ca un teren de explorare pentru problemele de dezvoltare din lumea fizică, cum ar fi identitatea, formarea și dezvoltarea relațiilor, pregătirea școlară sau profesională (Subrahmanyam & Greenfield, 2005). Comunicarea online, softurile educaționale și profesionale, varietatea mecanismelor de relaxare din mediul virtual determină implicații multiple în dezvoltarea socială a tinerilor. Tot în cadrul aceste subdiviziuni teoretice am abordat problematica comportamentelor disruptive în mediul online, insistând asupra incidenței cazurilor de cyberbullying în plan internațional, asupra efectelor asociate și a modalităților de prevenție/intervenție promovate la nivel global.

Ca ultim aspect teoretic, *în capitolul al treilea*, am evidențiat impactul utilizării calculatorului asupra tinerilor aflați în dificultate. Pe lângă un tip descriptiv-categorial de abordare (în cadrul căreia am insistat pe identificarea categoriilor de tineri vulnerabili), am subliniat rolul terapeutic al internetului în practica interactivă asupra tinerilor vulnerabili și am evaluat implicațiile directe ale utilizării calculatorului/internetului asupra vieții tinerilor aflați în dificultate.

Categoria tinerilor aflați în situație de risc se confruntă cu o serie vastă de problematice, care par să se modifice considerabil odată cu trecerea timpului. În era digitală, riscurile și inegalitățile tinerilor s-au accentuat și diversificat constant (Brotcorne et al., 2009). Principalele riscuri de excluziune care se instalează pe acest fond se situează la nivelul a patru domenii centrale: loc de muncă, formare/dezvoltare profesională, acces la informație și la servicii online, utilizarea noilor metode de comunicare, participare la viața culturală și civică. Tinerii offline (care nu au/au avut acces limitat la internet/calculator) se confruntă cu dificultăți vizibile la nivelul integrării școlare, profesionale și sociale, deoarece exigențele mediului socio-profesional-educational nu țin cont de faptul că nu toți tinerii au acces în mod egal la noua tehnologie.

În cadrul secțiunii de cercetare empirică a prezentei lucrări am structurat conținuturile vehiculate în patru capitole unde prezint modul în care am planificat,

adunat, analizat și interpretat date, în principal date calitative privind digitalizarea societății și consecințele sale asupra vieții sociale a tinerilor. Astfel, în *capitolul patru* am realizat o analiză sistematică a literaturii de specialitate în ceea ce privește utilizarea calculatorului/internetului în plan internațional și am trasat liniile directe pentru un tip de cercetare calitativă ce are la bază teoria emergentă și analiza calitativă computerizată. Analiza sistematică din acest capitol cuprinde, în speță, corelarea și analiza cercetărilor de natură cantitativă la nivel național și internațional având în vedere următoarele criterii de selectare: relevanță (interconectivitatea dintre dezvoltarea socială și utilizarea calculatorului/internetului), actualitate (analiza studiilor cât mai recente) și interdisciplinaritate (analiza fenomenului în context interdisciplinar). Creșterea dinamicii accesului la calculator și la internet se poate observa ca tendința centrală la nivel general. Implicațiile expansiunii mijloacelor electronice generează în plan social atât efecte pozitive cât și efecte negative (INS, 2013; IRES, 2011, IWS, 2015).

Capitolul cinci al tezei abordează partea de metodologie a cercetării empirice, trasează câteva elemente descriptive în ceea ce privește noutatea metodelor calitative de culegere a datelor online (interviul semi-structurat online și observația online) și aduce în prim plan schema de realizare a studiului (elemente de eșantionare, obiective, întrebări de cercetare etc.).

La o analiză succintă a cercetărilor anterioare care au urmărit diverse categorii de populație ce utilizau calculatorul, s-a observat că adolescenții și tinerii reprezintă subiecții care utilizează cel mai frecvent calculatorul, internetul și mijloacele de comunicare online (Shield & Kane, 2011, Regan & Steeves, 2010, IRES, 2011). În acest sens, eșantionul cercetării a fost alcătuit din 65 de subiecți, cu vârstele cuprinse între 18-26 de ani, 53 de studenți sau masteranzi ai Universității Babeș-Bolyai și 12 tineri care au crescut în centre rezidențiale din județul Cluj. Eșantionarea a fost una de conveniență, în funcție de acceptul și disponibilitatea studenților sau tinerilor de a răspunde la întrebările formulate. Scopul cercetării propriu-zise a fost de a analiza implicațiile utilizării calculatorului în general, și ale internetului în particular, asupra dezvoltării sociale a studenților și tinerilor crescuți în centrele rezidențiale. Principalele obiective avute în vedere au fost: evidențierea scopurilor și particularităților de utilizare a calculatorului/internetului la tinerii studenți; analiza tipurilor de comunicare ce se formează în mediul on-line între studenți; explorarea influențelor comunicării din mediul virtual asupra interacțiunii tinerilor cu congenerii în mediul social; analiza formării identității sociale a tinerilor pe fondul utilizării internetului; identificarea legăturilor dintre mesajele publicate pe site-urile de socializare și experiențele de viață trăite; explorarea modului în care utilizarea calculatorului/internetului influențează pregătirea școlară și profesională a studenților; analiza interrelației dintre contextul social al traseului de viață al tinerilor crescuți în centrele rezidențiale și (ne)utilizarea calculatorului/ internetului.

Interpretarea și prelucrarea datelor în programul de analiză calitativă computerizată Atlas.ti7 s-a concretizat prin identificarea a șapte categorii de conținut: scopuri și particularități de utilizare a calculatorului, caracteristici și influențe ale comunicării virtuale raportate la comunicarea de tip față în față, formarea și dezvoltarea identității în cadrul rețelelor de socializare, rolul calculatorului/internetului în pregătirea școlară, mediul virtual și alegerea/pregătirea profesională a tinerilor; riscuri și facilități percepute de tineri în mediul online și pattern-uri de utilizare a calculatorului/internetului la tinerii care au beneficiat de protecție de tip rezidențial. Pe baza teoretizării acestor categorii de conținut, în partea finală a lucrării am elaborat modelul teoretic al dezvoltării sociale a tânărului din generația digitală. Acest model surprinde interrelațiile dintre particularitățile individuale, condițiile de mediu și rezultatele acestora în procesul adaptării și integrării sociale a tânărului. Particularitățile amintite direcționează în linii mari influențele pe care calculatorul/internetul le va avea în dezvoltarea socială. Astfel, integrarea adecvată a tinerilor în mediul social (dezvoltarea academică/profesională adecvată, relațiile armonioase) determină un tipar comportamental adecvat în mediul online, în timp ce problemele cu care se confruntă tinerii în mediul social (dificultăți de integrare, probleme de comunicare etc.) sunt asociate unui risc crescut de comportament disruptiv/vulnerabil în mediul online (conduită adictivă, comportament de tip cyberbullying). Partea finală a lucrării precizează limitele, noile direcții de cercetare, concluziile și recomandările care au rezultat pe baza efectuării cercetării prezente.

RELEVANȚA ȘI NOUȚATEA TEMEI ÎN CONTEXTUL CERCETĂRII ACTUALE

Ceea ce m-a determinat să aleg studiarea tematicii abordate a fost pe de-o parte noutatea și relevanța subiectului în contextul actual iar, pe de altă parte, constatarea unui număr relativ restrâns de studii de cercetare națională care tratează în paralel utilizarea calculatorului/internetului și dezvoltarea socială a tinerilor.

În prezent, o particularitate importantă a contextului social în care trăim este dată de dezvoltarea continuă a tehnologiei informației și a comunicării. Acest fapt rămâne o evidență dacă observăm imersiunea rapidă a utilizării calculatorului/internetului în mare parte a activităților umane în rândul mai multor categorii de indivizi. De aceea, în contextul global al studiilor de specialitate națională și internațională, amintesc următoarele aspecte care surprind relevanța și noutatea cercetării prezente:

- Reluarea teoriilor clasice ale dezvoltării sociale a individului și efectuarea unei analize în contextul actual al dezvoltării sociale a tinerilor (evidențierea modificărilor aspectelor dezvoltării sociale pe fundalul accesării calculatorului/internetului);
- Elaborarea unui model teoretic de comprehensiune a dezvoltării sociale a tinerilor din generația digitală;
- Abordarea tranzițiilor/categorizarea etapelor de viață în noua eră informatică (analiza în speță a perioadei adolescență-tinerete având la bază o viziune care valorifică schimbarea contextelor socio-culturale ca urmare a utilizării TIC);
- Conceperea unor premise teoretice/empirice care valorifică politicile socio-educative implementate la nivel internațional prin care se promovează utilizarea optimă/corespunzătoare a calculatorului/internetului;
- Promovarea unor direcții de intervenție bazate pe modelul țărilor europene care să sprijine procesul de dezvoltare socială prin politici specializate care valorifică utilizarea corespunzătoare a calculatorului/internetului și previn comportamentele de tip cyberbullying în rândul diverselor categorii de tineri din România;
- Utilizarea și evaluarea limitelor/oportunităților oferite de noile metode de culegere a datelor calitative prin intermediul mijloacelor online (portal web de cercetare, interviul online și observația online);
- Relevarea particularităților utilizării calculatorului/internetului la tinerii care au beneficiat de protecție specială de tip rezidențial în context național și corelarea acestora cu aspecte diferențiale/de similitudine în plan internațional.

Rezultatele relevă profile diferite ale tinerilor din generația digitală conturate din schimbarea rolurilor sociale (creșterea vârstei de încadrare în muncă, prelungirea vârstei căsătoriei, raporturi interacționale diferite cu adulții) care translatează și aduc noi perspective de încadrare a vârstelor în cadrul etapelor de viață. Generația Y poate fi o generație mai deconectată de generația adulților doar dacă privim discrepanța raporturilor de autoritate care se poate materializa în rolul de informare și consiliere care este asociat de către tinerii de azi internetului mai degrabă decât de către adulți. Schemele conceptuale și categoriile de conținut vehiculate în cadrul părții de cercetare empirică ridică probleme importante precum sunt relațiile dintre competențele adulților și ruptura digitală între generații, modul de identificare a unei categorizări actuale de încadrare a diverselor vârste în etape de viață în era digitală. Cercetările viitoare ar trebui să se alinieze tendinței de explorare și teoretizare a aspectelor diferențiale în ceea ce privește implicațiile aduse de noua tehnologie în dezvoltarea socială a tinerilor.

Partea I

Dezvoltarea socială a tinerilor în contextul utilizării calculatorului și internetului

CAPITOLUL 1

ERA DIGITALĂ ȘI SCHIMBĂRILE ADUSE ÎN DEZVOLTAREA SOCIALĂ A TÂNĂRULUI

Cercetarea în domeniul practicilor de utilizare a calculatorului/internetului în rândul tinerilor constituie un fundament important al cunoașterii caracteristicilor dezvoltării lor sociale în perioadei actuală, care poate facilita dezvoltarea de politici socio-educative prin care tinerii din generația digitală să fie susținuți în procesul integrării sociale.

1.1 Contextul social al socializării digitale la adolescenți și tineri

„De-a lungul timpului tinerețea a fost considerată vectorul schimbării sociale” (Galland, 2009)

Problematica dezvoltării sociale a individului a constituit unul din domeniile cele mai dezbătute de specialiști din prisma diverselor arii de abordare, cum ar fi psihologia, sociologia sau științele educației. Încă de la începutul teoretizării conceptelor din sfera dezvoltării individuale, dezvoltarea socială a fost privită ca premisă și promotor al dezvoltării psiho-cognitiv-emoționale. Deși analiza de față nu surprinde în mod evident interrelațiile dintre domeniile de dezvoltare individuală (social, cognitiv, emoțional etc.), consider că dezvoltarea socială reprezintă resortul principal al integrării socio-profesionale a individului, având implicații directe asupra celorlalte componente ale dezvoltării personalității. Dezvoltarea socială a adolescenților și tinerilor trebuie eminamente corelată cu sistemele și subsistemele din care aceștia fac parte, dar și cu întreg parcursul de dezvoltare precedent (copilărie-pubertate-adolescență). În cadrul familiei, cercului de prieteni, mediului școlar sau universitar, adolescentul își formează/dezvoltă competențele sociale; climatul și particularitățile fiecărui subsistem contribuind la creșterea sau stagnarea acestor competențe. Deși, este evident că voi ține cont de subsistemele amintite anterior, prin această cercetare doresc să explorez modul în care putem aborda sau nu, un nou mediu de influență în domeniul dezvoltării sociale: calculatorul și în particular, spațiul virtual.

Atât statisticile naționale, cât și cele internaționale indică faptul că adolescenții și tinerii reprezintă categoria de populație ce utilizează calculatorul și internetul pe scale din ce în ce mai ridicate (Shield & Kane, 2011, Regan & Steeves, 2010, IRES, 2011, ONS, 2011).

Deci, acest nou resort al canalizării intereselor către un altfel de mediu, aduce schimbări mai ales în rândul categoriei vulnerabile amintite. Evident, că impactul utilizării noilor tehnologii se răsfrânge asupra întregului parcurs de dezvoltare al adolescenților și tinerilor. Există numeroase cercetări care relevă efecte benefice asupra dezvoltării psihocognitive, cum ar fi stimularea creativității, abilităților spațiale, îmbunătățirea memoriei vizuale, creșterea vitezei de reacție etc. (Subrahmanyam et. al, 2000; Allison et al., 2006; Dye & Bavelier, 2010).

Este interesant că literatura de specialitate recunoaște efecte pozitive în materie de dezvoltare cognitivă (abilități spațiale, inteligență vizuală, concentrare crescută) dar în domeniul dezvoltării sociale concluziile cercetărilor tind să fie contradictorii: există specialiști care amintesc cu precădere efecte cu un potențial negativ (dificultăți de integrare, interiorizare, probleme de sănătate) (Anderson-Butcher et al., 2010; Rigby & Simth, 2011), în timp ce alte cercetări denotă un caracter pozitiv al utilizării calculatorului și mediului virtual, cum ar fi dezinhibare în comunicare, creșterea stimei de sine și a abilităților sociale (Sheldon, 2008; Greenfield & Subrahmanzam, 2008; George et al. 2006; Purcell et al., 2013). În acest context, abordarea dezvoltării sociale din prisma accesării spațiului virtual devine un domeniu de interes cu valențe problematice în cercetarea actuală.

1.2 Generația Y: identitate, socializare și reprezentare

„Tinerii sunt un barometru al statului, al opiniei în genere și al societății. Valorile și comportamentul lor reflectă în mare măsură evoluția societății actuale” (Roudet, 2006, pag.47)

Mijloacele media (televizorul, internetul, calculatorul etc.) au devenit din ce în ce mai răspândite în ultima vreme în societatea actuală. Astfel, s-a creat o adevărată cultură cibernetică care coordonează și guvernează subliminal utilizatorii rețelelor mediatice (Masselot-Girard, 2004). Cultura cibernetică formată dintr-o „rețea de rețele” generează realitățile virtuale care permit crearea experiențelor de gândire (imaginile perceptive) formate în spațiul cibernetic. În mod special, pentru tineri internetul și mediul cibernetic constituie un spațiu prielnic de explorare, reprezentare și exprimare care generează efecte vizibile pe tot parcursul traseului de dezvoltare, de la adolescență la maturitate (Dagnaud, 2011). Astfel, s-a vehiculat conceptul de generație Y, care cuprinde ansamblul indivizilor născuți între 1980 și mijlocul anilor 1990, generație care a crescut accesând mijloacele digitale și formând cultura cibernetică. Modalitățile în care tinerii percep și interacționează în mediul on-line determină un impact social pe termen lung, căci resursele media sunt văzute astăzi drept combustibil al societății moderne ce furnizează noi utilizatori, noi percepții și oportunități de dezvoltare. În contextul în care tinerii sunt un barometru al statului, al opiniei în genere și al societății, valorile și comportamentul lor reflectă în mare măsură evoluția societății actuale (Roudet, 2006). Pornind de la această concluzii, putem

afirma că, dezvoltarea tinerilor în cadrul mediilor electronice și tiparele comportamentelor formate și manifestate în mediul real și în cel virtual au implicații asupra societății. În 2001, Mark Prensky introducea conceptul de „nativi digitali” sau „nativi ai erei numerice”, încercând să arate că tinerii născuți odată cu lansarea TIC (tehnologiei informației și a comunicării) domină spațiul online (prin conectarea la calculatoare, telefoane sau tablete) într-o măsură mult mai crescută decât adulții. În acest context este de la sine înțeles că aceștia își dezvoltă competențele digitale mai mult decât o fac adulții. Această concluzie a fost dezbătută în literatura de specialitate franceză care susține ideea că elevii/studentii au devenit profesorii digitali ai adulților, printr-un inedit proces de retro-socializare (Baumard, 2008). După cum am subliniat anterior, datele statistice de la nivel internațional indică faptul că tinerii cu vârsta cuprinsă între 15-24 de ani reprezintă categoria de populația care utilizează internetul pe scale din ce în ce mai ridicate. Figura alăturată descrie într-o formă schematică proporția utilizării internetului la nivel internațional raportată pe grupe de vârstă:

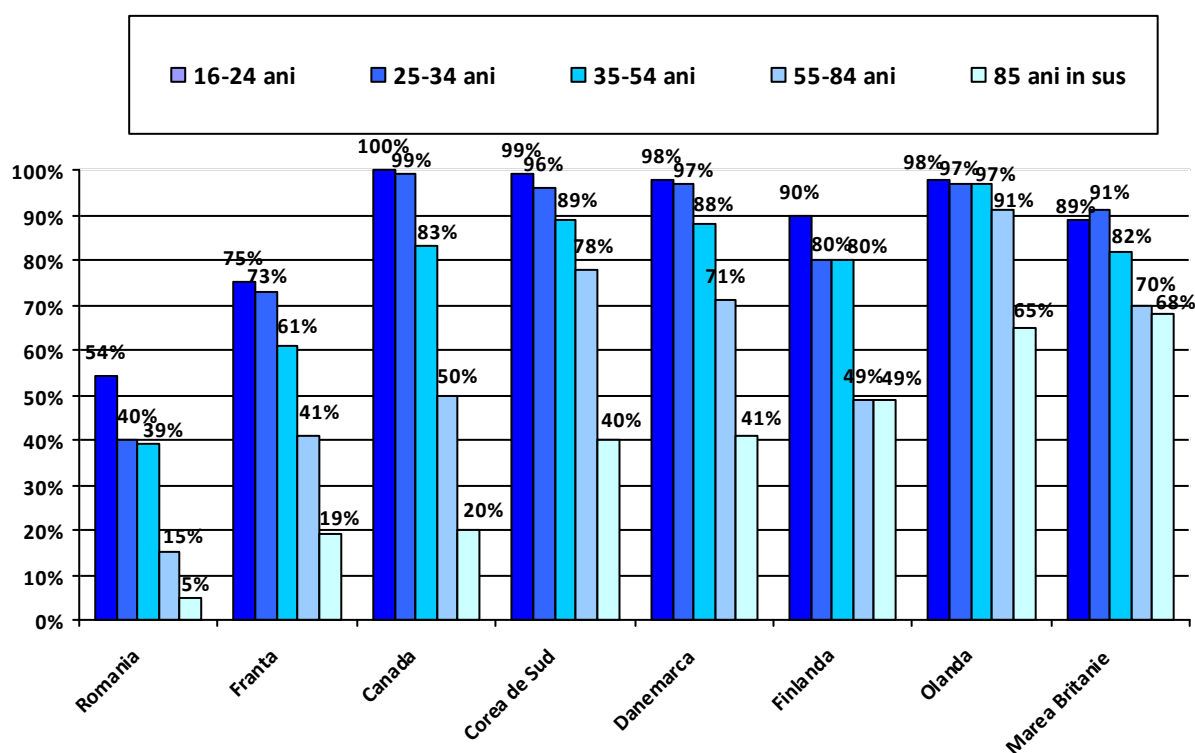

Figura 1: Proporția utilizării internetului la nivel internațional pe grupe de vârstă
(BeorningPoint, 2011, pag. 95)

În cele ce urmează vom aborda într-o manieră generală aspectele formării și dezvoltării identității în mediul virtual și implicațiile aduse asupra procesului socializării.

Pentru tineri, blogurile și rețelele sociale reprezintă mijloace de exprimare a conduitei interioare, a sinelui, care se formează printr-un cod personal ce nu poate fi descifrat întotdeauna de internauți (Dagnaud, 2011). Aceasta se poate explica pe fondul

faptului că prezentarea personală în mediul on-line poate fi vizualizată atât de prieteni cât și de necunoscuți. În acest sens sunt utilizate anumite coduri sau selectate limitări pentru păstrarea intimității, cum sunt, selectarea unui profil privat, limitarea vizualizării postărilor pentru un număr de prieteni, din toate acestea rezultând facilități permise de mijloacele de comunicare on-line (Cardon, 2008). În ceea ce privește gradul de externalizare a identității, studiile de cercetare din Franța au arătat că, pentru tinerii cu vârste cuprinse între 18 și 24 de ani platformele on-line reprezintă un mediu transparent de prezentare a identității. Astfel, 85% utilizează în cadrul online numele de familie reale, 86% postează fotografii cu ei înșiși, 75% postează fotografii cu persoanele cele mai apropiate, 79% își fac publice pasiunile sau interesele personale, 51% își dezvăluie orientarea sexuală și 42% dintre tineri își prezintă CV-ul. După vârsta de 25 de ani însă, procentajele de dezvăluire a informațiilor cu caracter personal se reduc, confidențialitatea în mediul internetului este percepută diferit de cei cu vârste peste 25 de ani, astfel că, s-a vehiculat ideea potrivit căreia generația digitală își securizează mai puțin informațiile personale în mediul online decât celelalte categorii de populație (IFOP, 2010).

Pe site-urile de socializare și pe blog-uri primează criteriul gustului, căci utilizatorii rețelelor își definesc raporturile interacționale prin formula „I like”. În contextul în care adolescența este o perioadă a schimbărilor, a ambivalenței și a personalității reflexive centrarea pe sentiment care primează în mediul virtual, atrage atât de mult tinerii. Pasiunea înțeleasă prin centrarea pe sentiment definește raportul afectiv ce se creează între utilizatori și mediu online. În mediul online, există o dublă natură a individualității centrale, care poate să fie exprimată fie printr-o formă individuală puternică și particularizată, fie prin exprimarea unui sine colectiv care se regăsește prin apartenența la grupul vast din care face parte utilizatorul. Această deschizătură de forme a sinelui („petale ale sinelui”) caracterizată prin diade de afinități și apartenențe, ascunde în fond succesul pe care îl au rețele de socializare în rândul adolescenților (Hugon, 2010). Mai mult decât atât, internetul reprezintă pentru adolescenți, un nou mediu, o nouă familie care restructurează tiparul de gândire și interacțiunile sociale ale acestora printr-o cultură virtuală creată în care imaginea primează (Tisseron et al., 2006). După cum am văzut încă de la începutul asocierii conceptelor adolescență-tinerețe-mediul virtual (tehnologie) există o strânsă corelație între acestea, nu doar din simplu fapt că această categorie reprezintă cu precădere utilizatorii mediilor electronice, cât mai cu seamă, prin corespondența care există între preocupările tinerilor și posibilitățile oferite de noua tehnologie: socializarea fiind principalul factor de atracție.

În mare parte, socializarea în cadrul rețelelor virtuale este corelată cu perioada adolescenței-tinereții, deoarece în această etapă există o incidență crescută a utilizării platformelor de socializare on-line. Poate și pe acest fond, perioada de adolescență s-a extins astăzi considerabil, granițele ei devenind adesea incerte în funcție de diversitatea contextelor culturale. Perioada tinereții se întinde astfel pe 3 niveluri: preadolescența,

adolescența propriu-zisă și postadolescența care înglobează o perioadă lungă de timp. Preadolescența începe odată cu vârsta de 10-11 ani iar intrarea în perioada maturității (etapa perioadei de adult) se extinde până la 25-30 de ani, fiind caracterizată adesea de prelungirea etapei de continuare a studiilor sau de integrarea pe piața muncii (Dagnaud, 2011). De asemenea, această perioadă va fi marcată de latență și experimentare în planul relațiilor sociale care se vor stabili pentru tot parcursul vieții. Internetul este un instrument de socializare care promovează și amplifică interacțiunile sociale cu prietenii din viața „reală”. Pe lângă rolul internetului de a cultiva competențele relaționale, în ultimul timp, se recunoaște din ce în ce mai mult importanța lui în mediul educațional dar și în toate celelalte aspecte ale vieții (Dagnaud, 2011).

Chiar dacă în genere, în cadrul rețelelor de socializare activează adolescenții și tinerii, perioada de utilizare cea mai frecventă a acestora se amplifică odată cu intrarea în perioada postadolescenței. Astfel, în cadrul unei cercetări efectuate în Franța care a analizat comportamentele copiilor și adolescenților pe internet, a fost identificat faptul că 20% dintre copiii francezi au avut un cont de Facebook, 48% dintre adolescenții care termină ciclul primar fac parte din cadrul unei rețele sociale în timp ce se poate observa că procentajul crește simțitor în rândul elevilor de liceu și studenților, astfel că, dintre aceștia 90% au declarat că sunt membrii unei rețele de socializare (Facebook) (FEAEM, 2008). Conform unei cercetări efectuate de IFOP în 2010, 62% din tinerii cu vârste cuprinse între 18-24 ani au declarat că sunt membrii a cel puțin patru rețele de socializare (88% au declarat că sunt membrii în cadrul rețelei Windows Live în timp ce 77% au afirmat că au un cont Facebook). Aceste cercetări subliniază că, în mare parte, adolescenții și tinerii utilizează în mod regulat rețelele de socializare, accesându-și conturile de mai multe ori pe zi (55% dintre adolescenți cu vârsta de 13 ani și 77% dintre tinerii cu vârstă de 19 ani au declarat că își verifică regulat conturile). De asemenea, tinerii cu vârste cuprinse între 15-20 de ani declară că au activitate autoproductivă pe calculator (distribuire de fotografii, crearea de jurnale personale, vizionare video, muzică, blog, pagini web personale) (Donat, 2009). Aceste practici reconfigurează substanțial modelele de relații dintre tineri, intensifică și reorganizează tipurile de interacțiune, modificând sau reducând relațiile de tip față în față cu prietenii (Dagnaud, 2011).

Un studiu efectuat în 2010 pe un lot de tineri din 25 de țări ale lumii, cu vârstele cuprinse între 16 și 29 de ani a arătat că pentru tineri, distincția între mediul real și cel virtual se pierde în ceață, cel mai adesea viața socială a acestora se derulează tot în mediul virtual (Reynie, 2011). În acest sens, generația Y este generația care se exprimă prin imagine și pentru care mediul online reprezintă un instrument care facilitează integrarea socială prin dezvoltarea de relații cu ceilalți și îmbunătățirea competențelor sociale (Ellison et al., 2007).

Generația Y, privită și abordată dintr-o perspectivă duală, în cadrul cercetărilor actuale, reprezintă pentru specialiști un câmp vast de analiză adesea pavat de tendința de

încadrare în două categorii dihotomice (cea a inițiaților, a inovatorilor sau cea a superficialilor, inadaptaților). Generația Y este alcătuită din „...digitali, conectați dar deconectați la realitate, imaturi, inovativi” (Rollet, 2012, p.15). Generația tinerilor care au crescut având la dispoziție mijloacele noii tehnologii reprezintă o generație a ascensiunii tehnologice care se bucură de beneficiile aduse de aceasta dar care s-a expus și cel mai mult riscurilor asociate. În contextul în care, cu cât provocările sunt mai variate cu atât responsabilitățile cresc, tinerii de azi se diferențiază de generațiile anterioare prin oportunități crescute (acces la cunoaștere, comunicare, mijloace de petrecere a timpului liber etc.) dar și prin riscuri și responsabilități (diseminarea, selectarea și pattern-urile de utilizare a internetului) care demerg din aceste facilități. O generație a oportunităților și riscurilor a alcătuit o generație a schimbărilor date în sfera valențelor și particularității etapei de adolescență-tinerețe.

1.3 Considerente privind dezvoltarea socială – încadrare terminologică și implicațiile utilizării calculatorului și internetului

Ființele umane sunt în mod evident ființe sociale, ceea ce se reflectă prin interacțiunea lor permanentă unii cu alții, în cadrul diferitelor colectivități de care aparțin sau cu care se intersectează. Dezvoltarea competențelor sociale sporește capacitatea unei persoane de reușită școlară, influențează pozitiv sănătatea mentală, succesul profesional și integrarea într-o societate democratică. Vom aborda în continuare dezvoltarea socială privită prin prisma domeniilor psihologiei, educației și sociologiei, corelată evident cu implicațiile aduse de calculator/internet asupra dezvoltării, în general. Când Aronson (2003) a publicat pentru prima dată lucrarea „*Animalul Social*” în 1972, el a confirmat științific ceea ce oamenii cunoșteau experiențial: ființele umane sunt sociale prin însăși natura lor. Socializarea, adaptarea la normele și regulile sociale, comunicarea verbală și non-verbală, comportamentul prosocial, interacțiunile și sprijinul reciproc constituie premise ale sociabilității și integrării individului în societate. Aronson a explicat varietatea influențelor sociale și a arătat în ce măsură diferitele aspecte ale societății în care trăim ne influențează viața. Practic procesul de socializare se fundamentează pe lângă interacțiune directă, reciprocă în cadrul colectivității, pe resursele și condițiile de mediu pe care indivizii le au la dispoziție. Apare astfel evidentă relația de determinism reciproc apărut între factorul uman și cel social.

În funcție de domeniul de abordare a problematicii dar și de intervalul de vârstă, studiile de specialitate au avut în vedere perspective diferite asupra dezvoltării sociale, ca segment distinct de dezvoltare a personalității umane. Făcând referire directă la traseul social al adolescenților și tinerilor, cercetătorii din domeniul științelor sociale au surprins aspecte ale dezvoltării sociale precum sunt schimbările pe termen lung apărute în relațiile și interacțiunile individului cu prietenii, cu colegii, familia sau alți actori sociali (Huitt,

Davason, 2011). Acestea pot include atât schimbări de natură pozitivă, de exemplu, modul în care evoluează relațiile de prietenie, dar și schimbări negative, cum ar fi agresivitatea sau comportamentele adictive. Din perspectivă psihologiei sociale, dezvoltarea socială a tinerilor se exprimă în trei arii de abordare: schimbări individuale (la nivelul sinelui: percepție, stimă de sine, identitate) și schimbări relaționale înțelese ca modificări în spectrul nevoilor și al motivațiilor personale sau tranziții legate de drepturi și responsabilități (Huitt & Davason, 2011). Diferențele dintre cele două perspective, vizează în cazul explicației de natură sociologică, interacțiunile dintre indivizi în cadrul grupurilor și societății în general, în timp ce abordarea psiho-socială are în vedere dezvoltarea particularităților individuale (stimă de sine, identitate etc.) în contextul interacțiunilor reciproce.

Având în vedere cele două abordări categoriale enunțate de Huitt și Davason (2011), vom urmări valențele aduse de utilizarea internetului asupra dezvoltării sociale privite dintr-o perspectivă psiho-socio-educativă. În genere, așa cum am observat anterior, cercetările actuale au arătat atât beneficii cât și riscuri legate de utilizarea calculatorului/internetului în dezvoltarea socială. Există cercetări care arată că utilizarea rețelelor de socializare contribuie la creșterea imaginii de sine prin comentariile pozitive aferente pozelor sau mesajelor postate pe care le primesc de la prieteni sau apropiați. Astfel că tinerii își creează identitatea virtuală ca și proiecție a sinelui ideal pentru a impresiona. Aceasta metodă poate îmbunătăți stima de sine atât în plan virtual cât și în realitatea socială (Urista et al., 2009). De asemenea, suportul social primit în cadrul rețelelor de socializare (prin interacțiunile online) îmbunătățește calitatea vieții studenților și contribuie la formarea identității (Lui & LaRose, 2008). Această tendință de idealizarea pe care tinerii o găsesc adesea în mediul virtual poate crea două medii diferite: realitatea-problematică, virtualul-idealizat, eu social-calități/defecte, eu virtual-eu ideal. Dihotomia resimțită poate determina perturbanțe la nivelul percepției de sine și contribuie la destabilizarea formării unei imagini de sine reale („ajungi să nu știi cine ești”). Pe fondul discrepanței dintre ceea ce sunt (în mediul social) și ceea ce vreau să fiu (mediul adecvat spațiului virtual), tânărul student se confruntă adesea cu probleme la nivelul percepției individuale adecvate a propriei persoane și a celorlalți dar și cu dificultăți de acomodare în plan real, materializate prin predispoziții depresive, frustrare, izolare și așteptări nerealiste (Rădăcină, 2015). Efectele negative asociate dezvoltării sociale se resimt mai ales asupra tinerilor care prezintă probleme de integrare socială sau care utilizează calculatorul și internetul în mod necorespunzător.

Domeniul dezvoltării sociale și al inteligenței sociale este o componentă importantă ce descrie abilitățile și comportamentul uman văzut în contextul social larg (Gardner, 2006). Abilitățile sociale sunt importante pentru pregătirea tinerilor în procesul maturizării și pentru succesul în exercitarea rolurilor de adult în familie, la locul de muncă sau în

comunitate (Ten Dam & Volman, 2007). Dezvoltarea socială are un impact major în conturarea traseului educațional, personal și profesional al tinerilor (Elias et al. 2006).

Există cercetări în care dezvoltarea socială a fost studiată din perspectiva a două subdomenii ce le integrează în structura proprie: inteligența socială și competențele sociale. Inteligența socială este definită prin raportare la relațiile interpersonale ca abilitatea de a identifica și a face distincție între dispozițiile, temperamentele, motivațiile și intențiile celorlalte persoane (Gardner, 2006). Perspectiva lui Goleman (2007), în care inteligența emoțională este baza integrării sociale, include alături capacitatea de a fi competent social și componente distincte cum sunt: empatia, acomodare/adaptare, cogniție socială, cât și abilitatea de a dezvolta deprinderi sociale (sincronizare, intuiție, influență). În explicitarea inteligenței sociale, Albrecht (2006), își direcționează pentru prima dată accentul asupra abilității de a ne înțelege bine cu alții și de a-i determina să fie cooperanți.

Competențele sociale sunt definite în literatura de specialitate ca fiind capacitatea de a coordona răspunsurile adaptative la varietatea cerințelor interpersonale și de a organiza comportamentul social în diferite contexte sociale astfel încât să corespundă convențiilor sociale și morale (Bierman, 2004). Broderick și Blewitt (2010) au identificat patru categorii de competențe sociale fundamentale: procesele afective (empatia, tipurile de relații și sentimentul de apartenență), procesele cognitive (abilitățile cognitive, judecata morală), abilități sociale (contactul vizual, limbaj și întrebări adecvate) și conceptul de sine social crescut. În ceea ce privește dezvoltarea cognitivă și utilizarea calculatorului, există studii care au arătat că acesta este privit ca un catalizator al competențelor (s-a identificat o creștere a capacității cognitive, capacitatea de concentrare și a atenției în cazul copiilor care utilizează calculatorul în sarcinile școlare) (Assouline, 2010).

Așadar, calculatorul/internetul blochează sau facilitează dezvoltarea socială? În contextul în care am explorat multiplele fațete ale dezvoltării sociale și efectele contradictorii aduse de mijloacele tehnologice asupra dezvoltării, răspunsul la această întrebare se complică. Întregul set de date colectate precum și partea de cercetare a acestei lucrări se va centra asupra identificării implicațiilor calculatorului asupra dezvoltării sociale a tinerilor.

1.4 Repere de analiză a identității sociale: adolescență – tinerețe și generația digitală

1.4.1 Dezvoltarea identității sociale în context tranzitoriu

În contextul schimbărilor sociale ce își fac apariția inherent în orice societate, se vehiculează ideea tranziției etapelor de viață a individului în funcție de perioadele de vârstă și de rolurile diferite pe care acesta și le asumă. Cercetările din domeniul psihologiei vârștelor încadrează perioada de vârstă 18-26 de ani, fie în categoria adolescenței târzii, fie în categoria maturității timpurii (Arnett, 2000). În fond, nu putem identifica o etapizare general valabilă, deoarece fiecare etapă de vârstă se corelează unei

anumite perioade de viață în funcție de coordonatele istorice, demografice, culturale și sociale în care trăiesc indivizii. Conflictul dintre aceste etape trebuie abordat, pe lângă indicii demografici-culturali și din perspectiva influenței pe care mijloacele media (calculatorul și internetul) o au asupra tinerilor. În cele ce urmează voi prezenta o scurtă periodizare a adolescenței urmând evoluția teoretică și conceptuală a încadrării în etape de viață, urmărind inițial viziunea clasică eriksoniană și ajungând până la cercetări contemporane din domeniul dezvoltării, făcând în fine, corelația cu relevanța implicațiilor utilizării calculatorului/internetului asupra încadrării intervalelor de viață (vârste) în perioade de viață (adolescență/tinerețe/maturitate).

Un alt model psihologic al dezvoltării sociale, surprins în viziunea eriksoniană, indică faptul că dezvoltarea identității se conturează pe fondul unor conflicte care trebuie să fie rezolvate în diferite etape ale vieții. Adolescența timpurie este marcată de conflictul între identitate și incertitudinea rolurilor asumate, în care individul își conservă energiile pentru a-și forma sinele, în particular prin formarea identității sexuale și a unei ideologii morale (Erikson, 1963 apud Arnett, 2000). Adolescența târzie este caracterizată de conflictul dintre intimitate și izolare, în care individul este capabil să interacționeze cu alte persoane în scopul formării de relații bine consolidate, caracterizate de maturitate. Pe lângă viziunea tradițională sintetizată anterior, Arnett (2000) prezintă o nouă perspectivă de concretizare a celor două etape ale adolescenței: timpurie și târzie, prezentate prin conceptul de maturitate în curs de dezvoltare (*emerging adulthood*). Această etapă se diferențiază de adolescență printr-o libertate și independență mai mare, dar și printr-o responsabilitate mai mică atunci când o raportăm la perioada adultă. Maturitatea emergentă în concepția autoarei este o perioadă a schimbării și explorării în care adultul tânăr este capabil să experimenteze mai mult problemele adolescenței, cum ar fi dragostea, locul de muncă sau sensul existenței. Astfel, în timpul maturizării emergente, tinerii adulți continuă să-și dezvolte identitatea formată în adolescență, dar de data aceasta la un nivel mult mai ridicat.

Literatura de specialitate abordează provocările ce survin în perioada maturității emergente prin conceptul de auto-dezvăluire (*self-disclosure*), sau în particular prin relaționarea cu congenerii. Modelul *self-disclosure* afirmă că adolescenții pot să își rezolve problemele pe baza interacțiunii cu ceilalți (Buhrmester & Prager, 1995). Se disting două scopuri atribuite auto-dezvăluirii: dezvoltarea identității, în care feedback-ul extern de la congeneri (pe care îl primesc în mediul virtual mai ales în cadrul rețelelor de socializare) poate ajuta individul să-și clarifice sensul sinelui și dezvoltarea intimității prin raportarea la un tip de relație foarte apropiată cu partenerul relațional (așa se poate explica prezența aspectelor personale/intime în cadrul rețelelor de socializare). Cercetările susțin că această teorie este relevantă și pentru adulții tineri deoarece problemele din adolescență se prelungesc și în timpul maturității emergente (*ibidem*). În acest context, se poate explica motivul pentru care adolescenții/tinerii utilizează internetul pe scale cele mai ridicate (facilitarea comunicării/relaționării/formarea valorilor/identificare răspunsuri în rezolvarea problemelor).

Măsura în care putem construi o nouă abordare teoretică a încadrării într-o anumită etapă de viață a intervalului 18-26 de ani cu referire la implicațiile pe care calculatorul și internetul le exercită asupra tinerilor constituie una din provocările acestei cercetări, ce va fi reluată în următoarea parte a lucrării.

1.4.2 Particularități de încadrare a vârstelor în perioade de viață

Problematica încadrării unui anumit interval de vârste în diferite etape ale vieții a constituit încă de la începutul studiului psihologiei vârstelor un domeniu contrariat de interes, puternic dezbătut. Psihologia dezvoltării a pornit în procesul încadrării intervalelor de vârstă în anumite perioade de viață având ca premisă o viziune holistă a dezvoltării individului și anume dezvoltarea bio-psiho-socio-culturală.

Periodizarea vârstelor de către clasicii domeniului a fost concretizată ținând cont de stadialitatea dezvoltării individului. Astfel, Erikson încadrează intervalul de vârstă cuprins între 12-18/20 de ani în stadiul adolescenței, perioada care este marcată dualitatea elementelor de dezvoltare „identitate versus confuzie”, rolul modelelor și a covârșnicilor fiind factorii sociali determinanți (Albu, 2007). Perioada vârstei cuprinse între 20-30/35 se încadrează, potrivit modelului expus mai sus, în stadiul „tânărului adult” în cadrul căruia achiziția de bază se concretizează în jurul celor două elemente definitorii „intimitate versus izolare”, prietenia și relația de cuplu fiind văzute ca factori determinați sociali (Erickson, 1963). În descrierea stadialității vârstelor, Erickson încadrează pragul „adolescenței târzii”, așa cum îl numește el, în jurul vârstei de 25 de ani, trasând ca principală caracteristică dependența (asumarea unor noi roluri sociale, cum ar fi găsirea unui loc de muncă, constituirea unei familii etc.).

Adesea, în rapoartele naționale și internaționale se pot identifica intervale mari corelate cu etape de vârstă distincte. De exemplu, potrivit Raportului Comisiei Europene Young – Investing and Empowering (2009), în Uniunea Europeană sunt 96 de milioane de tineri între 15 și 29 de ani, care reprezintă aproximativ 20% din totalul populației. Perioada tinereții este înțeleasă și explicată prin intermediul prezentului raport ca trecerea de la dependența manifestată în copilărie la independența determinată de obținerea statutului maturității. Tinerii își proiectează în consecință propria integrare socială, își asumă riscuri și devin forul principal al propriilor alegeri (EY, Youth Report, 2009).

Chiar dacă în genere, tinerețea este abordată și încadrată diferențiat de diverși autori în funcție de caracteristicile culturale ale populației studiate, în sens general, dintr-o perspectivă socio-demografică, tinerețea este recunoscută ca o etapă de tranziție, definită prin independența dintre parcurgerea unor etape importante de viață (finalizarea studiilor, debutul activității profesionale, părăsirea casei părintești, căsătoria, nașterea primului copil) dar și prin articularea rolului socializării, adică prin învățarea noilor roluri sociale și dobândirea unui nou statut (Shanahan, 2000; Galland, 2008).

Internetul reprezintă pentru tineri, un nou mediu, un sistem diferit care restructurează tiparul de gândire și interacțiunile sociale ale acestora prin cultura virtuală creată în care imaginea primează (Tisseron et al., 2006). După cum am văzut încă de la începutul asocierii conceptelor adolescență-tinerete-mediul virtual (tehnologie), există o strânsă corelație între acestea, nu doar din simplu fapt că tinerii reprezintă cu precădere utilizatorii mediilor electronice, cât mai cu seamă, prin corespondența care există între preocupările tinerilor și posibilitățile oferite de noua tehnologie: socializarea fiind cea care primează pentru această categorie.

În mare parte, socializarea în cadrul rețelelor virtuale, este corelată cu perioada adolescenței și tinereții, deoarece în această etapă există o incidență crescută a utilizării platformelor de socializare on-line. Poate și pe acest fond, perioada de adolescență s-a extins astăzi considerabil, granițele ei devenind adesea incerte în funcție de diversitatea contextelor culturale. Perioada tinereții se întinde astfel pe 3 niveluri: preadolescența, adolescența propriu-zisă și postadolescența care înglobează o perioadă lungă de timp. Preadolescența începe odată cu vârsta de 10-11 ani iar intrarea în perioada maturității (de adult) se extinde până la 25-30 de ani, fiind caracterizată adesea de prelungirea etapei de continuare a studiilor sau de integrarea pe piața muncii (Dagnaud, 2011). De asemenea, această perioadă va fi marcată de latență și experimentare în planul relațiilor sociale care se vor stabili pentru tot parcursul vieții. Internetul este un instrument de socializare care promovează și amplifică interacțiunile sociale cu prietenii din viața „reală”.

Facilitarea acestor deziderate prin intermediul spațiului virtual poate constitui unul din motivele pentru care adolescența în epoca digitală s-a extins. Totuși, ținând cont de oportunitățile și riscurile pe care TIC le-a adus generației Y, putem distinge 2 ipoteze:

- prelungirea perioadei adolescenței (tânărul va parcurge astfel etapele copilărie-adolescență-tinerete, perioada adolescenței extinzându-se dar nu blocând etapa următoare);
- emergența adolescență-tinerete (adolescența va transcende etapa de tinerețe, contopindu-se, rezultând o singură etapă de viață).

Cele două ipoteze au fost prezentate cu valoare de expunere probabilistică, urmând ca pe tot parcursul cercetării să corelăm la nivel descriptiv valoarea de veridicitate a acestora.

1.4.3 Schimbări survenite în perioada maturității timpurii

Cercetările de la nivel internațional abordează trecerea de la adolescență la perioada de maturitate timpurie și din perspectiva schimbărilor pe care le implică tranziția de la un stadiu de viață la altul.

Proiectul de cercetare, Mit Young Adult Developement, analizează schimbările și provocările cu care se confruntă adultul tânăr la nivelul dezvoltării cognitive, dezvoltării creierului și dezvoltării sociale în ceea ce privește rolul relațiilor (cu familia, școala,

congenerii) în traseul de viață al tinerilor (Simpson, 2008). În urma cercetărilor de amploare care au cuprins studiul și analiza a sute de articole, investigații, interviuri cu specialiști din domenii diverse s-a concluzionat că această perioadă de viață este caracterizată de o schimbare majoră, determinată de modificarea tiparelor de gândire, și în egală măsură, de modificări în structura creierului. Ideea centrală a cercetărilor relevă faptul că modul de gândire al unei persoane de 18 ani nu mai corespunde gândirii la vârsta de 25 de ani, la fel cum nici vârsta de 11 ani nu o putem asocia cu cea de 18 ani, atunci când ne raportăm la modalități de a percepe realitatea și propria persoană. Este important să înțelegem că în aceste perioade distincte persoana nu privește lucrurile la fel, ci își formează moduri diferite de percepție, gândire și acționare, mediul virtual influențând puternic toate aceste fațete cognitiv-faptice. În urma cadrului teoretic descris anterior, pe baza studiilor tradiționale, cercetătorii au construit o etapizare distinctă a perioadei de vârstă cuprinsă între 18 și 25 de ani. Astfel, adolescența este asociată perioadei pubertății până la vârsta de 18 ani, perioada maturității timpurii sau etapa adultului tânăr este încadrată în intervalul 18-22 de ani sau 18-25 de ani, iar perioada maturității propriu-zise este recunoscută după vârsta de 25 de ani (ibidem).

După cum am văzut și în partea de descriere a periodicizării etapelor de viață, există o serie de încadrări în astfel de etape în funcție de tipul cercetării efectuate, contextul socio-cultural al subiecților sau tipul de dezvoltare al acestora (cognitiv, moral, social etc.). În ceea ce privește modul de gândire, concluzia meta-analizei amintite, subliniază faptul că schimbările în dezvoltare nu sunt resimțite doar la nivelul cognițiilor (ceea ce cred indivizii), ci și la nivelul meta-cogniției (ceea ce cred despre aceste cogniții). Adultul tânăr va dispune din ce în ce mai mult de mecanisme evaluate ale gândirii, de capacitate de abstractizare, de relaționări între concepte/fenomene și va analiza mai mult fenomenele complexe, prin achiziții superioare ale gândirii, calculatorul și internetul facilitând acest proces. În cadrul fiecărei dintre aceste perioade expuse anterior în etape distincte ale existenței cercetătorii programului din SUA au identificat schimbări diferite.

În perioada adolescenței, principale schimbări sesizate de specialiști sunt: gândirea abstractă (dezvoltarea capacității de a gândi abstract), delimitarea cadru a gândirii de tip corect/greșit (gândirea dualistă corect/incorect), relațiile instrumentale (dificultăți de a opera cu mai multe puncte de vedere, primirea opiniilor proprii în detrimentul opiniilor celorlalți), intensificarea emoțiilor, căutarea senzațiilor date de schimbările hormonale, care pot crește riscul adoptării unor comportamente delincvente (Simpson, 2008). Pe fundalul accesării mediului on-line, este evident faptul că schimbările manifestate în timpul adolescenței sunt puternic influențate de pattern-urile comportamentale adoptate în cadrul realității virtuale. Încă de la începutul cercetărilor în ceea ce privește influențele aduse de calculator în dezvoltarea cognitivă, s-a accentuat rolul important al acestor resurse tehnologice în dezvoltarea cognitivă și s-au evidențiat efecte pozitive în ceea ce privește procesele cognitive, cum sunt abstractizarea, generalizarea și selecția (Gheorghe,

2008). În acest sens, schimbările resimțite în adolescență s-au accentuat odată cu utilizarea calculatorului/internetului, ceea ce a avut un impact sigur asupra modificărilor etapelor de viață: copilărie-adolescență-tinerețe.

În perioada maturității timpurii, tânărul adult se va confrunta cu schimbări la nivelul gândirii. Apare gândirea mai complexă (organizare în gândirea abstractă în materie de idei, valori și perspective) și receptivitatea pentru puncte de vedere diferite (diversificarea gândirii dualiste de tip corect/incorect prin lărgirea spectrului gândirii de tip alb-negru). De asemenea, s-au identificat ca factori definitorii ai tinereții mutualitatea în relații (înțelegere reciprocă și acceptarea opiniilor celorlalți), reglarea emoțională (creșterea capacității de integrare mentală și emoțională, luarea în considerare a consecințelor înainte de a acționa etc.), asumarea riscurilor și luarea deciziilor (privitoare la educație, carieră, sănătate, familie) (Simpson, 2008). Dacă utilizarea calculatorului/internetului în perioada maturității timpurii este cea mai frecventă (raportată la periodicizarea etapelor de viață) este de la sine înțeles faptul că, aceasta aduce influențe puternice asupra întregului traseu de viață parcurs de tânărul adult. Resursele tehnologice facilitează procesele complexe ale gândirii, cum sunt abstractizarea, flexibilitatea cognitivă, facilitarea și dezvoltarea relațiilor sau informarea, care pot contribui la creșterea reușitei, integrării școlare și profesionale. Principalul rol al internetului și calculatorului în această etapă se poate observa la nivelul dezvoltării cognitive (fiind facilitată de jocurile de strategie sau de utilizarea diverselor softuri specializate) dar și la nivelul dezvoltării socio-educăționale (prin creșterea gradului de informare, diversificarea și lărgirea metodelor de cercetare etc.).

Etapă maturității propriu-zise este caracterizată prin noi niveluri de analize abstracte, mai multă complexitate în rezolvarea problemelor, creșterea capacității de conducere, capacitate mare de autoevaluare, angajarea pe o bază internă în muncă și relații. Dezvoltarea relațiilor și creșterea productivității în muncă sunt facilitate de utilizarea internetului pe scală largă și în timpul maturității propriu-zise (Simpson, 2008).

Dacă ar fi să alcătuim o abordare de tip periodicizare a vârstelor în funcție de schimbările aduse de calculator și internet asupra diferitelor etape de viață, se poate observa că efectele utilizării acestor mijloace tehnologice au contribuit la o accelerare a înaintării către o perioadă de viață mai superioară. Aceasta ar însemna că, în era digitală adolescența, tinerețea și perioada adultă se instalează mai timpuriu. Dar ipoteza expusă mai sus nu poate fi confirmată în totalitatea, deoarece dacă am regăsit evidențe atât la nivelul cercetării pe care o efectuez cât și la nivelul cercetărilor internaționale asupra intrării în adolescență la o vârstă mai precocă, nu același lucru se poate afirma pentru perioada tinereții și cea a maturității.

1.5 Premise ale dezvoltării dezirabile a tânărului adult

1.5.1 Caracteristicile perioadei de tranziție: adolescență – maturitate

Tranziția de la adolescență la perioada adultă (definită în intervalul de vârstă cuprins între 18 și 25 de ani) este importantă deoarece această etapă reprezintă pionul de dezvoltare pentru viața viitorului adult (Arnett, 2000). Una dintre provocările principale cu care se confruntă tinerii adulți reprezintă această tranziție concretizată în schimbarea rolurilor asociate perioadei copilăriei și adolescenței, prin asumarea noilor responsabilități afiliate acestora, cum ar fi găsirea unui loc de muncă, îndeplinirea rolului de părinte sau partener etc.

Este foarte important ca atunci când abordăm orice perioadă de viață a individului, să o corelăm cu întreg traseul de viață, ținând cont de parcursul dezvoltării din etapele anterioare, deoarece acestea determină într-o oarecare măsură parcursul viitor. Astfel, cercetările lui Guo și ale colaboratorilor arată că un comportament delincvent manifestat în adolescență, cum ar fi consumul de substanțe, crește riscul manifestării unei conduite antisociale și determină o stare de sănătate fizică și psihică mentală precară în perioada maturității timpurii (Hawkins et al., 2004). Alte cercetări au arătat că, asumarea rolului de soț/soție/părinte, în timpul maturității timpurii scade riscul consumului de droguri (Feinstein & Bynner, 2004).

Specialiștii din domeniul dezvoltării sociale, descriu perioada maturității timpurii prin raportarea la asumarea noilor roluri și statutului cu care individul se confruntă în această etapă de viață. Părăsirea casei părintești și mutarea într-un domiciliu de rezidență, dobândirea statutului financiar independent, continuarea studiilor, obținerea unui loc de muncă, căsătoria și statutul de părinte sunt considerate embleme ale perioadei adulte. Cercetările au identificat două categorii importante ale tinerilor adulți care urmează traiectorii diferite raportându-se la indicatori precum educația, angajarea în câmpul muncii, coabitarea, stilurile parentale și rezidența (Hawkins et al., 2004).

Prima categorie include tinerii adulți care și-au format de timpuriu propria familie, canalizându-și resursele asupra familiei și investind puțin în continuitatea studiilor școlare. Acest fapt se explică, gândindu-ne la noile responsabilități pe care le implică viața de familie, ce acoperă marea majoritate a timpului. În această categorie se disting două subcategorii: cei care au copii foarte timpuriu (în perioada adolescenței) și cei care au copii în perioada următoare, în jurul vârstei de 20 de ani.

A doua categorie centrală cuprinde tinerii care investesc în educație și în dezvoltarea carierei în prima etapă și care hiperbolizează rolul calculatorului în formarea lor, lăsând în plan secund formarea unei familii, de regulă, întemeierea propriei familii va avea loc mai târziu. Cele două categorii diferă semnificativ în funcție de gen. Se pare că, mai multe femei decât bărbați fac parte din prima categorie, ceea ce indică faptul că

femeile își întemeiază familii mai de timpuriu decât bărbații. Astfel, în SUA, femeile au de trei ori mai multe șanse să aibă primul copil înaintea vârstei de 20 de ani (33% dintre femei față de 11% bărbați), în timp ce bărbații au șanse mai mari decât femeile să devină părinți în intervalul de vârstă 25-29 de ani. În 1999, în SUA vârsta medie a părinților la primul copil era de 25 ani la femei și 29 ani la bărbați (Vantura et al., 2001 apud Hawkins et al., 2004). Formarea de foarte timpuriu a familiei aduce beneficii asupra dezvoltării dezirabile și minimizează dificultățile cu care se confruntă adultul tânăr. Paternitatea/maternitatea timpurie este asociată cu o probabilitate mai mică de căsătorie, un risc mai mare al divorțului/separării și o angajare în muncă în program full-time scăzută. Consecințele acestui fapt se materializează în nefinalizarea liceului și implicit necontinuitatea urmăririi unei alte forme de pregătire educațională. Aceasta determină implicații directe asupra nivelului bunăstării mamei în perioada maturității timpurii, dar poate afecta și dezvoltarea copilului (Furstenberg, 2003 apud Hawkins, 2004). Așa cum am văzut anterior, studiile de cercetare naționale și internaționale, arată că, se regăsesc implicații pozitive ale utilizării calculatorului/internetului asupra dezvoltării școlare și profesionale. În ceea ce privește formarea și menținerea relațiilor familiale rolul acestor mijloace electronice este încă incert. La începutul studiilor de cercetare în domeniu, o cercetare a arătat că internetul nu contribuie la dezvoltarea relațiilor familiale (Lenhart et al., 2001). Această concluzie a avut la bază declarațiile părinților și copiilor care au surprins că internetul nu determină efecte importante în cadrul relațiilor de familie, însă, petrecerea timpului la calculator alături de copii, poate crește interacțiunile pozitive în relația părinte-copil (ibidem). Și în ceea ce privește relațiile romantice, o cercetare mai actuală, a arătat că nu au fost identificate corelații semnificative între utilizarea internetului și dezvoltarea relațiilor romantice (Juleff, 2008).

Pe lângă schimbarea rolurilor și adaptarea la noile statusuri cu care se confruntă tinerii în perioada trecerii de la adolescență la maturitate, există o altă abordare a acestor tranziții, explicitată prin apartenența culturală, afilierea la anumit gen (bărbat-femeie-aspecte dezbătute în partea de analiză sistematică a lucrării) existența într-o anumită perioadă istorică sau alte aspecte subscrise acestor variații, care poate determina asocierea unui anumit interval de vârstă cu o altă perioadă de viață. Astfel, putem exemplifica faptul că, în culturi diferite intervalele de vârstă nu corespund cu perioadele de viață. Una din provocările acestei cercetări este de a subscrie și categoriza în etape/intervale de viață tranziția de la adolescență la maturitatea timpurie ținând cont de specificul noii culturi cibernetice.

1.5.2 Factori determinanți ai dezvoltării dezirabile la adultul tânăr

Dezvoltarea dezirabilă trebuie analizată în cadrul fiecărei perioade de viață ținând cont de specificitățile fiecărei etape. În cele ce urmează vom analiza în primă fază dezirabilitatea în dezvoltarea tânărului adult în genere și a factorilor care o facilitează, dezbătând în paralel rolul calculatorului/internetului asupra acestor factori, urmând ca în partea celui de-al doilea subcapitol să trasăm câteva coordonate ale implicațiilor pozitive ale calculatorului aduse în dezvoltarea tinerilor.

În cadrul meta-analizei realizate de Hatwkins și colaboratorii, pornind de la peste 50 de studii de specialitate selectate urmând criterii bine definite, s-a elaborat un profil al tânărului adult care urmează o traiectorie dezirabilă, făcând referire la opt factori determinanți care determină succesul în dezvoltare în perioada maturității timpurii.

Primul factor al bunăstării confirmat de cercetători este sănătatea fizică, care se concretizează în adoptarea unei nutriții adecvate, exerciții fizice regulate, comportament sexual protejat, evitarea violenței și a dependenței/abuzului de substanțe. În general, studiile confirmă faptul că adoptarea și menținerea unui stil de viață sănătos reprezintă prima premisă a dezvoltării dezirabile la toate vârstele, potențată de o atitudine de mulțumire față de propria viață. Rolul calculatorului și al internetului asupra acestui factor poate fi atât pozitiv cât și negativ, în funcție de tipul de comportament și de scopul utilizării calculatorului/internetului. Astfel, adoptarea unei conduite adictive în mediul online, expunerile la conținuturi virtuale cu caracter negativ (violență, comportamente sexuale) au efecte negative asupra stării de sănătate și asupra comportamentului, care pot determina obezitate, stări depresive, comportamente delincvente.

Bunăstarea pisho-emoțională este caracterizată de adoptarea unei imagini de sine pozitive, unei perspective optimiste asupra vieții, formarea unui scop bine definit și manifestarea unui comportament prosocial. Această latură a bunăstării vizează atitudinea de mulțumire asupra propriei vieți și implică toate acțiunile implementate pentru a ajunge la acest stadiu. Acceptarea este un factor important al menținerii unui nivel adecvat al stimei de sine și al autoeficacității. Rețelele de socializare reprezintă un mijloc veritabil prin care tinerii se simt acceptați și apreciați, ceea ce poate determina creșterea stimei de sine. Astfel, internetul poate fi privit ca factor al dezirabilității asupra dezvoltării tinerilor. Cercetările au arătat că tinerii care au tendința să-și exprime emoțiile pozitive într-o mai mare măsură decât cele negative prezintă o dezvoltare dezirabilă. Formarea unui sens și a unui scop în viață care se concretizează în acțiuni și pași în realizarea acestuia sunt alți factori ai succesului în dezvoltare (Damon et al., 2003 apud Hawkins, 2003). Vastitatea informațională și resursele online disponibile facilitează tinerilor mecanisme de formare a unui scop/sens în viață și pot avea efecte benefice asupra dezvoltării.

Deprinderile de viață reprezintă abilitățile pe care tinerii le dobândesc și le exercită în acest interval. Acestea cuprind: luarea deciziilor, auto-reglarea emoțională, abilități interpersonale, auto-eficacitatea, responsabilitatea financiară. Succesul dezvoltării în maturitatea timpurie va fi determinat în mare măsură și de competențele pe care tinerii adulți și le exercită în raport cu mediul social în care trăiesc. Bunăstarea nu este definită prin simpla asumare a rolurilor care se subscriu perioadei adulte (cum ar fi rolul de părinte, soț/soție etc.), ci mai degrabă prin luarea propriei responsabilități și asumarea deciziilor corecte, privind gestionarea finanțelor, comportamentul parental sau privind propria viață.

Tinerii care se bucură de succes în dezvoltare prezintă un comportament etic manifestat în mediul în care trăiesc. Comportamentul etic se materializează în a spune adevărul, a păstra promisiunile, a evita comportamentele infracționale, a respecta prevederile legale, a arăta grijă și interes pentru ceilalți și a lua decizii responsabile privind gestionarea vieții. Adoptarea unui comportament etic presupune a fi onest și a arăta interes în interacțiunile sociale.

Un alt factor al dezvoltării dezirabile a adultului tânăr este sănătatea familiei și a relațiilor sociale. Aceasta se concretizează în implicarea în interacțiuni frecvente cu părinții, cu partenerul intim și cu grupul de congeneri, apartenența la grupuri cum ar fi, la comunități sportive, grupuri din cadrul comunității religioase, cluburi de dans sau muzicale. Implicarea activă a tânărului adult în interacțiuni frecvente cu membrii subsistemului familial și de congeneri contribuie la menținerea și dezvoltarea abilităților sociale ale individului. Relațiile suportive pe care tânărul le primește și le oferă, constituie o premisă a dezvoltării dezirabile în această perioadă. Rolul benefic al internetului în formarea, dar mai ales în dezvoltarea relațiilor este adesea accentuat în studiile de specialitate.

Nivelul de educație reprezintă o dimensiune importantă a succesului tânărului adult. Finalizarea liceului și promovarea bacalaureatului sunt indicatori ai reușitei educaționale. Aceștia determină într-o mare măsură statutul ocupațional și socio-economic al viitorului adult, și de asemenea, are relevanță asupra sănătății și rezultatelor pe termen lung al vieții viitorului adult (Pallas, 2000 apud Hawkins, 2003). Urmarea studiilor universitare și investiția în pregătirea univesitară bazate pe o cunoaștere/utilizare aprofundată a calculatorului/internetului constituie elemente esențiale care cresc șansele ocupării în muncă și determină un nivel socio-economic crescut.

Angajamentul în muncă și angajamentul civic, ca factori ai succesului dezvoltării tânărului adult, reprezintă timpul alocat de acesta activității școlare, muncii, activității de voluntariat, participării politice sau implicării în activități în scop caritabil.

Bineînțeles, că succesul în dezvoltarea tânărului adult nu se rezumă doar la acești factori, enumerați mai sus, care au rezultat în urma meta-analizei enunțate anterior, ci el se construiește și se fundamentează pe o multitudine de factori care vizează atât dobândirea de competențe, abilități, valori, dar se și formează ca o rezultată a întregului parcurs de dezvoltare a individului. Rolul în care calculatorul și internetul facilitează sau inhibă dezvoltarea tânărului adult reprezintă tema centrală care gravitează în jurul acestei cercetări.

1.5.3 Dezirabilitate în mediul online

În sens general, este larg acceptată ideea că, mediul online reprezintă un spațiu virtual cu o natură bivalentă, dată atât de oportunitățile cât și de riscurile pe care le oferă. Practic, dezirabilitatea în mediul online implică un management eficient de navigare în spațiu virtual prin care, utilizatorul valorifică efectele pozitive și deține mecanisme de reducere a riscurilor, cum ar fi, accesarea site-urilor fără conținuturi compromițătoare,

utilizarea unui soft de protecție împotriva virusilor, accesul la programe de prevenție și utilizare sigură în mediul online etc.).

Oportunitățile pe care calculatorul și internetul le oferă tinerilor sunt variate și reprezintă principalul element generator de motivație pentru utilizare. Studiile de cercetare au arătat că internetul are efecte pozitive asupra abilității de empowerment și asupra bunăstării tânărului. Există dovezi care arată că utilizarea calculatorului și a internetului contribuie la creșterea performanțelor școlare și a motivației în învățare (Wainer et al., 2008). Importanța acestor resurse electronice crește odată cu nivelul educațional, astfel că, studenții accentuează rolul pozitiv al calculatorului în procesul instructiv-educativ, mai mult decât o fac elevii din ciclurile gimnaziale sau liceale (Foreman et al., 2008). În acest context se pot distinge două ipoteze: introducerea calculatorului și internetului reprezintă un instrument ce devine stringent în cunoaștere odată cu avansarea spre o treaptă superioară a școlarității. Cea de-a doua ipoteză, surprinde faptul că introducerea acestor resurse electronice în școala/universitate reprezintă o cerință a sistemului educațional. Considerăm că, aceste abordări oarecum diferențiate nu trebuie tratate dihotomic, căci ele se complementarizează. Astfel, calculatorul și internetul au contribuit la sporirea cunoașterii pentru o vastitate de domenii de studiu, ceea ce a indus utilizarea din ce în ce mai crescută la nivel universitar și postuniversitar.

Într-un raport recent publicat de către Comisia de afaceri culturale condusă de David Assouline în Franța, au fost identificate 5 categorii de oportunități sau beneficii pe care calculatorul și internetul le-au adus în dezvoltarea tinerilor. Libertatea de cuvânt sau libertatea la opinie reprezintă pentru adolescenți și tineri una din principalele oportunități care îi determină să acceseze spațiul virtual din ce în ce mai des. Mulți adolescenți prezintă dificultăți de exprimare și integrare în viața reală, iar internetul le facilitează libertatea de exprimare într-un mediu accesibil. Un alt beneficiu adus de internet tinerilor îl constituie internetul ca factor de socializare. Rețelele de socializare au cunoscut un real succes mai ales în rândul tinerilor. Se pare că rolul de menținere a relațiilor familiale prin intermediul internetului este apreciat și recunoscut în mod special în rândul tinerilor imigranți sau a familiilor divorțate, deoarece aceștia pot menține legătura cu membrii familiilor aflați la distanță. Văzut dintr-o altă perspectivă, calculatorul poate fi privit ca un catalizator al competențelor la nivel individual. O cercetare internațională a arătat că jocurile video dezvoltă capacitatea de concentrare a elevilor dacă nu sunt utilizate excesiv. De asemenea, utilizarea calculatorului dezvoltă abilitățile motrice și facilitează învățarea prin tatonare (încercări) (Assouline, 2010). Un alt beneficiu adus de utilizarea internetului de către tineri se reflectă prin faptul că, internetul ține tinerii activi și atenți la noile evenimente, astfel se consideră că tinerii din generația Y sunt „conectați la realitate” într-o măsură mai mare decât generațiile anterioare. Internetul privit ca vector cultural și educațional extraordinar relevă faptul că în mediul online, muzica, fotografiile, resursele științifice sau oricare altă informație conferă accesibilitate la valorile culturale și pedagogice internaționale.

După cum se poate observa, oportunitățile pe care calculatorul și internetul le oferă tinerilor s-au diversificat odată cu trecerea timpului și s-au extins asupra principalelor nivele ale dezvoltării (Foreman et al., 2008; Assouline, 2010):

- la nivelul psiho-personal, prin îmbunătățirea capacității de empowerment și a mecanismelor de formare și dezvoltare a identității;
- la nivelul social, prin dezvoltarea relațiilor, formarea culturii de grup, facilitarea formelor de socializare, diversitatea mijloacelor de petrecere a timpului liber;
- la nivel practic, prin intervenții de reabilitare, prevenirea comportamentelor cu risc, consiliere, grupuri de suport online etc.;
- la nivel educațional, prin dezvoltarea competențelor cognitive, dezvoltarea învățământului, dezvoltarea cercetării – baze de date, aprofundarea diverselor domenii de studiu, facilitarea interdisciplinarității);
- la nivel cultural, prin promovarea interculturalității, a comunicării și a cunoașterii interculturale).

Creșterea abilităților personale, facilitarea dezvoltării sociale, culturale și educaționale, diversificarea formelor de intervenție prin intermediul accesării calculatorului și internetului constituie oportunități reale pentru tineri.

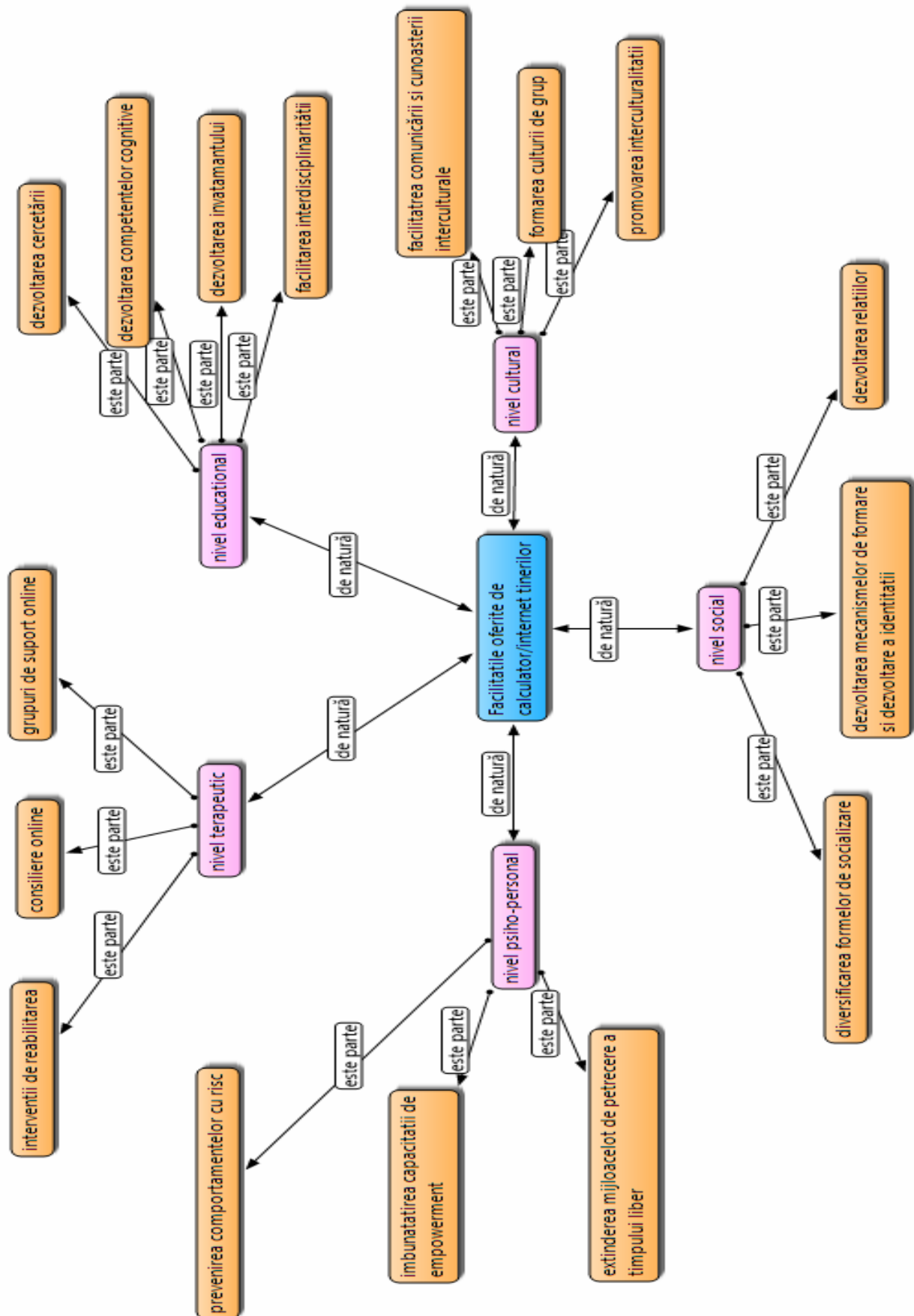

Figura Nr.2: Schema teoretică privind analiza facilităților oferite de calculator/ internet tinerilor

Schema teoretică alăturată surprinde facilitățile oferite de calculator/internet pentru viața tinerilor, desprinse pe baza studiilor și cercetărilor consultate ce au fost amintite în partea teoretică a lucrării.

Deși oportunitățile aduse de calculator și internet în rândul tinerilor relevă multiple aspecte benefice în dezvoltarea multidimensională a acestora, există și o serie de riscuri în mediul virtual care pot afecta bunăstarea tinerilor și a societății, în general. În prezenta lucrare, am rezervat un subcapitol întreg pentru a dezbate problematica riscurilor asociate în mediul online. În continuare, ne propunem să sintetizăm categoria riscurilor cu care se confruntă tinerii în spațiul virtual pornind de la categorizarea efectuată de reprezentanții Comisiei Afacerilor Culturale din Franța. În acest sens, principalele riscuri cu care se confruntă tinerii în mediul virtual sunt: reducerea sferei intimității, probleme de sănătate, comportamente negative (dependență, comportamente de tip cyberbullying, conduită agresivă). De cele mai multe ori riscurile sunt resimțite mult mai pregnant de adolescenții sau tinerii care utilizează aceste resurse electronice în mod necorespunzător (prin alocarea unui timp crescut) (Assouline, 2010). În cadrul rețelelor de socializare sau a diverselor site-uri accesate de tineri, de multe ori distribuirea mesajelor, fotografiilor sau a altor conținuturi poate fi vizualizată de persoane necunoscute, astfel, s-a observat că adesea, tinerii nu sunt conștienți cine le urmărește informațiile distribuite. Această situație poate crea o premisă pentru afectarea intimității personale și poate determina creșterea riscului pentru instalarea comportamentelor de cyberbullying. Din sfera de riscuri care înglobează problemele de sănătate intră o serie largă de posibile afecțiuni/comportamente disruptive, care pot afecta bunăstarea individuală a tinerilor. Se recunoaște din ce în ce mai mult incidența crescută a cazurilor de dependență cibernetică care generează tulburări în sfera comportamentelor alimentare (bulimia), tulburări de somn, probleme de vedere sau poate crește riscul de epilepsie (Assouline, 2010). Omniprezența publicității în media (inclusiv în mediul virtual), are un impact negativ asupra comportamentului de consum, cum ar fi, cel alimentar. De asemenea, impactul difuzării conținuturilor violente prin intermediul noilor mijloace media, crește riscul adoptării comportamentelor delincvente cum sunt violența, pornografia, care se întâlnesc în special în rândul tinerilor.

Calculatorul și internetul reprezintă pentru tineri un spațiu ce determină valențe din ce în ce mai controversate, în special rezultate din dihotomia de factori ce demerg din accesarea acestora. Departate de a dori să ne aliniem unei tendințe de accentuare a efectelor pozitive sau negative aduse de mijloacele electronice menționate, considerăm că ar trebui să existe politici naționale care să potențeze oportunitățile și să reducă riscurile asociate mediului cibernetic în rândul tinerilor (politici ce s-au dovedit a fi benefice în rândul statelor europene care deja au întreprins astfel de măsuri).

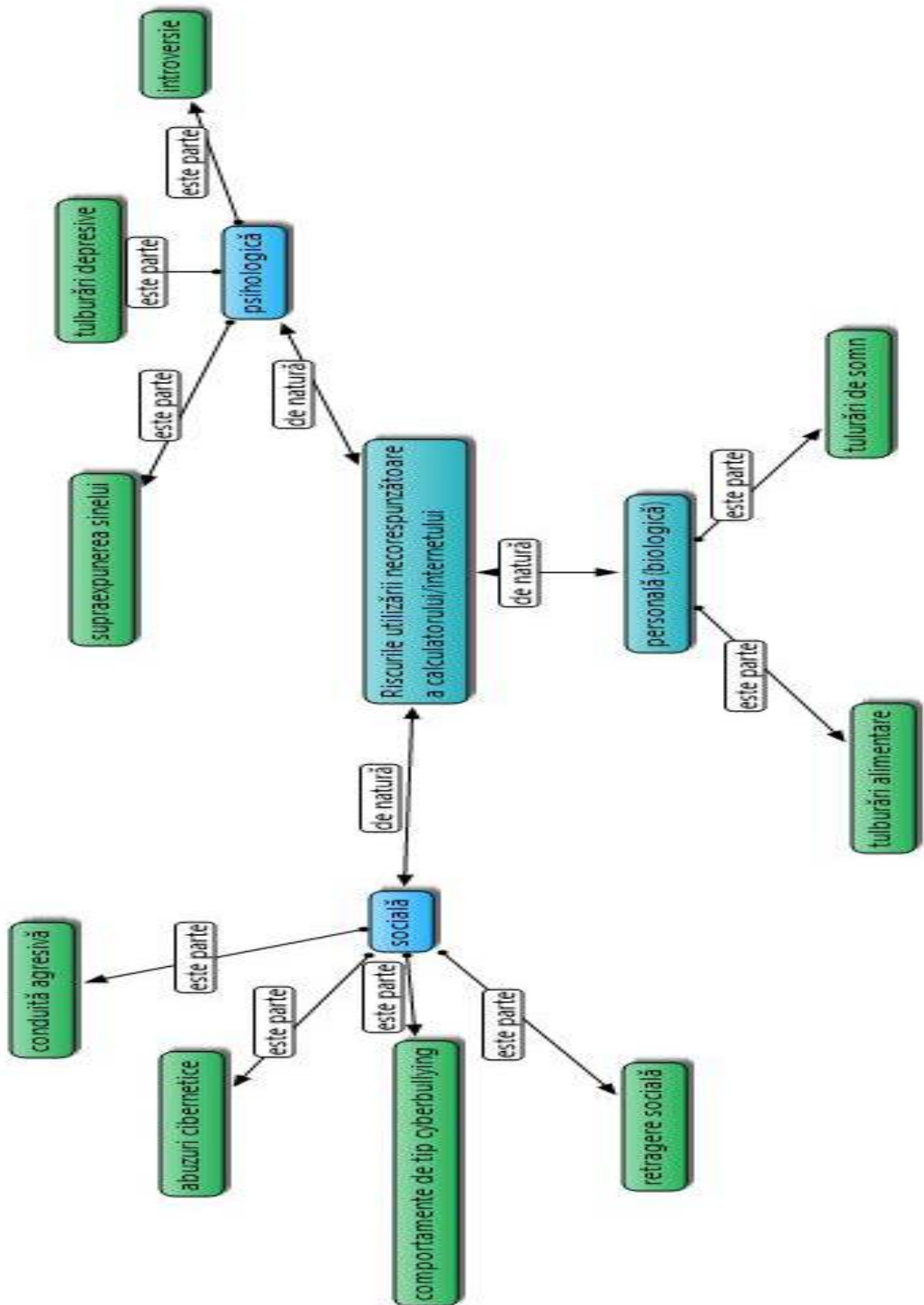

Figura Nr. 3: Schema teoretică privind analiza riscurilor asociate utilizării necorespunzătoare a calculatorului/internetului

Schema alăturată surprinde riscurile utilizării internetului date în special de utilizarea necorespunzătoare a calculatorului asociată cel mai adesea cu accesarea îndelungată a mijloacelor tehnologiei moderne. Efectele riscurilor utilizării necorespunzătoare a calculatorului/internetului, se resimt în special la nivel social, biologic și psihologic.

După cum se poate observa din schema alăturată utilizarea îndelungată a calculatorului are efecte negative în special de natură socială: retragere socială, conduită agresivă, adoptarea comportamentelor de tip cyberbullying care evident generează implicații și de natură biologică sau psihologică.

Concluzii

Odată cu trecerea timpului, rolului introducerii tehnologiei informației și a comunicării în sfera dezvoltării sociale a tinerilor devine din ce în ce mai evident. Generația tinerilor care au crescut având la dispoziție mijloacele tehnologiei moderne reprezintă o generație a ascensiunii tehnologice care explorează din plin beneficiile aduse de această tehnologie, dar care se expune și riscurilor asociate ei. În contextul în care, cu cât provocările sunt mai variate cu atât responsabilitățile cresc, tinerii de azi se diferențiază de generațiile anterioare prin oportunități crescute (acces la cunoaștere, comunicare, mijloace de petrecere a timpului liber etc.) dar și prin riscuri și responsabilități (diseminarea, selectarea informațională și pattern-urile de utilizare a internetului) care demerg din aceste facilități. Toate aceste variații și provocări care determină schimbări evidente în traiectoria de viață a tinerilor pot fundamenta conceperea unor noi modele ipotetice de încadrare a diverselor etape parcurse de indivizi în perioade de viață (restructurate și categorizate diferențiat).

Având la bază studiile teoretice și empirice vehiculate, am emis următorul enunț cu valoare ipotetică: implicațiile utilizării calculatorului/internetului pot constitui unul din motivele pentru care adolescența în epoca digitală s-a extins. Pornind de la această ipoteză am identificat două perspective diferențiate de înțelegere a tranziției adolescență-tinerete. În era digitală se constată prelungirea perioadei adolescenței, astfel că, tânărul va parcurge etapele copilărie-adolescență-tinerete (perioada adolescenței extinzându-se dar nu blocând etapa următoare) sau emergența adolescență-tinerete (adolescența va transcende etapa de tinerete, contopindu-se, rezultând o singură etapă de viață). Aceste perspective cu valoare ipotetică pot constitui premise ale noilor direcții în cercetarea actuală.

Calculatorul și internetul reprezintă pentru tineri un spațiu ce determină valențe din ce în ce mai controversate în sfera dezvoltării sociale, în special rezultate din dihotomia de factori (beneficii și riscuri) ce demerg din accesarea acestora. Implementarea de programe naționale și internaționale care să promoveze un comportament cibernetic adecvat constituie un factor important în constituirea unei dezvoltări sociale dezirabile a tinerilor.

CAPITOLUL 2

TEORII ȘI STUDII PRIVIND DEZVOLTAREA SOCIALĂ A TINERILOR DIN GENERAȚIA DIGITALĂ

În acest capitol vom aborda principalele teorii cu relevanță în domeniul dezvoltării sociale a tinerilor în contextul erei digitale. Am propus mai întâi o enumerare a teoriilor clasice asupra dezvoltării, insistând asupra aspectelor diferite pe care le-a adus noul mediu tehnologic în viața tinerilor. Tot în cadrul părții de început a acestui capitol am dezbătut problematica utilizării necorespunzătoare a calculatorului, încercând să propunem o abordare sociologică în explicarea dependenței de calculator și a efectelor pe care le aduce în dezvoltarea socială a tinerilor. Ulterior sunt descrise și analizate studii de cercetare de la nivel internațional cu privire la principalele implicații pe care calculatorul și mediul online le-au adus în viața tinerilor.

2.1 Teoriile clasice și dezvoltarea socială pe fondul utilizării internetului

De-a lungul timpului s-au dezvoltat o serie de teorii, care au analizat și explicat traseul dezvoltării sociale a individului urmând traiectoria diferitelor etape de viață. Este evident faptul că dezvoltarea socială trebuie privită în contextul întregului parcurs de viață al individului, de aceea teoriile care urmează a fi prezentate descriu aspecte ale formării eului social de la naștere până la maturitate. Deși vom insista asupra perioadei adolescenței târzii-maturității timpurii, este important să avem în vedere o viziune exhaustivă a dezvoltării. Explicarea acestor teorii de către clasicii domeniului a fost realizată timpuriu, atunci când mijloacele virtuale nu reprezentau un mediu de existență al individului. Așa că, pentru cercetătorii contemporani măsura în care problematica dezvoltării sociale a individului capătă valențe particulare, constituie o provocare. În continuare, voi descrie dimensiunile dezvoltării sociale relevate de clasicii domeniului în corelație cu noile valențe aduse de mijloacele media.

Teoriile clasice asupra dezvoltării sociale, cu relevanță pentru cercetarea efectelor internetului asupra tinerilor sunt cele ale lui Erikson (1950), Vygostky (1978), Bowlby (1988) și Bandura (1986) subliniază importanța mediului exterior (social) în construirea și parcursul dezvoltării sociale a tinerilor (Huitt & Dawson, 2011). Cercetarea prezentă aduce în discuție un nou mediu extern (calculatorul-internetul) care poate determina noi valențe (implicații) în traseul social al tinerilor. Pe parcursul acestei cercetări vom analiza

modul în care internetul și calculatorul se instituie în formarea și dezvoltarea identității sociale, pornind de la perspectivele vehiculate de clasicii domeniului amintiți anterior.

Erikson (1950) a propus o altă teorie importantă asupra dezvoltării sociale, și anume, teoria psihosocială a dezvoltării, care accentuează interrelaționarea factorilor sociali cu cei emoționali. Erikson subliniază importanța modului în care o persoană rezolvă o serie de conflicte, precizând faptul că relațiile interpersonale joacă un rol important.

Etapa de viață încadrată în intervalul de vârstă 12-20 de ani este marcată de provocări diferite, roluri sociale și apartenența la grupuri sociale diverse care determină conflictul identificare-confuzie de rol. Formarea identității se va constitui din intersecția factorilor personali, interpersonali și ai percepției individuale. În această perioadă adolescentul trebuie să se conformeze normelor sociale și să respecte regulile unanim acceptate de societate. Abaterea de la statutul de conformism în această etapă poate determina incapacitatea de a acționa pe cont propriu, dezvoltarea sentimentului de inferioritate, neproductivitate și sentimentul de incompetență raportat la rolurile și abilitățile sociale manifestate în relațiile cu congenerii (Huitt, Dawson, 2011). Abordarea eriksoniană în complementaritate cu teoria propusă de Arnett, pe care am amintit-o anterior, susține că perioada adolescenței târzii constituie etapa în care tânărul își va canaliza interesele asupra încadrării în muncă, întemeierii unei familii și stabilirii viziunilor asupra vieții (Arnett, 2000). În ultimele decade, au existat schimbări nenumărate în viețile tinerilor adulți, concretizate în prelungirea vârstei de căsătorie și implicit amânarea etapei de a deveni părinte, ceea ce a condus la amânarea intrării în perioada de maturitate, făcând din adolescența târzie mai degrabă o etapă de tranziție (Sponcil & Gitimu, 2011). Etapele menționate anterior și teoretizate de Arnett (2000), încadrează perioada 18-25 de ani, în timpul adolescenței târzii, care fuzionează cu conceptul de maturitate timpurie, în jurul acesteia apare căutarea identității și se instalează încercări de explorare a posibilităților de dezvoltare a relațiilor romantice, de integrare în muncă sau de formare a unei viziuni despre viață și lume. Potrivit autoarei amintite mai sus, formarea identității apare în timpul perioadei maturității timpurii, când tinerii adulți problematizează intrinsec conceptul de ego (cine sunt ca persoană). Acesta este un timp al explorării și schimbării, indivizii cer adesea feedback-ul colegilor în scopul primirii suportului de identificare și formare a propriei identități (Sponcil & Gitimu, 2011). În perioada maturității timpurii comunicarea, mai ales cu congenerii, prin intermediul rețelelor media de socializare constituie premisa explorării identității, care are la bază așteptarea feedback-ului din partea acestora și consolidarea relațiilor (Pempek et al., 2008).

Calculatoarele, tabletele sau smartphone-urile, sunt astăzi omniprezente în viața adolescenților. Rețelele de socializare constituie una din principalele atracții. Deși, adolescența – tinerețea, ca etapă de existență, prezintă un potențial cognitiv crescut raportat la alte perioade de viață, ea este de asemenea o etapă a vulnerabilității și fragilității emoționale survenite pe fondul schimbărilor fizice și psihice. Modificările de la nivelul

creierului, dezvoltarea cortexului prefrontal (responsabil de controlul executiv central) și transformările de la nivelul creierului emoțional (sistemul limbic) pot conduce la dificultăți de reglare sentimentală și comportamentală. Dificultățile adolescenților de control al gândurilor și comportamentelor impulsive, asociate cu un raționament nesigur și cu lipsa reperelor clare, pot conduce la refugiul în mediul virtual, prin legarea prieteniiilor online, jocuri video sau petrecerea îndelungată a timpului în cadrul rețelelor de socializare. Toate acestea pot să destabilizeze dezvoltarea pe toate planurile (Bach et al., 2013). De exemplu, comportamentele violente pot surveni ca urmare a tranziției acțiunilor învățate în mediul virtual (prin jocuri, imagini, filme), în realitatea socială sau pe fondul creșterii importanței reprezentărilor asupra lumii (formate în mediul virtual), în raport cu experiența directă. Dacă cercetătorii au regăsit efecte negative asociate utilizării noilor tehnologii în materie de dezvoltare socio-afectivă, în ceea ce privește dezvoltarea socio-cognitivă, s-au identificat efecte pozitive la nivelul atenției vizuale, raționamentului ipotetico-deductiv, flexibilității și atenției distributive (Bach et al., 2013).

Vygotsky (1978), un alt bine cunoscut teoretician în domeniul dezvoltării sociale și educației, a arătat că funcțiile cognitive sunt interconectate cu realitatea socială. El a privit copilul ca un novice ce este ghidat de adulți și de colegii mai competenți în viața socială. Vygotsky a explicat modul în care copiii învață sistematic și logic ca rezultat al dialogului și interacțiunii cu ceilalți. Astel, fiind construită zona proximei dezvoltări. Conceptul de „zona proximei dezvoltări”, descrie diferența dintre ceea ce copilul poate să achiziționeze singur în procesul adaptării sau al rezolvării de probleme (limita inferioară) și ceea ce poate acumula doar prin intermediul forțelor exterioare (părinți, profesori, colegi-limita superioară). Aspectele relevate de Vygotsky prin introducerea sintagmei zonei proximei dezvoltări, accentuează corelația dintre dezvoltarea socială și dezvoltarea cognitivă, importanța relațiilor sociale în procesul învățării și rezolvării de probleme, care este esențială în procesul integrării socio-educative. Prin intermediul mediului virtual, adolescentul și tânărul menține și dezvoltă relații, canalizându-și în principal interesul asupra unei alte forțe externe, realitatea virtuală. Particularitățile acesteia și modul care internetul sprijină sau destabilizează integrarea socială și dezvoltarea socio-educativă a individului sunt aspecte relevate în partea cercetării empirice.

Cercetările lui Bowlby (1982, 1988), au indicat importanța atașamentului unui copil față de îngrijitor ca fiind premisă a dezvoltării sociale ulterioare. Astfel, atașamentul este construit biologic și are ca scop asigurarea suportului social și protecției, elemente indispensabile supraviețuirii. Ainsworth (1989) a identificat patru categorii distincte ale atașamentului: atașamentul sigur, atașamentul nesigur, atașamentul anxios ambivalent și atașamentul dezorganizat. În concepția autorului amintit anterior, atașamentul parental se dezvoltă în perioada copilăriei mici, rămânând destul de stabil pe întreg parcursul vieții. Srouge și colaboratorii au identificat faptul că un tip de atașament sigur este recunoscut în special la copiii care au mai mulți prieteni și care au competențe sociale bune (cercetarea a

analizat copiii cu vârstă de 10 ani care se aflau într-o tabără în timpul verii). De asemenea, într-un studiu transversal care analiza atașamentul la adolescenți cu vârste cuprinse între 15-18 ani, s-a observat că cei care aveau un bun atașament parental dețineau competențe sociale mai bune și ulterior demonstau abilități mai bune în dezvoltarea prietenilor și formarea relațiilor romantice (Engels et al., 2005).

Ainsworth a observat că atașamentul anxios-ambivalent este asociat ulterior cu un risc pentru adoptarea unor comportamente disruptive, cum ar fi agresivitate. Aceste dovezi au arătat că, este vital pentru copiii care nu au dezvoltat un atașament sigur în timpul perioadei de sugar să li se ofere oportunități de a remedia disfuncțiile atașamentului original (primar, cel de tip mamă-copil), sau să își construiască atașamentul în afara spațiului familial, probabil prin interacțiunea cu un profesor sau un mentor. Teoria lui Ainsworth susține că și atunci când tipurile internalizate ale relațiilor timpurii de atașament tind să prefigureze traiectoria socială a raporturilor interindividuale, redirecționarea sau reabilitarea tipurilor de atașament care să conducă spre un atașament sigur poate constitui o premisă a dezvoltării sociale dezirabile și astfel o condiție a integrării individului în societate.

În contextul în care mediul virtual este utilizat din ce în ce mai des de către adolescenți și tineri, pe fondul dezvoltării unui atașament parental nesigur în copilărie, tânărul își poate identifica în spațiul virtual (prin relațiile pe care le dezvoltă) un tip de atașament „sigur”, care îl determină să aloce un timp din ce în ce mai îndelungat accesării. Modul în care „atașamentul virtual” contribuie la formarea unui eu social adaptat vieții reale constituie o povocare a cercetărilor contemporane, acest aspect fiind evidențiat în partea de cercetare empirică a prezentului studiu.

Prin introducerea teoriei învățării sociale și a cogniției sociale, Bandura (1977, 1986), a teoretizat trei categorii de influență în dezvoltarea competențelor sociale: comportamentul copiilor și al adolescenților observat în familie sau în propria cultură, factorii cognitivi, cum ar fi expectanța asupra succesului la elevi și factorii sociali, cum ar fi climatul școlii sau al clasei. Prin modelul determinismul reciproc, Bandura a precizat că aceste trei influențe sunt interconectate. Aceasta înseamnă că, fiecare factor influențează în mod egal pe ceilalți și schimbările la nivelul unui factor vor determina schimbări asupra celorlalți factori. În mediul școlar, de exemplu, credințele copilului despre el însuși și autoeficacitatea pot afecta comportamentul social, care, la rândul său are un impact asupra climatului clasei. Multe cercetări au susținut abordarea reciprocă a construcției varietății de percepții a sinelui (Harter, 1999). În 1979, Bronfenbrenner a oferit o viziune detaliată a impactului mediului asupra dezvoltării umane. Prin teoria ecologică, acesta a susținut că oamenii se dezvoltă în contact cu o serie de trei sisteme de mediu. La baza teoriei sale sunt micro-sistemele, care includ mediile în care individul își petrece cea mai mare parte din timpul său (familia, școala). Cel de-al doilea sistem important teoretizat de Bronfenbrenner este macrosistemul, acesta include factorii culturali, informaționali prin

care individul își desfășoară activitate (Huitt, 2007). Bronfenbrenner subliniază, de asemenea, importanța mezo-sistemului, care este văzut din prisma legăturii dintre micro-sisteme variate (cum ar fi legătură dintre experiențele familiale și experiențele școlare), precum și interpretarea individuală a macrosistemului din care face parte copilul sau tânărul (Huitt, Dawson, 2011).

Cercetarea de față vine să susțină ipoteza că, realitatea virtuală constituie în prezent un alt sistem de mediu cu implicații majore la nivelul dezvoltării psiho-socio-cognitiv-emoționale a individului. Un cadru de referință complet, care dorește să explice principalele direcții de schimbare pe care le aduce utilizarea calculatorului și internetului asupra dezvoltării sociale a adolescenților și tinerilor constituie unul din dezideratele acestei lucrări, care urmează a fi prezentat în partea de cercetare.

2.2 Utilizarea îndelungată a mijloacelor digitale

2.2.1 Dependența de calculator ca problemă socială

Utilizarea necorespunzătoare a calculatorului în rândul tuturor categoriilor de persoane (dar în mod special în rândul copiilor și adolescenților) determină nenumărate efecte la nivel individual, de grup sau social. În literatura de specialitate, este aprig și contrariat dezbătută problematica utilizării îndelungate a calculatorului și internetului. În ultima perioada specialiștii din domeniul psihologiei, sociologie sau a științelor medicale au luat în vizor o nouă formă de dependență a căror efecte se resimt din ce în ce mai pregnant și în rândul tinerilor. Dacă științele medicale și psihologice relevă dimensiunea patologică a utilizării compulsive a calculatorului, mai ales din perspectiva efectelor survenite în plan individual, explicația sociologică în analiza dependenței de calculator propune o viziune holistă construită prin interferența unei game variate de factori. Voi porni în inițierea unei demonstrații tradiționale a încadrării dependenței de calculator ca problemă socială, de la premisele expuse de specialiști (Rubington & Weinberg, 2011). Astfel, primul punct de relevanță al unei probleme sociale este presupunerea situației ca fiind problematică. Atât în rândul canalelor mediaticem dar și în literatura de specialitate, problematica dependenței de calculator este larg dezbătută, ceea ce implică faptul că un număr mare de persoane este preocupat și interesat de evoluția și caracteristicile utilizării neadecvate a calculatorului (Yee, 2006). De asemenea, putem vorbi în cazul adicției, de incompatibilitatea acestei situații cu anumite valori și interese. Folosirea calculatorului timp îndelungat are implicații asupra destabilizării psiho-socio-medicale a indivizilor. Abordăm în acest context o gamă variată de efecte ce se înregistrează datorită aderării la un astfel de comportament. O cercetare exhaustivă cu privire la efectele potențiale aduse de dependența de jocuri pe calculator, sau de computer în genere, propune o împărțire categorială a efectelor utilizării îndelungate a calculatorului. Efecte de natură fizică sunt cele date de problemele asociate diverselor afecțiuni ce pot apărea ca urmare a adicției

cibernetice, cum ar fi, epilepsia sau tulburările musculo-scheletice (Funatsuka et al., 2001). Studiul atrage atenția că prevalența epilepsiei în rândul jucătorilor cu vârste cuprinse între 7-19 ani este foarte ridicată (Quirk et al., 1995). În ceea ce privește efectele psihosociale, studiile arată că, utilizarea excesivă a jocurilor pe calculator sau a internetului a fost asociată cu efecte psihosociale negative. Cercetătorii au subliniat faptul că jucătorii se confruntă adesea cu marginalizare socială, probleme de emoționalitate, singurătate, dificultăți de relaționare în viața socială (Allison et al., 2006). Simptomele utilizării îndelungate a calculatorului și disfuncțiile sociale apar în pattern-uri asemănătoare altor forme de adicții (Van & Chiu, 2006). Copiii și adolescenții dependenți de jocuri PC se confruntă cu dificultăți de relaționare și tulburări comportamentale în familie sau au probleme la școală, cum ar fi absentism sau scăderea performanțelor școlare etc. Dependența de jocuri PC la adolescenți este asociată cu performanțe academice scăzute, adoptarea comportamentelor deviante (violență), implicarea redusă în responsabilitățile sociale și familiale, adâncirea conflictelor familiale, dezvoltarea problemelor relaționale, afectarea sănătății fizice și mentale (Gentile, 2009; Griffiths, Davies, Chappell, 2004; Hauge & Gentile, 2007; Supaket et al., 2009; Yee, 2006; Zamani et al., 2007).

Și alți teoreticieni apreciază faptul că existența unei probleme sociale se poate pune pe seama cauzelor nefavorabile pe care le determină utilizarea îndelungată a noilor mijloace tehnologice (Jamrozik & Nocella, 1998). Astfel, după cum putem observa, revizuirea literaturii de specialitate din prisma acestei considerații este relevantă.

Un alt punct important în încadrarea dependenței de calculator ca problemă socială, este acela al numărului de specialiști care abordează respectiva problemă, dar și al incidenței crescute de cazuri de dependență (Rubington et Weinberg, 2011). Considerăm că prin trecerea în revistă a numeroaselor studii amintite anterior, am demonstrat preocuparea unui număr substanțial de cercetări în domeniu. În ceea ce privește incidența, vom face referire la alte câteva studii. În Belgia, o cercetare efectuată pe un lot de 14.748 de elevi, cu vârste cuprinse între 7-15 ani, a arătat că o proporție de 11,4% băieți și 3,4% fete sunt dependenți de jocuri pe calculator (Roussel & Doumont, 2008). Altă cercetare, efectuată pe un lot de 330 de subiecți (11-24 ani) din Cambodia, a concluzionat că 23% din adolescenți au fost dependenți de jocuri PC (Supaket et al., 2009). Subiecții erau elevi din mediul urban și dispuneau de calculator personal. Un procent mult mai ridicat de adolescenți care s-au declarat dependenți (50%), este regăsit într-un studiu efectuat pe un eșantion de 2760 băieți și 460 fete din Mineapolis (Yee, 2006).

Nu în ultimul rând, existența unei probleme sociale presupune chemarea la acțiune și preocuparea pentru ameliorarea situației problematice (Rubington, Weinberg, 2011). Amintim aici, studiile care fac referire la programele de prevenție și intervenție în caz de dependență de calculator dar și prevederile politicilor sociale existente la nivelul unor țări care intervin în vederea prevenirii dependenței de calculator, mai ales în cazul copiilor și adolescenților. La nivel internațional, în ceea ce privește măsura de optimizarea timpului

petrecut pe calculator, una din principalele forme de intervenție atât în plan de politică socială, cât și în sectorul nonguvernamental, este perspectiva de tip preventiv. Programele de intervenții implementate pornesc în principal de la dimensiunea familială, urmărind informarea părinților cu privire la riscurile dependenței de jocuri PC și de la importanța gestiunii timpului petrecut de copii pe calculator, folosind ca metode consilierea sau distribuirea de newsletters (Gentile, 2009). De-a lungul ultimilor ani, la nivel internațional s-au luat tot felul de măsuri pentru a contracara factorii de risc și a minimaliza efectele asociate unei astfel de conduite. În China, guvernul a interzis deschiderea cafenelelor care favorizează accesul la internet, deschizând un centru pentru cetățenii dependenți de internet. Și în ceea ce privește jocurile PC, s-au luat măsuri preventive, astfel copiii au acces limitat și nu pot depăși un anumit nivel în joc. Există multe programe de reabilitare pentru copiii care petrec mult timp pe jocurile pe calculator, printre care taberele de socializare, în care copiii sunt stimulați să petreacă mai mult timp în lumea reală (Cohen, 2000). În SUA, numărul instituțiilor și a programelor destinate prevenirii și intervenției în caz de adicție cibernetică este în continuă creștere, în contextul în care studiile atestă că incidența dependenței este ridicată (ibidem).

Urmărind dimensiunile de abordare descrise mai sus putem să considerăm că, dependența de calculator este o problemă socială care poate fi explicată sociologic mult mai pertinent și unilateral decât prin abordarea de natură psihologică.

2.2.2 Descrierea perspectivelor sociologice explicative

Dacă până acum am demonstrat sociologic faptul că dependența de calculator este o problemă socială, nu ne rămâne decât să subscriem această problematică în teoriile sociologice de explicare a problemelor sociale. Deși revizuirea literaturii de specialitate inundă în explicații de natura psihologică a dependenței de calculator, explicația sociologică se fundamentează în principal asupra teoriei învățării sociale. Așa că, am consultat studii sociologice de explicare a dependenței în general și am transpus explicații, în contextul în care era posibil, pornind de la alte două teorii explicative: teoria dezorganizării sociale și teoria anomiei sociale. În cele ce urmează voi trece la teoretizarea dezorganizării sociale, anomiei sociale și învățării sociale în contextul dependenței de calculator.

Printre promotorii teoriei dezorganizării sociale se numără C. R. Shaw și H. McKay (Rădulescu, 1994). Deși teoria inițiată odată cu experimentul din Chicago viza evaluarea devianței din perspectiva comportamentelor infracționale, ea poate fi abordată și din perspectiva altor probleme sociale. Teoria dezorganizării sociale apare în contextul schimbărilor sociale survenite la nivel global și a destabilizării echilibrului societal prin urbanizare. În contextul în care schimbările produse în tehnologie modifică ordinea normativă a societății, dependența de calculator este un exemplu pertinent de analiză văzute din prisma acestei perspective. Periclitarea influențelor normelor sociale asupra comportamentelor indivizilor contribuie la dezorganizarea personalității indivizilor, care îi

determină pe aceștia să se plaseze în situația de a balansa între idealuri și interese (Thomas, Znaniecki, 1947). Foarte interesant este că, această concluzie se regăsește în studiile psiho-sociologice asupra practicilor de utilizare a calculatorului. Prin intermediul jocului pe calculator, copiii identifică posibilitatea de a contura un mediu nou, prin care reușesc să depășească sau să mascheze aparent problemele de natură psiho-socio-familială. Astfel, lumea spațiului virtual, este un mediu în care copiii și adolescenții cu diverse dificultăți de relaționare sau de integrare, pot să devină „populari”, „eroi” și să-și „facă mulți prieteni”. Construirea unei alte realități sociale idealizate este cauza pentru care adolescenții utilizează în mod compulsiv calculatorul (Rădăcină, 2012; Rădăcină, 2013). De asemenea, un climat familial oportun poate constitui un factor protectiv, contribuind la prevenția dependenței de jocuri pe calculator la copii și adolescenți. Deci, manifestările dezorganizării familiale în comportamentele individuale sunt efectele atitudinii indivizilor și condițiilor sociale în care aceștia trăiesc (Park, 1967). Paralel cu această concluzie, studiul lui Yen și a colaboratorilor (2007), abordează conflictele adolescenților cu părinții care pot fi un factor de risc pentru dependența de internet. Putem observa în acest sens că, schimbările produse în tehnologie au dislocat ordinea normativă a societății, iar industrializarea a generat destabilizarea legăturilor cu grupurile primare tradiționale, cum ar fi legăturile dintre membrii familiei (Park, 1967). Baza organizării sociale este tradiția și obiceiul, iar relațiile cu familia, prietenii, comunitatea, conferau în societățile tradiționale stabilitate. Dependența de calculator sau de internet determină o destabilizare în ceea ce privește relațiile sociale, prin conflicte intergeneraționale și prin reducerea legăturilor intercongeneri.

Cauza principală a fenomenelor dezintegrării sociale este regăsită în influența noilor valori, cum sunt în cazul dependenței de calculator, noile surse de satisfacție hedonică (Thomas, Znaniecki, 1947). Apare aici modelul teoretizat de Brown (1993, 1997), modelul hedonic al plăcerii, care subliniază că, pentru cel dependent de jocuri, internet sau calculator, este foarte importantă recompensa primită pe termen scurt. În genere, calculatorul a fost privit ca una din cele mai mari inovații, ceea ce-l subsumează ca sursa primordială al dezorganizării sociale (evident în cazul în care este utilizat necorespunzător).

Subsumând cele amintite anterior, teoria dezorganizării sociale poate arăta cauzele dependenței de calculator prin accesul necontrolat la mijloacele tehnologice și prin crearea noilor tehnologii, care determină dezorganizare socială și destabilizarea relațiilor intergeneraționale, crearea unor noi forme de plăcere, incongruența dintre valori/norme și interese.

Cea de-a doua teorie la care vom face referire este teoria anomiei. Etimologic vorbind, termenul de anomie vizează lipsa valorizării/existenței normelor într-o societate (Zamfir, Vlăsceanu, 1993). Literatura de specialitate îi atribuie lui Durkeim rolul de inițiator al conceptului, care amintea că destructurarea socială determină anarhia regulilor și normelor de conduită, ceea ce impune identificarea unui factor de echilibru existent în mod natural în orice tip de societate, care în opinia acestuia este chiar anomia. Astfel,

putem observa că acest concept a fost introdus de Durkeim, atunci când analiza cauzele de suicid, subliniind ideea că indivizii sunt ambivalenți în fața unor norme neclare sau contradictorii (Pfhol, 1994). Ulterior, Merton va prelua conceptul de anomie de la Durkeim și îl va redefini ca „incompatibilitatea dintre scopuri și mijloace” (Merton, apud Pfhol, 1994, pag.128). Atunci când individul nu are la îndemână idealurile la care aspiră, va recurge la mijloace neconvenționale. Dificultățile întâmpinate de participanți în mediul socio-familial îi determină pe aceștia să utilizeze internetul sau jocul pe calculator, care sunt mijloace prin intermediul cărora le pot depăși. În mediul social, timiditatea, introversia în relație cu congenerii pot constitui un factor ce îi determină pe copii să prefere jocurile care implică relaționare virtuală (jocurile în rețea) (Rădăcină, 2013). Cercetarea cantitativă efectuată în România, în ceea ce privește jocurile PC la adolescenți, a surprins aceeași idee potrivit căreia, copiii își găsesc „refugiul într-o lume virtuală, în care pot fi altcineva, tocmai pentru că sunt pesimiști, nesatisfăcuți de realitate pe care o trăiesc, incapabil să reacționeze în viața reală” (Dămean et al, 2008, pag.25).

Individul dependent de calculator/de internet își găsește împlinirea în lumea virtuală iar aderarea la un comportament adictiv este în acest sens înțeleasă (Yee, 2002, Rădăcină, 2013). Și alte forme de dependență au fost subscrise devianței anomic (studii asupra consumului de droguri și alte tipuri de adicții) (Pfhol, 1994). Merton și Cohen aminteau discontinuitatea aspectelor în ceea ce privește teoria structurii sociale și anomiei, cu referire la implicarea cu o rată crescută în acte delincvente.

Dependența de calculator/internet pare să fluctueze în funcție de nivelul economic al diferitelor țări, atunci când facem referire la structurile sociale. Corelația situației financiare cu dependența cibernetică se pare că fluctuează în funcție de nivelurile de dezvoltare socio-economică. Astfel, în țările cu un nivel ridicat există o corelație pozitivă între dependența de jocuri pe calculator și situația financiară precară a familiei (Kim et al., 2010; Yen et al., 2007). Dependența cibernetică nu este asociată sărăciei, ci din contră, se întâlnește cu precădere în medii familiale cu un venit mediu sau ridicat în țările cu un nivel de dezvoltare scăzut. Cauzele dar și consecințele pe termen lung aduse de utilizarea îndelungată a calculatorului/internetului ar trebui să determine integrarea unor noi segmente care să fie integrate în domeniul protecției copilului sau protecția oricărei alte categorii de persoane afectate (Dămean, 2008). Astfel aspectele care vizează incompatibilitatea dintre scopuri/mijloace și structura socială diferită poate explica dependența de calculator din prisma teoriei anomiei sociale.

Nu în ultimul rând, vom face referire la teoria învățării sociale ca fundament explicativ în abordarea dependenței de calculator. Teoria învățării sociale are un impact puternic în explicarea fenomenelor sociale și în materie de comportamente deviante. Ideea de bază de la care pornește reprezentantul de seamă al teoriei, Albert Bandura, este aceea că, există o serie de mecanisme, cum sunt imitația și modelarea, care determină/dezvoltă anumite forme de comportament (Bandura, 1977). Astfel, autorul teoriei afirmă

că indivizii nu se nasc cu anumite pattern-uri comportamentale, ci le învață ulterior. Imitarea unui comportament presupune în acest sens o transpunere a comportamentelor observate la așa zisele modele (din lumea reală sau cea virtuală) prin influențare (ibidem).

Studiile de specialitate arată că, o cauză principală a utilizării adictive a calculatorului este aceea a influenței grupului de congeneri (Supaket et al., 2009). Teoria învățării sociale a fost de asemenea, pionul explicativ al infraționalității învățate prin intermediul utilizării jocurilor PC. În 2001, Anderson și Bushman, într-o meta-analiză cuantificau efectele expunerii la jocurile video în cinci variabile: comportament agresiv, cogniție agresivă, comportament prosocial, afecte agresive și excitare fiziologică. Concluzia de bază a analizei cercetărilor a fost că, toți subiecții care jucau jocuri video cu violență aveau o creștere temporară a agresiunii, la nivel comportamental sau de cogniții. Și alte studii concluzionează că expunerea la jocuri video care conțin violență crește agresivitatea și scade comportamentul prosocial din interacțiunile sociale (Sheese & Graziano, 2005). Se pare că dovada cea mai pertinentă a legăturii dintre jocuri agresive și comportament violent a fost regăsită mai ales la copiii cu vârstă mai mică de 10 ani, dar încă nu există dovezi puternice pentru a arăta acest lucru, deși efectele conduitei agresive pe termen scurt sunt vizibile (Huesman & Taylor, 2006). Dovezi puține au fost asociate între jocurile cu potențial agresiv și violență severă sau crime (Olson, 2004).

Astfel că, teoria învățării sociale poate explica dependența de calculator prin imitare și modelare comportamentală, dar poate arăta și efectele unui comportament adictiv în raport cu infraționalitatea.

În literatura de specialitate, atunci când se abordează problematica adicției sau a dependenței, în genere, se înțelege prin aceasta adoptarea unei conduite continue și repetate, instalată ca urmare a experiențierii unei senzații hedonice și degajării unei stări de eliberare sau a unei tensiuni interioare, ce formează tulburări obsesiv-compulsive (Lardellier & Moatti, 2014). În absența consumului, se resimte pregnant sentimentul de lipsă, de neîmplinire. Bineînțeles, că accesarea internetului sau a calculatorului, nu provoacă manifestări fizice caracteristice utilizării de substanțe psihotrope. Mai mult decât atât, perturbările care apar în cazul persoanelor dependente de internet, sunt mai degrabă de ordin psihologic și sunt resimțite sub forma stresului, anxietății, lipsei interioare sau a gândurilor obsesive, care se instalează atunci când individul este privat de accesul la internet/calculator. Însă, atunci când i se facilitează din nou accesul la mijloacele electronice vizate, individul va deveni entuziast, plin de pasiune, fascinat și adeseori va pierde senzația de somn sau de foame. Este interesant că literatura de specialitate, subliniază că utilizarea excesivă a internetului (calculatorului) devine vectorul primar al adicției secundare. Prin adicție secundară înțelegându-se manifestarea comportamentelor de consum exagerat, raportat la practici subscrise de utilizare a mijloacelor electronice cum ar fi: jocurile online (utilizate fără măsură, prezența neîntreruptă și obsedantă de pe rețelele de socializare, cumpărăturile online nelimitate sau pornografia online) (Lardellier & Moatti, 2014).

Dependența de internet la tineri, este adesea asociată cu utilizarea telefonului mobil, care permite conexiunea la internet. Deși este dificil de raportat o anumită clasificare a criteriilor care descriu formele dependenței de calculator sau internet, specialiștii amintesc următoarele caracteristici:

- ignorarea reproșurilor privind utilizarea din ce în ce mai frecventă;
- confruntarea cu diverse probleme de sănătate (privarea de somn, oboseală, tensiune nervoasă);
- dificultăți de integrare socială (restrângerea relațiilor sociale, pierderea locului de muncă, dificultăți de adaptare, marginalizare);
- imposibilitatea controlului comportamental (dificultăți asociate cu deconectarea din mediul online după o anumită perioadă) (ibidem).

În concluzie, dependența de internet/de calculator, poate fi privită ca o nouă formă de vulnerabilitate ce se explicitează din prisma teoriilor tradiționale sociologice destinate înțelegerii problemelor sociale.

În ultimul timp, fenomenul dependenței de internet este amintit și întâlnit și în cazul adolescenților și tinerilor. Măsurile de prevenție și intervenție de la nivel internațional, relevante prin servicii specializate de informare, prevenție și intervenție derulate în școli sau în alte instituții asociate sau efectuare prin programe online, ar trebui să constituie baza de fundamentare a unor politici care să prevină sau să limiteze astfel de comportamente și în țara noastră.

2.3 Utilizarea internetului și dezvoltarea socială a tinerilor

Evoluția rapidă a internetului a contribuit pe lângă dezvoltarea tehnologică și la crearea unui mediu de inițiere și explorare atractiv pentru adolescenți și tineri. Internetul cuprinde un univers gigant dar aproape invizibil care include mii de rețele, milioane de computere și miliarde de utilizatori în întreaga lume (Greenfield & Yan, 2006). Accesul la calculator și utilizarea acestuia în rândul adolescenților și tinerilor, a crescut exponențial în ultimul deceniu. Mai mult de 80% din tinerii americani folosesc internetul în activităților lor pe parcursul unei zile (Lenhart, Madden & Hitlin, 2005). Deși în ultimul timp au existat cercetări care analizează efectele internetului asupra diferitelor aspecte ale dezvoltării umane, principalele funcții ale computerului și internetului, sunt: mijloc de socializare, acces la informații, divertisment și comunicare, al cărui rol pare să crească din ce în ce mai mult (Louge, 2006). Mulți adolescenți preferă să stea on-line utilizând diverse surse de conectare, cum ar fi telefonul, computerul, tableta etc. Diversitatea de mijloace prin care tinerii accesează internetul poate determina adolescenții și tinerii să petreacă un timp îndelungat în mediul virtual. Referitor la acest aspect, cercetătorii subliniază importanța conștientizării tinerilor asupra impactului internetului asupra comportamentului, bunăstării și dezvoltării socio-individuale.

Așa cum am arătat anterior, multe cercetări subliniază faptul că, utilizarea internetului este o prezență constantă în viața adolescenților (tinerilor adulți), care poate influența dezvoltarea socială prin navigarea on-line, interacțiunea virtuală sau prin tipul de feedback primit din partea prietenilor. De exemplu, într-o cercetare efectuată prin analiza de conținut a paginilor web personale ale adolescenților, tinerii ofereau adesea informații cu privire la propria persoană, materializate în detalii privind interesele sau preferințele personale (Stern, 2004). Cercetătorul a identificat importanța crescută acordată cărților de vizită on-line din partea adolescenților, care sunt create ca meniu independent al paginilor web în scopul menținerii legăturii cu prietenii sau primirii feedback-ului din partea vizitatorilor asupra conținuturilor postate. Un alt studiu interesant, a arătat ca 50% din adolescenții germani își exprimă identitatea prin mesajele on-line postate din trei motive centrale: cunoașterea-analiza sinelui ca urmare a feedback-ului primit de la alții, compensarea sentimentelor de inadaptare socială cum ar fi timiditatea și facilitarea relațiilor (Valkenburg, Schouten & Peter, 2005). Pe lângă paginile web personale, mesageria instant, site-urile de socializare reprezintă o modalitate ușoară și accesibilă de interacțiune cu prietenii și o formă de primire a feedback-ului.

Este esențial să observăm internetul ca un nou mediu „social”, în care adolescenții analizează problemele universale referitoare la formarea identității sau sexualitate, prin intermediul unei lumi virtuale (Subrahmanyam et al., 2004). Privit din prisma unui context social, internetul permite mai multe canale de comunicare (e-mailul, mesageria instant, chat-ul, blog-urile), care facilitează adolescenților participarea la auto-construirea unor medii personalizate (Greenfield & Yan, 2006 apud Louge, 2006). Conform datelor statistice ale anchetei Pew Internet and American Life Project, marea majoritate a tinerilor utilizează email-ul (89%), 75% folosesc mesageria instant pentru că le permite să aibă conversații simultane cu un grup bine definit de colegi. Peste 50% dintre adolescenți dețin mai multe adrese de e-mail sau usere care sunt utilizate pentru a trimite mesaje private prietenilor sau a participa la discuții pe diverse forum-uri (Lenhart et al. 2005, apud Louge 2006). Accesul ușor și continuu în spațiul virtual oferă tinerilor oportunități extraordinare pentru socializare, facilitând comunicarea cu colegi, prieteni sau străini din lumea întreagă. În mod evident, internetul transformă lumea socială a adolescenților, influențând modul în care aceștia comunică, își stabilesc, mențin relațiile sau caută suport social. În acest sens se construiește și scopul acestei cercetări de a surprinde felul în care internetul influențează viața socială a tinerilor. Atât această cercetare, cât și alte lucrări amintite anterior, doresc să conștientizeze adolescenții și tinerii de beneficiile și riscurile potențiale aduse de folosirea mijloacelor tehnologice, pentru a fi ghidați în procesul de selecție și utilizare a mijloacelor virtuale în scopul maximizării efectele pozitive și reducerii consecințelor negative (Louge, 2006).

Dacă în debutul lucrării am trecut în revistă efectele pozitive și negative asociate diverselor domenii ale dezvoltării, în cele ce urmează, vom schița o parte din beneficiile aduse tinerilor de utilizarea internetului, în special asupra dezvoltării sociale. Ca mediu

complex de comunicare, internetul oferă posibilitatea canalelor de comunicare sociale mici, intime, orientate spre comunicare instant cât mai rapidă. Rețeaua de socializare globală oferă posibilitatea, adolescenților și tinerilor, de conectare cu orice zonă din lume. Aceasta propulsează dezvoltarea tinerilor pe mai multe paliere: leadership, comunicare, socializare, informare, învățare, toate raportate la o scală internațională. De exemplu, tinerii din Ghana, folosesc internetul ca sursă pentru a obține informații necesare privind sănătatea, comportamentul sexual sau alte aspecte de interes (Cassell et al, 2006). Există cercetări asupra tineretului american, care arată că internetul reprezintă atât o resursă puternică pentru informații legate de subiecte sensibile, cum ar fi relațiile sexuale sau cele interpersonale, cât și un instrument de construire a unei comunități ce poate furniza informații cu privire la angajamentul civic și la participarea politică (Suzuki & Calzo, 2004 apud Louge 2006). Studiile au identificat că, prin intermediul internetului, comunicarea le dă tinerilor posibilitatea de a-și exercita abilitățile de conducere și de a deveni membrii importanți în comunitățile și grupurile on-line create (Louge, 2006). Aceasta încurajează autonomia și construirea identității libere, independente de norme și așteptări sociale. De asemenea, internetul a devenit o resursă educațională importantă care ajută elevii și studenții în procesul învățării.

O cercetare care analizează tendințele utilizării internetului a tinerilor din America, raportate la statutul economic al acestora, a arătat că tinerii cu venituri mici care au folosit în mod constat internetul în scopuri educaționale au avut rezultate mai bune față de cei care nu au accesat resurse on-line (Jackson și colab., 2006). Există dovezi care au indicat avantaje desprinse din comunicarea virtuală pentru adolescenți timizi, anxioși, sau cei marginalizați social, deoarece aceasta le-a permis să-și practice aptitudinile sociale fără riscurile asociate interacțiunii de tip față în față (Heitner, 2002; McKenna, Green, & Gleason, 2002; Subrahmanyam et al., 2004). În plus, comunicarea on-line poate încuraja împărtășirea gândurilor, credințelor și convingerilor profunde care nu ar fi exprimate în relațiile sociale comune (Lenhart et al., 2001 apud Lounge, 2006). Această detașare de interacțiunea socială directă poate ajuta adolescenții să dobândească mai multă încredere în situațiile sociale concrete, ceea ce conferă sentimentul de apartenență. Apartenența la grup sau în cadrul comunității este un principal factor al dezvoltării sociale a tinerilor.

Având în vedere studiile inventariate până acum, pot fi formulate cel puțin 2 ipoteze în ceea ce privește impactul utilizării internetului asupra bunăstării sociale și personale a indivizilor. Există două perspective care se pot contura din studiile de specialitate. Acestea surprind potențialul crescut al izolării sociale determinat de supra-implicarea în activități on-line sau dimpotrivă, atestă posibilitățile crescute de interacțiune socială în mediul virtual, ca facilitator al dezvoltării și integrării sociale a tinerilor (Mazalin & Moore, 2004). O altă cercetare interesantă realizată de Mazalin și Moore, care a investigat corelațiile dintre dezvoltarea identității, utilizarea internetului și anxietatea socială asupra unui eșantion de 161 de subiecți cu vârste cuprinse între 18 și 25 de ani a

furnizat o viziune diferențiată raportată la genul subiecților. Astfel, rezultatele cercetării au indicat că băieții care utilizează frecvent internetul au un nivel crescut al anxietății și un grad de maturizare scăzut. Aceștia au tendința să petreacă timpul pe canalele de comunicare virtuală, să caute informații de interes personal și să se joace. În schimb, s-a observat că fetele care utilizează internetul cu o frecvență mai scăzută decât băieții, au avut un nivel mai scăzut de anxietate și au un statut dezvoltat al identității sociale. Nu au fost identificate asocieri cu timpul petrecut online în ceea ce privește anxietatea socială și statutul identității personale (Mazalin & Moore, 2004). Problematika de la care pornește cercetarea de față vizează valențele prin care putem aborda rolul internetului în consolidarea relațiilor sociale deja existente, sau alternativ, utilizarea internetului ca formă de susținere și menținere a relațiilor sociale instabile.

Una dintre provocările cercetării pe care o derulez este să furnizeze aspecte relevante ale dezvoltării sociale a adolescenților și tinerilor cu privire la impactul mediului virtual asupra integrării sociale.

2.4 Comunicarea on-line și relațiile dintre adolescenți/tineri

Comunicarea virtuală are la bază rețelele de socializare, acestea reprezentând principalul canal de comunicare on-line utilizat în special de adolescenți și tineri. Prin intermediul rețelelor de socializare tinerii primesc și trimit sute de mesaje lunar sau chiar săptămânal (Drussel, 2012). Mai ales în ultimii ani, de când fenomenul s-a extins, cercetările au încercat să identifice scopurile și caracteristicile acestei noi forme de comunicare, comunicarea virtuală. Mai mult decât atât, studiile arată că tinerii folosesc astăzi tehnologia, prin intermediul internetului mai mult decât oricare altă metodă de comunicare sau socializare (Mishna, McLuckie, & Saini, 2009 apud Drussel, 2012). Comunicarea joacă un rol primordial în relațiile personale, iar calitatea relațiilor depinde în mare măsură de abilitățile de comunicare exercitate. Astfel, problemele legate de dezvoltarea abilităților de comunicare pot determina dificultăți la nivelul dezvoltării relaționale optime la tinerii adulți. Este evident faptul că, acestea influențează o serie de aspecte ale vieții, cum ar fi relațiile familiale, socializarea, performanțele școlare și eficiența la locul de muncă (Drussel, 2012).

În ultimul deceniu tehnologia a devenit din ce în ce mai importantă în viețile adolescenților. Ca grup, adolescenții sunt utilizatorii principali ai noilor forme de comunicare electronică cum ar fi, mesageria instant, email-ul, mesajele text și site-urile orientate spre comunicare, de exemplu, blog-urile, rețelele de socializare sau site-urile de promovare a resurselor video și a fotografiilor (Subrahmanyam & Greenfield, 2008). În studiul de cercetare amintit anterior, autorii examinează relațiile adolescenților cu prietenii, străinii, partenerii romantici și familiile acestora în contextul comunicării on-line. Cercetarea arată că adolescenții folosesc aceste instrumente de comunicare virtuală în

primul rând pentru a-și consolida relațiile existente, atât cu prietenii cât și cu partenerii romantici. Mai mult decât atât, ei integrează aceste instrumente în lumea lor reală, folosind de exemplu, site-urile de socializare pentru a obține mai multe informații despre persoanele cu care intră în contact în realitatea socială. Interacțiunile adolescenților cu străinii nu sunt la fel de comune ca în primii ani ai lansării internetului, dar ele pot avea, fie beneficii cum ar fi, alungarea anxietății sociale sau riscuri, cum sunt, formele de abuz cibernetic (sexual). Însăși conținuturile on-line pot fi factori suportivi sau de risc pentru adolescenți, mesajele de suport și informare on-line pot conține forme de rasism sau alte mesaje discriminatorii. Comunicarea electronică poate de asemenea, consolida relația dintre prieteni și destabiliza relația cu părinții, care de cele mai multe ori nu cunosc activitatea on-line a copiilor. Deși internetul a fost privit ca unul dintre sursele de facilitare a educației, la nivel de politică socială internațională, se subliniază că rolul instituțiilor de învățământ este acela de a controla efectele negative și a direcționa studentul în scopul folosirii adecvate a mijloacelor media, facilitând integrarea în universul educațional real și încurajând interacțiunile sociale.

Problematica cea mai dezbătută în literatura de specialitate vizează măsura în care internetul facilitează sau nu integrarea și dezvoltarea socială a tinerilor, prin participarea la viața comunității și la relațiile sociale (Didier, 2009). Unii autori consideră că internetul eliberează utilizatorii de anumite bariere tradiționale, cum ar fi timpul și locul. În acest sens aceștia vorbesc despre crearea unui climat favorabil relațiilor sociale oportune. În aceeași măsură, alte cercetări printre care și cele amintite anterior subliniază că internetul poate conduce la izolare socială, determina limitarea relațiilor sociale, creșterea riscului de a deveni dependent, ceea ce conduce la afectarea directă a bunăstării sociale a tinerilor (Didier, 2009). Într-un studiu, realizat pe un eșantion de 166 studenți, cu vârsta medie de 19 ani, s-a descoperit că ratele ridicate de utilizare a internetului au fost asociate cu un nivel ridicat de singurătate emoțională, definit ca lipsa de empatie și de angrenare în relații sociale cu apropiații (Moody, 2001). Cercetările au arătat că proximitatea fizică este responsabilă de calitatea relațiilor dintr-un grup, dar și de construirea relațiilor romantice (McKenna & Bargh, 2000). În acest sens, lipsa interacțiunii, față în față, a limbajului corporal, a expresiilor faciale contribuie la destabilizarea dezvoltării sociale și persoanele a tânărului (Moody, 2001).

Există cercetări care au abordat problematica modului în care formele de comunicare virtuală afectează interacțiunile sociale dintre tineri (Steinberg, 2005). Astfel, studiul lui Steinberg abordează două întrebări centrale care au constituit și domenii de interes ale cercetării de față: în ce măsură putem vorbi despre schimbarea tiparelor de interacțiune la adolescenți și tineri prin intermediul mijloacelor de comunicare electronică și dacă, timpul petrecut în comunicarea virtuală vine în detrimentul timpului petrecut în interacțiunile sociale reale? Concluzia cercetării indică faptul că, internetul a facilitat interacțiunile dintre tineri, dar comunicarea virtuală nu vine în detrimentul timpului petrecut în interacțiunile

sociale reale. Astfel, tinerii care dezvoltă relații sociale armonioase în mediul real, percep comunicarea mediată de calculator ca un mecanism de dezvoltare a relațiilor, fără să afecteze durata sau calitatea temporală a prieteniei.

Alte cercetări au arătat că, pentru tinerii de astăzi tehnologia este o variabilă importantă și că, lumea reală și cea virtuală sunt conectate psihologic. În consecință, lumea virtuală servește ca un teren de joacă pentru problemele de dezvoltare din lumea fizică, cum ar fi identitatea și sexualitatea. Este important să privim natura, calitatea relațiilor online/ offline, modul în care acestea afectează comunicarea și relațiile adolescenților și tinerilor (Subrahmanyam & Greenfield, 2005).

Tiparele de comunicare dintre adolescenți și modalitățile în care acestea se stabilizează/modifică sau interferează pe fondul utilizării internetului constituie un subiect de interes pentru cercetarea actuală. Modalitățile de comunicare au fost radical transformate prin tehnologia modernă, în special prin intermediul internetului, care a reantrenat într-o manieră diferită formarea/menținerea legăturilor sociale. În contextul în care în perioada adolescenței și tinereții, importanța comunicării și a relațiilor este accentuată este de la sine înțeles de ce tinerii reprezintă categoria de populație care utilizează pe scale din ce în ce mai ridicate rețelele de socializare (Didier, 2009).

2.5 Rețelele de socializare și dezvoltarea identității tânărului adult

2.5.1 Rețele de socializare: definiție, istoric

Rețelele de socializare sunt definite ca fiind servicii online publice, care permit utilizatorilor să-și dezvolte profiluri personale, să identifice alți utilizatori (prieteni) cu care pot avea contact, să citească sau să distribuie postări ale altor utilizatori ai rețelei și să trimită sau să primească mesaje cu caracter public sau privat (Boyd & Ellison, 2007). De asemenea, membrii acestor rețele pot alege să trimită mesaje private, să scrie pe peretele altor utilizatori, să-și organizeze activitățile sociale sau să se informeze cu privire la activitatea zilnică a celorlalți utilizatori (Sponcil & Gitimu, 2013). Rețelele de socializare permit limitarea prezentării informațiilor personale pentru categoria prietenilor sau cunoscuților. Acești itemi informaționali pot include poze, cărți sau filme favorite, prezentarea zilei de naștere, a tipului de relație romantică sau a locației unde utilizatorul se află la un moment dat (Tufekci, 2008)

Cercetarea lui Baym, Zhang și Lian (2004) care a studiat interacțiunile sociale ale studenților prin intermediul mijloacelor media a arătat că 64% dintre studenți preferă interacțiunile de tip față în față, 18% preferă comunicarea telefonică și doar 16,1% au declarat internetul ca metodă de comunicare preferată. Potrivit cercetării efectuate de Lenhart și colaboratorii, aproape 57% dintre utilizatorii rețelelor de socializare on-line cu vârste cuprinse între 18-29 de ani au unul sau mai multe profiluri pe site-urile rețelelor de socializare. Timpul petrecut în cadrul rețelelor de socializare variază destul de mult în

funcție de o diversitate de indicatori. În cadrul unei cercetări efectuate pe un lot de subiecți studenți, s-a arătat că în medie aceștia petrec 47 de minute pe zi pe Facebook (Sheldon, 2008). O cercetare mai recentă (Quan-Hasse & Young, 2010) a arătat că 82% dintre studenți se loghează pe Facebook de mai multe ori în timpul zilei. Tinerii studenți tind să utilizeze Facebook-ul mult mai frecvent decât alte categorii de persoane pentru a menține contactul cu prietenii din liceu sau cu familia (Pempek et al., 2009). Conform studiului, l'Observation des reseaux sociaux de l'Ifop, 94% din internauții francezi care au vârste cuprinse între 15-24 de ani, se declară membrii a cel puțin unei rețele de socializare (Rollot, 2012).

Odată cu lansarea lor, rețele de socializare, cum ar fi MySpace, Facebook, Twitter etc. au atras milioane de utilizatori, mulți dintre aceștia integrându-și în rutina lor zilnică activitatea online în cadrul rețelelor virtuale (Boyd, Ellison, 2007). Există sute de astfel de site-uri de socializare virtuală (precum cele menționate), care prezintă opțiuni tehnologice variate, ce facilitează o gamă largă de interese și practici. În timp ce caracteristicile tehnologice de bază sunt asemănătoare, culturile care apar în jurul rețelelor de socializare online sunt variate. Cele mai multe site-uri de acest gen își orientează facilitățile conform rețelelor de socializare pre-existente, iar altele ajută străinii să se conecteze în cadrul unor comunități cu interese, activități și opinii politice asemănătoare. În timp ce unele site-uri vizează o audiență diversă, altele se adresează oamenilor în funcție de limbă, statutul rasial, sexual, religios sau etnic. De asemenea, există o varietate de site-uri care încorporează noi instrumente de informare și comunicare, cum ar fi conectarea de pe mobil, blogging-ul sau distribuirea de fotografii și video-uri. În literatura de specialitate, rețele de socializare sunt definite ca servicii web care permit persoanelor construirea unor profiluri publice sau parțial publice într-un sistem bine definit (ibidem).

Greenfield și Subrahmanyam (2008) au realizat un review detaliat asupra comunicării prin intermediul internetului prin care au explorat cum interacțiunile on-line influențează relațiile dintre prieteni, străini și familie. Ei au arătat că adolescenții utilizează site-urile de socializare pentru a-și păstra legătura cu colegii. Totuși, fetele obișnuiesc să utilizeze internetul pentru a-și menține relațiile de prietenie existente, în timp ce băieții sunt mai înclinați să comunice on-line pentru a-și face noi prieteni sau a flirta. Și alte cercetări au arătat că 48% din adolescenți cred că rețelele de socializare le îmbunătățesc relațiile. Cercetătorii subliniază că este extrem de importantă selecția canalelor de socializare și a grupurilor pe care le accesează adolescenții. Relațiile cu străinii sunt de obicei superficiale și nu durează în timp (Boyd, Ellison, 2007).

Unul din principalele interese ale utilizatorii rețelelor de socializare este de a-și construi profilul personal prin care pot să-și prezinte informații relevante despre propria persoană, pasiuni sau interese. Întregul proces de alcătuire a sinelui virtual nu se realizează disipat de contextul rețelelor de socializare, ci el se construiește pe baza interacțiunilor cu prietenii online, având la bază setul de expectanțe al acestora față de propria persoană. Astfel, mai mult sau mai puțin vizibil, utilizatorul își va disemina

informații, fotografii, interese ținând cont de așteptările pe care le au cunoscuții virtuali, cel mai adesea și prieteni reali (Wilson et al., 2012). Spre deosebire de alte tipuri de profiluri on-line, cele de tip Facebook oferă posibilitatea nu doar propriilor utilizatori să vehiculeze informații pe propria pagină, ci și prietenilor sau necunoscuților (în funcție de setările personale ale contului). Măsura în care profilurile Facebook relevă informații veridice despre identitatea utilizatorilor rămâne o chestiune de interes pentru cercetători. O serie de studii au încercat să elucideze această problemă. Astfel, în cadrul unui studiu, care a avut ca subiecți 133 utilizatori Facebook, cercetătorii au testat măsura în care profilul Facebook era mai degrabă o idealizare a identității decât prezentarea personalității (Gosling, Gaddis, & Vazire, 2007). Cercetarea surprinde corelații pozitive ale utilizatorilor cu informații relevante reale despre propria persoană, ceea ce indică faptul că prezentarea identității în cadrul rețelelor de socializare se formează mai degrabă ca o fațetă a personalității reale și nu ca o proiecție a unui sine ideal (Wilson et al., 2012).

Rețelele de socializare on-line au devenit extrem de populare în rândul tinerilor și adolescenților (Allen et al., 2010, Anderson et al., 2010). Cercetările în domeniu amintesc că, 93% dintre liceenii și studenții din America au un cont de Facebook (Wilks, 2012). În contextul în care prevalența utilizării rețelelor de socializare crește considerabil de la an la an, specialiștii din domeniul psiho-social sunt preocupați în ce măsură comunicarea virtuală influențează dezvoltarea socială. Survine de aici întrebarea regăsită în repetate rânduri de literatura de specialitate: În ce scop se utilizează rețelele de socializare? Unele puncte de vedere ale specialiștilor susțin că, adolescenții care sunt deja adepții utilizării internetului în aceste scopuri, utilizează comunicarea on-line în interiorul rețelelor sociale virtuale pentru a menține relații de prietenie și a se conecta la noi grupuri (Allen et al., 2010, Anderson et al., 2010). Alte cercetări susțin „teza compensării sociale”, care surprinde faptul că, tinerii mai puțin sociabili în viața reală utilizează rețele de socializare pentru a-și face prieteni și a menține legături relaționale pe care nu ar putea să le consolideze în viața reală datorită timidității (Sheldon, 2010). Cercetările care analizează motivațiile pentru care adolescenții și tinerii utilizează rețele de socializare, surprind nevoia acestora de prietenie (menținerea legăturii cu congenerii), importanța feedback-ului primit de la prieteni, care relevă valențe importante în construirea stimei de sine (Valkenburg, Peter, & Schouten, 2006). În concluzie, cercetările arată că adolescenții și tinerii utilizează rețelele de socializare pentru a evalua opiniile prietenilor cu privire la ei înșiși, acesta fiind un factor determinant în formarea identității.

Se vehiculează două teorii principale de analiză. Prima abordare, arată comunicarea on-line ca un mediu alternativ de comunicare pentru cei care deja au relații sociale solide și de asemenea, indică existența site-urilor de comunicare, ca un mijloc de compensare pentru tinerii care nu reușesc să relaționeze în mediul real (Sheldon, 2010). În al doilea rând, adolescența este privită ca perioada cea mai favorabilă de dezvoltare socială din întreg parcursul de viață. În această perioadă tinerii învață să-și formeze și să-și mențină

relațiile de prietenie și achiziționează principalele abilități sociale. Aceste abilități sunt esențiale în perioada maturizării timpurii, atunci când grupul de congeneri devine o sursă primară de suport emoțional (Allen et al., 2010).

Cercetătorii au propus alte două abordări diferite care descriu scopurile utilizării rețelelor sociale virtuale (Sheldon, 2008). Prima dintre acestea este regăsită în teoria popularității "rich get richer" („cei mai populari, devin și mai populari”). Adolescenții mai extravertiți care au deja formate relații bine consolidate în mediul social utilizează site-uri de socializare pentru consolidarea prietenilor deja formate, pentru a păstra legătura cu prietenii de la distanță. Rezultatele acestei cercetări s-au inspirat și au testat teza popularității "rich get richer". O altă cercetare a concluzionat că tinerii care se angrenează în interacțiuni sociale on-line ar putea fi mai adaptați social (Allen et al., 2010). Ei au studiat de asemenea, modul în care este afectată comunicarea cu adulții, aspect la care vom reveni ulterior, corelând rezultatele cercetărilor internaționale cu propria cercetare.

Pe de altă parte, tinerii introverțiți regăsesc în rețelele de socializare online un spațiu prielnic de formare a prietenilor mult mai puțin incomod decât realitatea. Acest grup, utilizează rețelele de socializare ca o compensare socială, de aici decurgând și ce-a de-a doua ipoteză și anume, ipoteza compensării sociale (Anderson et al., 2010). Tezele anterioare au creat controverse în literatura de specialitate, deoarece cercetările din trecut arătau că, tinerii cu abilități sociale restrânse au tendința să se închidă în lumea lor virtuală pe când cercetarea actuală vine să fundamenteze o viziune contrară.

În anul 2008, Sheldon a efectuat o cercetare privind motivele pentru care tinerii își creează/mențin conturile de Facebook. Acest studiu analizează legătura dintre refuzul de a comunica în plan real și utilizarea Facebook. Cercetătoarea a dorit să evidențieze motivele utilizării platformei Facebook și să observe dacă refuzul de a comunica față în față are relevanță pentru utilizarea canalului de socializare. În cazul acesta, lipsa de comunicare ar putea fi un predictor al comportamentului și atitudinilor în cadrul rețelelor de socializare. Sheldon a făcut o cercetare pe un lot de 172 de studenți de la o universitate mare din America. Subiecții au completat un chestionar în care erau întrebați despre particularitățile demografice, aspecte privind bariere/refuzul de comunicare, motivele pentru care au cont Facebook, cantitatea de timp petrecut pe Facebook și atitudinea pe care o au față de site-urile de socializare. În urma analizei datelor, aceasta a concluzionat că principalele scopuri pentru care adolescenții utilizează Facebook-ul sunt: menținerea relațiilor și trecerea timpului. Atunci când a comparat motivele utilizării Facebook-ului și lipsei de comunicare, cercetătoare a identificat că, studenții care simt anxietate în interacțiunea față către față, folosesc Facebook-ul pentru a-și umple timpul (a nu se plictisi), astfel că se simt mai puțini singuri. Dar aceștia nu consideră neapărat că interacțiunea online îi ajută la legarea de noi prietenii. Un alt aspect care s-a avut în vedere, a fost analiza corelației dintre refuzul comunicării față către față, timpul petrecut pe Facebook și atitudinea față de

aceasta. Studiul a arătat că tinerii care se angajează mai puțin în interacțiuni sociale au mai puțini prieteni și pe Facebook, deși accesează mai des rețelele de socializare.

Pe tot parcursul cercetării atât în partea de analiză a cercetărilor internaționale, cât și în partea de culegere a datelor am identificat importanța acordată de tineri rețelelor de socializare (în special Facebook-ului) și relevanța efectelor acestora asupra dezvoltării sociale a tinerilor.

Având ca fundament rezultatele cercetărilor internaționale, cercetarea prezintă dorește să exploreze prin intermediul interviurilor și observației, aspecte care descriu rolul rețelelor de socializare în dezvoltarea socială a studenților din cadrul Universității Babeș-Bolyai.

2.5.2 Utilizarea rețelei de socializare Facebook în rândul tinerilor

Cu peste 800 de milioane de utilizatori active, Facebook-ul schimbă modul în care sute de milioane de oameni interacționează unii cu alții sau își transmit informații. Creat în 2004, Facebook-ul a devenit prima rețea de socializare din lume ca număr de utilizatori, care transformă considerabil interacțiunile umane (Rollot, 2012). În contextul în care adolescenții și tinerii reprezintă utilizatorii principali ai rețelei, studiile de cercetare corelează conceptul de „generație Y” cu cel de „generație Facebook”.

Studiile care analizează rețeaua de socializare Facebook, prezintă aspecte diferite de abordare, ceea ce pune în dificultate identificarea unor concluzii pertinente ale cercetărilor raportate la aceste domenii de interes. Review-ul efectuat de Wilson și colaboratorii a analizat 421 de articole relevante asupra temei studiate, și le-a divizat în 5 mari categorii de interes: analize descriptive ale profilurilor utilizatorilor, explorarea motivațiilor utilizării Facebook, prezentarea identității, rolul Facebook în menținerea interacțiunilor sociale și distribuirea informațiilor private. Cercetătorii recunosc că, Facebook-ul reprezintă atât un mediu fascinant de dezvoltare a comportamentului social dar și o oportunitate a cercetătorilor din domeniul științelor sociale. Site-ul de socializare oferă acestora posibilitatea de a observa comportamentul într-un cadru natural, a testa ipoteze într-un nou domeniu și a selecta eficient subiecți din țări diverse și a analiza categorii demografice distincte (Wilson et al., 2012).

Concluziile review-ului au arătat că, până în anul 2012, cele mai multe cercetări au fost dedicate modului în care rețeaua de socializare contribuie la formarea/menținerea relațiilor, în timp ce, analizele asupra identității ocupă un spațiu redus în literatura de specialitate. Pornind de la această concluzie, cercetarea prezintă dorește a pune în corelație rezultatele cercetărilor cu privire la pattern-urile influenței interacțiunilor sociale on-line în plan real și să exploreze noi modalități de abordare a formării și dezvoltării identității la studenții care utilizează internetul.

Există câteva motive centrale pentru care Facebook este relevant pentru cercetare în științele sociale: primul se referă la activitatea desfășurată pe Facebook (interacțiunea cu

ceilalți, exprimarea preferințelor, distribuirea de statusuri), care poate furniza date observabile concrete. Acesta oferă noi oportunități de studiere a comportamentului uman care anterior erau dificil de analizat (cum ar fi crearea de prietenii sau comunicarea on-line). Sociologii au fost uneori criticați datorită faptului că, nu pun accentul pe studiul comportamentului în sine, ci mai degrabă se bazează pe paradigme ipotetice/retrospective de auto-analiză comportamentală (Furr, 2007). În acest context, Facebook-ul facilitează o bază de analiză comportamentală observabilă a subiecților (Graham, Sandy, & Gosling, 2011).

Analizele descriptive ale profilurilor utilizatorilor facebook reprezintă tipul de cercetare cel mai bine fundamentat în materie de furnizare a datelor demografice. Atunci când se înregistrează în cadrul rețelei de socializare, fiecare utilizator își dă acceptul pentru colectarea datelor demografice într-o bază de cercetare gigantă, denumită Facebook Inc. (Hodge, 2007). Aceasta înregistrează date parametrice exacte despre utilizatori și poate monitoriza cu precizie tiparele de comportament ale utilizatorilor.

Într-un studiu realizat de Departamentul de Psihologie al Universității Georgetown, pe un eșantion de 92 de studenți s-a observat că aceștia petrec în medie 30 de minute accesând Facebook-ul (Pempek et al., 2009). Această rețea de socializare este utilizată cu precădere pentru interacțiunea socială, în primul rând reprezentând un facilitator al menținerii relațiilor cu prietenii din mediul social. În particular, pentru a se prezenta în fața cunoscuților, tinerii utilizează pe lângă indicatorii descriptivi asociați perioadei de maturitate cum ar fi religia, orientarea politică sau profesională și o scurtă descriere asupra propriei persoane.

Roberts și colaboratorii subliniază că, mijloacele media constituie un factor important al dezvoltării sociale, emoționale și cognitive în special în rândul tinerilor deoarece aceștia le utilizează cu precădere (Roberts, Foehr, Rideout, 2005). Așa cum am precizat în repetate rânduri anterior, un tip de aplicație on-line care s-a dezvoltat rapid în ultimii ani sunt rețelele de socializare (Facebook, MySpace, Friendster). Acestea alcătuiesc comunități on-line bazate pe utilizatori care le permit construirea unor profiluri specifice în care aceștia pot să se logheze cu un anumit nume de utilizator, să posteze și să vizualizeze fotografii, mesaje publice sau private.

Din moment ce rețelele de socializare on-line oferă modalități facile de a primi feedback și a comunica cu congenerii, atitudinile tinerilor adulți despre ei înșiși se formează pe baza acestor interacțiuni (Pempek et al., 2009). Pornind de la ideea aceasta, se vehiculează ipoteza potrivit căreia, site-urile de socializare permit exercitarea unui rol activ în procesul de socializare și contribuie la formarea identității personale (Urista et al., 2009). Prin profilul personal tinerii furnizează informații despre ei, ceea ce implică exteriorizarea sinelui privită ca o modalitate de exprimare a identității și a modului în care tinerii doresc să fie percepuți de către ceilalți (Pempek et al., 2009). Această exteriorizare personală a sinelui determină un grad de intimitate mai crescut în comunicarea mediată

de calculator decât în comunicarea de tip față în față (Jiang, Bazarova, & Hancock, 2011). Foarte interesant este că studiile au arătat că, alcătuirea unui profil personal atractiv care stârnește admirația prietenilor reprezintă o modalitate de îmbunătățire a imaginii de sine (Sponcil & Gitimu, 2013). Crearea unei imagini personale atractive prin intermediul site-urilor de socializare se poate realiza și în scopul de a impresiona prietenii/cunoscuții cu privire la propria persoană (Jiang et al., 2011). Arnett (2000) a sugerat faptul că, perioada 18-25 de ani, reprezintă o etapă în care primează o formă a exprimării libertății și independenței în viața tânărului. Exteriorizarea personală reprezintă o provocare în formarea și dezvoltarea identității în perioada maturității timpurii (Pempek et al., 2009). Această auto-dezvăluire precede obținerea feedback-ului din partea congenerilor, care reprezintă un element esențial în dezvoltarea identității și îmbunătățește relațiile dintre covârșnici (Pempek et al., 2009). Mulți utilizatori ai rețelelor de socializare se simt populari prin încercarea de conectare/împrietenire cu cât mai mulți posibili membrii ai rețelelor sociale (Sponcil & Gitimu, 2013). De asemenea, o cercetare interesantă a arătat că, tinerii își creează identitatea virtuală ca proiecție a sinelui ideal pentru a impresiona. Aceasta metodă poate îmbunătăți stima de sine atât în plan virtual cât și în realitatea socială (Urista et al., 2009).

Suportul social primit în cadrul rețelelor de socializare (prin interacțiunile online) îmbunătățește calitatea vieții studenților și contribuie la formarea identității (Lui & LaRose, 2008). Comentariile favorabile la pozele și la postările de pe peretele profilului de socializare contribuie la îmbunătățirea imaginii de sine a individului. Această modalitate de a primi atenție de la un spectru larg de persoane poate produce sentimente de satisfacție și bunăstare intra și interpersonal (Urista et al., 2009).

Așa cum am văzut anterior, Facebook, este una din cele mai utilizate rețele de socializare, care atrage în fiecare an milioane de utilizatori. Prietenia este o valoare de rang înalt în cadrul rețelei, fiecare utilizator deține o rubrică specială destinată prietenilor. Calitatea relațiilor de prietenie în mediul on-line este însă pusă sub semnul întrebării, de moment ce multe studii au arătat că utilizatorii au în lista de contacte, prieteni cu care nu mențin legătura (Dagnaud, 2011). Lista de prieteni este cel mai adesea formată din câțiva vecini, câteva cunoștințe vagi, vechi cunoștințe și o parte din prietenii apropiați, cel mai adesea aceștia fiind și prietenii cu care discută prin intermediul rețelelor de socializare. În rândul generației Y, Facebook, oferă în acest sens un nou tip de socializare, ce este bazată pe individualismul care îi motivează pe tineri să distribuie diversitate conținuturi personale cum ar fi poze, locuri vizitate, tocmai din dorința de a deveni populari. În acest sens, putem explica avântul tinerilor de a-și face prieteni online chiar dacă doar pentru a dezvolta relații superficiale, căci sociabilitatea este o sursă de prestigiu prin faptul că prietenii reprezintă capitalul relațional care facilitează popularitatea adolescenților și tinerilor (Galland, 2007).

2.5.3 Aspecte benefice ale utilizării rețelelor de socializare

Rețelele de socializare reprezintă pentru tineri una din principalele resurse de alocare a timpului, cu efecte evidente asupra întregului parcurs de dezvoltare. Studiile de cercetare în domeniu identifică atât efecte pozitive cât și efecte negative corelate cu frecventarea rețelelor de socializare de către tineri. O analiză exhaustivă asupra efectelor asociate acestui tip de consum realizată de către cercetători din cadrul Academiei de Științe din Franța, grupează în 6 mari categorii principalele beneficii aduse de rețelele de socializare asupra dezvoltării tinerilor: mecanisme de recreere și comeraj (discuții de suprafață, flecăreală), promovarea de noi forme de reprezentare a sinelui, relevarea de noi forme ale intimității, îmbunătățirea relațiilor sociale existente, crearea unor relații mai puternice și durabile și creșterea stimei de sine (Bach et al., 2013).

Caracterul de relaxare și destindere creat în cadrul rețelelor sociale este favorizat de conferirea unui mediu liber în care fiecare își poate exprima gândurile, sentimentele sau ideile într-o manieră liberă. Un alt aspect important pentru tineri care facilitează recreerea este oportunitatea de interacțiune dintre utilizatori. Această interacțiune care, are mai degrabă un caracter sporadic, este concretizată cel mai adesea prin discuții de suprafață, considerate uneori ca fiind o activitate prosocială (Freinberg et al., 2012).

În cadrul rețelelor de socializa este observată din ce în ce mai evidentă promovarea de noi forme de reprezentare a sinelui. Dorința de etalare (prezentare) și recunoașterea propriei individualități în fața celorlalți, constituie o nevoie ascunsă sub diverse fațete încă de la debutul vieții. În cadrul rețelelor de socializare, tinerii învață cum să se prezinte într-o manieră cât mai favorabilă pentru a atrage prieteni. Mediul online oferă astfel, posibilitatea de exprimare a reprezentării lumii interioare a sinelui și de a comunica cu ceilalți prin cuvinte, imagini sau prin indicatori senzorio-motrici (gesturi, atitudini, mimică), aspecte relevante în construirea capitalului social (Cardon, 2010).

Relevarea de noi forme ale intimității în mediul online reprezintă un alt aspect pozitiv asociat utilizării rețelelor de socializare. În acest sens, internetul aduce în prim plan distincția dintre „intim” (aspectele neîmpărtășite cu ceilalți: evenimente foarte personale) și „intimitate” (aspecte dezvăluite ale vieții personale). Intimitatea, înțeleasă în cadrul rețelelor virtuale, se exprimă prin publicarea evenimentelor, caracteristicilor și intereselor personale, care au un aport important în formarea stimei de sine, consolidarea și diversificarea relațiilor sociale (Tisseron, 2006; Bach, 2013).

Îmbunătățirea relațiilor sociale existente și crearea unor relații mai puternice se realizează în mediul online prin faptul că utilizatorii au facilitatea de a comunica atât cu congenerii din cercul restrâns al microsistemului, pot să-și mențină și să-și dezvolte relațiile sociale cu prietenii de la distanță, dar și să-și construiască noi relații care se pot extinde și în viața reală (Bach, 2013). De asemenea, prin intermediul internetului se pot restaura relații pierdute de-a lungul timpului. În cadrul rețelelor de socializare, prietenii se formează cel mai adesea, între persoanele care împărtășesc aceleași pasiuni, au interese sau preferințe muzicale comune, acestea fiind mult mai ușor de identificat prin faptul că

sunt făcute publice. Astfel că, internetul oferă posibilitatea organizării relațiilor pentru a deveni puternice și durabile. Adolescenții introverțiți, care au declarat relații sociale precare (comunicare deficitară), au cel mai adesea dificultăți de relaționare și în mediul online, dar preferă comunicare online. Se pare că menținerea relațiilor în mediul virtual crește cu timpul abilitățile de comunicare ale tinerilor introverțiți (Bach, 2013).

Un alt aspect relevat ca beneficiu al utilizării rețelelor de socializare, este îmbunătățirea sau creșterea stimei de sine. Așa cum am amintit de nenumărate ori în cadrul lucrării prezente, există cercetări care au arătat că tinerii care au un cont de Facebook prezintă un nivel al stimei de sine mai mare decât cei care nu sunt utilizatori a unei rețele de socializare (Steinfeld, 2008). Nivelul stimei de sine este înțeles prin raportarea la modul în care te percepi personal (ce gândești despre tine) și la cognițiile formate pe baza a ceea ce crezi că gândesc alții despre tine. Cum stima de sine este un element ce determină succesul în majoritatea direcțiilor vieții, cum ar fi educația, relațiile amoroase, căutarea unui loc de muncă etc., frecventarea paginii din cadrul rețelei de socializare poate să faciliteze tinerilor reușita în aceste domenii (Steinfeld, 2008). Evident că, această concluzie a cercetării amintite anterior, este combătută de multe studii actuale pe fondul faptului că, dovezile unei astfel de prezumții rămân incerte și lacunare în cercetarea actuală. Internetul permite punerea calităților în valoare și minimizează defectele cel puțin la nivelul aspectului fizic. Este ceea ce internauții rezumă prin formula: „Pe internet nimeni nu zice că ești un câine” (Bach, 2013).

Un studiu de cercetare inițiat în Statele Unite a arătat că avantajele legate de apartenența la o rețea de socializare rezidă din crearea sentimentului de suport (siguranță) și a incluziunii sociale care conferă studenților apartenența la o rețea ce le permite să se simtă mult mai apropiați de prieteni și de cunoscuți (Greenhow & Robelia, 2009)

Cercetările în domeniul evidențierii efectelor utilizării rețelelor de socializare, surprind rezultate diferite și adesea contradictorii. Cu siguranță că, tipul efectelor asociate, trebuie corelat cu tipul de consum (adekvat sau îndelungat) și cu caracteristicile populației studiate (apartenență socio-culturală, accesibilitate la mediul online etc.). În Franța, o cercetare cantitativă a arătat că dintre adolescenți, 40,9% s-au arătat critici și îngrijorați față de experiențele negative trăite în spațiul cibernetic (Kredens & Fontar, 2010). Pentru a putea valorifica efectele pozitive și a minimiza aspectele problematice asociate utilizării rețelelor de socializare este important ca adolescenții, tinerii dar și copiii să fie integrați în programe de prevenție și de educare pentru formarea unui comportament cibernetic adecvat.

2.5.4 Riscurile utilizării rețelelor de socializare în rândul tinerilor

În abordarea efectelor pe care utilizarea rețelelor de socializare le determină asupra relațiilor dintre tineri, la o simplă analiză a cercetărilor din domeniu, se poate observa că reies o serie de întrebări a căror răspunsuri rămân contradictorii. (Greenfield & Subrahmanyam, 2008).

Aspectele negative ale utilizării rețelelor de socializare în rândul tinerilor sunt din ce în ce mai dezbătute în literatura de specialitate, pe fundalul faptului că adolescenții și tinerii reprezintă categoria de populație care utilizează pe scale din ce în ce mai ridicate aceste mijloace. Revenind la clasificarea elaborată de cercetătorii de la Academia de Științe din Franța, printre efectele negative se numără următoarele: supraexpunerea sinelui, tulburările de somn, tulburările alimentare, riscul depresiei și abuzul cibernetic.

Supraexpunerea sinelui sintetizează faptul că există tineri, adolescenți și copii care au tendința de a prezenta informații cu caracter privat în cadrul public, ceea ce implică un risc crescut la care se expun de cele mai multe ori fără să conștientizeze. De asemenea, s-a arătat faptul că tinerii care au o imagine de sine scăzută au tendința de a publica în cadrul profilurilor informații private pentru a atrage atenția interlocutorilor.

Tulburările de somn și cele alimentare se instalează adesea în cazul tinerilor care petrec un timp îndelungat în fața calculatorului, aceste dereglări pot avea efecte negative asupra dezvoltării (Bach et al., 2013).

Riscul depresiei în rândul tinerilor utilizatori ai rețelelor sociale este mai crescut decât pentru cei care nu le frecventează. Astfel, s-a identificat faptul că, riscul instalării simptomelor depresive este mai crescut în rândul băieților utilizatori cu 31%, în timp ce fetele prezintă un risc de 46% mai mare față de cele care nu au un cont pe o rețea de socializare (Belanger et al., 2011). Cercetarea subliniază faptul că, este dificil de știut dacă această predispoziție este o cauza a utilizării îndelungate a rețelelor de socializare sau o consecință survenită pe fondul acestui fapt. În prezent, există cercetări care au introdus conceptul de „depresia Facebook”, prin care se definesc stările depresive ale tinerilor ca urmare a utilizării excesive a rețelelor de socializare, cum ar fi Facebook. Acești tineri pot să ajungă până la izolare de lumea socială care încurajează stabilirea relațiilor doar în mediul virtual. Această izolare poate contribui la dezvoltarea simptomelor anxioase și depresive care-i determină să acceseze site-uri cu conținut periculos ce îi incită să consume droguri, să devină violenți sau chiar să comită acte suicidare (Moreno et al., 2011)

Abuzul cibernetic, manifestat în diverse forme, este din ce în ce mai prezent în societatea actuală. Deoarece, copiii și tinerii prezintă un risc crescut de hărțuire online, la nivel internațional sunt implementate o serie de programe și proiecte destinate prevenției și intervenției abuzului cibernetic, ele fiind integrate chiar și în curriculele educaționale.

2.6 Rolul calculatorului/internetului în dezvoltarea școlară a tânărului

Aportul pe care mijloacele tehnologice îl aduce în pregătirea școlară a elevilor și studenților este resimțit din ce în ce mai pregnant. Modul în care calculatorul și internetul transformă, optimizează sau inhibă procesul instructiv-educativ, constituie interesul specialiștilor din domeniul științelor educației și sociologiei. Noua eră informațional-tehnologică, oferă atât cadrelor didactice, cât și elevilor oportunități variate de predare și

învățare. Internetul face parte din rutina zilnică a studenților deoarece aceștia au avut ocazia să crească având la dispoziție computere, utilizarea internetului devenind astăzi la fel de obișnuită ca cea a televizorului sau a telefonului mobil (Khanchadli, Zidat, 2011). Abordarea problematicei influenței calculatorului asupra procesului de învățământ (predare-învățare-evaluare), este relevantă în literatura de specialitate dintr-o perspectivă duală, atât a beneficiilor cât și a posibilelor riscuri care survin.

Stundenții afirmă că internetului este un factor care îmbunătățește procesul educativ prin facilitarea comunicării dintre profesori și elevi, colegi, prin posibilități de cercetare și acces la materiale didactice virtuale dar și prin oportunitățile recreative pe care le oferă (muzică, mesagerie instant etc.). Pentru majoritatea studenților, internetul reprezintă un instrument oportun care a schimbat considerabil modalitățile de interacțiune cu ceilalți și a contribuit la aprofundarea cunoștințelor în domeniul de studii (Jones et al., 2002). Astfel, că, experiența academică a studenților nu mai este privită astăzi doar din prisma posibilităților de învățare la clasă, ci și ca resort al confruntării cu noi situații sociale și al dobândirii de noi competențe sociale (Khanchadli, Zidat, 2011). În acest context, se pare că studenții utilizează internetul în scopul comunicării cu ceilalți, la fel de mult cât îl accesează în scop academic.

Trecând printr-o analiză comprehensivă a literaturii de specialitate, cercetările identifică principalele funcții ale internetului în pregătirea educațională a elevilor: resursă exhaustivă de informare, comunicarea fără bariere, învățarea interactivă on-line, cercetarea on-line/efectuată prin mijloace electronice, aspecte ce țin de inovații în domeniu, îmbunătățirea interesului în domeniul educației și educație holistă (Balakrishnan, 2010). Efectuând o analiză sistematică a cercetărilor derulate cu privire la impactul internetului asupra educației, Charp (2000), subliniază importanța internetului pentru educație, mai ales din perspectiva schimbărilor pozitive aduse în practicile de predare, care reprezintă un adevărat sprijin pentru profesori. În ceea ce privește impactul internetului asupra studenților, cercetarea amintește implicațiile pozitiv asupra abilităților de învățare a studenților, creșterea oportunităților de învățare individualizată și îmbunătățirea abilităților de comunicare. În scop educațional, activitatea pe internet cuprinde următoarele preocupări pentru studenți: căutarea de informații pe Google, identificarea de pagini web utile pentru domeniile de studiu, utilizarea revistelor de specialitate sau copierea citatelor reprezentative pentru un anumit domeniu (George et al. 2006).

O altă cercetare cu privire la impactul utilizării internetului în scop educațional, realizată în Malaesia, pe un eșantion de 92 de subiecți studenți, a arătat că, în general, elevii au o percepție pozitivă cu privire la calitatea învățării în mediul virtual. Subiecții identifică un sprijin real în mediul virtual pentru învățare, deoarece acesta este accesibil oricând. Majoritatea dintre elevi au resimțit o îmbunătățire a calității învățării prin creșterea accesului la informație și comunicare. Internetul oferă o platformă informațională variată care facilitează cunoașterea mai multor domenii de interes divers.

În acest sens, utilizarea internetului poate să devină unul din factorii primordialii al instituirii unui tip de educație modern, în care rolul elevului este central prin faptul că, poate să își organizeze învățarea mult mai independent prin integrarea tehnologiei moderne în procesul învățării.

Efectele utilizării internetului în achiziția și dezvoltarea abilităților de scriere academică a studenților au fost analizate în SUA pe un lot de 2642 de profesori. Rezultatele cercetării arată că 96% dintre aceștia, identifică beneficii în ceea ce privește utilizarea calculatorului/internetului în sarcinile academice, deoarece utilizarea tehnicilor de redactare constituie o sursă veritabilă de colaborare și prezentare a lucrărilor, proiectelor academice într-un cadru larg, deschis la nivel internațional, iar 78% dintre aceștia cred că tehnologia digitală sprijină creativitatea și implicarea personală a elevilor în educație (Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013).

Pe de altă parte, cadrele didactice își arată îngrijorarea cu privire la utilizarea instrumentelor digitale, identificând potențiale efecte negative asupra procesului de scriere, în ceea ce privește emergența scrierii informale, prin inserarea limbajului formal. În cadrul focus grupurilor care au avut loc, profesorii au amintit, că utilizarea noilor tehnologii în procesul de scriere academică creează ambiguitate între formarea și dezvoltarea diverselor stiluri de scriere (formal și informal). În acest sens, studenții dezvoltă ambiguitate în utilizarea scrierii formale și informale (se amintesc dificultăți de formulare în elaborarea lucrărilor cu caracter oficial sau științific). Tot în cadrul acestei cercetări, 46% dintre cadrele didactice, au raportat că, utilizarea instrumentelor digitale în procesul de pregătire academică îi face pe studenți să fie mai neatenți și mai neimplicați în elaborarea lucrărilor și a proiectelor școlare, iar 40% au amintit că utilizarea noilor tehnologii a modificat procesul scrierii academice prin lipsa sau utilizarea incorectă a semnelor de punctuație și a regulilor gramaticale (ibidem). Altă problemă principală, pe care o generează mijloacele digitale în redactarea textelor cu caracter științific, este plagiatul sau nerespectarea normelor standard de scriere a lucrărilor științifice. De aceea, cercetarea accentuează importanța informării studenților în cadrul orelor de curs cu privire la normele de scriere corectă a bibliografiei, a citatelor sau a parafrazărilor, elemente esențiale în redactarea textelor cu caracter științific (Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013).

Calculatorul și internetul devin astfel parte a sistemului educațional la nivel internațional. Formarea academică a devenit în prezent din ce în ce mai dependentă de mijloacele tehnologice. Majoritatea instituțiilor de învățământ superior și a celor de cercetare, își promovează și oferă servicii prin intermediul mijloacelor tehnologice (Thanuskodi, 2013). O cercetare efectuată în India pe un lot de 364 de subiecți, care a analizat rolul internetului în viața tinerilor din perspective genului subiecților, a identificat o constantă de importanță asemănătoare alocată internetului din partea ambelor categorii și a arătat diferențe în ceea ce privește scopurile de utilizare a calculatorului. Astfel, cercetare arată că băieții utilizează cu precădere internetul în scop informațional, în timp ce fetele folosesc în mare măsură resursele audio-vizuale puse la dispoziție prin intermediul internetului (ibidem).

În America, din ce în ce mai multe studii indică faptul că, în ultimii ani rata de înscriere la studiile universitare în rândul studenților a crescut simțitor (National Survey of Student Engagement, 2006), iar oportunitățile de învățare s-au diversificat devenind mult mai favorabile decât în perioadele anterioare. Tehnologia informației și a comunicării prin utilizarea internetului, s-a accentuat, îmbogățind viața academică mai ales în licee și univeristăți. De la răspândirea metodei e-learning și a instruirii bazate pe calculator, accesul la bibliotecile on-line și la instrumente de cercetare, calculatorul mediază interacțiunea student-profesor, astăzi studenții efectuându-și o mare parte din activitățile academice în mediul virtual (Jones et al., 2008). E-mailul a devenit resursă importantă de contact dintre studenți și profesori. Principalele avantaje ale utilizării poștei electronice constau în viteza de transmitere a informației și în abilitatea de menținere a corespondenței transmise într-un timp record (Willis & Coakes, 2002). În general, actorii educaționali preferă comunicarea de tip față în față mai mult decât alte tipuri de comunicare. Aceștia preferă să utilizeze e-mailul pentru a programa contactarea unui întâlniri cu scop informațional. Astfel, comunicarea mediată de calculator devine un intermediar și un sprijin al comunicării de tip față în față, în scop academic (Jones et al., 2008). Majoritatea profesorilor din Australia (84%) și a celor din Marea Britanie (96%), își verifică poșta electronică de mai multe ori în cursul zilei. Comunicarea on-line în procesul academic încurajează utilizarea internetului pe scale din ce în ce mai ridicate (Willis & Coakes, 2002).

Unul din aspectele importante pe care internetul le-a facilitat în sfera academică este dat de resursele informaționale disponibile. Cursurile de pregătire on-line, le oferă studenților informații din diverse domenii prin intermediul mediului virtual. Eficiența acestora este încă analizată în cadrul unor serii de cercetări, ceea ce se recunoaște este faptul că, dincolo de limitele asociate unei astfel de abordări educaționale, creșterea cunoașterii într-o diversitate de domenii este evidentă (Allen & Seman, 2005).

Resursele on-line reprezintă pentru studenți, alte mijloace importante de acces la cunoaștere. Cercetările în domeniu arată că, principalele resurse on-line utilizate de tinerii studenți sunt: bibliotecile on-line, revistele de specialitate și bazele de date on-line (OCLC, 2005). Problema pe care o ridică cercetătorii în materie de resurse on-line utilizate de către studenți, este că, aceștia tind să nu verifice conținuturile informaționale pe baza rigorilor științifice recomandate, ci mai degrabă tind să preia informația pe criteriul nevoilor (Wang et al., 2005).

Experiența educațională a indivizilor joacă un rol important în accesarea rețelelor de socializare. Astfel, studenții utilizează rețelele de socializare mai mult decât alte categorii de persoane (Lenhart et al., 2010).

Pentru generația Y, tehnologia a modificat raporturile informaționale, de timp, de mediu și a minimizat distanța dintre spațiul intim și cel public. În mod special, prin intermediul resurselor electronice a existat un proces continuu de modificare a modului de învățare în rândul elevilor și studenților. Sintetizăm în cele ce urmează principalele

beneficii aduse de TIC în educație, așa cum sunt ele evaluate de specialiștii domeniului (Auverlot, 2011):

- creșterea finanțării domeniului educativ (investiții guvernamentale în materialele tehnologice: cum ar fi dotarea școlilor, laboratoarelor cu echipament electronic, facilitarea accesului la internet etc.);
- existența unei platforme internaționale, naționale și regionale de resurse online (creșterea accesului la informație);
- dezvoltarea resurselor digitale a constituit un sprijin de o mare valoare prin traducerea, redactarea materialelor cu conținut științific care facilitează cercetarea și dezvoltarea;
- crearea conținuturilor informaționale destinate să formeze elevii/studentii în scopul utilizării responsabile a internetului. De exemplu, în Danemarca există un site (portal) național în care elevii/adolescenții pot găsi informații formative (de sensibilizare) pe diferite domenii și teme, regăsite prin filme, exerciții, dezbateri (cum ar fi etica Web pentru copii și adolescenți). De asemenea, sunt abordate subiecte privind criteriile de selectare a informațiilor on-line, protejarea împotriva virusilor cibernetici, protecția și prevenirea de alte pericole care pot fi întâlnite în mediul online;
- mecanism eficient de adaptare a conținuturilor învățării la nevoile studenților-adaptarea la nevoile particulare ale elevilor-instituirea pedagogiei moderne;
- creșterea gradului de autonomie a elevilor; resursă de cunoaștere/distribuire a proiectelor inovative;
- implicarea celorlalți actori sociali în procesul didactic (părinți, elevi, comunitate etc).

Un alt aspect esențial care a survenit ca urmare a introducerii TIC în sistemul de învățământ a fost atenuarea inegalităților în școală (adaptarea la nevoile individuale/particulare ale elevilor cu diverse tipuri de nevoi). Dovezile acestei afirmații pot fi observate la o analiză succintă a sistemului de educație finlandez: dezvoltarea unui învățământ foarte individualizat, care propune fiecărui elev sarcini adaptate, valorificând nivelul fiecăruia. De asemenea, putem privi exemplul sistemului e-learning din Coreea de Sud, care creează portaluri speciale pentru adaptarea în cadrul sistemului educațional a elevilor străini sau conferă suport real pentru elevii cu deficiențe sau cu dificultăți de învățare.

În concluzie, calculatorul și internetul au adus un aport important resurselor educaționale, facilitând astfel actorilor educaționali (profesori, elevi, studenți), noi mecanisme și resurse de predare, învățare și au contribuit la minimizarea inegalităților în rândul studenților cu nevoi speciale.

2.7 Utilizarea internetului și pregătirea profesională a tânărului

Schimbarea contextelor sociale aduce după sine noi provocări în traiectoria de viață a tinerilor. În noua era digitală, utilizarea internetului a devenit pentru tineri o activitate comună cu interferențe puternice în marea majoritate a activităților de interes. Astăzi, mulți tineri se arată interesați și entuziaști de viitoarea carieră, dar acționează impropriu în vederea planificării și pregătirii profesionale (Chao & Garder, 2007). La o analiză comparativă cu generația anterioară, se pare că aceștia sunt mult mai predispuși să-și schimbe job-urile, fiind în căutarea job-ului ideal sau având tendința să caute informații cu privire la locurile de muncă în mediul virtual, explorând diversele site-uri cu oferte de locuri de muncă, pentru a identifica variante de job-uri mai favorabile. În cadrul cercetării realizate de MonsterTRAK și Institutul de cercetare din Michigan, pe un lot de 10 000 de tineri adulți cu vârstele cuprinse între 18 și 28 ani, s-a efectuat un profil al tânărului adult cu privire la atitudinile față de muncă și viață în general și a fost explorată motivația tinerilor de a-și găsi locul de muncă potrivit (ibidem). Rezultatele acestui studiu au arătat că, astăzi integrarea tinerilor în câmpul muncii este mai relativă și flexibilă ca în trecut, în contextual în care aceștia beneficiază de informare în mediul on-line cu privire la o varietate de locuri de muncă, dar și de susținerea părinților care se prelungește până la o vârstă crescută (atunci când se integrează în câmpul muncii). Se pare că tinerii care provin din familii cu un nivel socio-economic scăzut, caută mai puțin informații cu privire la locurile de muncă, preferând să intre în câmpul muncii pe criteriul nevoii mai degrabă decât pe criterii selective (Chao, Gardner, 2007).

Cu toate că internetul oferă multe oportunități de alegere, formare și pregătire profesională, cercetările în domeniu arată că nivelul de angajare în câmpul muncii a tinerilor are rate mai scăzute decât în trecut (Davis, 2009).

În cadrul unei cercetări realizate în Anglia asupra experiențelor, nevoilor și serviciilor de pregătire profesională a tinerilor cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani, s-a identificat și preferința tinerilor pentru informare și pregătire profesională prin intermediul telefonului sau a resurselor virtuale (Becker & Becker, 2008). Însă rezultatele finale ale cercetării au identificat că marea majoritate a tinerilor preferă informare și sprijin alocat direct (față în față), mai mult decât prin intermediul mijloacelor tehnologice.

Pe lângă beneficiile pe care le oferă internetul în domeniul formării și dezvoltării profesionale, există cercetări la nivel internațional care au indicat efecte negative asociate competențelor demonstrate la locul de muncă, celor care utilizează internetul pe scale din ce în ce mai ridicate. Astfel, impactul dependenței de internet generează efecte negative atât la nivelul particularităților individuale cât și la nivelul randamentului în muncă, înregistrându-se performanțe mai slabe la locul de muncă pentru tinerii care utilizează internetul într-un mod necorespunzător (Young, 2008). Mulți angajatori au recunoscut că

utilizarea nelimitată a internetului reduce potențialul în muncă al angajaților, mai degrabă decât să crească productivitatea (Quan-Hasse & Young, 2010).

În concluzie, internetul ca resursă de pregătire și formare profesională a restructurat viața profesională a tinerilor, oferindu-le mai multe oportunități de selecție și facilități diverse de dezvoltare profesională. Pe de altă parte, există concluzii care surprind și efecte negative ale utilizării TIC în domeniul pregătirii profesionale. Evaluarea și analiza celor două tipuri de influențe asociate internetului asupra formării și dezvoltării profesionale a tinerilor, reprezintă un punct de interes în cercetarea actuală care poate facilita tinerilor un management eficient al utilizării calculatorului și internetului în viața profesională.

2.8 Comportamente de tip cyberbullying: Risc și prevenirea riscului în mediul on-line

Odată cu utilizarea din ce în ce mai frecventă a internetului, pe lângă oportunitățile aduse, s-au înregistrat și o serie de riscuri care au început să genereze efecte negativ pe scală largă. Printre riscurile principale asociate mediului on-line se numără formele de cyberbullying care devin tot mai evidente. Rezultatele cercetărilor de la nivel internațional indică o prevalență crescută a agresorilor și victimelor comportamentelor de tip cyberbullying mai ales în rândul copiilor, adolescenților și tinerilor. În Statele Unite, dar și în alte țări europene, datele cercetărilor sunt dinamic și relativ diferențiale, deși în urma revizuirii literaturii de specialitate nu am putut constata o creștere constantă a cazurilor de abuz cibernetic din cauza variabilității datelor empirice. Se poate însă observa, o constanță a cazurilor de la an la an. Datele tabelului următor indică în funcție de originea lor, evidența și extinderea comportamentelor de tip cyberbullying la un nivel larg.

Una dintre concluziile centrale care se poate desprinde din analiza tabelului alăturat este faptul că victimele comportamentelor de tip cyberbullying au tendința să devină agresori. Această tendință observată la nivel internațional poate să fie cauza expansiunii fenomenului și evident că, aduce multiple complicații în încercarea de înțelegere și diferențiere a cauzelor care generează astfel de tipare comportamentale.

Așa cum am precizat anterior, tabelul alăturat analizează și compară manifestarea comportamentelor de tip cyberbullying la nivel internațional, printr-o abordare de natură longitudinală a cercetărilor din domeniu. Tabelul următor cuprinde descrierea câtorva cercetări internaționale, amintite în cadrul unei meta-analize efectuate de Blaya în 2013, care indică incidența cazurilor de cyberbullying la nivel global. Așadar, în prima parte a acestui subcapitol propunem o evidențiere fragmentară a cercetărilor bazate pe date statistice care demonstrează existența comportamentelor de abuz cibernetic la nivel global.

După trecerea în revistă a unor cercetări relevante în acest sens, vom trasa o analiză conceptual-teoretică asupra fenomenului cyberbullying, așa cum este tratată în cadrul studiilor de specialitate de la nivel internațional.

Tabel Nr. 1: Analiza cercetărilor de tip longitudinal privind efectele cyberbullying
 (*adaptat după Blaya, 2013)

Autorii studiului de cercetare	Țara	An	Eșantion (N-numărul de subiecți)	Metode utilizate	Rezultate privind proporția victimelor/agresorilor implicați în comportamente de tip cyberbullying	
					Victime	Agresori
Spitzberg et Hoobler	Statele Unite	2002	Studenți și liceeni		30%	
Keith et Martin i-Safe America Survey	Statele Unite	2005	Național 1566 elevi cu vârstele cuprinse între 9-13 ani	Chestionar	Violență cibernetică: 42%; 25% de mai multe ori; Hărțuire (o dată pe săptămână): 7% Amenințare online: 35%, din care 5% amenințări grave	53% dintre care 30% mai mult de o singură dată
Hinduja et Patchin	Statele Unite	2006	N=384 9-18 ani	Chestionarul online	29%	11%
Wang, Ianotti et Nansel	Statele Unite	2009	N=7182 11-16 ani 230 școli	Chestionar	5,3%	3,8% 13,6% (atât victime cât și agresori)
Patchin et Hinduja	Statele Unite	2012	N=930 elevi 22-18 ani	Chestionar online	24,2%	18,5%
Mishna, Cooj, Gadalla, Daciuk et Solomon	Canada	2012	N=2186 de elevi în ciclul primar, gimnazial, liceal, eșantionare aleatorie stratificată	Chestionar anonim	23,8%	8% 25,7% (atât victime cât și agresori)
Kapatzia & Sygkollitou	Grecia	2008	N=544 14-19 ani	Chestionar (Smith, 2008)	6%	7%
Blaya	Franța	2012	N=1900 12-18 ani	Chestionarul adaptat după Smith et a., 2008	40% violență cibernetică 6% hărțuire cibernetică	38% violență cibernetică 5% hărțuire cibernetică
Menesini, Calussi & Nocentini	Italia	2008	N=707 subiecți 10 instituții școlare (dintre care 6 de învățământ superior 11-21 ani)	Chestionarul adaptat după Smith et a., 2008	7,6%	6,5%
Staude-Muller, Bliesener et Nowak	Germania	2009	N=1277 8-22 ani	Chestionar online aplicat de 3 ori pe lună	15% 2-3 ori victimă în ultimele 3 luni	

2.9 Efectele comportamentelor de tip cyberbullying asupra dezvoltării tinerilor

În genere, comportamentul de tip bullying reprezintă orice formă de manifestare voită a violenței fizice sau psihologice care generează efecte negative (lezare, rănire, intimidare) asupra persoanelor și care poate determina noi forme de violență (American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 2008). Transpus în mediul virtual, cyberbullying-ul implică utilizarea noilor tehnologii ale comunicării și informației într-o manieră ostilă, agresivă, repetată, ce afectează bunăstarea unei persoane sau a unui grup (Belsey, 2008). Dacă formele de bullying tradițional au cunoscut în ultimii douăzeci de ani mecanisme de prevenire și reducere, cercetările arată că, noua formă de hărțuire on-line devine din ce în ce mai prezentă și afectează în mod special tinerii (Rigby & Simth, 2011). De exemplu, o cercetare internațională condusă de o instituție specializată din America, efectuată asupra tinerilor cu vârste cuprinse între 14-24 de ani a concluzionat faptul că aceștia percep abuzul digital ca o problemă serioasă pentru persoanele de vârsta lor. Mai mult de jumătate dintre subiecții cercetării (56%), au raportat că s-au confruntat cu forme ale abuzului electronic, care pentru majoritatea au avut efecte negative (AP-MTV, 2011).

Deși, în literatura de specialitate, cercetătorii utilizează alternativ conceptele de violență cibernetică și de hărțuire cibernetică, există specialiști care susțin aspecte diferențiate de definire. Hărțuirea cibernetică este o formă de agresiune cibernetică de natură psihologică, care implică în mod voit acțiuni care dăunează/prejudiciază pe celălalt și care dezechilibrează relațiile de putere din interacțiunile dintre indivizi (Blaya, 2013). Prin formele de agresiune de tip violență cibernetică, se înțeleg de asemenea, formele de hărțuire cibernetică alături de un răspuns complementar direct al victimei, implicând schimburi mutuale de replici denigratoare, insulte sau mesaje cu caracter compromițător.

Transpus în mediul electronic, cyberbullying-ul definește orice formă de agresiune sau hărțuire exercitată prin intermediul calculatorului (Willard, 2007). Deși nu există o definiție standard a comportamentelor de tip cyberbullying, s-au efectuat o serie de studii de cercetare care încearcă să cuprindă principalele caracteristici de manifestare a agresiunii cibernetice. Astfel, cercetarea lui Wilard (2007) amintește șase tipuri de comportamente cyberbullying identificate:

1. agresiunea verbală manifestată în comunicarea online prin mesaje jignitoare, vulgare, violente sau ofensatoare adresate unor persoane sau grupuri;
2. hărțuirea care denotă constanță în trimiterea unor mesaje cu caracter ofensator;
3. denigrarea ce implică primirea sau transmiterea unor mesaje care afectează bunăstarea unei persoane prin cuvinte răutăcioase și ofensatoare;
4. urmărirea online care presupune hărțuire, amenințare și intimidare constantă;
5. păcălirea și dezvăluirea ce presupun utilizarea de tehnici pentru a afla informații compromițătoare despre o persoană și publicarea acestora;
6. excluderea implică crearea de bariere și acțiuni concrete prin care în mod intenționat este exclusă o persoană dintr-un grup online.

Văzute dintr-o perspectivă adiacentă, formele de cyberbullying cuprind ansamblul comportamentelor de hărțuire electronică manifestate în practică prin: trimiterea de imagini cu caracter pornografic sau violent; utilizarea identității unui individ (spargerea contului) pentru a-l discredita în mod public în cadrul rețelelor sociale; publicarea de imagini personale cu caracter compromițător care au ca scop umilirea unei persoane într-un cadru public în mediul online; insulte trimise prin intermediul telefonului mobil, chat-urilor, forumurilor, mail-urilor, rețelelor de socializare etc.; incitarea unui grup pe un site sau pe o rețea de socializare pentru a ridiculiza un individ sau un grup de indivizi (rasism, sexism etc.); hărțuirea între congeneri; amenințare cu publicarea sau publicarea de informații/imagini cu caracter privat; denigrarea; umilirea, incitarea la ură; apeluri telefonice denigratoare, trimiterea de e-mailuri care conțin forme de hărțuire, insulte sau amenințări; excluderea socială de pe chat-uri sau din cadrul rețelelor sociale; crearea și distribuirea de pagini web în cadrul cărora este umilită sau defăimată victima sau publicarea de informații personale care incită la discriminare și ridiculizarea acesteia (Smith et al., 2006). Aceste forme diverse de cyberbullying (agresiune electronică sau hărțuire on-line) se materializează în agresiuni sau hărțuire prin intermediul e-mail-ului, blogurilor, rețelelor de socializare on-line (Facebook, Twitter), jocurilor virtuale sau messengeriei instant (Kota et.al., 2014).

De aici, putem desprinde o definiție mai detaliată a fenomenului cyberbullying. Cyberbullying-ul reprezintă orice act sau comportament agresiv manifestat în mod intenționat de către un individ sau un grup prin intermediul diverselor forme de contact electronic, efectuate în mod repetat asupra unei victime care nu se poate apăra cu ușurință (ibidem). Astfel, cyberbullying-ul implică trimiterea sau postarea unor mesaje sau imagini cu conținut denigrator prin intermediul internetului sau a altor mijloace de comunicare digitală, cum ar fi telefoanele mobile (Feinberg & Robey, 2010). Studiul de cercetare calitativă a lui Kota și a colaboratorilor (2014), care a analizat efectele agresivității electronice asupra 44 de adolescenți și tineri, cu vârsta medie de 19 ani, a identificat un nivel crescut al depresiei și o stimă de sine scăzută a victimelor hărțuirii online. De asemenea, pe fondul agresivității electronice, tinerii pot prezenta comportamente delincvente în mediul social și rezultate academice scăzute. Există o serie de alte cercetări care arată că efectele asociate formelor de cyberbullying corespund celor survenite pe fondul comportamentelor de bullying tradițional. Așa cum a fost arătat, în cercetarea anterioară, aceste efecte se concretizează în anxietate socială, depresie, consum de droguri, rezultate școlare scăzute și scăderea calității relațiilor familiale (Bonanno, & Hymel, 2013 apud Davis 2013). Astfel, putem observa că efectele comportamentelor cyberbullying influențează în mod negativ dezvoltarea adolescenților și tinerilor la nivel psiho-social.

Încercând să construim un profil al victimelor comportamentelor de tip cyberbullying, studiul lui Feinberg & Robey (2010), a arătat că, fetele și tinerii adulți prezintă un risc mai ridicat de a fi agresați în mediul on-line decât băieții și copiii sau adolescenții.

Totuși specialiștii conchid că nu putem trasa o linie definitorie asupra vulnerabilității de gen, de moment ce alte studii au identificat categoria băieților ca fiind predispozantă abuzurilor on-line (Davis et al., 2014). Similar comportamentelor de tip bullying tradițional se pare că victimele hărțuirii on-line dezvoltă relații precare cu îngrijitorii (părinți, educatori). De asemenea, aceștia sunt mai predispuși să fie ținta comportamentelor agresive tradiționale și la rândul lor să adopte o conduită delincventă în mediul social (comportamente violente, consum de substanțe etc.).

În contextul în care mijloacele electronice permit stabilirea interacțiunilor sub masca anonimatului, victima poate să nu cunoască agresorul, ceea ce face practic imposibilă identificarea ulterioară a acestuia. Victimele cele mai predispuse riscului de hărțuire on-line sunt persoanele nepopulare, depresive, anxioase, marginalizate, care prezintă teamă în interacțiunile cu congenerii. Pe fondul acceptării și atenției pe care o pot primi în mediul virtual, aceștia sunt mult mai vulnerabili de manipulat și mai puțin atenți la siguranța mesajelor pe care le primesc în mediul on-line. În acest sens, victimele comportamentelor de tip cyberbullying manifestă un nivel scăzut de reziliență în confruntarea cu situații problematice și nu solicită sprijin în cazul unei agresiuni on-line, având tendința mai degrabă să o ascundă.

Impactul hărțuirii electronice este identificat mai ales la nivel emoțional, victima confruntându-se adesea cu sentimente de anxietate sau stări depresive, care conduc de cele mai multe ori, la marginalizare socială sau la comportamente de tip violent în mediul social. S-a observat, de asemenea, că victimele experimentează sentimente de teamă, de disperare, de anxietate, care sunt generate de imposibilitatea controlului situațional (Spears et al. 2008). Este evident că, există consecințe diferențiale în funcție de tipul acțiunii, de actorul implicat (agresor-victimă) și de alte coordonate definitorii ale acestora, cum sunt genul, vârsta, statutul social). S-a identificat faptul că, frica resimțită de victimă nu este legată doar de hărțuirea cibernetică, ci și de teama ca aceasta să nu degenereze în violență fizică (Blaya, 2013). S-au observat efecte asociate ale comportamentelor de tip cyberbullying asupra performanțelor școlare. Consecințele în plan educativ sunt observate atât la nivelul climatului clasei (deficit de atenție, dificultăți de concentrare) cât și la nivelul rezultatelor școlare ale victimelor (eșec sau chiar abandon școlar) (Blaya & Fortin, 2011).

2.10 Strategii preventive și interventive în comportamentele de tip cyberbullying

La nivel global, este recunoscut faptul că, spațiul cibernetic ca nou teritoriu de interacțiune între indivizi necesită ca toate celelalte medii, un cadru juridic și legislativ reglementat de instanțele decizionale (Blaya, 2013). Pentru a facilita securitatea, Parlamentul European a elaborat Convenția Consiliului European contra Criminalității Cibernetică, care a intrat în vigoare în data de 1 iulie 2004. În contextul în care, formele și mijloacele cibernetic s-au diversificat, Uniunea Europeană a sprijinit inițiativele de

prevenire a cyberbullying, atât odată cu adaptarea legislației de-a lungul timpului, cât și cu finanțarea de programe la nivel internațional care să faciliteze navigarea pe internet în siguranță („Pour un Internet plus sûr” în Franța, Australia, Argentina sau Statele Unite) (Blaya, 2013). Pentru prevenirea comportamentelor de tip cyberbullying mai multe țări au adoptat legi naționale prin care se previne sau se sancționează manifestarea acestor comportamente.

Dacă numărul raportat al hărțuirii electronice crește de la an la an, este evidentă preocuparea specialiștilor pentru identificarea de modalități și strategii efective de intervenție și de prevenție a comportamentelor de tip cyberbullying. Este foarte important ca în procesul preventiv și interventiv să existe o colaborare atât a victimelor (copii, adolescenți și tineri), cât și a membrilor diverselor subsisteme din care aceștia fac parte (familie, școală, locul de muncă, ONG-uri etc.).

În procesul interventiv, după identificarea unei forme a comportamentelor de tip cyberbullying, victima trebuie să acționeze prompt prin:

- întreruperea imediată a discuției cu agresorul și atenționarea calmă dar sigură, ca acesta să înceteze hărțuirea;
- blocarea utilizatorului care a inițiat agresiunea;
- apelarea/cererea sprijinului din partea specialiștilor: consilier, psiholog, asistent social etc.;
- în cazul în care agresorul continuă să manifeste comportamentul agresiv, victima poate apela la organele specializate prin depunerea unei plângeri în care să fie identificat agresorul (site-ul web utilizat, numărul de telefon) (Davis et al., 2014).

Pe lângă acțiunile pe care victimele hărțuirii online le pot întreprinde pentru apărarea proprie, se recomandă intervenția directă a specialiștilor din cadrul instituțiilor de învățământ sau a diverselor instituții specializate, care acordă asistență psiho-socială adolescenților și tinerilor prin luarea următoarelor măsuri:

- efectuarea de studii de cercetare care să identifice, incidența cazurilor de comportamente de tip cyberbullying, factorii declanșatori și mecanismele de stopare a acestora;
- întocmirea unui plan de evaluare a fiecărei raportări a cazurilor de hărțuire cibernetică pentru prevenirea eventualelor comportamente pe care victima ar fi predispusă să le inițieze (comportamente agresive etc.);
- inițierea de programe de intervenție (anti cyberbullying), prin conștientizarea și sprijin în identificarea tiparelor de hărțuire electronică, identificare de mecanisme de stopare a comportamentelor agresive;
- furnizarea de informații cu caracter preventiv (informarea cu privire la tipuri și forme ale comportamentelor de tip cyberbullying).

Datorită creșterii incidenței cazurilor de bullying online multe state au adoptat în ultimul timp legislație cu privire la acest comportament. Astfel, la nivel internațional există 16 state care beneficiază de protecție prin legislația în vigoare, cu referire directă la comportamentele de tip cyberbullying și 47 de state care au promulgat legi care apară victimele hărțuirii electronice (electronic harassment) (Hinduja, & Patchin, 2011). Prin aceste legi s-au dezvoltat politici naționale de prevenție și intervenție contra violenței cibernetice.

Prima politică publică de luptă împotriva hărțuirii cibernetice apare în Italia, în 2007, prin care au fost publicate ghiduri redactate de reprezentanții Ministerului Educației Naționale și trimise către reprezentanții unităților de învățământ, care cuprind informații cu privire la riscurile asociate utilizării internetului și la consecințele comportamentelor disruptive în mediul online. La școală, în cadrul orelor de curs s-a interzis utilizarea telefonului mobil. Au fost create site-uri de informare a copiilor, tinerilor, familiilor și adulților cu privire la navigarea fără riscuri în mediul online (Genta, Berdondini, Brighi & Guarini, 2009).

În Franța, practicile de prevenire și optimizare a utilizării internetului sunt o prioritate a Sistemului de Educație Național. S-au dezvoltat măsuri de protejare a internauților, mai ales a celor minori, materializate în programe naționale de prevenire și combatere a hărțuirii cibernetice, care sunt dezvoltate de asociații specializate. L'Association des Fournisseurs d'Accès à l'Internet, creată în 1997, a pus la dispoziție după anul 1988 o linie telefonică permanentă prin care internauții să poată semnala abuzurile cu acțiunile ilegale efectuate pe internet. Mai mult, această asociația națională a elaborat un ghid de protejare a minorilor care a fost distribuit părinților. De asemenea, este pusă la dispoziție o linie telefonică în care copiii pot raporta cazurile de cyber-bullying (Net Ecoute). Ministerul Educației Naționale în parteneriat cu instituții specializate (e-Enfance), a elaborat un ghid practic în lupta contra hărțuirii cibernetice între elevi care promovează utilizarea responsabilă și pozitivă a internetului¹.

În politica educațională se urmărește formarea continuă a cadrelor didactice, existând formatori specializați în domeniul media sau în domeniul hărțuirii cibernetice. În contextul în care comportamentele de tip cyberbullying s-au extins la nivel general și au implicații negative directe mai ales în rândul copiilor și adolescenților, politicile sociale și educaționale din țara noastră ar trebuie să-și diversifice sfera de abordare asupra comportamentelor de tip cyberbullying. Urmând modelul țărilor europene, prin implementarea strategiilor de prevenție și intervenție la nivel național s-ar putea reduce efectele hărțuirii electronice, ceea ce ar conduce implicit la facilitarea integrării sociale.

¹ http://cache.media.eduscol.education.fr/file/09_septembre/58/6/guide-cyberharcèlement_190586.pdf

În concluzie, în acest capitol am dovedit că abordarea efectelor calculatorului și internetului nu se poate face dintr-o singură perspectivă, de aceea, am analizat puncte de vedere aparținând unor varietăți de discipline din domeniul științelor sociale. Teoriile clasice asupra dezvoltării sociale abordate în paralel cu influențele utilizării calculatorului și internetului arată noi specificități ce se instalează în viața tinerilor în contextul erei digitale.

Utilizarea îndelungată a calculatorului/internetului reprezintă azi o nouă situație de vulnerabilitate întâlnită în rândul copiilor și tinerilor ce poate fi explicitată din prisma teoriilor tradiționale sociologice destinate înțelegerii problemelor sociale. Teoria anomiei, teoria dezorganizării sociale și teoria învățării sociale pot fi utilizate în demonstrarea unei posibile explicații de natură sociologică, în ceea ce privește existența unei noi forme de dependență, cum ar fi dependența de calculator sau internet. Dezvoltarea cercetării în domeniul comportamentelor de tip cibernetic, va pune bazele unor teorii specifice care vor explica tiparele comportamentale adecvate sau disruptive în materie de acces și utilizare a noilor mijloace electronice.

Pentru tinerii generației digitale, noua tehnologie, reprezintă o variabilă importantă a existenței. Mediul social și spațiul virtual interferează reciproc, în contextul în care lumea virtuală servește ca un teren de explorare pentru problemele de dezvoltare din lumea fizică, cum ar fi identitatea, formarea și dezvoltarea relațiilor, pregătirea școlară sau profesională. Comunicarea online, softurile educaționale și profesionale, varietatea mecanismelor de relaxare din mediul virtual determină implicații multiple în dezvoltarea socială a tinerilor, iar importanța rețelelor de socializare pentru viața tinerilor este subliniată în repetate rânduri mai ales în cadrul cercetărilor mai recente. Problematika comportamentelor disruptive în mediul online este relevantă dacă privim incidența cazurilor de cyberbullying în plan internațional și efectele asociate acestor tipare comportamentale disruptive.

Cercetările în domeniul evidențierii efectelor utilizării rețelelor de socializare surprind rezultate diferite și adesea contradictorii. Cu siguranță că tipul efectelor asociate trebuie corelat cu tipul de consum (adecvat sau îndelungat) și cu particularitățile populației studiate (apartenență socio-culturală, accesibilitate la mediul online etc.). Pentru a putea valorifica efectele pozitive și a minimiza aspectele problematice asociate utilizării rețelelor de socializare, este important ca adolescenții, tinerii, dar și copiii să beneficieze de programe de prevenție și de educare pentru formarea unui comportament cibernetic adecvat.

CAPITOLUL 3

IMPACTUL UTILIZĂRII CALCULATORULUI ASUPRA TINERILOR AFLAȚI ÎN DIFICULTATE

În acest capitol ne vom orienta spre studiul relațiilor dintre excluziunea socială a tinerilor aflați în dificultate și fenomenul digitalizării. Vom porni de la definirea categoriilor și circumscrierea problematicei cu care se confruntă tinerii aflați în dificultate, date de riscurile și de inegalitățile digitale, iar ulterior vom aborda rolul terapeutic al internetului în practica interventivă asupra tinerilor vulnerabili.

3.1 Tinerii aflați în dificultate – o abordare descriptivo-catgorială

În general, sintagma, tinerii aflați în dificultate, cuprinde o abordare vastă incluzând mai multe categorii de adolescenți care se confruntă cu situații problematice. Astfel, specialiștii din domeniul pedagogiei, asistenței sociale și psihopedagogiei integrează în categoria tinerilor aflați în dificultate o serie de categorii cum sunt: adolescenții care prezintă tulburări de personalitate sau de comportament, cazurile sociale (tineri crescuți în centre de plasament, adolescenți care provin din familii monoparentale etc.) și tinerii care prezintă diverse tipuri de dizabilități (Fabre, 1991). Categorizați dintr-o abordare mai degrabă interventivă, tinerii aflați în dificultate reprezintă categoria tinerilor care necesită asistare socială și politici sociale specializate care să promoveze inserția și coeziunea socială (Schaller, 1999). Tinerii, și în genere, persoanele vulnerabile care se confruntă cu dificultăți de integrare, au o imagine de sine negativă și experiențiază eșecul, dezvoltă sentiment puternic de devalorizare, trăiesc adesea în sărăcie, ceea ce determină pasivitate în gestionarea propriei vieți (ibidem). Foarte adesea, în cadrul studiilor de specialitate, atunci când se vorbește despre tinerii aflați în dificultate, se amintește despre diada vulnerabilității și a excluziunii sociale.

Există o strânsă legătură între intrarea/menținerea într-o situație defavorizată la nivel social și excluziunea. Astfel, o altă abordare categorială a tinerilor aflați în dificultate surprinde o etapizare bazată pe criteriul situațiilor nefavorabile care pot genera excluziune socială: tinerii fără un loc de muncă (șomeri - cei care se confruntă cel mai adesea cu sărăcia), persoane fără domiciliu (cel mai adesea proveniți din tinerii care au crescut în centre de plasament), tineri care se confruntă cu o formă de adicție (alcoolism, toxicomanie), tineri cu dizabilități (fizice, vizuale, motorii, mentală etc.), tinerii care aparțin minorităților etnice defavorizate (imigranții) și cei care au săvârșit infracțiuni (Bernabeu &

Siegrist, 2002). Pentru studenții cu dizabilități, internetul reprezintă un sprijin real, facilitând mecanisme compensatorii diferite în funcție de tipul dizabilității cu care se confruntă elevul/studentul. Un elev cu dizabilitate auditivă severă surprinde astfel suportul de care s-a bucurat odată cu utilizarea internetului: „Când eram mic credeam că eram singurul surd din lume. Nu știam că pot să vorbesc cu mâinile” (Aupeix, 2009, p. 54). Este important de sesizat că internetul nu facilitează doar comunicarea dintre persoanele cu același tip de dizabilitate de exemplu, ci are implicații pozitive favorizând comunicarea cu terapeuții sau cu membrii familiei, colegii sau prietenii. Astfel, rolul calculatorului și internetului este privit ca facilitator al comunicării și dezvoltării sociale (ibidem).

Făcând referire directă la categoria tinerilor între 18-25 de ani, un studiu din Franța, a arătat că principalele probleme ale tinerilor aflați în dificultate la această vârstă sunt: inactivitatea pe piața muncii (lipsa unui loc de muncă) și dificultățile legate de accesul la o locuință (Fragonard et al., 1993). Termenul de tineri aflați în dificultate se asociază și se folosește adesea în complementaritate cu sintagma tineri vulnerabili. Vulnerabilitatea este înțeleasă ca absența alternativelor, a mijloacelor materiale, personale, familiale și culturale, situație nefavorabilă care limitează șansele persoanei la integrarea socială adecvată (Charrier, Goupil & Geoffroy, 2008).

Pentru tinerii vulnerabili (aflați în dificultate) în Franța scopul primordial al asistenței sociale (politicii sociale), este de integrare socială și profesională („politici sectoriale și transversale-integrarea socială și profesională a tinerilor cu vârste cuprinse între 16-25 de ani”) (Charrier, Goupil & Geoffroy, 2008, p. 49).

Valorizând studiile amintite anterior și adaptându-le la contextul și problematica țării noastre, în următorul subcapitol am încercat să alcătuim un tabel care prezintă într-o manieră succintă principalele categorii de tineri aflați în dificultate, natura vulnerabilității asociate, consecințe posibile și rolul calculatorului/internetului în menținerea/prevenirea/intervenția în situația de vulnerabilitate (Vezi Tabelul Nr.2).

Dacă în partea anterioară a acestui subcapitol am analizat categoriile de tineri aflați în dificultate, în continuare, vom face o revizuire a acestora din perspectiva reglementărilor legislative aflate în vigoare la nivelul țării noastre. În cadrul legislației este amintită categoria tinerilor aflați în dificultate în asociere cu sintagma prevenirea marginalizării sau excluziunii sociale. Având ca fundament integrarea socială a tinerilor aflați în dificultate, prevederile legislative vizează garantarea accesului la „drepturi elementare și fundamentale” (Legea nr. 116/2002, Cap. 2). În acest sens, tinerii aflați în dificultate sunt persoanele cu vârstă cuprinsă între 16-26 de ani, care se confruntă cu riscul excluziunii sau marginalizării sociale (profesionale) și care se încadrează în următoarele situații: „se află în sistemul de protecție a copilului sau provin din acest sistem; tineri cu dizabilități; tineri care nu au familie sau ale căror familii nu le pot asigura întreținerea; tineri care au copii în întreținere; tineri care au executat una sau mai multe pedepse privative de libertate; tineri care sunt victime ale traficului de persoane” (Legea 76/2002, Cap IV, Secțiunea 3).

Tabelul alăturat reprezintă o reîncadrare a categoriilor tinerilor aflați în dificultate și a rolului pe care calculatorul îl are, în special în asociere cu situația de risc:

Tabel Nr. 2: Posibile implicații ale calculatorului/internetului asupra tinerilor aflați în dificultate

Natura (cauza vulnerabilității)	Categoria	Consecințe posibile	Rolul calculatorului/internetului
Personală	Tineri care se confruntă cu diverse forme de adicție (alcool, substanțe etc.)	– perturbări la nivelul sănătății fizice și psihice; – delincvență;	– informare (cu privire la procurarea/distribuirea de droguri); – grupuri de suport/intervenție online;
Familială	Tineri crescuți în centrele de plasament, tineri crescuți în familii monoparentale; Tineri care au în întreținere copii;	– dificultăți de integrare socială (școlară/profesională); – imagine de sine scăzută; – abilități sociale scăzute;	– mentor/părinte: informare online cu privire la principalele aspecte/probleme ale vieții;
Biologică (fizică/mentală)	Tineri cu dizabilități	– excluziune socială; – interiorizare; – dificultăți de integrare socială (școlară/profesională);	– terapie online; – grupuri de suport online; – informare cu privire la drepturi și libertăți;
Socială	Tineri șomeri	– sărăcie; – lipsa unei locuințe; – tulburări depresive/anxioase;	– informare cu privire la oferta locurilor de muncă; – pregătire și formare profesională;
Culturală	Tineri care aparțin minorităților etnice defavorizate (romi)	– probleme de integrare socială; – excluziune socială; – dificultăți de integrare pe piața muncii; – imagine de sine scăzută;	– grupuri de suport; – informare cu privire la drepturi și libertăți; – „facilitarea” comportamentelor de tip cyberbullying;

După cum se poate observa conceptele de „tineri aflați în dificultate” sau „tineri vulnerabili”, înglobează o categorie vastă de tineri care se confruntă cu diverse situații problematice de natură personală, familială socială, culturală sau biologică. Toate aceste situații problematice formate în mediile în care gravitează tinerii aflați în dificultate vor genera efecte la nivelul pregătirii școlare, la nivel individual, efecte asupra anturajului și la nivel global, asupra societății în general. Traseul de viață al tinerilor aflați în dificultate și particularitățile psiho-sociale depind în mare măsură de integrarea socială și de rezultatele școlare (Avazini, 1978). Pe baza acestei idei vehiculate, s-a emis ipoteza că, integrarea socială a tinerilor aflați în dificultate ar trebui să înceapă prin integrarea lor școlară. S-a observat faptul că în marea majoritate a cazurilor tinerii aflați în dificultate chiar dacă își

găsesc de lucru reușesc să facă față situației de angajare profesională doar pentru o perioadă scurtă de timp. Cauzele pierderii locului de muncă într-o perioadă scurtă de timp au fost asociate problemelor de acomodare cu locul de muncă și dificultăților psiho-sociale. De aceea, integrarea profesională a tinerilor ar trebui să pornească de la formarea a 3 tipuri distincte de achiziții: achiziții de bază, achiziții de executare corectă a sarcinilor de lucru (îndeplinirea sarcinii), aptitudini necesare în muncă: punctualitate, perseverență și achiziții personale/ interpersonale (restructurarea imaginii de sine) (Fabre, 1991).

Utilizarea calculatorului de către tinerii vulnerabili, este abordată diferit în cadrul literaturii de specialitate. Se pot distinge două abordări diferențiate: prima sintetizează faptul că internetul și calculatorul poate să destabilizeze integrarea socială printr-o utilizare necorespunzătoare, iar a doua, este mai degrabă o abordare de natură terapeutică ce accentuează rolul de sprijin/suport al internetului în adaptarea copilului/tânărului la viața socială și în depășirea dificultăților. Calculatorul și mediul virtual pot să sprijine elevul în confruntarea cu situații problematice prin ameliorarea raportului cu sine însuși, dar și prin a capacității de ordonare a propriei gândiri (Gabriel, Calin, 2000). Deoarece, efectele negative ale utilizării calculatorului/internetului asupra tinerilor aflați în dificultate au fost abordate pe tot parcursul lucrării, ne vom opri atenția asupra rolului terapeutic al calculatorului și internetului în viața tinerilor vulnerabili. Următorul subcapitol descrie rolul internetului în prevenirea riscurilor și intervenția în cazul tinerilor aflați în dificultate.

3.2 Rolul terapeutic al internetului în practica interventivă asupra tinerilor vulnerabili: implicații directe ale utilizării calculatorului/internetului

După cum reiese din concluziile subcapitolului precedent și din tabelul amintit anterior, atunci când abordăm categoria tinerilor care se confruntă cu diverse tipuri de probleme, se poate observa o asociere directă între sintagma „tineri aflați în dificultate” și conceptul de vulnerabilitate. Vulnerabilitatea se instalează pe fondul existenței unor probleme/dificultăți la nivel individual (stimă de sine scăzută, probleme de sănătate), familial (familii disfuncționale, lipsa mediului familial) sau social (probleme de integrare, comportamente delincvente). Atât pentru cercetătorii, cât și pentru practicienii din domeniul socio-psiho-educational, calculatorul în general, și internetul în particular, au constituit resorturi importante de adaptarea a noilor tehnologii la nevoile cu care se confruntă categoriile vulnerabile. Fiind un mediu foarte apropiat de viața tinerilor, internetul reprezintă astăzi un instrument de lucru în continuu proces de explorare în rândul adolescenților sau tinerilor care se confruntă cu diferite situații problematice. Pe lângă faptul că, prin însăși natura lor, calculatorul și mediul virtual pot facilita informarea, cunoașterea, suportul, menținerea și dezvoltarea relațiilor sociale, strategiile interventive aplicabile în rândul tinerilor aflați în dificultate reprezintă o nouă perspectivă de abordare terapeutică.

Rolul calculatorului a început să se diversifice considerabil, astăzi, fiind recunoscut ca o sursă eficientă în practicile interventive în rândul unor categorii diverse de beneficiari (copii, adolescenți, tineri, adulți sau vârstnici). În mod special, rolul terapeutic al calculatorului este recunoscut pentru categoria elevilor/studentilor cu dizabilități. Pe plan internațional, intervențiile asistate de calculator au ca obiectiv ajustarea (adaptarea) progresivă a conduitei emoționale, corporale și intelectuale, astfel încât tânărul/copilul să-și poată identifica resurse intrinseci pentru integrarea socială/școlară. Calculatorul este un organizator (multifuncțional și interactiv) care a fost adesea asociat sintagmelor „creier electronic” sau „mașină de gândire”.

Prin intermediul abordării descrise mai sus, această resursă electronică reprezintă un organizator psiho-corporal dotat cu o capacitate de structurare care permite învățarea fără existența unui alt suport reeducativ, ceea ce creează interactivitate directă dintre calculator și elevul aflat în dificultate. Instrumentele (opțiunile) particulare pe care le oferă calculatorul elevilor care se confruntă cu dificultăți de învățare, asociate diverselor tipuri de dizabilități, vin să sprijine procesul de învățare (Garrel, Calin, 2000). De aceea, comenzile pe care le pun la dispoziție diversele programe computerizate, cum ar fi pachetul Office, care permit copierea/lipirea, tăierea/decuparea, citirea documentelor scrise sau alte asemenea opțiuni, sprijină procesul de învățare și constituie un element de bază în integrarea școlară a elevilor/studentilor cu dizabilități. Oportunitățile de stocare a informației reprezintă un alt avantaj în procesul de învățare, astfel, calculatorul oferă posibilitatea unei învățări sistematice, căci el poate fi privit ca un organizator cognitiv, facilitator relațional (tânăr-calculator-profesor sau terapeut), alcătuind un cadru indispensabil de reeducare (Ybarra et al., 2008).

Există dovezi că internetul poate contribui la formarea și dezvoltarea capacității de empowerment a tinerilor, mai ales asupra tinerilor aflați în dificultate. S-a arătat că tinerii cu dificultăți de auz regăsesc beneficii prin oportunitatea de comunicare în mediul online, care le oferă un mediu puternic vizual, ceea ce facilitează bunăstarea (Barak, Sadovsky 2008). Cercetările au arătat că adolescenții acordă o importanță crescută mediului online deoarece acesta constituie o premisă a facilitării comunicării online ce determină menținerea și dezvoltarea relațiilor dar în același timp oferă acestora un spațiu de exprimare, transmitere și receptare a sentimentelor pozitive sau a diverselor competențe (Schmitt et al., 2008). Studiul lui Schmitt și a colaboratorilor, a arătat că adeseori pagina web personală a adolescenților poate fi privită ca o expresie a dezvoltării sociale, aceștia regăsind în cadrul activității online mecanisme de formare și dezvoltare a identității (ibidem). Mai mult decât atât, participarea/afilierea la programe de educare online (e-PAR) sau alte site-uri informative sprijină documentarea, informarea și dobândirea de achiziții care promovează sănătatea, starea de bine și pot să contribuie la prevenirea comportamentelor disruptive (consum de droguri, discriminare etc.) (Flicker et al., 2008).

Cercetarea lui Ybarra și a colaboratorilor a arătat că, în Uganda, unu din patru adolescenți utilizează calculatorul în scopul informării cu privire la aspecte ce țin de sănătate. Astfel, putem surprinde faptul că, în țările mai sărace internetul poate fi privit ca un promotor al informării, ce compensează limitele unei societăți subdezvoltate. S-a concluzionat că tinerii/adolescenții sunt mai predispuși să caute informații în mediul online decât să ceară sfatul familiei sau prietenilor din considerente ce țin de lipsa încredere, generarea de suspiciuni sau teamă (Ybarra et al., 2008). Pornind de la aceste evidențe, s-a arătat că în cadrul contextelor online este promovat un spațiu deschis în care tinerii pot să se exprime liber și să beneficieze de informații care promovează obiceiuri de viață sănătoase (Wesemann & Grunwald, 2008). Creșterea popularității internetului în rândul tinerilor a făcut din acesta o resursă importantă pentru livrarea de intervenții în rândul tinerilor care se confruntă cu diverse situații problematice. Pentru comportamente cum ar fi fumatul, obiceiurile alimentare nesănătoase sau comportamente sexuale de risc începute adesea în adolescență, intervențiile timpurii implementate în mediul online pot constitui o măsura de prevenție eficientă (Crutzen et al., 2008). Există numeroase forme de consiliere online gratuită care urmăresc reducerea sau prevenirea comportamentelor nesănătoase sau delincvente cum ar fi fumatul, obezitatea, violența, consumul de substanțe etc. (Gray, 2008).

Deși, așa cum am văzut, la nivel general intervențiile bazate pe internet sunt numeroase, unele studii surprind faptul că efectele rămân în general mici, din cauza limitelor ce apar inerent în mediul online (rată de expunere scăzută, dezinformare, dificultăți de comunicare, rate crescute de retragere pe parcursul derulării intervenției) (ibidem). Totuși aportul adus de calculator și internet pentru tinerii care se confruntă cu diverse dificultăți sau care aparțin unor societăți mai puțin dezvoltate rămâne evident un predictor al eficienței, adaptării și integrării.

3.3 Riscuri și inegalități în generația nativilor digitali

În orice societate democratică preocuparea pentru conferirea statutului bunăstării sociale implică adesea identificarea și situațiilor care creează inegalități sociale în scopul promovării unor politici de prevenire a marginalizării categoriilor vulnerabile. În special, la nivelul țărilor mai dezvoltate, în ultimii ani a apărut un nou cadru de referință care determină inegalități în materie de acces și utilizare a noilor tehnologii (calculator/internet). Utilizatorii spațiului cibernetic și-au format un mediu și o cultură comună la care au acces doar internauții. Dacă pe tot parcursul lucrării am abordat categoria tinerilor cu vârste cuprinse între 16-25 de ani, ca parte a populației care utilizează calculatorul și internetul pentru marea majoritate a activităților cotidiene, în cele ce urmează vom lua în atenție adolescenții și tinerii care nu au acces la calculator/internet sau care îl utilizează rar sau limitat. Cercetări recente de la nivel internațional arată că tinerii off-line sunt expuși

riscurilor marginalizării sau excluderii chiar dacă nu reprezintă o minoritate evidentă în rândul generației din care fac parte (Statbel, 2007; Brotcorne et al., 2009). Mai exact, principalele riscuri de excluziune care se instalează pe acest fond se situează la nivelul a patru domenii centrale: loc de muncă, formare și dezvoltare profesională, acces la informație și la servicii online, utilizarea noilor metode de comunicare, participare la viața culturală și civică. Tinerii off-line se confruntă cu dificultăți vizibile la nivelul integrării școlare, profesionale și sociale, deoarece exigențele mediului socio-profesional-educational nu țin cont de faptul că nu toți tinerii au acces la noua tehnologie.

Se disting patru problematici („Cine sunt tinerii off-line?”, „Cum și de ce sunt off-line?”, „Ce consecințe determină lipsa/neaccesarea mediului virtual?”, „Care sunt măsurile care se pot lua pentru ameliorarea/reducerea riscurilor asociate?”) pe care vom încerca să le abordăm în cele ce urmează.

Așa cum am precizat anterior, tinerii off-line sunt aceia care nu au acces la mediul virtual sau care utilizează internetul rar. O cercetare națională efectuată în Belgia a expus proporția populației cu vârste cuprinse între 16-24 de ani în trei categorii raportată la frecvența utilizării internetului. Astfel, în Belgia, dintre tinerii cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani, 75% utilizează internetul frecvent, 16% sunt utilizatori moderați iar 9% accesează mediul virtual doar episodic sau foarte rar (Eurostat & Statbel, 2008). Principalele motive pentru care tinerii nu accesează/utilizează rar internetul sunt: mijloace materiale/financiare insuficiente pentru achiziționarea echipamentului necesar sau pentru conectarea efectivă și competențe informatice scăzute. Motivele pentru subiecții utilizează rar internetul definesc mult mai bine categoria tinerilor off-line (tineri care provin din medii dezavantajate social).

În genere, tinerii off-line provin din gospodării off-line (familii care nu dețin calculator/conexiune la internet în gospodării). Cercetarea efectuată pe un eșantion din Belgia a arătat că tinerii care provin din familii monoparentale reprezintă o proporție crescută a tinerilor off-line (41%) (Statbel, 2007).

Se poate afirma că efectele utilizării TIC au oferit numeroase avantaje pentru toate grupurile sociale de tineri. Dacă tehnologia digitală poate facilita autonomia unor tineri, în același timp ea poate să contribuie la marginalizarea grupurilor de tineri dezavantajați de inegalitățile digitale (Selwyn, 2007). Pe termen lung, lipsa utilizării calculatorului/internetului sau accesul redus la mijloacele tehnologii noi, determină inegalități date în sfera pregătirii școlare, profesionale, ceea ce are efecte directe asupra dezvoltării sociale a tinerilor. Așa cum am amintit anterior, deși reprezintă o categorie restrânsă de tineri, tinerii neconectați fac parte din categorii diverse, care în genere se subscriu persoanelor care aparțin mediilor defavorizate. S-au identificat câteva asocieri cu situațiile în care tinerii au acces redus sau limitat la mediile electronice:

- ❖ situațiile legate de problemele din mediul familial (conflicte familiale, tineri crescuți în afara mediului familial-tineri instituționalizați);

- ❖ situații legate de marginalizarea tinerilor (tinerii care trăiesc pe stradă și pentru care internetul nu reprezintă un mediu de socializare);
- ❖ situații legate de calitatea sau dotarea cu echipament a spațiilor de locuit: calculatoare comune, fără posibilitatea de accesare personalizată și izolată);
- ❖ situațiile legate de barierele culturale: restricții sau interdicții impuse de familie;
- ❖ situații legate de existența unei dizabilități (fizică sau mentală);
- ❖ situații legate de apartenența la un mediu închis (centre rezidențiale, închisori, centre închise etc.) (Brotcorne et al., 2009).

În urma analizei categoriilor și a situațiilor care conduc la inegalități digitale în noua eră informațională se observă că în mare parte acestea se înregistrează în special în rândul tinerilor aflați în dificultate. În contextul în care accesul rar/lipsa utilizării internetului poate crește inegalitățile sociale, la nivelul țărilor europene s-au luat o serie de măsuri concretizate în programe de incluziune a tinerilor off-line. În genere, măsurile principale care se află în spatele programelor de incluziune vizează politicile de ajutor a tinerilor, politicile educaționale și de formare, ajutor social, ajutor familial și asistență psihologică.

În Belgia, planul național de acțiune contra inegalităților digitale întreprins între anii 2005-2010 și coordonat de Serviciul public de Integrare socială, a cuprins 28 de acțiuni directe concretizate în formarea, sensibilizarea și creșterea accesului la noile tehnologii în rândul populației vulnerabile. Printre obiectivele și acțiunile principale din cadrul domeniului de formare, planul viza, asigurarea formării în domeniul tehnologiei informației și a comunicării pentru toți tinerii cu vârste cuprinse între 16 și 25 de ani. Este interesant că măsurile implementate pentru prevenirea inegalităților digitale sunt implementate de către instituții diverse din cadru comunității și coroborează o serie de actori politici, sociali și educaționali (ajutoare efective în donarea de echipamente electronice elevilor și studenților, formarea continuă a cadrelor didactice, măsuri implementate de alte instituții asociate care asigură accesul și formarea în domeniul informatic etc.) (Lobet & Cammaerts, 2007).

În Marea Britanie, planul național de Promovare a incluziunii digitale inițiat în 2008 cuprinde o serie de măsuri implementate în scopul facilitării accesului la echipament electronic adecvat și la furnizarea de cunoștințe informatice în rândul tinerilor aflați în dificultate. Programul accentuează inițierea tinerilor cu nevoi speciale în domeniul TIC în scopul interacțiunii tinerilor care se confruntă cu situații similare. Se urmărește, de asemenea, adaptarea conținuturilor de predare la nevoile individuale ale beneficiarilor.

În Franța, programul național, France numérique 2012, s-a diferențiat de cele expuse anterior prin faptul că s-a adresat în mod special tinerilor și viza prevenirea și intervenția în cazul riscurilor legate de navigarea pe internet sau protejarea vieții private. Acest program a promovat informarea și sensibilizarea tinerilor asupra riscurilor inerente care apar ca urmare a distribuirii informațiilor private în cadrul rețelelor de socializare. De

asemenea, așa cum am subliniat anterior în cadrul lucrării, în Franța există programe destinate combaterii hărțuirii cibernetice și a practicilor ilegale efectuate în mediul online. Acțiunile de formare trebuie să fie derulate în cadrul unităților de învățământ și se adresează în special adolescenților.

Pe lângă faptul că, prin însăși natura ei, noua tehnologie a comunicării și informației poate facilita informarea, cunoașterea, suportul, menținerea și dezvoltarea relațiilor sociale, ea fundamentează o diversitate de strategii interventive aplicabile în rândul tinerilor aflați în dificultate ce reprezintă o nouă perspectivă de abordare terapeutică. Ultima parte a acestui capitol a adus în atenție riscurile și inegalitățile în rândul tinerilor din generația digitală, care se pare că sunt resimțite în special de către tinerii vulnerabili.

În era digitală, riscurile și inegalitățile tinerilor s-au accentuat și diversificat considerabil. Măsurile întreprinse la nivelul diverselor state europene trebuie analizate și adaptate și în contextul politicilor naționale, sociale, educaționale din țara noastră, pentru a facilita creșterea incluziunii și crearea unui mediu prielnic bunăstării tinerilor din România.

Partea a II-a

**Cercetarea empirică
privind utilizarea
calculatorului/internetului**

CAPITOLUL 4

ANALIZA SISTEMATICĂ A LITERATURII DE SPECIALITATE CU PRIVIRE LA UTILIZAREA CALCULATORULUI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL

4.1 Indicatori ai analizei sistematice

În procesul de comprehensiune a unui fenomen social, metodologia cercetării și utilizarea unei metode de cercetare adecvate constituie factori de cunoaștere importanți. Domeniul cercetării sociologice este unul vast și ridică numeroase chestiuni problematice de moment ce cadrul de interes îl constituie înțelegerea fenomenelor și problemelor sociale în scopul facilitării bunăstării sociale, promovării unor politici sociale incluzive și prevenirii comportamentelor disruptive.

După cum se poate observa din parcurgerea datelor literaturii de specialitate, abordarea conduitei cibernetice în cercetarea actuală este încă la început, deși în ultimii ani numărul studiilor a crescut. Pe baza cercetărilor naționale și internaționale în domeniu, mi-am proiectat cercetarea ținând cont de direcțiile noi de cercetare ce se recomandau a fi analizate și de particularitățile populației studiate raportate la spațiul românesc. Am pornit în demersul înțelegerii implicațiilor utilizării calculatorului asupra tinerilor adulți utilizând o metodologie mixtă de cercetare, având la baza criticismul adus individualismului metodologic de specialiști (Vlăsceanu, 2008). Acestea se pliază mai bine pe fundalul explorării analizei particularităților de dezvoltare socială a studenților care utilizează calculatorul, în speță mediul virtual, printr-o viziune mai concentrată, particulară și detaliată. Pentru a analiza evoluțiile fenomenului, așa cum au fost surprinse de diverși cercetători, am optat pentru o analiză sistematică a literaturii de specialitate, ale cărei rezultate sunt redată pe următoarele segmente: date demografice privind utilizarea internetului, practici de utilizare a calculatorului: analiza variațiilor de gen, vârstă și statut social, utilizarea necorespunzătoare a calculatorului-dependența de mediul virtual ca problemă socială.

Am analizat în speță cercetări de natură cantitativă la nivel național și internațional, având în vedere următoarele criterii de selectare a articolelor analizate: relevanță (interconectivitatea dintre dezvoltarea socială și utilizarea calculatorului/internetului), actualitate (analiza studiilor cât mai recente) și interdisciplinaritate (analiza fenomenului în context interdisciplinar). Principalele baze de date internaționale și jurnale de

specialitate consultate care au corespuns criteriilor de selectivitate în analiză au fost: Eurostat - Data Explorer, Revue des Sciences Humaines International, Journal of Cyber Society and Education, Pew Research Center, Credoc, Internet, Science & Tech, Journal of Technology Research, Social Media Research in Education, Journal of Students development, Journal of Computer-Mediated Communication.

Această secțiune a cercetării mele surprinde într-o manieră comparativă tendințele actuale ale utilizării calculatorului și internetului, pornind de la variațiile de gen, vârstă, statut social și mediu de rezidență. Concluziile care au reieșit în urma cercetării comparative, m-au ajutat să-mi definesc mai bine categoria de subiecți ai cercetării calitative, pe care am derulat-o ulterior. O parte a analizei sistematice, în ceea ce privește analiza și compararea manifestării comportamentelor de tip cyberbullying la nivel internațional, a fost amintită deja în capitolul doi al prezentei lucrări (Vezi Tabelul 1). S-a putut observa printr-o abordare de natură longitudinală a cercetărilor din domeniu că există o prevalență crescută a agresorilor și victimelor comportamentelor de tip cyberbullying mai ales în rândul copiilor, adolescenților și tinerilor.

Așa cum am specificat anterior, am ținut cont de importanța holismului metodologic în cercetarea sociologică, așa că am optat pentru mai multe metode de cercetare calitativă pe lângă analiză statistică ce reflectă o interpretare interrelațională a datelor statistice de la nivel național și internațional în ceea ce privește utilizarea calculatorului și a internetului (analiza variațiilor de gen, vârstă, statut social și mediu de rezidență).

4.2 Utilizarea calculatorului și internetului: considerații teoretico-statistice

4.2.1 Date demografice privind utilizarea calculatorului și internetului

La nivel internațional, mijloacele de comunicare au cunoscut o evoluție rapidă din punct de vedere al tehnologizării și expansiunii formelor de comunicare prin creșterea pieței informației datorată tehnologiei informației și a comunicării. În acest sens, în plan european datele statistice referitoare la numărul de utilizatori de calculator și internet sunt dinamice (Niculescu et al., 2007). În 2009, România se afla printre primele 10 țări europene cu ratele cele mai ridicate de utilizare a calculatorului și internetului, chiar dacă în 2012 se situa în primele 15 țări cu ratele cele mai crescute de accesare online, este eminamente de înțeles preocuparea pentru explorarea posibilelor aspecte asociate acestui tip de consum (Internet World Stats, 2009, IWS 2012). În continuare vom efectua o analiză a datelor statistice ce reflectă particularități de utilizare a calculatorului și internetului la nivel național și internațional.

La nivel global, studii statistice recente arată faptul că, cea mai ridicată rată de răspândire a internetului este întâlnită în America de Nord, aspect evidențiat de importanța pe care spațiul online îl ocupă în marea majoritate a sectoarelor educaționale,

politice și sociale în cadrul acestei zone. După Australia, Europa se situează în primele regiuni geografice cu grad crescut de accesare a internetului (78,4 procente), ceea ce implică o îndreptare vertiginoasă spre un nivel de răspândire ce tinde să acopere cea mai mare parte a populației. Africa și Asia înregistrează un nivel scăzut de acces la mediul online, explicabil pe fondul condițiilor materiale și financiare scăzute (insuficiența echipamentelor tehnologice, dificultăți de conexiune la internet etc.) (Vezi Fig.4).

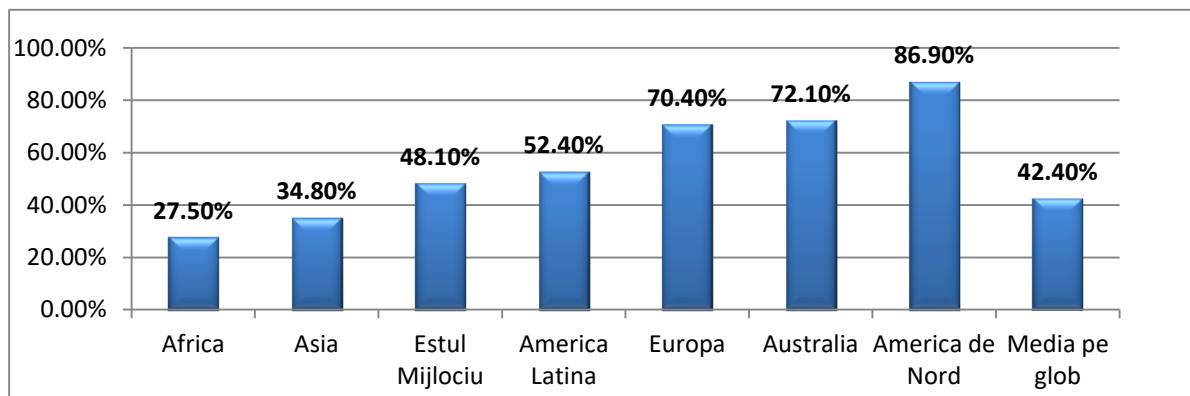

Figura Nr. 4: Ratele de răspândire a internetului la nivel global pe regiuni geografice (IWS, 2014, INS, 2014, pag.3)

Statistica din 2014 arată că în prezent România se clasează pe poziția a opta cu ratele cele mai ridicate de accesare a internetului (Vezi Fig.4).

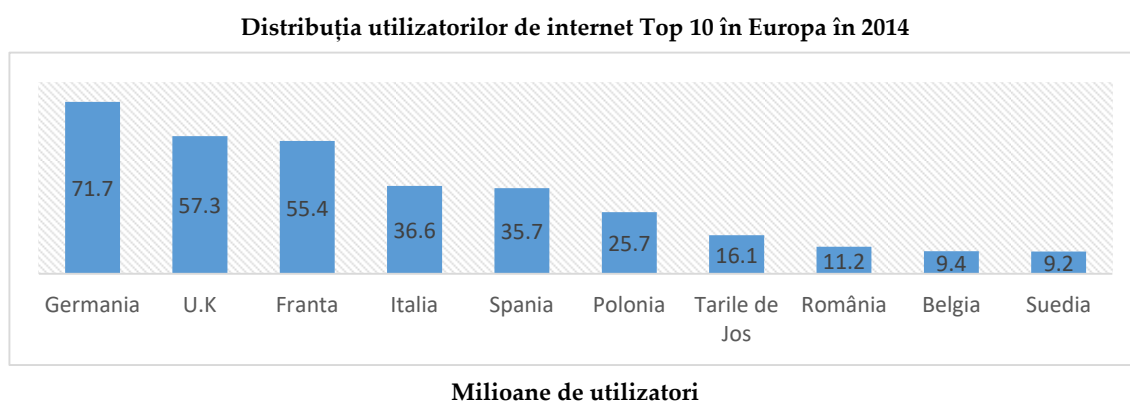

Figura Nr. 5: Distribuția primelor 10 țări europene cu ratele cele mai ridicate de accesare a internetului (IWS, 2015, <http://www.internetworldstats.com/stats9.htm>)

Următorul tabel indică detaliat numărul populației și răspândirea accesului la internet în procente pentru utilizatorii de la nivelul țărilor europene (Vezi Tabelul Nr.3):

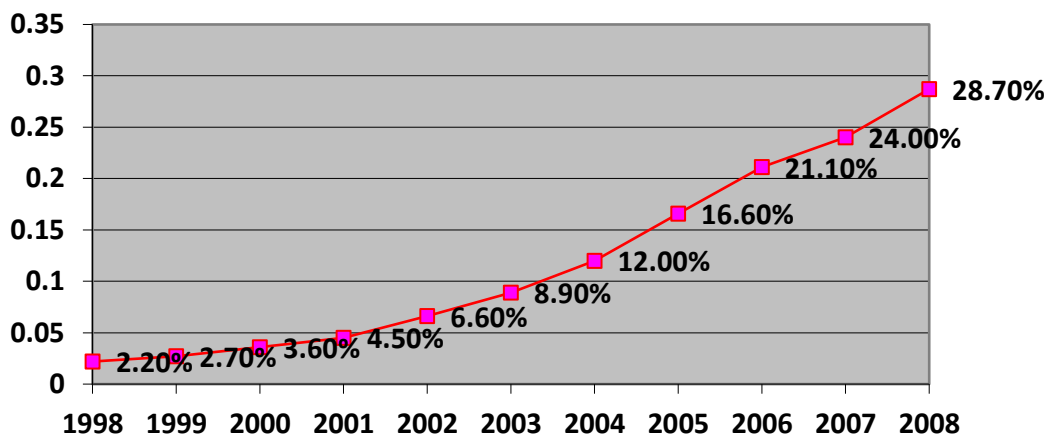
Tabel Nr. 3: Numărul utilizatorilor de internet la nivel european în funcție de numărul populației, numărul utilizatorilor și rata de penetrare a internetului (IWS, 2015, <http://www.internetworldstats.com/stats9.htm>)

Distributia utilizatorilor de internet la nivelul țărilor europene

UNIUNEA EUROPEANĂ	Populația (2015 Est.)	Utilizatori de internet, 31-Dec-2014	Raspândirea (% Populație)
<u>Austria</u>	8,584,926	7,135,168	83.1%
<u>Belgia</u>	11,258,434	9,441,116	83.9%
<u>Bulgaria</u>	7,202,198	4,083,950	56.7%
<u>Croatia</u>	4,225,316	3,167,838	75.0%
<u>Cipru</u>	847,008	804,306	95.0%
<u>Republica Ceha</u>	10,538,275	8,322,168	79.0%
<u>Danemarca</u>	5,659,715	5,419,113	95.7%
<u>Estonia</u>	1,313,271	1,047,772	79.8%
<u>Finlanda</u>	5,471,753	5,117,660	93.5%
<u>Franta</u>	66,132,169	55,429,382	83.8%
<u>Germania</u>	81,174,000	71,727,551	88.4%
<u>Grecia</u>	10,812,467	6,451,326	59.7%
<u>Ungaria</u>	9,849,000	7,388,776	75.0%
<u>Irlanda</u>	4,625,885	3,817,491	82.5%
<u>Italia</u>	60,795,612	36,593,969	60.2%
<u>Latvia</u>	1,986,096	1,628,854	82.0%
<u>Lithuania</u>	2,921,262	2,399,678	82.1%
<u>Luxembourg</u>	562,958	510,177	90.6%
<u>Malta</u>	429,344	284,361	66.2%
<u>Netherlands</u>	16,900,726	16,143,879	95.5%
<u>Poland</u>	38,005,614	25,666,238	67.5%
<u>Portugalia</u>	10,374,822	7,015,519	67.6%
<u>Romania</u>	19,861,408	11,178,477	56.3%
<u>Slovacia</u>	5,421,349	4,507,849	83.1%
<u>Slovenia</u>	2,062,874	1,501,039	72.8%
<u>Spania</u>	46,439,864	35,705,960	76.9%
<u>Suedia</u>	9,747,355	9,216,226	94.6%
<u>United Kingdom</u>	64,767,115	57,266,690	88.4%
Total Uniunea Europeana	507,970,816	398,972,533	78.5%

Deși nu se mai aliniază printre țările cu cel mai crescut număr de utilizatori la nivel European, dinamica numărului de utilizatori ai internetului în România a cunoscut o creștere succesivă după anul 2000, datorită facilitării accesului copiilor la un calculator sau la o conexiune de internet, scăderii prețului echipamentelor tehnologice sau facilitării conexiunii de internet în zone largi. Astfel, conform Figurii 6, se poate observa o creștere succesivă a numărului de utilizatori ai internetului în România după anul 2000 (Vezi Fig. 6 și Tabelul Nr. 3):

Creșterea numărului de utilizatori ai internetului în România în perioada 1998-2008

*Figura Nr. 6 : Evoluția numărului de utilizatori ai internetului în România
(ITU, 1998–2008 apud Tufă, 2010, pag. 84)*

Conform unei statistici precizate de Institutul Român de Evaluare și Strategie și furnizate de Internet World Stats (www.internetworldstats.com), numărul de utilizatori a crescut de la 800000 la 7.786.700, înregistrând astfel o creștere de 10 ori mai mare în 2010 față de 2000 (vezi Tabelul Nr.4) :

*Tabelul Nr. 4: Evoluția numărului de utilizatori ai internetului în România în perioada 2000-2010
(IRES, 2011 apud Tufă, pag. 81)*

An	Utilizatori Internet	Populație	% Utilizatori din Populație
2000	800,000	22,217,700	3,6%
2004	4,000,000	21,377,426	18,7%
2006	4,940,000	21,154,226	23,4%
2007	5,062,500	21,154,226	23,9%
2010	7,786,700	21,959,278	35,5%

Atunci când abordează accesibilitatea la internet în funcție de mediul de rezidență al indivizilor, raportul urban-rural, datele arată că accesul la calculator personal în gospodărie prezintă un raport de 3/1 față de accesul la internet cu un raport de 5/1. Accesul la internet pentru un număr mai scăzut de persoane se poate datora insuficienței resurselor financiare dar și nefacilitării infrastructurii necesare conectării la o rețea de internet în zonele rurale. Astfel potrivit, Cercetării statistice privind TIC în gospodării, 58% din utilizatorii de internet urban foloseau internetul zilnic, față de 34% din utilizatori de internet din mediul rural (INS, 2008). Un alt studiu de cercetare mai recent arată aceeași tendință de creștere a accesului la calculator. Astfel, în mediul urban 68,9% dețineau în gospodărie un calculator, în timp ce în mediul rural doar 37,5% din gospodării dispuneau de un calculator (Vezi Figura nr.7) :

Structura gospodăriilor care dețin un calculator acasă pe medii de rezidență

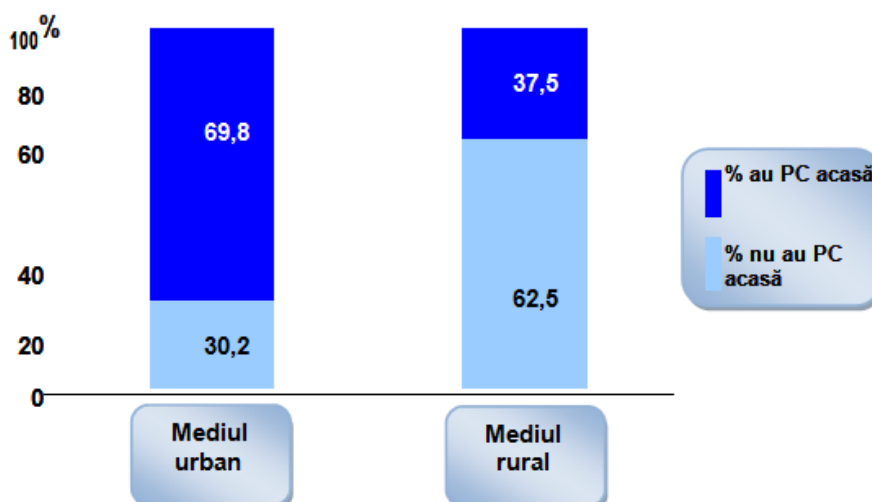

Figura Nr. 7 : Structura gospodăriilor care dețin un calculator acasă pe medii de rezidență
(INS, 2013, pag.2)

4.2.2 Practici de utilizare a calculatorului: analiza variațiilor de gen, vârstă și statut social

Atunci când abordăm practicile și obiceiurile de utilizare a calculatorului din perspectiva genului subiecților, o serie de cercetări au arătat că în general nu există diferențe de utilizare a timpului petrecut pe calculator. Însă, s-au evidențiat diferențe majore în ceea ce privește practicile de utilizare a calculatorului. Astfel, băieții sunt mai înclinați să utilizeze jocurile pe calculator, în timp ce fetele preferă navigarea pe internet și comunicarea virtuală (Roberts et al. 1999; Subrahanyan et al., 2001).

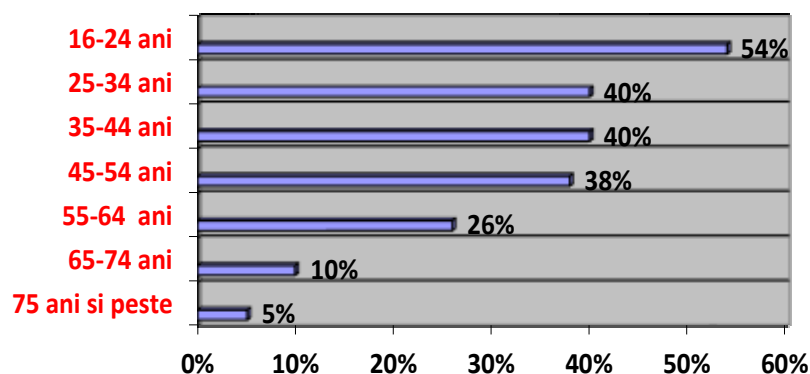
În ceea ce privește vârsta subiecților care utilizează calculatorul, studiile amintesc că perioada de vârstă între 12-18 ani, reprezintă etapa cea mai vulnerabilă. Astfel, pe un eșantion reprezentativ de subiecți cu vârste cuprinse între 2-18 ani, 46% dintre aceștia folosesc calculatorul în afara cerințelor școlare de informare, în timp ce dintre respondenții cu vârste cuprinse între 2-7 ani, doar 26% prezintă acest comportament (Roberts, Foehr, Rideout, & Brodie, 1999).

Posibilitățile de comunicare prin intermediul internetului și accesarea rețelelor de socializare precum MySpace, Facebook, MSN, blog sunt multiple. Aproape 60% dintre tineri cred că este important să mențină contactul permanent cu prietenii în mediul virtual și dețin un cont sau două de adrese de mail (Internet World Stats, 2008). În Franța, în urma unei anchete realizate de UNAF în 2008, s-a arătat faptul că 90% din populație utilizează comunicarea prin email, iar în rândul adolescenților și tinerilor cu vârste cuprinse între 16-24 de ani procentajul ajunge până la 93%. Pentru același interval de vârstă, 82% sunt prezenți pe forumuri de discuție, pe bloguri sau sunt înscriși ca membrii în cadrul rețelelor sociale iar 40% efectuează apeluri telefonice sau video prin intermediul internetului (Eurostat, 2010). Rețele de socializa online sunt cel mai utilizat mijloc de comunicare la

nivel mondial cu 60% internauți și mobinauți (Digital Life, 2010). În Franța, 8900000 de tineri cu vârstele cuprinse între 8 și 18 ani constituie generația internetului, iar site-urile cele mai frecventate sunt YouTube, Google și Facebook (Profile Technology, 2010). O cercetare cantitativă efectuată pe un lot de 1200 tineri din Franța, cu vârstele cuprinse între 8 și 17 ani, care a analizat practicile legate de navigarea în mediul online, a arătat că utilizarea internetului se intensifică odată cu vârsta, astfel că dintre internauți, 86% sunt liceeni, 57% sunt elevi în ciclul gimnazial, în timp ce în ciclul primar doar 11% utilizează frecvent internetul (Blaya, 2013).

În acest sens și alte studii prezente la nivel internațional au arătat că, cea mai predispusă categorie să utilizeze calculatorul timp îndelungat sunt adolescenții, iar datele naționale arată că frecvența utilizării calculatorului descrește odată cu vârsta (Vezi Tabelul 1). Acest fapt se explică prin atractivitatea și gama variată de activități care se pliază pe interesele adolescenților (jocuri, muzică, filme). Vârșnicii, chiar dacă au acces la internet în gospodărie, prezintă un interes mai scăzut față de utilizarea calculatorului/internetului, deoarece au alte preocupări sau nu dispun de resurse de cunoaștere și utilizare/întrebuințare a acestor forme de tehnologie.

Atât datele Institutului Național de Statistică dar și datele Institutului Român de Evaluare și Strategie, indică faptul că, procentul cel mai mare de utilizatori ai internetului se află în grupa de vârstă între 21-30 de ani: (Vezi Figura Nr.8):

*Figura Nr. 8: Ponderea pe grupe de vârstă a utilizării internetului în România
(INS, Cercetarea statistică privind TIC în gospodării 2008;; IRES 2011, apud Tufă, 2010, pag. 81)*

Tinerii cu vârsta cuprinsă între 16 și 24 de ani reprezintă categoria de populație care utilizează internetul pe scala cea mai ridicată. Dacă în România în 2008, un procent peste jumătate din tineri (între 16 și 24 de ani) 54% utilizau internetul, în 2013, proporția la 86% pentru același interval de vârstă (INS, 2013).

Tabelul de mai jos surprinde într-o formă structurată distribuția persoanelor care utilizează calculatorul pe grupe de vârstă, niveluri de instruire, sexe și medii de rezidență (Vezi Tabelul nr.5)

Majoritatea statisticilor de la nivelul țărilor europene care analizează utilizarea internetului și a calculatorului pe grupe de vârstă identifică categoria tinerilor (16-24 ani, 24-35 de ani), ca parte a populației cu tendința cea mai crescută de accesare a acestor mijloace electronice. Însă se poate evidenția o diferență semnificativă între diversele țări europene în ceea ce privește utilizarea calculatorului și internetului la populația vârstnică. Astfel, dacă în România doar 16% din vârstnici utilizau calculatorul și internetul, în Finlanda sau Danemarca, procentul se îndreaptă spre o majoritate covârșitoare de până la 70%. Atât cercetările naționale cât și cele internaționale au arătat că se înregistrează o creștere a accesului la calculator și internet care este direct proporțională cu nivelul educațional. Astfel, că accesul la internet crește odată cu nivelul educațional al indivizilor, așa cum se poate observa și din tabelul de mai jos:

Tabel Nr.5 : Distribuția persoanelor care utilizează calculatorul pe grupe de vârstă, niveluri de instruire, sexe și medii de rezidență (INS, 2013, pag.5)

	Persoane care nu au utilizat calculatorul niciodată	Persoane care au utilizat cel puțin odată calculatorul	Persoane care au utilizat calculatorul în ultimele 3 luni
TOTAL PERSOANE	39,7	60,3	85,6
Grupa de vârstă			
16 - 24 ani	13,1	86,9	94,2
25 - 34 ani	21,1	78,9	88,3
35 - 44 ani	33,2	66,8	86,8
45 - 54 ani	46,0	54,0	82,5
55 - 64 ani	61,8	38,2	71,1
65 - 74 ani	83,2	16,8	55,2
Nivelul de instruire			
Primar (inclusiv fără școală absolvită)	83,2	16,8	48,7
Gimnazial	63,3	36,7	78,7
Profesional, complementar sau de ucenici	55,3	44,7	73,3
Liceal	19,5	80,5	87,9
Postliceal de specialitate sau tehnic de maiștri	22,5	77,5	86,6
Universitar	2,8	97,2	97,5
Genul subiecților	38,2	61,8	86,3
MASCULIN			
FEMININ	41,2	58,8	85,0
Mediu de rezidență	27,1	72,9	87,4
URBAN			
RURAL	56,2	43,8	81,9

Datele Cercetării statistice privind dinamica TIC în gospodării în funcție de educație, ocupație și vârstă în perioada 2007-2008, dar și studiul de cercetare efectuat în 2013, amintit anterior, indică o creștere substanțială a utilizării internetului odată cu creșterea nivelului de educație (INS, 2013). Astfel, persoanele care au absolvit, sau care urmează cursurile universitare reprezintă procentul cel mai crescut din populația care utilizează cel mai frecvent internetul. Bineînțeles că acest fapt se poate explica pe seama tehnologizării învățământului, facilitării accesului la cercetări și la resurse on-line importante care sprijină procesul de pregătire educațională. În ceea ce privește statutul ocupațional, populația activă (elevii, studenții, patronii și salariații) prezintă cea mai ridicată rată de utilizare a internetului în timp ce șomerii, lucrătorii pe cont propriu și pensionarii au rate de utilizare scăzute. O explicație cauzală ar putea fi lipsa de acces a acestei populații la internet, calculator personal sau inutilitatea utilizării acestor mijloace.

Tabel Nr. 6: Dinamica utilizării internetului în perioada 2007-2008 în funcție de vârstă și statutul ocupațional (INS, Cercetare statistică privind TIC în gospodării, 2008 apud Tufă, 2010, pag.84)

Educație		Ocupație			Vârstă		
2007	creștere 2008		2007	creștere 2008		2007	creștere 2008
2%	+2%	Salariat	39%	+9%	16–24 ani	38%	+16%
6%	+6%	Patron	62%	+12%	25–34 ani	29%	+11%
15%	+4%	Lucrător pe cp	4%	+2%	35–44 ani	31%	+8%
33%	+11%	Șomer	12%	+5%	45–54 ani	32%	+6%
38%	+9%	Pensionar	8%	+6%	55–64 ani	17%	+9%
63%	+14%	Elev, student	57%	+17%	65–74 ani	6%	+5%
21%	+7%	Altă pers. inactivă	12%	+8%	75 ani +	3%	+2%

Se poate observa, de asemenea, o creștere semnificativă de la an la an în cazul categoriilor care utilizau internetul cu o rată cea mai ridicată (studenți, patroni, salariați) (Vezi Tabelul Nr.6).

În ceea ce privește utilizarea calculatorului și a internetului în funcție de gen, așa cum au arătat studiile de specialitate amintite anterior, bărbații tind să utilizeze calculatorul într-un procent mai ridicat decât femeile, deși diferența este mai neglijabilă. Astfel, conform INS, în 2008, un procent de 52% de bărbați și 38% din femei utilizau internetul în România. Făcând referire tot la analiza variațiilor de gen, studiile arată că, există diferențieri în ceea ce privește practicile de utilizare a calculatorului și internetului. În general, băieții sunt mai vulnerabili să utilizeze jocurile pe calculator și să petreacă mai mult timp pe calculator, în timp ce fetele preferă navigarea pe internet și comunicarea virtuală (Roberts et al. 1999; Subrahanyan et al., 2001).

Concluzia cercetărilor a fost că genul este criteriul care diferă cel mai puțin (în comparație cu educația, statut ocupațional sau vârstă) în materie de utilizarea internetului în țara noastră (Norris, 2001; Roberts et al., 1999).

Datele de la nivel național corespund sau prezintă diferențe semnificative în raport cu statisticile efectuate la nivelul altor țări europene în ceea ce privește utilizarea internetului sau a calculatorului, pe grupe de vârstă, medii de rezidență sau categorii socio-profesionale. Și în Franța, accesul la calculator și la internet crește odată cu nivelul de pregătire școlară. Însă, în ceea ce privește accesul la calculator în funcție de mediu de rezidență, Franța înregistrează o diferență puțin semnificativă (CREDOC, 2009). Dacă în mediul urban 65% au conexiune la internet în cadrul gospodăriei, în mediul rural 58,7% din populație are acces la internet.

Se pare că la nivel internațional, crește inegalitatea în ceea ce privește accesul la internet sau calculator raportat la mediile de rezidență (urban-rural). Exemplu, fiind și al țării noastre care înregistrează o diferență semnificativă de 12,7% în ceea ce privește decalajul dintre accesul la internet în mediul urban-rural (INSEE, 2008). Majoritatea statisticilor de la nivelul țărilor europene, care analizează utilizarea internetului și a calculatorului pe grupe de vârstă, identifică categoria tinerilor ca parte a populației cu tendința cea mai crescută de accesare a acestor mijloace electronice. Însă, se poate evidenția o diferență semnificativă între diversele țări europene în ceea ce privește utilizarea calculatorului și internetului în ceea ce privește populația vârstnică. În România, așa cum am observat anterior, doar 16,8% dintre vârstnici folosesc sau au folosit vreodată calculatorul, în timp ce în Finlanda sau Danemarca procentul crește la 68% (CREDOC, 2009). Un decalaj major se poate observa în ceea ce privește analiza accesului la calculator și internet în funcție de nivelul de venit al gospodăriei. Astfel, în Franța, din rândul populației cu venituri reduse doar 34% au acces la internet în gospodărie față de gospodăriile cu venituri medii sau mari în cadrul cărora procentajul se îndreaptă spre 100% (91%). Discrepanța dintre accesul la internet/calculator în funcție de nivelul de venit al gospodăriei creează cel mai adesea inegalități percepute mai ales de către copii și tineri care poate duce adesea la marginalizare și inechitate socială.

În concluzie, la nivel internațional ratele de răspândire a calculatorului/internetului au crescut considerabil în rândul populației. În plan internațional, se poate observa o creștere proporțională, a accesului și utilizării calculatorului și internetului, cu nivelul de dezvoltare socio-economică al țărilor. În acest sens, zonele mai dezvoltate (America, Europa, Australia) prezintă o rată mai ridicată de acces în mediul online, în timp ce țările mai puțin dezvoltate înregistrează rate de acces online mai scăzute (exemplu fiind Africa sau Asia). O posibilă explicație poate fi lipsa echipamentelor electronice necesare accesului, dată adesea de resursele financiare insuficiente. Discrepanța dintre variațiile de dezvoltare socio-economică la nivelul diferitelor zone geografice, distribuie neuniform accesul la noile resurse ale mijloacelor electronice, ceea ce potențează inegalitățile dintre populații, dezvoltate pe fondul decalajului digital.

Analiza variațiilor de gen, vârstă, nivel educațional și statut social raportată la utilizarea internetului surprinde date similare sau diferențiale la nivelul mai multor țări în funcție de particularitatea abordată. Astfel, în ceea ce privește utilizarea calculatorului/ internetului în funcție de gen, se pare că bărbații tind să utilizeze calculatorul într-o proporție mai mare decât femeile, dar diferența este neglijabilă. Accesul la calculator și internet în funcție de mediul de rezidență este semnificativ diferențiat. Astfel, în țara noastră raportul de mediu urban-rural înregistrează o diferență semnificativă de 12,7%. Totuși, alte țări europene înregistrează diferențe foarte mici în ceea ce privește accesul la internet în funcție de mediul de rezidență. Putem aminti aici exemplul Franței, care înregistrează o diferență puțin semnificativă din acest punct de vedere. În acest sens, 65% din populația din mediul urban are conexiune la internet în cadrul gospodăriei, iar în mediul rural 58,7% din populație are acces la internet.

Creșterea dinamicii accesului la calculator și la internet se poate observa ca tendința centrală la nivel general. Implicațiile expansiunii mijloacelor electronice generează în plan social atât efecte pozitive, cât și efecte negative. În contextul în care lumea informaticii este într-o continuă transformare și dezvoltare, cercetările privind implicațiile calculatorului/ internetului asupra dezvoltării individuale și sociale ar trebui să avanseze și să vină pe fundalul acestei nevoi, în scopul creșterii informării cu privire la facilități și riscuri aduse de noile mijloace digitale.

4.3 Fundamentarea teoretică a cercetării

Pornind de la concluziile analizei sistematice realizate în capitolele anterioare, pe baza cercetărilor și teoriilor care vizează efectele utilizării internetului asupra tinerilor, ne formulăm câteva considerente importante pentru cercetarea realizată: răspândirea de neoprit, riscurile și avantajele asociate, răspândirea inegală și diferențe de tipare de utilizare de-a lungul unor variabile (statut socio-economic, statut educațional, apartenență socio-culturală etc).

Răspândirea de neoprit a mijloacelor digitale aduce în atenție fenomenul digitalizării mediului social care evident determină multiple schimbări în viața indivizilor. Această evidență constatată la o analiză succintă a cercetărilor prezentate anterior mi-a fundamentat alegerea tematicii de cercetare în sens general (implicațiile utilizării calculatorului și internetului asupra dezvoltării sociale). Pentru faptul că, așa cum arată datele statistice la nivel național și internațional, tinerii reprezintă populația care utilizează noua tehnologie pe scale din ce în ce mai ridicate, am ales să-mi concentrez cercetarea asupra unui eșantion de tineri.

Deși răspândirea este evidentă și galopantă, tot mai multe date statistice și cercetări (unele dintre ele prezentate în cadrul lucrării), arată că asistăm la o răspândire inegală, ceea ce determină evident multiple riscuri și aduce în atenție un nou tip de inegalități

(inegalitățile digitale). Având la bază această concluzie desprinsă din evidențele teoretice și empirice vehiculate, am ales ca o parte a eșantionului de cercetare să fie alcătuit din tineri aflați în dificultate, care au avut acces mai puțin la aceste resurse tehnologice.

Avantajele și riscurile utilizării calculatorului/internetului devin un subiect interesant și controversat dacă sunt privite în mod special din perspectiva dezvoltării sociale a tinerilor. De aceea, cercetarea s-a fundamentat preponderent asupra implicațiilor pe care calculatorul/internetul le determină în dezvoltarea socială a tinerilor. Principalele teorii relevate în cadrul lucrării au fost teoriile clasice ale dezvoltării sociale (teoretizate de Erickson, Vîgostky și Bandura), care subliniază importanța mediului exterior (social) în înțelegerea și construirea dezvoltării sociale a tinerilor. Având la bază aceste teorii, Huitt și Dawson (2011), au arătat că din perspectivă psiho-sociologică dezvoltarea socială a adolescenților se exprimă în trei arii de abordare: schimbări individuale (la nivelul sinelui: percepție, stimă de sine, identitate) și relaționale, modificări în spectrul nevoilor și al motivațiilor personale, schimbări legate de drepturi și responsabilități. Așa cum am văzut, domeniul dezvoltării sociale este unul vast și poate fi relevat din perspective teoretice multiple în funcție de aria de abordare. Încă de la începutul cercetării pe care am derulat-o am identificat nevoia de constituire a unui corpuscul teoretic al dezvoltării sociale relevant pentru perioada tinereții (adolescenței târzii) și mi-am constituit cercetarea având la baza elemente care pot fi privite mai degrabă dintr-o perspectivă sociologică.

Astfel, amintim principalele embleme ale dezvoltării sociale care au fost studiate pe tot parcursul cercetării prezente: formarea identității sociale (înțeleasă ca percepție personală în contextul interacțiunilor sociale), dezvoltarea relațiilor din perspectiva influenței grupului de congeneri și asumarea diverselor roluri sociale (pregătire școlară și profesională), toate acestea fiind analizate în contextul utilizării calculatorului/internetului (Pempek et al., 2009; Huitt, Dawson, 2011; Khanchadli, Zidat, 2011; Sponcil & Gitimu, 2013). Cercetarea care urmează să fie prezentată surprinde noi evidențe și particularități distincte ale dezvoltării sociale pe fondul utilizării calculatorului/internetului în rândul diferitelor categorii de tineri.

CAPITOLUL 5

METODOLOGIA A CERCETĂRII EMPIRICE

5.1 Încadrare terminologică: definirea conceptelor abordate

Studiile de specialitate în funcție de domeniul de abordare a problematicii, dar și de intervalul de vârstă avut în vedere, prezintă perspective diferite de comprehensiune asupra dezvoltării sociale, privită ca segment distinct de dezvoltare a personalității umane. Făcând referire directă la traseul social al adolescenților și tinerilor, cercetătorii din domeniul psihologiei educaționale au surprins ca aspecte esențiale ale dezvoltării sociale schimbările pe termen lung apărute în relațiile și interacțiunile individului cu sine, cu colegii sau cu familia (Huitt, Dawson, 2011). Din perspectivă psiho-sociologică, dezvoltarea socială a adolescenților se exprimă în trei arii de abordare: schimbări individuale (la nivelul sinelui: percepție, stimă de sine, identitate) și relaționale, modificări în spectrul nevoilor și al motivațiilor personale, schimbări legate de drepturi și responsabilități (Huitt, Dawson, 2011).

Domeniul dezvoltării sociale este unul vast și poate fi relevat din perspective teoretice multiple în funcție de aria de abordare. Încă de la începutul cercetării pe care am derulat-o am identificat nevoia de constituire a unui set teoretic al dezvoltării sociale relevant pentru perioada tinereții (adolescenței târzii) și mi-am constituit cercetarea având la baza elemente care pot fi privite mai degrabă dintr-o perspectivă sociologică. Astfel, principalele embleme ale dezvoltării sociale care vor fi studiate pe tot parcursul cercetării prezente sunt: formarea identității sociale (înțeleasă ca percepție personală în contextul interacțiunilor sociale), dezvoltarea relațiilor din perspectiva influenței grupului de congeneri și asumarea diverselor roluri sociale (pregătire școlară și profesională), toate acestea fiind analizate raportându-ne la utilizarea calculatorului/internetului (Pempek et al., 2009; Huitt, Dawson, 2011; Khanchadli, Zidat, 2011; Sponcil & Gitimu, 2013).

Un alt aspect important cu care m-am confruntat, încă de la începutul proiectării teoretice și empirice, a fost încadrarea intervalului (18-26 ani) de vârstă analizat în contextul unei perioade de viață. Abordarea eriksoniană în complementaritate cu teoria propusă de Arnett susține că în perioada adolescenței târzii se constituie etapa în care tânărul își va canaliza interesele asupra încadrării în muncă, întemeierii unei familii și stabilirii viziunilor asupra vieții (Arnett, 2000). În ultimele decade, au existat schimbări nenumărate în viețile tinerilor adulți, concretizate în prelungirea vârstei de căsătorie și implicit amânarea etapei de a deveni părinte, ceea ce a condus la amânarea intrării în

perioada de maturitate, făcând din adolescența târzie mai degrabă o etapă de tranziție (Sponcil, Gitimu, 2011). Etapele menționate anterior și teoretizate de Arnett (2000) încadrează perioada 18-25 de ani în timpul adolescenței târzii care fuzionează ca și concep cu maturitatea timpurie. Nu putem identifica o etapizare general valabilă, deoarece fiecare etapă de vârstă se corelează unei anumite perioade de viață în funcție de coordonatele demografice, culturale și sociale în care trăiesc indivizii. Conflictul dintre aceste etape trebuie abordat pe lângă indicii demografici și culturali și din perspectiva influenței pe care mijloacele media (calculatorul și internetul) le au asupra tinerilor. Ținând cont de aceste considerente, voi utiliza pe tot parcursul cercetării cu precădere termenul de tineri adulți făcând referire la subiecții cu vârsta cuprinsă între 18-26 de ani.

5.2 Instrumente de colectare a datelor

Atunci când ne raportăm la instrumentele utilizate pentru colectarea datelor în cercetarea calitativă, constituirea acestora ridică numeroase problematici deoarece se alcătuiesc independent pe fundalul obiectivelor și scopului propus de cercetător. Dacă în mare parte, în cercetarea cantitativă, cercetătorii operează cu chestionare standardizate, în abordarea calitativă instrumentele pot să conțină elemente de similitudine, dar în general, se disting prin latura de specificitate a fiecărei cercetări efectuate. În acest sens, am alcătuit ghidul de interviu și grila de observație, având în vedere o perspectivă flexibilă de construcție, de altfel, acestea au suferit ajustări pe tot parcursul cercetării, în funcție de feedback-ul pe care îl primeam din partea subiecților.

Ghidul de interviu este structurat în trei unități tematice centrale: date de identificare, practici/obiceiuri de utilizare a calculatorului, asumarea rolurilor sociale și utilizarea internetului (vezi Anexa 1). Întrebările sunt formulate pornind de la obiectivele propuse și prin preluarea de elemente din cadrul unui alt instrument realizat în cadrul unei cercetări internaționale (Sample of Standardized Questions, Lee, 2010).

Grila de observație se fundamentează în 4 categorii de conținut care urmăresc relevanța dintre informațiile transmise în cadrul interviului și cele oferite pe site-urile de socializare utilizate de subiecți (date de identificare, corelații de prezentare online, tipurile activității on-line, interacțiunea on-line) (Vezi Anexa 2).

În prima parte a cercetării, procesul de culegere a datelor, a avut la bază alcătuirea unei pagini web de cercetare care să faciliteze interacțiunea dintre cercetător și subiect (<http://www.proiectcercetare.co.nf/index.php>). Pagina web de cercetare a fost distribuită pe grupurile Yahoo sau Facebook ale studenților din cadrul facultăților universității, studenții fiind încurajați să ofere răspunsuri cât mai detaliate prin premii materializate în cărți de dezvoltare personală. Tipurile de interacțiune dintre cercetător și interviuat, limitele și oportunitățile acestei metode sunt descrise pe parcursul prezentării metodei de interviuare on-line.

5.3 Conceptualizarea metodelor și tehnicilor utilizate: interviul și observația on-line în cercetarea calitativă

Utilizarea metodelor de cercetare calitativă mediată de calculator/internet a început să devină preocuparea cercetătorilor contemporani, facilitând acestora cunoașterea prin modalități mai rapide și eficiente. Studiile de specialitate abordează comunicarea mediată de calculator în cercetarea calitativă focusându-se în particular pe abordarea a două particularități problematice: construirea raportului de cercetare și analiza/interpretarea datelor (Shepherd, 2003). Poșta electronică și canalele de comunicare online sunt principale medii de interacțiune care facilitează schimbul de informații între cercetător și subiecți prin intermediul interviurilor semi-structurate sau structurate, chestionarelor sau focus grupurilor. S-a observat că email-ul ca mediu de comunicare este foarte util în argumentarea solidă a răspunsurilor de la participanți. Însă, interacțiunea dintre subiect și cercetător prin e-mail face dificil de perceput trăirile emoționale din spatele răspunsurilor. În cadrul cercetării de față am optat pentru utilizarea poștei electronice doar pentru a oferi posibilitatea subiecților de aș argumenta, justifica sau clarifica răspunsurile deja formulate, transmise on-line prin intermediul paginii web de cercetare (<http://www.proiectcercetare.co.nf/cercetare.php>).

În urma explorării cercetărilor care au utilizat comunicarea on-line ca formă principală de culegere a datelor, am pornit în demersul cercetării de la premisa regăsită în unele cercetări calitative on-line care susține ideea că interviuarea subiecților prin diverse mijloace virtuale poate fi considerată o alternativă mai viabilă interviurilor față în față sau interviurilor prin telefon (Meho, 2006; Brinbaum, 2006). Spațiul virtual, oferă cercetătorilor din științele sociale din ce în ce mai multe metode de explorare a realității prin intermediul internetului, astfel încât noile abordări metodologice par să construiască o adevărată cultură a studiilor de cercetare virtuală (Williams, 2007).

Observația on-line se utilizează cu precădere în cadrul analizei comunităților virtuale cum ar fi, site-urile de socializare în care cercetătorul este membru. Se urmărește observarea continuă și repetată pentru o perioadă de timp prestabilită familiarizarea cu conținuturile furnizate de subiectul utilizator (Norskov & Rask, 2011). Astfel, am luat în atenție paginile rețelelor de socializare pe care studenții le utilizează (în mare parte al rețelei de socializare Facebook) și am încercat să identific corelații între răspunsurile la interviuri și informațiile vehiculate de aceștia.

Pe parcursul derulării cercetării, mi-am dat seama de faptul că interviurile realizate prin intermediul canalelor de comunicare on-line au dezavantajul unor răspunsuri cu un conținut narativ redus ca urmare a constrângerilor de mediu. Există însă și facilități oferite de posibilitatea anonimatului, distanța virtuală dintre cercetător - subiect și compensarea utilizării instrumentelor paralingvistice (semne care arată dispoziția, starea de spirit), care

pot să îmbunătățească înțelegerea și aprofundarea sensurilor oferite de participanți (Shepherd, 2003). De aceea, această comunicare mediată de calculator, poate fi utilizată în particular ca unul dintre mijloacele eficiente cercetării calitative. Interesant este, că deși răspunsurile lacunare și imposibilitatea observării expresivității/mesajelor non-verbale sunt una din criticile aduse cercetării calitative on-line, am identificat pe parcursul interviuării on-line, un element compensator al limbajului non-verbal, și anume, utilizarea semnelor (emoticoanelor) pe care subiecții au tendința să le utilizeze pentru a exprima stări, sentimente și în interacțiunea on-line, în general. De asemenea, interviuarea online directă (prin intermediul chat-ului) poate să constituie una din cele mai eficiente metode de culegere a datelor on-line deoarece asistăm la un tip de interacțiune continuă dintre cercetător și interviuat pe tot parcursul colectării datelor. Aceste aspecte sporesc relevanța exprimării trăirilor și experiențelor percepute de subiecți și poate facilita climatul unei comunicări detaliate.

Mediul on-line a reprezentat pentru cercetarea calitativă noi provocări și oportunități de dezvoltare (Hering, 2002). Creșterea utilizării internetului ca mediu social, în care oamenii își formează și mențin relațiile sociale, a diversificat numărul site-urilor destinate cercetării prin intermediul unei culegeri de date de „tip virtual”. Atunci când se abordează problematica mediului virtual ca spațiu principal de culegere a datelor, specialiștii amintesc ca dezavantaj, faptul că cercetătorul nu poate ajunge la toate segmentele de populație, cum ar fi cei care nu au acces la spațiul virtual (Shepherd, 2003). În contextul cercetării actuale, eșantionul de subiecți este studiat prin interacțiunea acestuia cu mediul virtual, depășirea inconvenientului amintit este astfel evidentă. Spațiul virtual ca resursă de culegere a datelor poate fi perceput ca promotor și factor facilitator ce conferă subiecților stabilitate, siguranță în exprimarea atitudinilor și practicilor de utilizare a calculatorului într-un mediu familial.

Au fost dezvoltate o serie de comunități on-line care promovează comunicarea personală și profesională prin utilizarea mijloacelor digitale precum: chat-urile, mesageria instant sau email-urile. Importanța internetului pentru stabilirea și menținerea relațiilor a determinat pe unii cercetători să schimbe conceptul de „tehnologie a informației” cu „tehnologia relației” pentru a descrie noile rețele și comunitățile virtuale (Schwartz, 1996). Comunicarea mediată de calculator în cercetarea calitativă a început să vină în interesul cercetătorilor după anul 2000, fiind evidențiate limite, oportunități și direcții de dezvoltare în cercetările lui Mand & Stewart (2000), Bampton & Cowton (2000) Hessler et al. (2003), Shepherd (2003), Saloms (2010), Norskov & Rask (2011).

Interviurile realizate prin intermediul canalelor de comunicare virtuale (chat-urile, mesageria instant) constituie surse de facilitare a interacțiunii directe dintre cercetător-subiect prin promovarea unui tip de relație colaborativă (cercetătorul poate interveni pentru a clarifica anumite aspecte). Însă, de foarte multe ori cercetătorii au observat probleme legate de neconcordanța dintre răspunsul subiecților și întrebările de clarificare

ale cercetătorului (Shepherd, 2003). Interviuurile prin e-mail au fost asociate formelor tradiționale de scriere, cum ar fi jurnalele. Lipsa de presiune a timpului poate constitui momente prielnice de reflecție și analiză care determină interviueatul să construiască răspunsuri bine fundamentate. Totuși, atât studiile de cercetare care utilizau această metodă, cât și cercetarea propriu-zisă, a relevat că unii din subiecți aveau tendința de a răspunde scurt la întrebările adresate, construindu-și răspunsurile în replici de câteva rânduri, în ciuda încercărilor intervievatorului (cercetătorului) de a deschide un dialog care să dezvolte răspunsuri argumentative.

Nu atât de utilizată în cercetarea calitativă ca și interviul online, observația online sau e-observation, constituie altă metodă de cercetare ce a început să se dezvolte, făcând parte integrantă din setul de metode de cercetare calitative online. Printre avantajele și dezavantajele subliniate în repetate rânduri de către cercetătorii contemporani, pe care le-am resimțit pe parcursul cercetării prezente, amintim relevanța/problematica observației online în cercetarea calitativă online:

- ❖ resursă de colectare a datelor eficientă în materie de timp și resurse financiare, flexibilizează distanța dintre timpul și locul observării; nu este necesară înregistrarea sau transcrierea unor texte mari relevante deoarece acestea deja sunt captate/înregistrate în cadru online;
- ❖ reducerea discordanței dintre indicatorii demografici relevanți pentru subiecți (reduce riscul furnizării unor indicatori eronați, atâta timp cât datele personale furnizate de subiecții online sunt veridice);
- ❖ eliminarea sentimentului de „urmărire”, subiectul nu are în vedere faptul că există un observator, ceea ce poate conferi autenticitatea mai crescută decât în cazul observării directe. Acest aspect nu reprezintă o problemă evidentă în etica cercetării de moment ce datele cu caracter personal sunt furnizate la nivel general și public; în multe cazuri, mediul online oferă accesul la date mai autentice decât în mediul real, cum ar fi observarea experiențelor, atitudinilor sau emoțiilor scrise direct de participanți în loc să fie „filtrate” de o terță persoană, fie ea chiar cercetătorul;
- ❖ absența interacțiunii fizice reduce bogăția și dinamica înregistrării complexității comportamentelor sociale în mediul cibernetic;
- ❖ abilitățile de scriere și comportamentul lingvistic (sau cel reieșit în baza postării diverselor fotografii) predomină în special ca bază relevantă pentru culegerea datelor observate (Liang, 2004);

În contextul în care mediul virtual este atât de familiar segmentului de vârstă studiat considerăm că interviul și observația online alături de celelalte metode utilizate în cercetarea prezentă au contribuit la favorizarea unui climat comunicațional adecvat ce a facilitat aportul de cunoaștere.

5.4 Designul cercetării

Cercetarea a avut în vedere explorarea direcțiilor centrale ale dezvoltării sociale, rezultate pe fondul utilizării calculatorului și internetului, în rândul studenților și tinerilor care au beneficiat de sistemul de protecție de tip rezidențial. Am optat pentru o abordare metodologică preponderent calitativă care a coroborat analiza datelor statistice deja prelucrate (analiza sistematică), cu metode calitative diferențiate (interviul semi-structurat/interviul structurat, semi-structurat online, observația, observația online). Prelucrarea și analiza datelor fiind realizate având ca fundament grounded theory în corelație cu analiza calitativă computerizată prin utilizarea programului atlas.ti7 (Williams, 2007; Glasser & Strauss, 1967, Smith, 2002).

Am optat pentru utilizarea instrumentelor de cercetare calitative mediate de calculator/internet. Aceste instrumente au început să devină preocuparea cercetătorilor contemporani, facilitând acestora cunoașterea prin modalități mai rapide și eficiente. În cadrul cercetării de față am ales utilizarea poștei electronice doar pentru a oferi posibilitatea subiecților de a-și argumenta, justifica sau clarifica răspunsurile deja formulate, transmise on-line prin intermediul paginii web de cercetare (<http://www.proiectcercetare.co.nf/cercetare.php>). Pagina on-line creată special pentru prezentarea cercetării și cumularea datelor culese a permis construirea unei baze de date, care a înregistrat automat răspunsurile subiecților la întrebările interviului (fapt ce a eficientizat considerabil procesul de culegere a datelor).

În acest context, scopul cercetării propriu-zise a fost de a analiza implicațiile utilizării calculatorului în general și ale internetului în particular, asupra dezvoltării sociale a studenților. Principalele obiective avute în vedere au fost:

- evidențierea scopurilor și particularităților de utilizare a calculatorului/internetului la tinerii studenți;
- analiza tipurilor de comunicare ce se formează în mediul on-line între studenți;
- explorarea influențelor comunicării din mediul virtual asupra interacțiunii tinerilor cu congenerii în mediul social;
- analiza formării identității sociale a tinerilor pe fondul utilizării internetului;
- identificarea legăturilor dintre mesajele publicate pe site-urile de socializare de către studenți și experiențele de viață trăite;
- explorarea modului în care utilizarea calculatorului/internetului influențează pregătirea școlară și profesională a studenților;
- analiza interrelației dintre contextul social al traseului de viață al tinerilor crescuți în centrele rezidențiale și (ne)utilizarea calculatorului/ internetului.

Obiectivele practice ale cercetării au fost:

- să experimentez posibilitatea investigației empirice cu instrumente tehnologice actuale cum sunt telefonul și internetul;
- să identific riscurile asociate utilizării calculatorului/internetului ;
- să formulez recomandări pentru evitarea riscurilor asociate utilizării calculatorului/internetului în rândul tinerilor;
- să remarc asemănările și deosebirile în ceea ce privește utilizarea calculatorului internetului în rândul diverselor categorii de tineri (studenți și tineri care au crescut în centre rezidențiale).

Eșantionul cercetării a fost alcătuit din 65 de subiecți, cu vârstele cuprinse între 18-32 de ani, dintre care 53 de studenți sau masteranzi ai Universității Babeș-Bolyai și 12 tineri care au crescut în centre rezidențiale din județul Cluj. Eșantionarea a fost una de conveniență, în funcție de acceptul și disponibilitatea studenților sau tinerilor de a răspunde la întrebările formulate.

În cazul studenților, procesul de culegere a datelor s-a derulat prin alcătuirea unei pagini web de cercetare care să faciliteze interacțiunea dintre cercetător și subiect (<http://www.proiectcercetare.co.nf/index.php>). Pagina web de cercetare a fost distribuită pe grupurile yahoo sau facebook a studenților din cadrul facultăților universității menționate, studenții fiind încurajați să ofere răspunsuri cât mai detaliate prin premii materializate în cărți de dezvoltare personală.

Pentru interviuarea tinerilor din sistemul rezidențial de protecție a copiilor s-a recurs fie la interviul față în față, fie la interviuarea lor telefonică.

Întrebările de cercetare de la care am pornit în demersul prezentului studiu au fost:

- ❖ Care sunt scopurile și particularitățile de utilizare a calculatorului la tinerii studenți?
- ❖ Ce tipuri de relații de comunicare se formează în mediul on-line între tineri?
- ❖ Cum influențează comunicare on-line relațiile studenților cu congenerii?
- ❖ Care este impactul utilizării rețelelor de socializare asupra formării identității studenților? Cum se formează identitatea virtuală în raport cu identitatea socială?
- ❖ Care este legătura dintre mesajele publicate pe site-urile de socializare și experiențele de viață trăite?
- ❖ Cum influențează utilizarea calculatorului procesul de pregătire școlară și profesională a studenților?
- ❖ Ce influențe determină (ne)utilizarea calculatorului/internetului asupra traseului de viață al tinerilor care au beneficiat de sistemul de protecție de tip rezidențial?

5.5 Descrierea eșantionului de subiecți

La o analiză succintă a cercetărilor anterioare care au urmărit diverse categorii de populație ce utilizau calculatorul, s-a observat că adolescenții și tinerii reprezintă subiecții care utilizează cel mai frecvent calculatorul, internetul și mijloacele de comunicare online (Shield & Kane, 2011, Regan & Steeves, 2010, IRES, 2011).

Atât datele Institutului Național de Statistică dar și datele Institutului Român de Evaluare și Strategie indică faptul că procentul cel mai mare de utilizatori ai internetului se află în grupa de vârstă între 21-30 de ani (IRES, 2011).

După cum se observă din statisticile naționale dar și din cele internaționale, perioada de vârstă cu incidența cea mai crescută raportată la timpul alocat utilizării calculatorului și internetului, se află în intervalul 18-26 de ani. Pornind de la concluziile studiilor amintite, categoria principală de subiecți care se încadrează în această etapă de vârstă sunt studenții. De aceea, am ales pentru prima parte a cercetării calitative să analizez practicile și obiceiurile de utilizare a calculatorului și internetului ale studenților și masteranzilor din cadrul Universității Babeș-Bolyai. Subiecții cercetării au fost studenți cu vârste cuprinse între 18 și 26 de ani și au urmat cursurile următoarelor facultăți: Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, Facultatea de Studii Europene, Facultatea de Chimie și Inginerie Chimică, Facultatea de Știința și Ingineria Mediului, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Facultatea de Litere, Facultatea de Matematică și Informatică, Facultatea de Drept, Facultatea de Biologie și Geologie, Facultatea de Geografie.

Tabelul, care prezintă componența eșantionului poate fi găsit în Anexa 1 a lucrării. Acesta cuprinde detaliat câțiva indicatori descriptivi ai subiecților intervievați, care relevă vârsta, genul, statutul educațional și cel ocupațional (Tabelul Nr.10)

Ținând cont de specificul temei abordate (analiza implicațiilor utilizării calculatorului/internetului asupra dezvoltării sociale) în contextul eșantionului ales (studenți/tineri aflați în dificultate) și a evidențelor teoretice (teoria învățării sociale, teoriile clasice ale dezvoltării sociale, teoria dezorganizării sociale, teoria anomiei) care nu au la bază specificul temei abordate în context, (dezvoltarea socială pe fundalul accesării mediilor electronice) considerăm că abordarea grounded theory reprezintă cel mai potrivit tip de teorie pe care o putem utiliza în analiza și interpretarea datelor.

CAPITOLUL 6

ANALIZA ȘI PRELUCRAREA DATELOR

6.1 Etape în analiza și interpretarea datelor: Grounded theory – ca fundament al cercetării calitative

Atunci când se utilizează teoria emergentă în cercetare, există așa cum am arătat anterior, trei puncte centrale care trebuie urmărite: continuitatea și simultaneitatea colectării, analizei datelor, parcurgerea literaturii de specialitate, abordarea specificității în contextul întregului în scopul fundamentării unei teorii și identificarea temelor centrale în jurul cărora gravitează întregul proces de analiză și prelucrare a datelor (Bernett, 2012). Am urmărit pe tot parcursul cercetării, îmbinarea și analiza rezultatelor cercetărilor cantitative/calitative naționale și internaționale cu rezultatele cercetării propriu-zise.

În promovarea teoriei emergente printre cercetătorii calitativiști, Strauss și Corbin, au subliniat faptul că utilizarea acestora în cadrul proiectelor de cercetare oferă un set de instrumente necesare înțelegerii detaliate a percepțiilor individuale și a diverselor comportamente raportate la subiecte particulare din domenii diferite. Dacă datele cantitative sunt utilizate cu precădere pentru a măsura, cuantifica fenomene, stări sau atitudini prin raportare la eșantioane de dimensiuni mari, teoria emergentă oferă un cadru metodologic puternic, cum scopul cercetării îl constituie înțelegerea percepțiilor și comportamentelor individuale (Strauss and Corbin, 1998, p. 40).

Teoria emergentă urmărește câteva aspecte care corespund și celorlalte metode calitative, care se încadrează ca dominante principale ale cercetării prezente, cum sunt:

- focalizarea asupra experiențelor vieții de zi cu zi;
- valorizarea perspectivelor participanților;
- construirea unui proces bazat pe culegerea datelor de natură interactivă, colaborare dintre cercetător și respondenți;
- formarea unei abordări în linii mari descriptivă, care are la bază experiențele subiecților transpuse în cuvinte, stări sau comportamente observabile (în mediul online) (Marshall and Rossman, 1999).

În acest sens, am considerat relevantă utilizarea teoriei emergente pentru cercetarea prezentă deoarece tematica analizată poate fi abordată din perspectiva valorizării experiențelor de viață individuală a subiecților raportate la mediul online.

6.2 Codarea interviurilor – ca parte a procesului de analiză a datelor

Procesul de prelucrare și analiză a datelor reprezintă o bază importantă a cercetării. Acesta își dezvoltă rezultatele valorificând mai multe etape: utilizarea diverselor forme de codare, dezvoltarea categoriilor de conținut, elaborarea schemelor conceptuale. În acest sens, vom porni în teoretizarea pașilor pe care i-am urmat în partea de analiză a datelor, făcând permanentă referire la rolul pe care fiecare dintre aceste faze a fost construit în cercetarea pe care urmează să o prezint.

Codarea este primul pas al analizei datelor, ce facilitează tranziția de la accentul pe aspecte particulare expuse de subiect, la o interpretare mult mai abstractă a conținuturilor interviurilor (Charmaz, 2006). Procedura de codare a interviurilor este utilizată pentru a surprinde esențialul informațional transmis de către subiecți, pentru a înțelege sensul pe care aceștia îl atribuie experiențelor de viață prin care trec și a modulul în care îi influențează.

Specific metodologiei de cercetare abordate, procesul de codare a interviurilor operează cu tehnici diferențiate de analiză la nivele diferite. Codarea deschisă, cunoscută și sub denumirea de codarea rând cu rând, reprezintă punctul central de debut în identificarea fenomenelor inițiale și furnizează o listă de teme importante pentru interviuat. Astfel, sunt utilizate sintagme conceptuale aproape la fiecare rând al interviului transcris pentru a surprinde ce a vrut să spună subiectul. Aceste sintagme conceptuale pot fi puse în corespondență cu ansamblul contextual al interviului sau pot fi luate din cuvintele utilizate de participant, alcătuind astfel codurile in vivo. Codurile sunt atribuite cuvintelor sau declarațiilor participanților pentru a dezvolta concepte, care stau la baza fazei inițiale a procesului analitic. Procesul de codare detaliată, meticuloasă, concretizat în codarea rând cu rând facilitează cercetătorului înțelegerea de ansamblu a textului și determină o interpretare bazată pe transcriere într-o formă proprie care ajută în procesul de elucidare a răspunsurilor aferente întrebărilor de cercetare (Strauss & Corbin, 1998).

Următoarea etapă pe care am avut-o în vedere în procesul de analiză și interpretare a datelor a fost codarea concentrată sau selectivă. Practic, aceasta este ce-a de-a doua fază a procesului de analiză a datelor în cadrul metodologic al teoriei emergente. Codarea selectivă este utilizată asupra unor paragrafe, fragmente de text transcrise prin care cercetătorul identifică cele mai reprezentative sintagme conceptuale în care se concentrează mesajul transmis de interviuat.

O altă fază a procesului de codare este codarea axială, definită de Strauss și Corbin ca etapa prin care asociem subcategoriile în categorii de-a lungul rândurilor transcrise ținând cont de aspectele relevante ale acestora. Scopul codării axiale este de a adăuga profunzime și structură categoriilor deja existente. Astfel, codarea axială are rolul de a reda asocierile de date care au fost separate ca urmare a desfacerii codurilor separate la analiza rând cu rând a textului. Promotorii teoriei emergente, utilizau codarea axială

pentru a investiga care au fost condițiile, acțiunile și consecințele situațiilor descrise în interviuri. Ultima etapă a procesului de codare este codarea teoretică, realizată la nivelul cel mai abstract. Acest tip de codare este utilizată pentru a identifica tipurile de relații dintre diversele categorii identificate. Pentru o analiză avansată a domeniului abordat sunt utilizate o serie de reguli sau coduri de familii analitice (Glaser, 1978). Toate acestea au rolul de a identifica relațiile dintre conceptele furnizate în scopul elaborării unei teorii. Programul de analiză calitativă, Atlas.ti se dovedește a fi un sprijin real mai ales în această parte, pentru că el poate genera automat schema conceptelor care reiese în urma analizei. În cercetarea pe care am implementat-o, am utilizat în special codarea selectivă, axială și cea teoretică. Etapele metodologice urmate și rezultatul interpretării datelor propriu-zise s-au concretizat în identificarea a șapte categorii conceptuale care sunt analizate în subcapitolele următoare.

Procesul de analiză și prelucrare a datelor după cum am văzut anterior are la bază dezvoltarea de categorii, concepte și familii conceptuale. Pentru că adeseori cercetătorul se poate confrunta cu probleme în analiza și conceperea categoriilor, fenomenelor (conceptelor) și familiilor conceptuale, Strauss și Corbin, au dezvoltat o schemă de reprezentare sugestivă a tipurilor de relații dintre instrumentele de analiză și interpretare a datelor utilizate în grounded theory. Astfel, este important să urmărim codurile, conceptele cu aceleași caracteristici și să le grupăm în categorii pentru a putea forma baza unei teorii.

Mai jos, prezentăm schema etapelor procesului de codare în cadrul teoriei emergente:

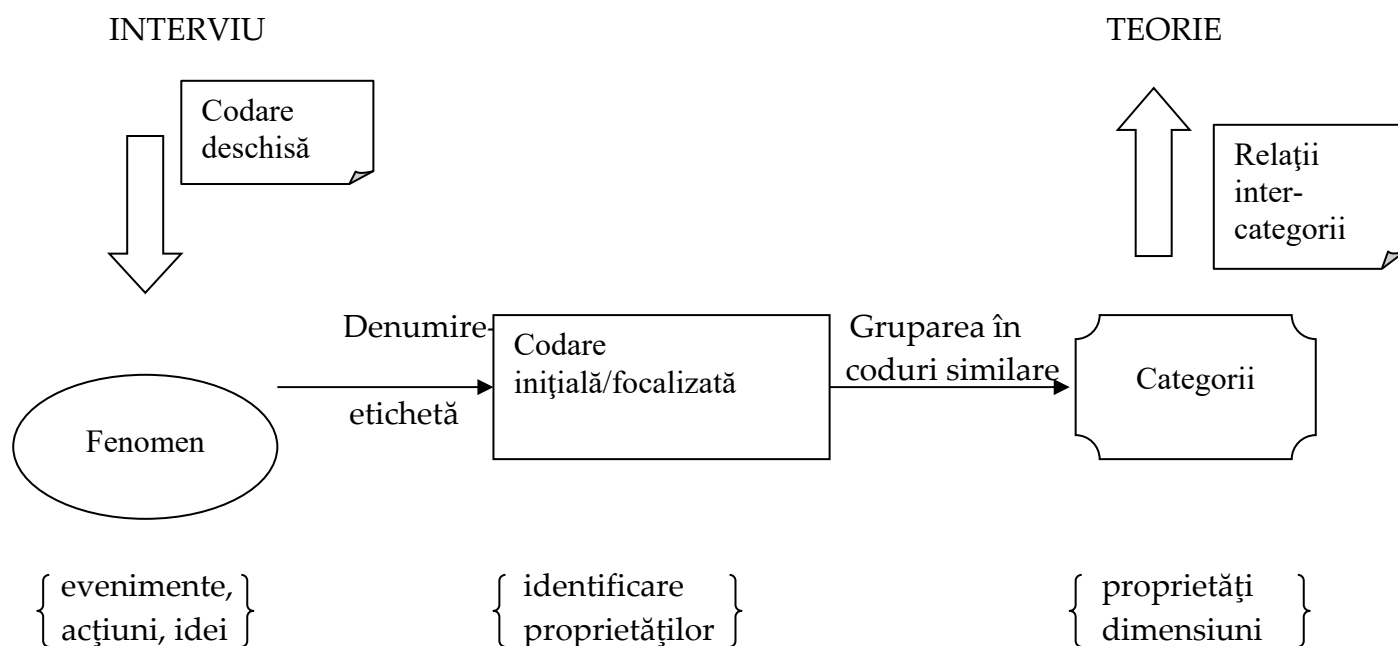

Figura 7: Etapele procesului de codare în grounded theory (Strauss & Corbin, 1988)

Deși s-a speculat ideea abordării teoriei emergente doar din prisma unei cercetări de natură strict calitativă, însăși promotorii Strauss și Corbin, subliniază faptul că, atunci când este util se recomandă integrarea datelor cantitative cu cele calitative. Ei precizează „...sfatul nostru pentru cercetători este să gândească în termeni de interdependență între metodele calitative și cele cantitative”, ..., „procedurile cantitative nu reprezintă inamicul ci din contră, aliatul cercetătorilor, în cazul în care utilizarea acestora este oportună” (Strauss & Corbin, 1990, p.32). Este utilizată cuantificarea frecvențelor cu care anumite categorii apar în interviurile transcrise pentru a releva importanța și relevanța acestora pentru intervievați.

Categoriile pot îngloba proprietăți și dimensiuni diferite. Atunci când se referă la proprietăți, promotorii teoriei subliniază că ele reprezintă caracteristici ale acestora, în timp ce dimensiunea localizează proprietatea de-a lungul unui continuum sau a unui interval (Strauss & Corbin, 1998). De exemplu, în cazul cercetării prezente, categoria rețele de socializare poate avea ca și proprietate „utilizarea acestora”, iar ca dimensiune am identificat sintagma „un timp crescut” pentru accesarea Facebook-ului.

Categoria centrală reprezintă categoria în jurul căreia gravitează celelalte categorii majore și ea are rol principal în dezvoltarea unei teorii. Ea ocupă funcția de bază în identificarea tipurilor de relații dintre conceptele care reies în urma analizei, fiind așezată de regulă în centrul schemei conceptuale (Vezi Schemele conceptuale, Anexele 3-7). Codificarea este foarte importantă deoarece ea modelează cadrul de analiză a datelor și determină conectarea între realitatea empirică și perspectiva cercetătorului (Charmaz, 2006).

Urmarea etapelor de prelucrare și analiză a datelor reprezintă un element cheie care contribuie la furnizarea unor rezultate ce valorifică și se subscriu fidel trăirilor și experiențelor de viață ale subiecților.

CAPITOLUL 7

INTERPRETAREA DATELOR

7.1 Elemente descriptive în analiza datelor

Metodele calitativiste de cercetare dispun de o gamă variată de modele teoretice de analiză și interpretare a datelor (analiza de conținut, teoria emergentă etc.) care permit cercetătorului perspective metodologice diversificate de abordare în expunerea și analiza datelor în funcție de problematica, scopul și caracteristicile cercetării. În fond, orice cercetare calitativă realizată prin metoda interviurilor necesită parcurgerea mai multor etape (analiza primară a datelor, codarea conținuturilor, identificare corelațiilor și a temelor comune, elaborarea concluziilor). Dacă tiparele tradiționale de analiză pornesc inițial de la o teorie, iar partea de analiză și interpretare a datelor gravitează în jurul acesteia, argumentând-o sau combătând-o, cadrul de fundamentare a analizei datelor prin utilizarea teoriei emergente se va concentra în identificarea unor pattern-uri comune de date care vor fi utilizate ca embleme pentru conceperea unei teorii (model teoretic) dezvoltat în partea finală a lucrării.

Cercetarea prezentă se va construi prin abordarea directă a teoriei emergente realizată în paralel cu analiza calitativă computerizată, prin prelucrarea datelor folosind un soft specializat pentru analiza datelor calitative (Atlas.ti7). Prelucrarea datelor în programul Atals.ti7, mi-a facilitat atât o bună organizare a segmentării conținutului de date, cât și o încadrare schematică a conceptelor (rezultate în urma codării), care s-au dovedit a fi repere importante în procesul efectiv de expunere a rezultatelor cercetării.

Întregul conținut al datelor care a intrat în procesul de analiză calitativă computerizată pentru prima parte a cercetării, în urma prelucrării și analizei specializate, a fost segmentat în șapte mari categorii de conținut: scopuri și particularități de utilizare a calculatorului, caracteristici și influențe ale comunicării virtuale raportate la comunicarea de tip față în față, formarea și dezvoltarea identității în cadrul rețelelor de socializare, rolul calculatorului/internetului în pregătirea școlară, mediul virtual, alegerea/pregătirea profesională a tinerilor; riscuri și facilități percepute de tineri în mediul online. Vom iniția expunerea rezultatelor prin analiza detaliată a fiecărei unități de conținut realizată în paralel prin corelația cu evidențele empirice colectate și cu schemele conceptuale rezultate în urma prelucrării datelor prin programul de analiză calitativă computerizată.

Am optat pentru un tip de analiză integrală și secvențială în bloc, care în prima fază a analizat întregul set de date culese, identificând coduri specifice și familii conceptuale care să le grupeze, după care am creat noi unități hermeneutice (documente) cu fiecare unitate de conținut reieșită în urma analizei integrale. Altfel spus, a doua fază a analizei datelor a constat din analiza particulară a fiecărei categorii de conținut (răspunsurile au fost grupate în funcție de tematica abordată). Acest tip de analiză calitativă l-am dezvoltat ca urmare a impedimentelor rezultate în urma analizei integrale, care s-a dovedit a fi problematică din cauza vastului bagaj de informații care se reflectă din datele culese, specific de altfel unui tip de cercetare calitativ.

Consider că, analiza secvențială în bloc utilizată în scopul interpretării datelor calitative prin programul de analiza calitativă computerizată Atlas.ti, constituie un sprijin real pentru cercetător, deoarece fundamentează structuralitatea, integralitatea și o mai bună comprehensiune a datelor.

7.2 Utilitatea mijloacelor digitale percepută de tinerii studenți

În genere, scopurile de utilizare a calculatorului reprezintă principalele resorturi prin care tinerii studenți își justifică importanța pe care o acordă mijloacelor tehnologice care se concretizează în timpul alocat utilizării calculatorului sau internetului. În urma analizei și prelucrării datelor în programul Atlas.ti⁷ am identificat o serie de scopuri care transpar în pattern-uri comune. Astfel, diversitatea de motivații pentru care tinerii utilizează calculatorul se poate grupa în categorii centrale, pentru a vizualiza concis scopurile asociate acestui tip de consum. Atunci când vorbesc despre motivațiile de utilizare a calculatorului, subiecții amintesc importanța pe care o alocă computerului și rolul pe care acesta îl joacă în viața tinerilor²:

„Calculatorului are o importanță destul de mare în viața mea deoarece mă ajută cu tot ceea ce am nevoie pe plan mediatic și îmi salvează timpul” (S9,087). „Aș vrea să nu fie atât de important, însă îmi ocupă foarte mult timp. Este important pentru că tot ce țin de facultate (cursuri, examene, proiecte) se desfășoară mai nou pe Facebook. În al doilea rând este cel mai ușor mod de a comunica, având în vedere că este gratis și oamenii stau destul de des pe Facebook, pe Skype” (S25, 135). „Calculatorul joacă un rol destul de important în viața mea. În fiecare zi îmi citesc emailurile, unde aflu diverse informații importante, legate de cursuri, conferințe..” (S17,150).

² O parte din datele analizei au fost prezentate și în cadrul articolelor:

Rădăcină, O., (2015). The implications of using the internet upon the social development of the youth, in Volumul Conferinței POSDRU/159/1.5/S/132400, Tineri cercetători de succes - dezvoltarea profesională în context interdisciplinar și internațional;

Rădăcină O., (2015). Particularities of computer and internet use in educational process at university students: implications for social development, trimis spre publicare la Revista Educatia 21.

Se poate observa o corelație puternică între importanța pe care tinerii studenți o asociază activităților derulate prin intermediul/calculatorului și computerul în sine:

„Consider calculatorul unul dintre cele mai importante elemente ale vieții mele, deoarece cu ajutorul lui efectuez marea majoritate a activităților dintr-o zi, îi acord gradul de importanță maximă” (234). „Calculatorul este un obiect aproape indispensabil vieții mele” (S46,174).

Gradul de importanță ridicat, pe care subiecții îl asociază mijlocului electronic avut în vedere, se reflectă în mare măsură în scopurile pe care aceștia le enumeră ca factori importanți ai motivației de utilizare. Astfel, una din categoriile centrale care reiese în marea majoritate a răspunsurilor subiecților, este concretizată în scopul utilizării calculatorului ca mijloc educațional. Tinerii asociază calculatorul cu viața academică, identificând în acesta un aport de cunoaștere, de sprijin în realizarea sarcinilor școlare, de informare cu privire la teme, anunțuri importante din mediul educațional, de păstrare a legăturii cu colegii/cadrele didactice, fiind un suport real în întregul proces educativ:

„Din păcate, calculatorul/laptopul ocupă un loc important în viața mea, deoarece cuprinde principalele documente de care am nevoie la facultate, anumite programe care îmi facilitează munca etc.” (S6, 188).

„Calculatorul e un obiect sine-qua-non cum ar zice latinul - fără de care nu se poate - în societatea actuală, în special, dacă ești student. Tot timpul trebuie să fii în relație cu colegii, să fii informat, găsești tot felul de informații utile pentru examene” (S3, 255).

„Este foarte important calculatorul pentru mine, majoritatea temelor le realizez în mediul virtual, documentarea de asemenea tot în mediul virtual. Specializare la care sunt se bazează în mare măsură de calculator, de programele destinate PC-ului, programe ca: Photoshop, Illustrator, Excel, Word”, (S32, 094).

Principalele mecanisme compensatorii care sprijină procesul instructiv-educativ prin intermediul mijloacelor media la studenți sunt: redactare de texte cu caracter științific, resursă de informare academică (informații cu caracter științific, informații cu privire la desfășurarea procesului de educație școlară, resurse bibliografice on-line, pregătirea materialelor școlare) și suport în activitățile de predare-învățare (utilizarea soft-urilor educaționale, a programelor computerizate de analiză, cercetare în diverse domenii):

„Utilizez calculatorul pentru a afla tot ce ține de facultate (teme, orar, proiecte) și pentru a comunica cu colegii” (S11, 142); „După înscrierea la facultate, prioritățile de utilizare a calculatorului s-au schimbat. Cel mai mult îl folosesc pentru a citi mail-urile primite atât pe grupul facultății, cât și de la profesori sau studenți, pentru a mă documenta de pe internet cu privire la diferitele teme abordate la cursurile facultății, pentru a citi cursurile, pentru a realiza diferitele teme și proiecte (utilizarea programelor word, excel, acces și SPSS...” (S7, 298). „Calculatorul îmi este folositor pentru căutarea bibliografiei obligatorii. Sunt înscrisă pe diferite site-uri (National Academic Press, Academia. edu) ceea ce îmi facilitează accesul la diferite materiale necesare pentru facultate” (S9, 135).

Accesul de la un nivel de educație la altul se pare că urmează o traiectorie ascendentă în ceea ce privește implicarea în procesul instructiv-educativ a mijloacelor tehnologice, ceea ce indică faptul că rolul calculatorului în pregătirea școlară se intensifică odată cu trecerea la un nivel de educație superior:

„Am început să utilizez calculatorul în clasele primare când am avut primele cursuri de inițiere în utilizarea calculatorului, iar mai apoi la liceu am insistat asupra programelor din Microsoft Office dar și asupra unor limbaje de programare precum C++. În timpul facultății calculatorul mi-a fost indispensabil, deoarece am avut nevoie de anumite programe pentru cursurile de informatică economică dar și pentru a finaliza anumite proiecte date de către profesori” (I35, 334). „Am început să folosesc calculatorul când eram în clasa a opta pentru a mă juca iar apoi am intrat la liceu cu profil real și aveam nevoie să îl folosesc pentru a face programe pentru școala. În liceu am început să îl folosesc în fiecare zi pentru temei apoi pentru a mă juca sau pentru a sta pe facebook. De când am intrat la facultate am avut nevoie foarte mare de calculator fiind și reprezentant de an și trebuind să postez o mulțime de anunțuri pentru colegii mei...” (S17, 241).

Dacă abordăm problematica utilizării calculatorului, raportându-ne la importanța pe care i-o acordă tinerii studenți, putem observa că rolul calculatorului se intensifică odată cu constatarea beneficiilor care demerg din accesarea internetului/calculatorului. Astfel, studenții amintesc o serie de beneficii pe care le-au resimțit ca urmare a facilitării accesului la noua tehnologie. Subiecții privesc calculatorul/internetul ca pe un mediu prielnic dezvoltării educative, regăsind adesea în acesta o resursă care minimizează costurile în materie de timp, comunicare și informare.

De aici putem desprinde cea de-a doua categorie a scopurilor de utilizare identificată de tinerii studenți: calculatorul-privit ca resursă informațională. Referindu-se la acest aspect, subiecții amintesc importanța informațiilor academice care sunt transmise prin mijloacele electronice (despre care am amintit anterior), dar accentuează importanța informațiilor on-line care au caracter divers (informații de interes public, date cu privire la situația politică, culturală, socială):

„Am început să folosesc calculatorul în timpul liceului, căutând materiale pentru școala, apoi l-am folosit pentru (...) a fi la curent cu evenimentele culturale etc.” (S45, 365). „Calculatorul...mă ajută... pentru a fi tot timpul la curent cu noile informații; pot afla orice informație în timp real și rapid” (S 19, 167), „...informarea prin intermediul on-line este esențială în era în care trăim deoarece principala informație o primim cu ajutorul mediului virtual...” (S29, 122). „...informare în legătură cu evenimentele ce au loc...” (S10, 102). „...pentru a afla anumite informații folositoare (documentare, învățare limbi străine, filme etc.)” (S23, 308).

În contextul în care tinerii apelează în mod constant la mediul virtual pentru informare, documentare și în măsura în care își petrec o bună parte din timp în cadrul acestui mediu, putem vorbi despre rolul formativ al internetului. Problematika ce

transpare de aici ar trebui să analizeze modul în care acest rol are implicații pozitive sau negative în viața tinerilor. Capacitatea de diseminare și selectare a informațiilor, atât cu caracter științific dar și a celor de interes comun, reprezintă o premisă a caracterului formativ pozitiv. Aceasta poate fi cultivată în rândul adolescenților și tinerilor prin implementarea de programe educaționale, de informare cu privire la veridicitatea informațiilor preluate din sursele on-line, precum și prin derularea de programe de prevenție care urmăresc expunerea riscului navigării on-line și atrag atenția cu privire la comportamente de tip cyberbullying.

Informarea on-line este preluată de către tinerii studenți atât prin conectarea efectivă la resurse virtuale disponibile (blog-uri, pagini web etc.), cât și prin comunicarea directă cu prietenii on-line. Una din atracțiile principale facilitate de internet tinereilor este dată de canalele de socializare virtuale. De aici, putem desprinde un alt scop important de utilizare a resurselor electronice, rolul de canal de socializare. Informarea și comunicarea reprezintă pentru stundenți, pe de-o parte facilitarea accesului la cunoaștere, iar pe de-altă parte mijlocul de menținere/dezvoltare a relațiilor interpersonale:

„Calculatorul are o importanță pentru că ma ajută să nu pierd contactul cu persoanele aflate la distanță în primul rând, de asemenea informarea prin intermediul on-line este esențială în era în care trăim deoarece principala informație o primim cu ajutorul mediului virtual” (S7,122). „...calculatorul îmi este necesar să vorbesc cu ai mei (prietenii, părinți, rude) care sunt acasă sau sunt în alte orașe. La telefon doar ne-am auzi, așa prin intermediul Skype-ului ne și vedem, ceea ce este un plus. Iar cei ce nu au skype, știu că sunt mereu pe Facebook” (S 30, 135).

Privit din perspectiva rolului de canal de socializare pe care internetul îl are în viața tinerilor, putem distinge câteva resurse interconectate pe care acesta le pune la dispoziție studenților: comunicarea virtuală, rețelele de socializare, poșta electronică și facilitățile care demerg de aici, distribuirea de fotografii, menținerea legăturii cu prietenii, crearea/legarea de noi prietenii etc.:

„Am folosit pentru prima dată calculatorul la vârsta de 15 ani și eram foarte încântat că mi-am făcut adresa de mail. Scopul meu era să cunosc și să socializez cu diferiți oameni chiar dacă era doar virtual” (S50, 341).

Comunicarea virtuală le permite tinerilor să mențină/dezvolte și să inițieze relații de informare, prietenie sau de colaborare. Studenții amintesc în special importanța menținerii legăturii cu prietenii din mediul social, iar tangențial, există studenți care afirmă că s-au bucurat de crearea și dezvoltarea prieteniiilor virtuale, cu persoane pe care nu le cunosc în realitate:

„În primul rând comunic cu prietenii de acasa, deoarece reprezintă cel mai ușor mod; e o modalitate de a cunoaște persoane de sex opus pentru a afla informații despre caracterul acestora, dar și cu persoane pe care nu le poți întâlni în viața reală” (S2, 255,). „...utilizez calculatorul pentru a comunica cu colegii,... este vital pentru tot ce țin de informare, socializare etc.” (S51, 142). „Calculatorul...este și un substitut bun, deși nociv, pentru momentele în care sunt singură și am nevoie de compania cuiva. Intru pe rețeaua de socializare și găsesc pe cineva dispus să comunice cu mine, bineînțeles, o persoană cunoscută mie” (S16, 188).

Se poate observa tendința tinerilor de a maximiza importanța rolului pe care îl acordă calculatorului, atunci când acesta joacă funcția de substitut. Subiecții care petrec mai mult timp în mediul on-line încearcă să înlocuiască lipsa anturajului social (singurătatea) cu mecanismul compensatoriu pe care îl oferă calculatorul prin intermediul comunicării virtuale. Pe de altă parte, tinerii care acordă un interes scăzut calculatorului, accentuează importanța pe care o au legăturile directe din realitatea socială:

„Tehnologia are un aport minim în viața mea, întrucât eu sunt o ființă dinamică, mereu în mișcare. Ador ziua, și momentele de lumină; nu sunt o \”pasăre de noapte\”. Astfel ca laptopul meu se simte adesea neglijat, pentru că în detrimentul serialelor online, aleg să savurez un roman...” (S29, 160).

Pe lângă comunicarea cu prietenii apropiați (colegi) și prietenii virtuali, tinerii amintesc importanța pe care o au canalele de comunicare on-line pentru menținerea și dezvoltarea relațiilor cu prietenii de la distanță (aflați în străinătate), cu rudele și familia, fiind amintite beneficiile care survin în urma optării pentru acest mijloc de comunicare, cum ar fi, costuri financiare reduse:

„Calculatorul are o importanță pentru că mă ajută să nu pierd contactul cu persoanele aflate la distanță în primul rând” (S1, 122), „...cel mai ușor mod de a comunica, având în vedere că este gratis și oamenii stau destul de des pe Facebook, pe Skype” (S 41, 129). „Calculatorul îmi este necesar să vorbesc cu ai mei (prieteni, părinți, rude) care sunt acasă sau sunt în alte orașe. La telefon doar ne-am auzi, așa prin intermediul Skype-ului ne și vedem, ceea ce este un plus. Iar cei ce nu au skype, știu că sunt mereu pe Facebook” (S 31,135).

Alte particularități ale comunicării virtuale și locul pe care îl ocupă aceasta în dezvoltarea relației de comunicare între tineri și congeneri vor fi detaliate ulterior, în cea de-a doua schemă conceptuală elaborată (Caracteristici și influențe ale comunicării virtuale).

Atunci când vorbesc despre scopurile de utilizare a calculatorului/internetului, tinerii studenți amintesc un alt element important care îi determină să acceseze mediile electronice avute în vedere. Calculatorul/internetul este privit de subiecți și din perspectiva mijloacelor de relaxare pe care le pune la dispoziție. Ca mediu de relaxare, tinerii identifică numeroase alternative de petrecere a timpului liber mediate de calculator, cum sunt, muzica, jocurile, filmele, comunicarea, navigarea pe internet etc.):

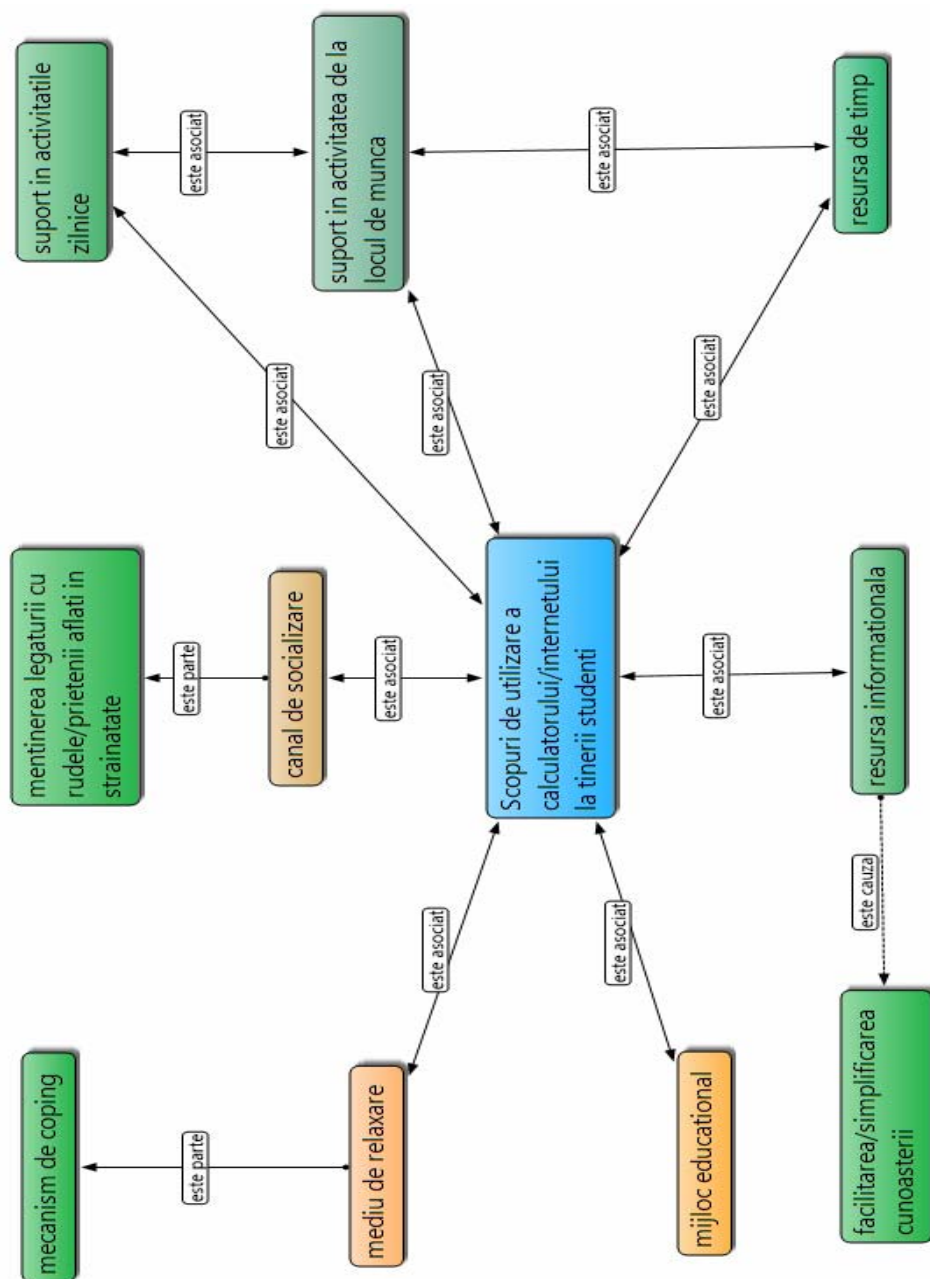
„Utilizez calculatorul... în timpul liber îl folosesc pentru a mă uita la filme, pentru jocuri și pentru a ține legătura cu prietenii mei” (S18, 142). „...de asemenea folosesc calculatorul și pentru filme, seriale, muzica, site-uri de socializare” (S 35, 203). „Calculatorul îmi folosește pentru a-mi distrage atenția de la anumite lucruri, pentru că îmi place să ascult muzică și de aceea este un lucru ce-mi este folositor pentru a mă distanța de anumite probleme, nu sunt dependentă de el, dar îmi este folositor, atât în relaxare cât și la facultate” (S 4, 80). „...în timp am început să folosesc calculatorul și pentru relaxare (jocuri și vizionare filme) și socializare” (S23, 265).

Metodele de petrecere a timpului liber facilitează tinerilor studenți alternative și mijloace de destindere și relaxare. Există tineri care apelează la mijloacele electronice pentru petrecerea timpului în mediul virtual tocmai din lipsa „de alternative” din mediul real. Dacă avem în vedere o viziune globală asupra întregului context al cercetării, se poate observa faptul că o parte din subiecți nu aclamă lipsa de posibilități de petrecere a timpului liber în realitatea socială în detrimentul timpului alocat calculatorului/internetului. Astfel, tinerii stundeți care reușesc să identifice în mediul real surse suportive, de relaxare și petrecere a timpului liber au tendința să minimizeze importanța calculatorului prin creșterea implicării în activitățile socio-culturale din realitatea socială. Diametral opus, apare situația studenților care maximizează importanța mediilor electronice, regăsind în acestea medii suportive sau mecanisme adaptative la problemele din viața reală:

„când intru pe siteuri parcă zboară timpul și nu mă pot opri, îmi da dependență” (S 23, 279). „...calculatorul...îmi este folositor pentru a mă distanța de anumite probleme” (S19, 266). „Calculatorul, internetul...este și un substitut bun, deși nociv, pentru momentele în care sunt singură și am nevoie de compania cuiva” (S16, 188).

Pe fundalul acestor evidențe desprinse din realitatea empirică putem observa vulnerabilitatea categoriei de tineri amintite în fața pericolelor ce se pot asocia acestui tip de consum: tendințe adictive, pericolul de a deveni victimă unor comportamente de tip cyberbullying, care poate determina forme ale izolării și excluziunii sociale. De asemenea, ideea care transpare din contextul holist al datelor empirice este că în genere, tinerii studenți caută în mediul virtual surse de suport pentru problemele cu care se confruntă din cauza lipsei de resurse de sprijin din mediul soci-academic-profesional real. Acest fapt ar trebui să reprezinte un semnal de alarmă pentru instituțiile principale din care tinerii fac parte (familie, școli, universități, mediu de lucru). Implementarea programelor de dezvoltare personală, de consiliere psiho-socio-profesională, organizarea de proiecte și activități care să dezvolte comportamentul prosocial al tinerilor de către instituțiile din care aceștia fac parte ar trebui să fie o prioritate. Aceasta, evident ar conduce la rezultate benefice atât la nivel personal (creșterea stimei de sine, îmbunătățirea abilităților psiho-sociale etc.), cât și la nivel macro-social (integrare socială, performanță academică și la locul de muncă, creșterea nivelului de trai, solidaritate socială etc.).

În concluzie, putem aminti principalele scopuri asociate de studenți utilizării calculatorului/internetului: mijloc educațional/profesional, resursă informațională, mediu de relaxare, canal de socializare și mecanism de coping. În urma prelucrării datelor în programul de analiza computerizată Atlas.ti7 a rezultat Schema conceptelor care identifică tipurile de relații dintre conceptele mai sus vehiculate privitoare la scopurile și particularitățile de utilizare a calculatorului/internetului la tinerii studenți (Schema conceptelor Nr.1):

Schema conceptelor 1: Analiza empirică a scopurilor de utilizare a calculatorului/internetului la tinerii studenți

Schema conceptelor 1 trasează utilitatea mijloacelor digitale așa cum este percepută de tinerii studenți. Se poate observa că internetul și calculatorul constituie un important element al vieții tinerilor cu implicații puternice în marea majoritate a activităților vieții cotidiene.

7.3 Caracteristici ale comunicării virtuale raportate la comunicarea de tip față în față

Transmiterea și recepționarea mesajelor cu caracter informațional, emoțional, empatic sau de oricare altă natură, reprezintă principala resursă de conectare a tinerilor la mediul social. Expansiunea mijloacelor tehnologice a fundamentat pentru adolescenți și tineri un nou mediu atractiv de comunicare: socializarea virtuală. În continuare, vom prezenta caracteristicile pe care tinerii studenți le asociază comunicării prin intermediul internetului și percepțiile acestora asupra rolului comunicării on-line în contextul comunicării de tip față în față, având la bază analiza calitativă computerizată efectuată prin utilizarea programului Atlas.ti⁷.

Tinerii studenți accentuează importanța comunicării în formarea și dezvoltarea relațiilor cu diversele subsisteme ale mediului ecologic din care fac parte. Atunci când vorbesc despre comunicarea de tip față în față și comunicarea on-line, tinerii prezintă o viziune globală, care evidențiază avantajele și dezavantajele utilizării comunicării virtuale. Majoritatea tinerilor studenți care petrec un timp scăzut în mediul virtual preferă comunicarea de tip față în față, făcând din aceasta o prioritate deoarece calitatea comunicării în relațiile cu prietenii, cunoscuții sau familia este mai crescută:

„...De foarte puține ori folosesc calculatorul în comunicare, doar atunci când sunt constrânsă de anumiți factori. Prefer relațiile cu persoane apropiate cu care ne întâlnim, povestim, nu cred în relațiile construite strict virtual” (S37,211). „În zilele noastre comunicarea virtuală devine tot mai folosită și într-un fel nu prea am cum să nu folosesc și eu aceasta comunicare, însă dacă pot să o fac în mod real, față în față prefer să o fac așa, față în față. Cred că eficiența o are atunci când chiar nu ai cum să comunici decât așa, persoana cealaltă fiind foarte departe, și nu având cum să comunici decât așa. În rest sunt de părere că ar fi mult mult mai bine să comunicăm prin viu grai” (S51,354).

În acest context, putem distinge una din premisele pozitive ale utilizării comunicării on-line, comunicarea cu persoanele aflate la distanță reprezintă un mijloc de comunicare eficient, cu costuri reduse, care face posibilă mai mult decât în trecut, menținerea relațiilor cu familia, prietenii sau colegii aflați la distanță:

„Cu prietenii pe care nu îi pot întâlni prefer să vorbesc pe facebook sau alte rețele de socializare, dar dacă se poate aș prefera să vorbim față în față, uneori colegii de la facultate au diverse întrebări sau nelămuriri și trebuie să le răspund tot pe calculator. Eu cred că e eficientă comunicarea față în față, dar dacă 2 persoane nu pot să se vadă din diverse motive, e mai comod să se folosească calculatorul” (S42,282). „Cu pretenii de la distanță comunic online, dar cu cei cu care aș putea să mă întâlnesc, deoarece locuiesc în același oraș, încerc să evit această comunicare...Încerc să comunic cât mai rar pe internet cu prietenii mei foarte apropiați și să rămân cu ei la comunicarea tradițională, față în față. Prin comunicarea pe internet de foarte multe ori se pierde esența relațiilor, deoarece totul devine superficial și uneori poate chiar și neadevărată” (S39,264).

După cum se observă, tinerii stundeți amintesc ca aspect negativ al comunicării de tip on-line, comunicarea deficitară ce se instalează în mediul virtual. Emblemele comunicării defecitare sunt date de: comprehensiunea scăzută a mesajului sau de receptarea distorsionată a mesajului primit, superficialitatea în comunicare, care poate determina chiar destabilizarea relației de prietenie:

„Cu foarte mulți dintre cei care comunic prin intermediul internetului am o relație destul de distantă, rece, nu o pot compara cu cea pe care o am cu cei care vorbesc în realitate” (S52,363). „Relația cu prietenii mei în ceea ce privește comunicarea cu ajutorul internetului ține doar de distracție, ne trimitem videoclipuri și poze haioase. Chestiile importante sau serioase le discutăm la telefon sau față în față” (S19,164). „Pe internet...comunicarea e redusă foarte mult, în primul rând că esența comunicării se schimbă – partenerii de dialog nu mai trebuie să fie condiționați de prezența ambilor în același loc – pot fi în locuri diferite ale lumii. Mediul de comunicare se schimbă-e \ 'online\ ' dependent de internet/ electricitate (până acum aceste nu erau necesare în cadrul unei comunicari) toate acestea schimbă/influențează stilul/modul de a comunica, e nevoie de un nou limbaj - nevoia de abrevieri (pentru că dorim să spunem cât mai multe într-un timp scurt), nevoia de emoticoane (dorim să-l asigurăm pe celălalt de sentimentele noastre sincere/atasamentul nostru de ce zicem sau față de el) etc. exemplele pot continua...” (S34,296).

Este evident faptul că în mediul de comunicare on-line formele de utilizare ale limbajului se schimbă, corectitudinea mesajului virtual transmis este adeseori afectată de prescurtări, greșeli gramaticale sau dezacorduri. Utilizarea abrevierilor și a cuvintelor prescurtate și exprimarea scrisă în mediul on-line este transmisă adesea defectuos. Limbajul comunicării on-line este adaptat oarecum la tiparul comunicării de tip față în față și prin utilizarea emoticoanelor, care reprezintă pentru tinerii studenți un mijloc compensator de exprimare a trăirilor sentimentale. Destabilizarea relațiilor de prietenie se poate produce pe fondul comunicării virtuale/menținerii unei relații superficiale în mediul on-line, care blochează dezvoltarea unui tip de relații armonioase ce s-ar fi putut construi ca urmare a interacțiunilor sociale din mediul real:

„Am multe prietene, dar odată cu era internetului parcă ți se strâmtează cercul de prieteni cu care te întâlnești face-to-face. Pentru unii e suficient să le scrii un mesaj, să le dai un like la o poza recentă, pentru alții e nevoie de mai mult, de fapt prietenii adevărați se formează doar în prezența unul-altuia, nu la depărtare, desparțiți de un monitor, și navigând și pe alte pagini în timp ce vorbim cu ei. Poate aș putea zice că era calculatorului mi-a "cernut" cercul de prieteni, dar și cealaltă extremă o pot lua, poate acei oameni atâta își doreau – un like/mesaj din când în când și nu sa fie în prezența mea” (S33,296).

Așa cum am observat încă de la debutul prezentării acestei categorii de conținut, există anumite tipare de mesaje în care comunicarea on-line este preferată datorită costurilor reduse care îi sunt asociate. Astfel, studenții preferă să utilizeze comunicarea de tip virtual în comunicarea cu prietenii/cunoscuții sau colegii aflați la distanță iar caracterul mesajelor pretabil în mediul online este unul informativ:

„Atunci când vorbesc cu colegii online o fac pentru a mă interesa ce teme avem sau alte chestii legate de facultate. Cu prietenii pe care îi văd zilnic, vorbesc online pentru a ne da întâlnire, pentru a le aminti ceva sau pur și simplu pentru a vedea ce fac și cum se simt” (S31,247). „Utilizarea calculatorului are un rol destul de important în comunicarea cu prietenii mei, în special cu cei aflați în străinătate. De altfel, eu și câteva prietene ne-am creat un grup pe Skype, unde mereu postam diverse poze sau glumițe...Relația este foarte bună cu prietenii cu care comunic și prin alte surse sau cu care mă văd constant. Cu prietenii vechi pe care i-am cunoscut în trecut sau cu care este singura metoda de păstrare a legăturii, internetul este unul dintre mijloacele constante de comunicare. Desigur, internetul îmi deservește și la a avea conversații plăcute, dar nu prea memorabile, așa zisele chaturi, cu diverse cunoștințe” (S22,172). „Nu am prieteni apropiați în mediul virtual. Cei mai mulți prieteni sunt cei cu care mă întâlnesc în mod frecvent, cu care i-au masa și interacționez direct cu ei. Utilizez mai mult calculatorul pentru prietenii care sunt plecați din țară, sau care sunt la distanță mai mare. Nu mi-am format nici un prieten doar prin intermediul calculatorului și nici nu intenționez în viitor. Comunic cu colegii pentru a ne face schimb de informații pentru facultate și foarte rar pentru a păstra o relație care am format-o în trecut dar nu în mediul virtual. De asemenea mai comunic uneori și cu frații, rude sau cu prieteni nu foarte apropiați cu scopul de a obține unele informații.” (S43,330).

În urma analizei globale a întregului set de date culese, se poate identifica paradigma avantajelor și dezavantajelor utilizării comunicării virtuale. Avantajele, așa cum au fost amintite anterior, însumează reducerea costurilor legate de comunicare în materie de timp și resurse, dar și aspecte ce țin de dezinhibare în comunicare pentru adolescenții și tinerii care au dificultăți de comunicare în mediul real. Reducerea barierelor de timiditate, a dificultăților de exprimare și însesizarea trăirilor emoționale în cadrul comunicării virtuale constituie pentru tinerii introverțiți un mecanism compensatoriu și un tip de comunicare preferat. Bineînțeles, că măsura în care comunicarea virtuală ia locul comunicării de tip față în față pentru orice categorie de persoană poate determina efecte negative, care pot conduce la forme de interiorizare și excluziune socială cu consecințe perturbatorii în planul dezvoltării sociale.

La polul diametral opus ideii de dezinhibare în comunicare pe care tinerii o folosesc ca pretext pentru utilizarea interacțiunilor on-line în detrimentul comunicării de tip față în față, o parte din subiecți subliniază impedimentele asociate comunicării prin intermediul internetului:

„Relația dintre mine și prietenii mei nu se bazează pe discuții online, ci prin faptul că petrecem timp împreună, ceea ce facem destul de mult. Nu îmi place atunci când ei îmi spun online lucruri serioase care ar trebui spuse în față...Consider că atunci când comunicarea între prieteni se bazează pe comunicarea online, relația se deteriorează, se pierde sensul. Cel puțin așa se întâmplă în cazul meu. Am prieteni virtuali, cu care nu m-am întâlnit niciodată în viața reală, dar relația construită este foarte superficială...” (S26,247).

Ideea care transpare în baza tuturor răspunsurilor oferite de subiecți este aceea că, în genere, comunicarea pune bazele oricărui tip de relații. În acest sens, prin intermediul comunicării on-line tinerii mențin, dezvoltă sau inițiază relații cu prietenii (relații de amicitie, prietenie romantică), cu familia (menținerea legăturii cu rudele aflate la distanță) sau cu colegii (informare cu privire la activitățile școlare/profesionale).

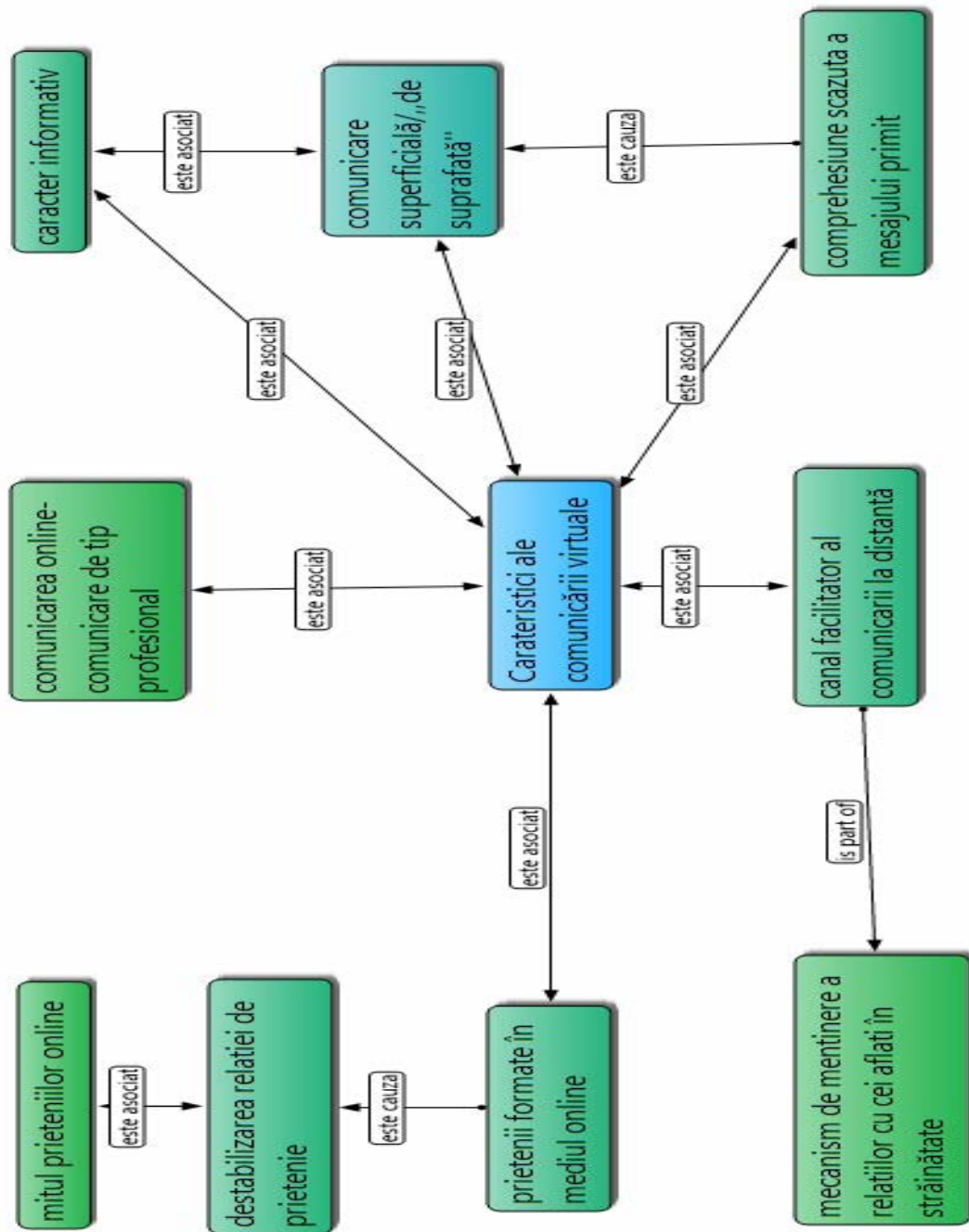
Tinerii studenți apreciază comunicarea on-line ca un mijloc informativ dar uneori superficial de interacțiune cu alți actori sociali. Majoritatea subiecților accentuează importanța și eficiența comunicării de tip față în față. După cum am amintit anterior, rolul comunicării virtuale este mult mai important pentru tinerii care au dificultăți de comunicare în interacțiunile de tip față în față. Acest tineri amintesc importanța comunicării mai ales în inițierea sau dezvoltarea relațiilor de prietenie romantică:

„În ceea ce privește relațiile romantice pot spune că nu m-am folosit de acest mijloc de comunicare pentru a cunoaște un potențial iubit, ci doar pentru a menține relația deja consolidată personal cu acesta” (S33,350). „...e o modalitate de a cunoaște persoane de sex opus pentru a afla informații despre caracterul acestora, dar și cu persoane pe care nu le poți întâlni în viața reală...” (S20,255).

Astfel comunicarea on-line apare ca un element complementar care vine în sprijinul sau în detrimentul comunicării de tip față în față în funcție de capacitatea tinerilor de interacțiune în viața reală. Este esențial să privim beneficiile aduse de comunicarea virtuală din perspectiva tiparului de comunicare adoptat. Utilizarea adecvată a comunicării prin intermediul internetului, ce sprijină dezvoltarea socială a tânărului adult, implică respectarea unor parametri: siguranța comunicării on-line, raportarea mai avantajoasă a proporției comunicării virtuale față de comunicarea de tip față în față, caracterul mesajelor transmise/primate în mediul virtual și analiza tipului de relație formată prin intermediul comunicării on-line. Siguranța în comunicarea on-line se referă la prevenirea riscului asociat mediului virtual și conștientizarea tinerilor cu privire la identitatea persoanelor cu care comunică. Raportarea mai avantajoasă a proporției comunicării virtuale față de comunicarea de tip față în față implică un management controlat al timpului. Astfel, este important pentru tineri ca timpul alocat mesajelor trimise în mediul on-line să nu interfereze cu timpul petrecut în interacțiunile directe. Caracterul mesajelor transmise/primate în mediul on-line trebuie să fie analizat și să nu permită menținerea unor comportamente de tip cyberbullying. Analiza tipului de relație formată/dezvoltată prin intermediul comunicării virtuale se referă la efectele pe care aceasta le determină în comportamentul sau viața socială a tânărului (informare, atașament, imagine de sine etc.).

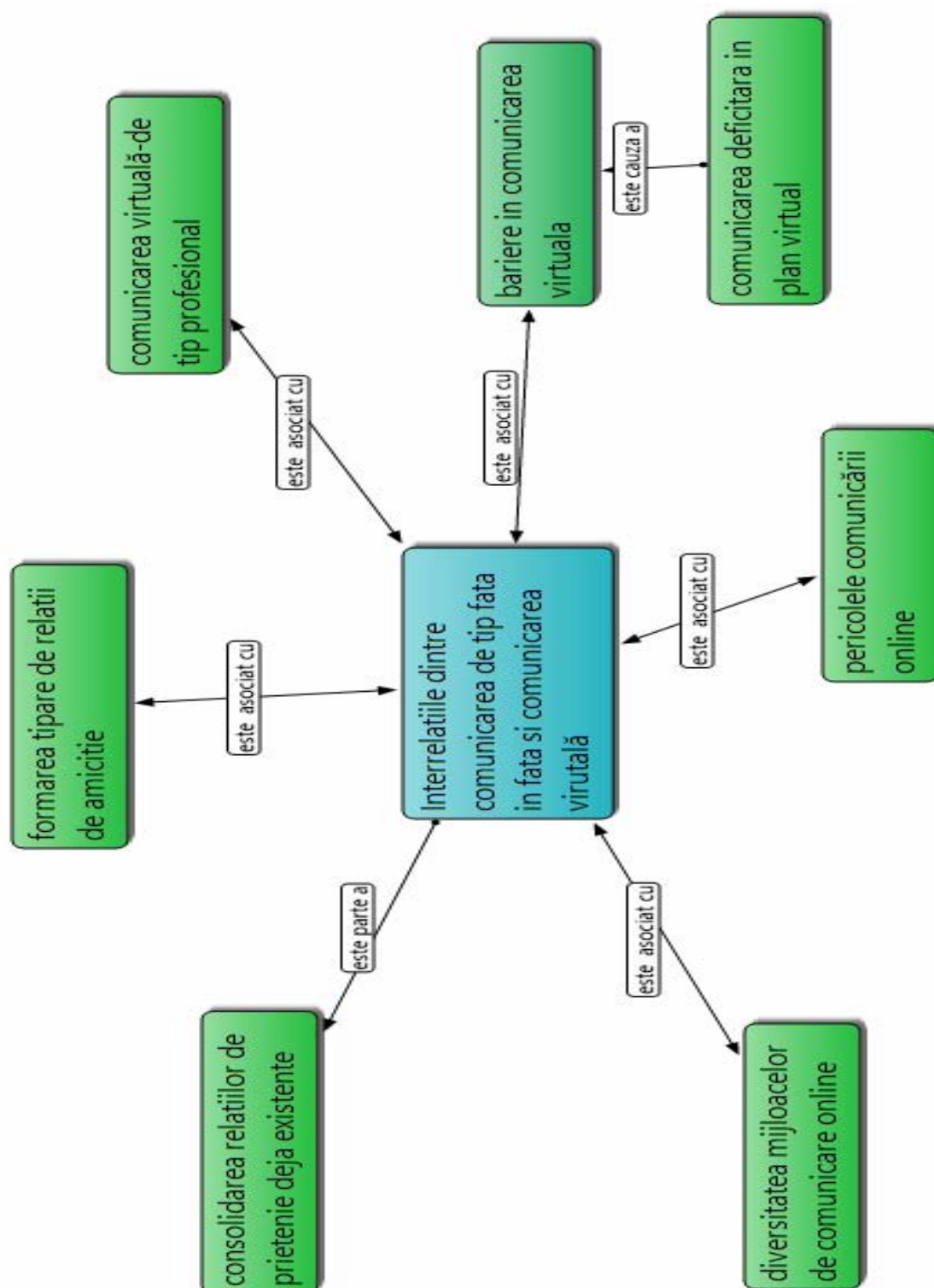
Schema conceptelor cu privire la caracteristicile comunicării virtuale și a influențelor asupra comunicării de tip față în față (vezi Schema conceptelor 2.1 și Schema conceptelor 2.2) sintetizează sub o formă concisă ideile prezentate anterior. Astfel, importanța comunicării pentru dezvoltarea socială este relevată prin constituirea sau

dezvoltarea diverselor tipuri de relații pe care și le formează tinerii. În concluzie, comunicarea on-line este benefică în interacțiunile directe dintre tineri și alte persoane, atât timp cât ea vine în sprijinul comunicării de tip față în față, complementarizând-o și îmbogățind-o, astfel încât relațiile dintre studenți și ceilalți actori sociali să se dezvolte armonios.

Schema conceptelor 2.1: Analiza empirică a caracteristicilor comunicării virtuale

Schema conceptelor 2.1 relevă principalele caracteristici ale comunicării virtuale așa cum sunt ele percepute de tinerii studenți.

Schema conceptelor 2.2: Interrelațiile dintre comunicarea de tip față în față și comunicarea virtuală

Schema conceptelor 2.2 cuprinde interrelațiile dintre comunicarea de tip față în față și comunicarea virtuală. Se pot observa specificitățile comunicării virtuale (comunicare profesională, tipare de comunicare de amicitie, mecanism de consolidare a relațiilor de prietenie deja existente etc.) raportate la comunicarea de tip față în față.

7.4 Rețele de socializare și dezvoltarea identității

Rețelele de socializare reprezintă pentru studenți principala sursă de atracție pe care o pune la dispoziție internetul. Pornind de la informațiile pe care le-au furnizat subiecții prin intermediul interviurilor, dar și având la baza observația online concretizată în analiza paginilor personale ale rețelelor de socializare pe care le utilizează subiecții, această categorie de conținut va încerca să exploreze modul în care se conturează identitatea socială a tinerilor în cadrul rețelelor de socializare. Interferențele dintre identitatea socială și identitatea virtuală pot fi explicitate prin raportarea la scopurile și motivațiile de utilizare a rețelelor de socializare.

În cadrul rețelelor de socializare, tinerii experimentează noi provocări prin intermediul cărora pot să-și mențină sau să-și dezvolte prietenii, având totodată posibilitatea liberă de prezentare personală în plan virtual. Toți studenții intervievați au afirmat că sunt membrii cel puțin a unei rețele de socializare. Scopurile care îi antrenează pe tineri în accesarea rețelelor de socializare sunt de fapt activitățile puse la dispoziție de rețelele de socializare: distribuirea de fotografii, prezentare personală, identificare spațio-temporală, prezentarea/distribuirea de informații relevante (mesaje cu caracter informativ/formativ), apartenența la diverse grupuri de interes comun, menținerea legăturii cu prietenii/familia, formarea noilor relații de prietenie (Vezi Schema Conceptuală Nr 3.1).

Distribuirea de fotografii reprezintă pentru studenți o activitate importantă pe care o pun la dispoziție rețelele de socializare prin care aceștia pot să se prezinte în fața prietenilor/cunoscuților în perioade și ipostaze diferite, fiind atât o formă de prezentare personală, cât și un mecanism de conectare la viața prietenilor:

„Tinerii utilizează rețele de socializare pentru a se poza în diferite ipostaze, pentru a posta ceea ce tocmai și-au cumpărat (lucru care este întotdeauna în pas cu moda/ de ultima generație) sau pentru a scrie unde se află” (S1,005).

Toate aceste forme de prezentare și identificare personală se complementarizează cu conectivitatea la viața prietenilor. Astfel, conectarea la traiectoria de viață a prietenilor le oferă studenților accesul direct la evenimentele importante din viața apropiaților:

„Poți să cunoști destul de mult o persoană prin intermediul postărilor sale pe acea rețea de socializare”, (128,3). „Pe rețelele de socializare postez în special poze, detalii despre locurile vizitate, bancuri pentru amuzamentul cititorilor, cât și comentarii la diferite postări ale prietenilor, toate aceste activități se regăsesc și în viața reală, personalitatea mea reală este reflectată în comentariile și postările mele” (S55, 453).

Prezentarea personală în mediul on-line în cadrul rețelelor de socializare cuprinde pe lângă postarea diverselor fotografii și date cu referire la interese, preferințe muzicale, politice, experiențe de viață, citate motivaționale, aprecieri pentru diverse personalități, filme, cărți sau valori:

„Are mare legătură ceea ce postez cu starea pe care o am, lucrurile pe care le trăiesc. Practic, melodiile pe care le postez, citatele din cărțile pe care le citesc, pozele shareuite, toate reflectă starea mea/atmosfera mea sufletească. Facebook-ul meu mă reprezintă, în măsura în care e capabil să facă așa ceva” (S25,257). „Nu postez foarte mult, o data la 2 zile și în mare parte postez melodii. Pentru mine muzica are un efect liniștitor și mă gandesc că dacă cineva se regăsește în piesa respectivă și i-a făcut ziua puțin mai bună, este de ajuns. Ceea ce mai postez sunt imagini cu citate motivaționale să zic așa din același motiv pe care l-am exprimat mai sus. Nu am postat niciodată ceva ce nu mi-a atras atenția sau nu a avut un impact asupra mea. Prefer totuși să postez melodii, întrucât consider că muzica vorbește pentru oameni, despre oameni” (S21,178).

Activitatea on-line a tinerilor pare, în mare măsură, să interfereze cu starea socio-emoțională pe care o cultivă în mediul real. Această formă de exprimare a valorilor, convingerilor personale sau a diverselor preferințe în mediul virtual vine pe fundalul motivației de utilizare a rețelelor de socializare. Rețelele de socializare oferă, pe lângă oportunitățile de management scăzut al costurilor (comunicare rapidă, eficientă ce implică costuri financiare minime), conectarea la traiectoria de viață a prietenilor, formarea de noi prietenii și posibilitatea tinerilor de exprimare liberă, de afirmare. Acesta sporește libertatea de exprimare:

„Facebook-ul....e un curent care a lovit atât de puternic încât am uitat de metodele rudimentare de socializare. Nu cred că reprezintă ceva cu care să mă mândresc, însă personal cred că cuvântul care definește așa numita legatura este snobismul care este în fiecare din noi, diplomatic spus, dorința de afirmare!” (S5,066,).

Crearea unui blog, a unui profil de Facebook sau Twitter și implicit activitatea desfășurată în cadrul acestor resurse virtuale facilitează tinerilor dorința de afirmare și exprimare personală. Acest deziderat este regăsit de către studenți în nevoia de popularitate. Astfel, mediul on-line facilitează tinerilor, mai mult ca oricând, noi posibilități de afirmare în fața prietenilor și cunoscuților:

„...e la moda, e tentant și atrăgător. Poți vedea ce fac și postează alții, să te uiți la poze și să îți faci noi prieteni. Mulți au devenit \”populari\” datorită acestor rețele de socializare” (S9,16). „Utilizăm rețelele de socializare pentru a ne crea o imagine mai bună despre noi, pe care s-o împărtășim cu cei care nu ne cunosc; pentru a împărtăși mai repede gânduri și tot felul de lucruri care ne plac pe moment” (S70,75). „...pentru a fi la modă, pentru a arăta mai mult decât în realitate, e mai simplu să fii în spate decât în față, pe rețelele de socializare are loc uneori o transformare a ceea ce ești și cunoști că ești, doar din dorința, care de fapt e un capriciu, o nevoie necesară de îndeplinit pentru a fi în ochii celorlalți ceea ce crezi tu că ei își doresc să vadă” (S13,119).

Dorința de popularitate este direct conectată cu formarea unei imagini de sine pozitive, în rândul comunității on-line, din care tinerii studenți fac parte. Crearea unei imagini pozitive în mediul on-line determină studenții să-și adapteze/retușeze conținuturile mesajelor/fotografiilor distribuite pe internet, astfel încât să corespundă expectanțelor celorlalți:

„Consider că odată cu creșterea tehnologiei, tinerii s-au lasat influențați de aceste lucruri pentru unii sunt benefice deoarece pot ascunde anumite imperfecțiuni din viața lor, de exemplu înfățișarea, de obicei își modifică poze pentru a arata diferit față de cum sunt pentru a atrage priviri asupra lor, lucru care în viața de zi cu zi nu se întâmplă și pe ei îi încântă acest lucru, deoarece își crează prieteni noi, oameni care le dau o atenție mai mare decât o fac cei din jur” (S11, 93).

Construirea unei imagini care să corespundă expectanțelor celorlalți se realizează de regulă prin idealizarea identității în plan virtual. Dihotomia eu real-eu ideal este asociată diadei eu ideal-eu virtual prin care tânărul poate schimba percepția propriei persoane în fața grupului virtual prin mecanisme compensatorii pe care mijloacele digitale le oferă. La nivelul extrinsec (al percepției celorlalți), subiecții amintesc posibilitatea idealizării imaginii personale în plan virtual:

„Virtual poți să te dai drept orice persoană, poți să fi oricine dorești. De obicei, virtual ai mai mult curaj pentru a comunica cu alte persoane față de situația în care ești pus în a comunica față în față”, (S1,003). „Consider că odată cu creșterea tehnologiei, tinerii s-au lăsat influențați de aceste lucruri pentru unii sunt benefice deoarece pot ascunde anumite imperfecțiuni din viața lor, de exemplu înfățișarea, de obicei își modifică poze pentru a arata diferit fata de cum sunt pentru a atrage priviri asupra lor, lucru care în viața de zi cu zi nu se întâmplă și pe ei îi încântă acest lucru, deoarece își crează prieteni noi, oameni care le dau o atenție mai mare decât o fac cei din jur” (S8,0,93).

Crearea identității în mediul virtual se realizează prin prezentarea imaginii personale (materializată în mesaje, fotografii, interese și scopuri relevante) în fața grupului de prieteni virtuali (Vezi Schema Conceptelor 3.2). Prin posibilitatea de remodelare a identității în plan virtual, subiecții își creează astfel un nou mediu în care se simt acceptați și apreciați de ceilalți membrii ai comunității on-line. Tinerii îi asociază ideii de identitate virtuală unui nou mediu, identificat de aceștia ca fiind lumea virtuală:

„Este trist pentru că virtual vezi niște lucruri care cu sau fără voia ta declanșează așteptări, iar în momentul în care transpui omul sau situația virtuală în realitatea socială, totul se prăbușește. Realizezi că nu cunoști deloc omul respectiv, nici probleme cu care se confruntă. Realizezi că deși lumea virtuală poate ți-a permis discuții, încercări de a vă cunoaște reciproc, în fața ta se află un străin. Este trist pentru că te uiți la cei din jur și crezi că sunt foarte fericiți. Mă întreb dacă această abordare nu crește oare predispoziția la depresii, mai ales în cazul adolescenților. Identitatea virtuală deformează percepția ta despre tine. Înainte să iei de bun ceea ce vezi la suprafață, ar trebui să te gândești că ceea ce este la suprafață nu coincide cu miezul” (S19,178).

Pe baza răspunsurilor oferite de subiecți, putem desprinde ideea potrivit căreia constituirea realității virtuale pare să disocieze în planul realității sociale. Virtualul oferă posibilitatea tinerilor de a-și forma visul proiectiv al identității ideale, care poate aduce aprecieri și acceptare în mediul on-line. Triada, eu real - eu virtual - eu ideal, accentuează oportunitatea pe care mediul on-line o oferă tânărului adult de a „evolua”. Ar putea descinde de aici trei faze de construire a identității pe parcursul procesului de tehnologizare a societății. În contextul în care tehnologia permite noi oportunități aparente de minimizare a discrepanței dintre ceea ce suntem și ceea ce putem deveni, este ușor de explicat de ce există adolescenți și tineri care preferă să rămână conectați în mediul on-line o perioadă lungă, în timp ce își reduc considerabil activitățile desfășurate în realitatea socială.

Mediul on-line ca resursă de cunoaștere și legare de noi prietenii devine pentru tineri o mască a unei realități false, care poate determina consecințe perturbatorii în dezvoltarea socială (și în formarea propriei identități). Altfel spus, atât timp cât realitatea socială nu se complementarizează cu mediul on-line în care adultul tânăr își desfășoară activitate, formarea și dezvoltarea identității se construiește pe temeiul a doi pioni de fundamentare personală diferită. Două medii diametral opuse (realitatea-problematică, virtualul-idealizat/eu social-calități/defecte, eu virtual-eu ideal) determină perturbanțe la nivelul percepției de sine și destabilizarea formării unei imagini de sine reale („ajungi să nu știi cine ești”). Pe fondul dihotomiei dintre ceea ce sunt (în mediul social) și ceea ce vreau să fiu (mediul adecvat spațiului virtual), tânărul student se confruntă adesea cu probleme la nivelul percepției personale adecvate, de percepere a celorlalți dar și cu perturbanțe de acomodare în plan real, materializate prin predispoziții depresive, frustrare, izolare și așteptări nerealiste:

„Pe pagina personală de facebook... uneori mai descarc frustrări personale, într-un mod generalist, din care să se poată trage o concluzie...” (S6,75). „Lumea virtuală întotdeauna este \”finisată\”. Nimeni nu dorește să fie ținta criticilor pe o rețea de socializare, așa că oamenii aleg să arate doar evenimentele ferice din vieților lor. Personal, mi se pare un act de lașitate să pretinzi ceea ce nu ești” (S23,214).

În cadrul analizei evidențelor empirice am observat că mediul virtual este privit de tineri din perspectiva unui alt tip de realitate („lumea virtuală”) care poate să fie divergentă sau convergentă cu realitatea socială (cu mediul social din care fac parte). După cum am observat în analiza precedentă a conținuturilor de date empirice prezente, foarte mulți tineri identifică o discrepanță între contextul social în care își desfășoară activitatea (familie, școală, locul de muncă) și contextul on-line în care activează (rețele de socializare, pagini web etc.). Dacă identitatea socio-personală a tinerilor se formează în mediul social pe baza percepției personale și a opiniilor celorlalți având ca fundament raportarea individului la sine și la cei din jur, se poate identifica o corelație a realității sociale și virtuale. Tinerii care au o imagine de sine pozitivă și care dezvoltă relații armonioase în

contextul social în care își desfășoară activitatea, identifică o corelație pozitivă între mediul social și cel virtual, spațiul on-line reprezentând o proiecție fidelă a identității socio-personale. Altfel spus, o imagine de sine pozitivă care determină atât acceptarea personală cât și acceptarea socială în plan real, facilitează tânărului crearea unei identități în plan virtual care să corespundă celei autentice (din mediul real):

„....prefer întâlnirile față în față...” (S218). „....Mesajele pe care le postez pe rețelele de socializare și viața mea reală au o mare legătură, întrucât postez doar ce are legătură cu mine și personalitatea mea” (S4,42).

După cum am observat anterior, principalele activități pe care le permit rețelele de socializare tinerilor sunt: distribuirea de fotografii, prezentare personală, identificare spațio-temporară (locuri vizitate) și distribuirea mesajelor/preferințelor/valorilor cu caracter divers. Fotografiile postate în mediul virtual sunt adesea modificate/prelucrate în programe specializate prin care adolescentul/tânărul încearcă să-și creeze identitatea ideală:

„....pot ascunde anumite imperfecțiuni din viața lor, de exemplu înfățișarea, de obicei îți modifică poze pentru a arata diferit față de cum sunt pentru a atrage priviri asupra lor, lucru care în viața de zi cu zi nu se întâmplă și pe ei îi încantă acest lucru, deoarece își crează prieteni noi, oameni care le dau o atenție mai mare decât o fac cei din jur” (S8,93,).

Astfel, în plan virtual tânărul își va contura imaginea personală în conformitate cu expectanțele celorlalți pentru a-și crea noi legături de prietenie. Un fenomen foarte interesant pe care tinerii îl amintesc ca activitate a prietenilor pe rețelele de socializare este deprivatizarea intimității (a vieții personale) care se materializează în postarea publică pe paginile personale a detaliilor cu privire la locuri vizitate, evenimente sau alte detalii cu caracter personal:

„O mare parte din prietenii de pe facebook postează până și tipul de mâncare savurat, locația unde a băut un suc, cât de triști sunt sau veseli, precum și starea vremii, prin urmare pot interpreta toate acestea ca lipsa de ocupație sau nevoie de atenție. Dar pe de alta parte, alți prieteni postează trăirile lor, știri de ultima ora, citate preferate, poze, fapte ce denotă educația lor, preocupările lor, cât și informații utile” (S51,453).

Așa cum am amintit, dacă construcția imaginii de sine în mediul virtual se restructurează conform dorințelor personale de a accede la eul ideal și a expectanțelor celorlalți, caracterul mesajelor postate prin intermediul rețelelor de socializare este cel mai adesea unul real, ce corespunde fidel trăirilor personale resimțite de subiecți în mediul social. Astfel prin intermediul mesajelor postate în mediul virtual (ascunse în citate, diverse melodii, imagini sugestive) tinerii își exteriorizează gânduri, sentimente, trăiri, regăsind adesea în acestea mecanisme de descărcare emoțională:

„Unii prieteni postează anumite lucruri care reprezintă stări prin care ei trec în acele momente, și ei așa își exprimă poate frustrările, bucuriile, emoțiile” (S55,489). „Eu cred că există o legătură strânsă, multe persoane care trec prin anumite experiențe fie ele negative, fie pozitive, încearcă să le transpună și la nivelul rețelelor de socializare, astfel încât și ceilalți să observe sau să deducă situația fericită sau mai puțin fericită în care se află” (S53, 512). „Eu postez mai mult viața mea din punct de vedere spiritual....trimit mesaje sau poze în care specifica modul meu de credință...” (S56,524), „Pot să observ unele lucruri, din postările celorlalți. Îmi place să studiez comportamente, idei, credințe” (S47,423). „Îmi reflectă sentimentele de la un moment dat, deși nu ar trebui să ne lăsăm descoperiți doar pe un site” (S32,303).

Comentariile și aprecierile pe care tinerii studenți le primesc pentru postările sau pozele distribuite sunt un mijloc de întărire comportamentală. Internetul și mediile rețelelor de socializare pot fi asociate cu tendința de manipulare a tinerilor care îi poate conduce la dependența de afirmarea on-line și la reducerea intimității personale (dată de postarea informațiilor cu caracter privat). Personalitatea tinerilor este influențată în mare măsură de mediul în care își desfășoară activitatea. Rețelele de socializare au o puternică influență în formarea valorilor și alegerea modelelor pentru studenți. Astăzi, promovarea on-line a diverselor personalități și comportamente este evaluată din punct de vedere al popularității de care se bucură și nu mai comportă neapărat o analiză valorică și morală.

Principala rețea de socializare pe care o utilizează subiecții cercetării este Facebook-ul. Tinerii își exprimă preferința pentru Facebook datorită varietății de facilități pe care le pune la dispoziție și a costurilor reduse asociate: comunicare, menținerea legăturii cu prietenii, comunucare cu familia și cu apropiații, dezvoltarea/legarea de noi prietenii, informare academică, profesională sau socială:

„Facebook-ul mi se pare cea mai genială rețea de socializare deoarece poți să comunici cu persoane din toata lumea, poți să vezi poze cu oricine și are multe alte atribuțiuni cum ar fi jocurile, aplicațiile etc.” (S30,347).

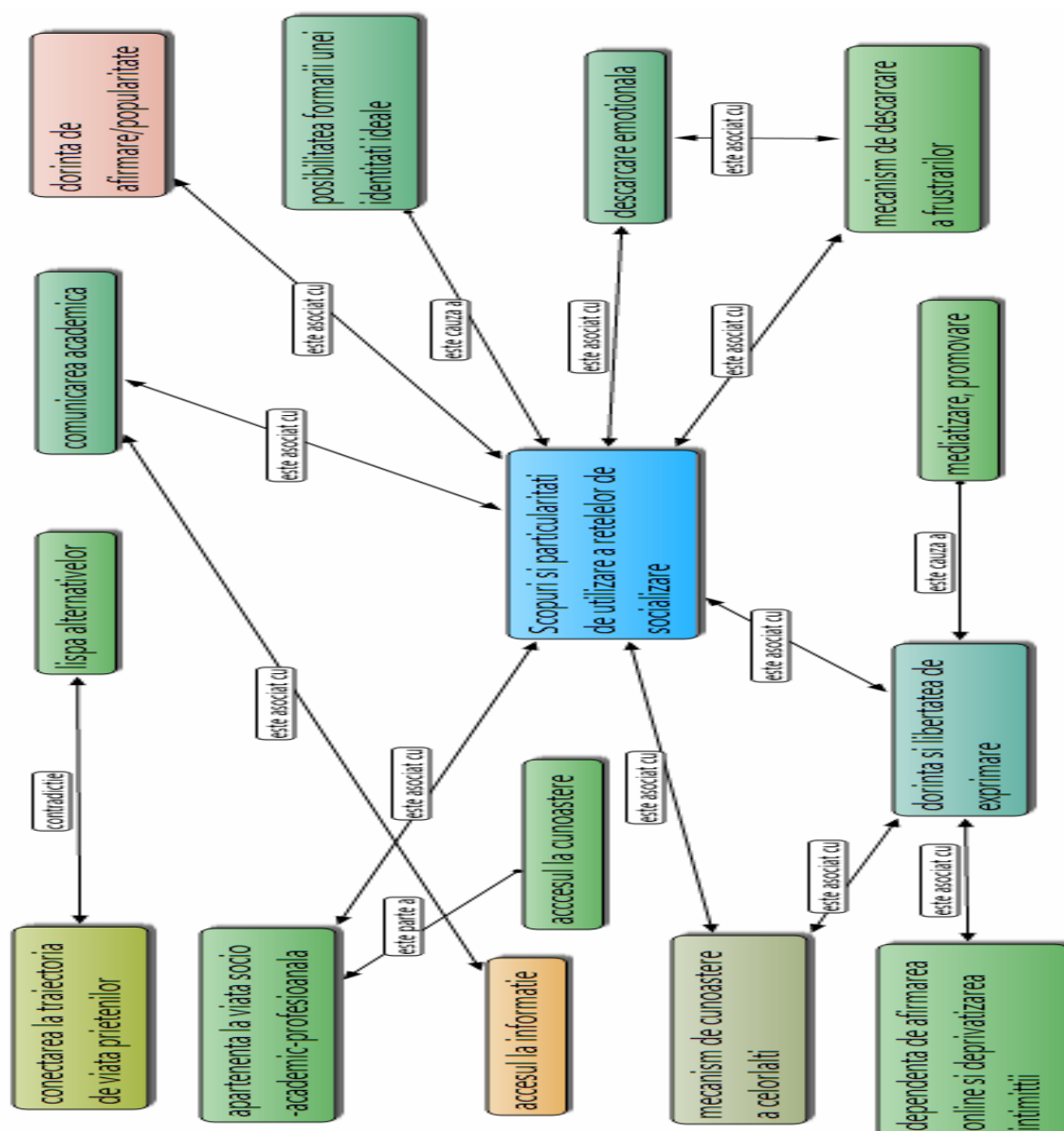
Adeseori tinerii identifică în rețeaua de socializare pe care o utilizează un refugiu, un mecanism de compensare, a inadaptrării la viața socială:

„Uneori dacă vreau să transmit un mesaj unui prieten din listă și imi este greu să o fac personal, postez pe peretele meu un mesaj general pe care sper să-l vadă și să-l interpreteze corespunzător destinatarul indirect” (S29,325). „Lumea virtuală consider că e un loc de refugiu, pentru a mai uita din greutățile din societate...” (S10,131).

Această premisă a asocierii internetului cu un mecanism de a face față situațiilor problematice cu care se confruntă poate determina tânărul să petreacă în mediul on-line un timp din ce în ce mai crescut, favorizând astfel dependența de acest mediu.

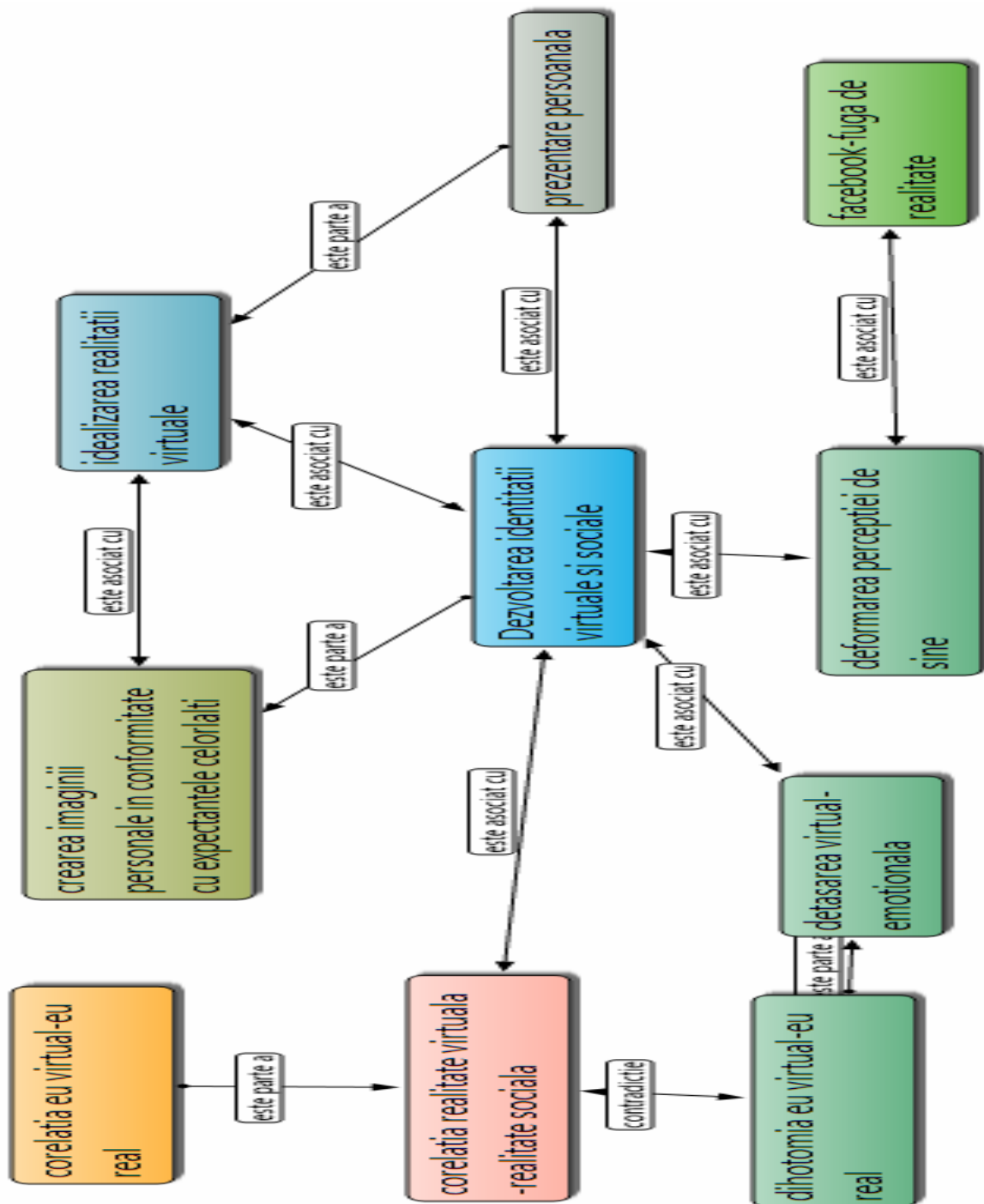
În urma analizei detaliate a datelor empirice evidențiate mai sus putem conchide că identitatea socială a tinerilor se formează și se dezvoltă pe baza percepției intrinseci /extrinseci asupra propriei persoane și ca fundament a tiparelor comportamentale promovate. Identitatea virtuală se construiește/dezvoltă în mediul virtual pe baza identității sociale, fiind o proiecție fidelă a acesteia pentru tinerii cu o imagine de sine pozitivă, adaptați la mediul social în care trăiesc sau din contră reprezentând un mecanism de reajustare a identității sociale pentru tinerii care se confruntă cu dificultăți de adaptare la mediul social (dificultăți de comunicare, bariere în comunicarea de tip față în față, imagine de sine scăzută etc.). În cadrul rețelelor de sociaizare, tinerii studenți regăsesc cel mai oportun mediu de formare și dezvoltare a identității virtuale.

Dacă identitatea virtuală constituie o nișă de dezvoltare a identității socio-personale a tânărului atunci putem spune că mediul virtual dezvoltă o oportunitate de cunoaștere și îmbogățire a experiențelor de viață, cu implicații pozitive în formarea armonioasă a personalității. Însă datele acestei cercetări arată că foarte puțini tineri declară că reușesc și doresc să fie percepuți în mediul virtual așa cum se percep și sunt percepuți în mediul social. Acest fapt semnalează numeroase probleme cu care se confruntă tânărul în contextual social de viață ca urmare a oportunităților pe care le-a regăsit în mediul on-line și care au determinat deformarea sau chiar crearea incertitudinii perceptive asupra propriei persoane și a rolului pe care ar trebui să și-l exercite în mediul social. Pe acest fond se construiesc adesea tipare de comportament disruptive, frecvent întâlnite la adolescenți și tineri: comportamente adictive, delincvență și inadaptare socială.

Schema Conceptelor 3.1: Scopuri și particularități de utilizare a rețelelor de socializare

Schema Conceptelor 3.1 evidențiază sub o formă concisă principalele motivații pentru care tinerii studenți utilizează rețelele de socializare.

*Schema Conceptelor 3.2: Formarea și dezvoltarea identității virtuale și sociale
în cadrul rețelelor de socializare*

Schema conceptelor 3.2 surprinde modalitatea în care identitatea socială a tinerilor studenți interferează cu crearea și dezvoltarea identității virtuale. Relația dintre cele două tipuri de identități (reală-virtuală) poate fi analizată din prisma legăturilor dintre conceptele rezultate în programul de analiza Atlas.ti⁷.

7.5 Rolul calculatorului și internetului în pregătirea universitară

Pregătirea școlară este o parte inerentă din dezvoltarea socială a tinerilor studenți, reprezentând o premisă a dezvoltării dezirabile și un preambul al integrării profesionale a viitorului adult. Odată cu identificarea efectelor benefice asociate introducerii mijloacelor tehnologice în mare parte a activităților umane, rolul calculatorului a început să se diversifice considerabil. Utilizarea calculatorului (a mijloacelor media) în cadrul procesului instructiv-educativ a cunoscut un demers ascendent de-a lungul timpului. Modul prin care tinerii percep rolul calculatorului și internetului în procesul de pregătire școlară indică în mare măsură coordonatele de reajustare a învățării școlare la exigențele aduse de noua tehnologie.

Așa cum am arătat în cadrul primei unități de conținut abordate (Scopuri și particularități de utilizare a calculatorului la tinerii studenți), unul dintre principalele scopuri pentru care studenții utilizează calculatorul este scopul educațional. Rolul calculatorului în pregătirea școlară este perceput de subiecți diferit în funcție de nivelul școlarității, prezentând o importanță ascendentă odată cu trecerea la un nivel superior de educație:

„Am început să folosesc calculatorul când eram în clasa a opta pentru a mă juca iar apoi am intrat la liceu cu profil real și aveam nevoie să îl folosesc pentru a face programe pentru școală. În liceu am început să îl folosesc în fiecare zi pentru teme și apoi pentru a mă juca sau pentru a sta pe facebook. De când am intrat la facultate am avut nevoie foarte mare de calculator” (S21,241), „Calculatorul e un obiect sine-qua-non cum ar zice latinul – fără de care nu se poate – în societatea actuală, în special, dacă ești student. Tot timpul trebuie să fii în relație cu colegii, să fii informat, găsești tot felul de informații utile pentru examene” (S23,255). „Nu m-a ajutat foarte mult în liceu calculatorul, era mai mult un moft. Nu aveam nici laptop și nu stăteam prea mult, întrucât tatăl meu lucrează într-un domeniu în care calculatorul este indispensabil, prin urmare el statea mai mult decât mine. Am început să văd beneficiile la facultate când tot ceea ce primeam era în format electronic. Profesorii ne dau cursuri, cărți, materiale care să ne ajute în formarea noastră. Nu sunt toate în format electronic, dar până în prezent m-am folosit și am reușit să valorific ceea ce am avut. Nu pot acum să fac un proiect sau o temă fără laptop. Fișe de protocol, proiecte, teme, totul scris în Word, documente căutate pe internet, surse bibliografice. Nu m-am mai gândit la cum mi-ar fi fără el, din start nu concep să lucrez pentru proiecte mai ample sau pentru licența, la anul, fără să am calculator” (S16,87).

Tinerii studenți amintesc importanța și indispensabilitatea calculatorului și internetului în procesul de pregătire școlară, ca formă a adaptării elevului/școlii la exigențele tehnologice impuse de tehnologizarea societății și învățământului care denotă valențe atât pozitive cât și negative:

„Dacă nu aș deține un calculator mi-ar fi foarte greu să învăț pentru unele materii la care cursurile sunt în format electronic” (S2,35) „Calculatorul este indispensabil în pregătirea mea școlară” (S4,47).

Efectele pozitive ale introducerii mijloacelor electronice în sfera procesului de învățământ așa cum sunt ele percepute de studenți se regăsesc la nivelul: particularităților de management al clasei (interacțiunea profesor-elev și restructurarea procesului instructiv-educativ), la nivelul strategiilor și mijloacelor didactice (resurse academice on-line/electronice), eficientizării învățării prin creșterea accesului la informație și documentării cu privire la conținuturile științifice. De asemenea sunt regăsite efecte pozitive și în ceea ce privește facilitarea informării cu privire la organizarea demersului didactic și a informării cu privire la rezultatele școlare obținute.

La nivelul managementului clasei, studenții amintesc importanța calculatorului și a internetului în interacțiunea actorilor educaționali (profesor-elev, elev-elev) și a resurselor media care sprijină întreg procesul educativ. Comunicarea on-line dintre profesor și elev sau dintre elevi, este percepută de subiecți ca un mecanism de creștere a informației cu privire la activitățile educative și implicit este văzută ca resursă de îmbunătățire a calității învățării:

„Calculatorul și internetul mă ajută destul de mult. Pot să urmăresc destul de multe studii pe proiectele ce le fac, pot să iau legătura cu profesorii, colegii mai bine pregătiți, pot să consult site-uri foarte bine scrise, să-mi comand cărți...” (S14,154).

Dacă studenții preferă comunicarea față în față cu prietenii apropiați, comunicarea on-line este preferată în cazul interacțiunii cu colegii de la facultate pentru aflarea unor informații cu privire la desfășurarea activităților didactice:

„On-line vorbesc mai mult cu colegii de la facultate în scop strict de cursuri sau seminarii, cu persoanele apropiate prefer să vorbesc față în față” (S20,241).

Introducerea mijloacelor media în procesul de predare-învățare a reprezentat o provocare pentru diversificarea sau chiar reajustarea mijloacelor și strategiilor didactice. Astfel, conținuturile științifice din cadrul nivelului educațional universitar sunt transmise în prezent cu precădere prin folosirea mijloacelor și strategiilor didactice bazate pe utilizarea calculatorului și internetului. Metodele de predare și învățare au cunoscut restructurări considerabile la nivelul transmiterii și însușirii informațiilor academice. Mare parte a conținuturilor învățării ajung la studenți în format electronic, iar cerințele academice pretind efectuarea sarcinilor școlare prin intermediul calculatorului și se debarasează din ce în ce mai mult de formele tradiționale de efectuare a temelor, referatelor sau altor lucrări științifice:

„Datorită sarcinilor pe care le-am întâmpinat în cadrul facultății, utilizez calculatorul în speță pentru a realiza referate, recenzii, pentru a afla informații” (S1,01). „Este foarte important calculatorul pentru mine, majoritatea temelor le realizez în mediul virtual, documentarea de asemenea tot în mediul virtual” (S3,34).

Vorbim în acest sens de tehnologizarea educației la nivelul mijloacelor și strategiilor didactice, care este văzută de actorii educaționali direcți și din perspectiva eficientizării învățării (accesul la materialele științifice în format electronic reduce costurile materiale și de timp: internetul facilitează accesul la informații cu caracter divers în timp rapid):

„...este mult mai practic internetul în ziua de azi în școli. Atât elevii și studenții suntem fascinați de calculator pentru că ne ajută să căutăm mai ușor informațiile de care noi avem nevoie” (S21,222). „Calculatorul are un rol esențial în pregătirea mea școlară. Fie și dacă voi folosi ca și sursă bibliografică o carte de la biblioteca, îi voi cauta întâi disponibilitatea prin intermediul catalogului online. De altfel, redactarea, realizarea prezentărilor Power Point sau găsirea unei informații imediate presupune utilizarea frecventă a calculatorului” (S8,94).

Utilizarea programelor computerizate (pachetul Office sau alte softuri educaționale/ științifice specializate) este văzută de către studenți ca resursă de sprijin în pregătirea academică, fiind de altfel de multe ori și exigență academică impusă:

„Mai nou, majoritatea proiectelor presupun utilizarea pachetului Office. În ultima perioadă am folosit foarte mult Microsoft Word și Power Point-ul pentru teme, prezentări, deci, calculatorul e aproape indispensabil cum spuneam și mai sus” (S10,107). „Cred că e mai ușor să înveți de pe calculator decât să îți printezi un teanc uriaș de hârtie și să îl muți prin casă de fiecare dată când faci curat. Atunci când cineva îți cere cursurile nu te mai duci cu un teanc mare de hârtie ci te poți duce cu un stick și gata. În zilele noastre e mult mai ușor să înveți decât în zilele în care au trăit părinții/bunicii noștri pentru că e mai puțină bătaie de cap cu multe probleme. Internetul și calculatorul te ajută foarte mult și îți simplifică timpul” (S13,144,).

Calculatorul și resursele on-line apar în acest sens ca facilitator al învățării, reprezentând o parte pozitivă a evoluției tehnologice, care sprijină învățarea și accesul la cunoaștere, în acest sens, rolul pe care l-a avut calculatorul/internetul în creșterea nivelului educațional de-a lungul timpului rămâne o chestiune interesantă de abordat.

Tinerii studenți accentuează importanța resurselor informaționale mediate de calculator și internet (suporturi de curs on-line, teme, referate, recenzii, portofolii realizate cu ajutorul calculatorului, articole de specialitate, bibliotecile on-line), regăsind în acestea sursa principală de pregătire academică:

„Chiar părinții mei îmi spuneau că totul a evoluat, că pe vremea lor era mai greu, nu aveau atât de multe posibilități de învățare sau de documentare. Ei aveau doar cărțile, pe când noi avem și internetul” (S15,148). „Utilizarea calculatorului, respectiv internetul a facilitat procesul de învățare a elevilor/studenților, dat fiind faptul că majoritatea materialelor, cărților se găsesc în format electronic, predarea proiectelor sau lucrărilor se face online, există tutoriale, Wikipedia, reviste de specialitate ca sursă nesfârșită de informație” (S19,194). „...este mult mai practic internetul în ziua de azi în școli. Atât elevii și studenții suntem fascinați de calculator pentru că ne ajută să căutăm mai ușor informațiile de care noi avem nevoie” (S20,222). „Calculatorul joacă un rol important în pregătirea mea școlară, întrucât în era tehnologiei putem găsi biblioteci întregi on-line” (S2,31,).

După cum se poate observa tinerii percep schimbarea și accesibilizarea educației ca urmare a introducerii mijloacelor tehnologice în domeniul educației școlare/academice. Unul din rolurile esențiale ale accesării informaționale on-line (suporturi de curs, alte materiale științifice virtuale disponibile) este de a sprijini elevul în comprehensiunea informațiilor primite, acesta având rol de element compensator al înțelegerii conținuturilor științifice:

„...Cum am mai spus, majoritatea cursurilor se găsesc și pe internet. În plus, pot să caut informații suplimentare pe internet atunci când un subiect nu îmi este clar” (S12,122).

Facilitarea informării cu privire la organizarea demersului didactic și a rezultatelor școlare obținute se realizează atât cu ajutorul interacțiunilor virtuale dintre principalii actori educaționali (profesor-student, student-student), cât și prin noile softuri computerizate (platforme, pagini web), care permit studenților conectarea la resurse cu caracter informativ: aflarea orarului academic, informare cu privire la rezultate școlare, la derularea conferințelor științifice sau la alte informații cu aspecte relevante pentru viața de student:

„În pregătirea școlară folosesc calculatorul pentru a mă documenta, pentru a citi articole de specialitate, pentru a citi cărți, pentru a mă informa cu privire la orar sau alte informații legate de orele de curs” (S13,141).

În cazul în care, pregătirea academică este puternic corelată cu pregătirea profesională, ce implică utilizarea calculatorului ca resursă de bază, este evident că rolul acestuia devine elementul central în jurul căruia se formează întreg procesul instructiv-educativ (pentru studenții de la disciplinele tehnice):

„În timpul facultății calculatorul mi-a fost indispensabil, deoarece am avut nevoie de anumite programe pentru cursurile de informatică economică dar și pentru a finaliza anumite proiecte...” (S29,324).

Chiar dacă majoritatea subiecților amintesc cu precădere efectele benefice ale utilizării calculatorului în materie de pregătire școlară, analiza de ansamblu a conținuturilor datelor empirice surprinde și aspecte problematice pe care le ridică implicarea resurselor tehnologice în procesul didactic (mai ales în partea de învățare). Vehicularea informațiilor electronice în cadrul demersului educativ, conduce adesea tinerii studenți la optarea pentru materiale de studiu on-line. Calitatea informațională din cadrul diverselor site-uri pe care le accesează studenții este adeseori nevalidată științific, ceea ce conduce la ineficiență în învățare și asumarea unui statut de acumulare informațională inefficient. Subiecții, care prezintă mai degrabă o abordare de ansamblu a utilizării calculatorului și internetului în viața academică, amintesc faptul că debarasarea de mijloacele didactice tradiționale (cărți, scrierea manuală etc.), poate avea efecte negative atât la nivelul calității pregătirii școlare (cunoștințe superficiale), cât și la nivel psiho-social (diminuarea încrederii în forțele proprii și poate determina interacțiuni sociale slabe):

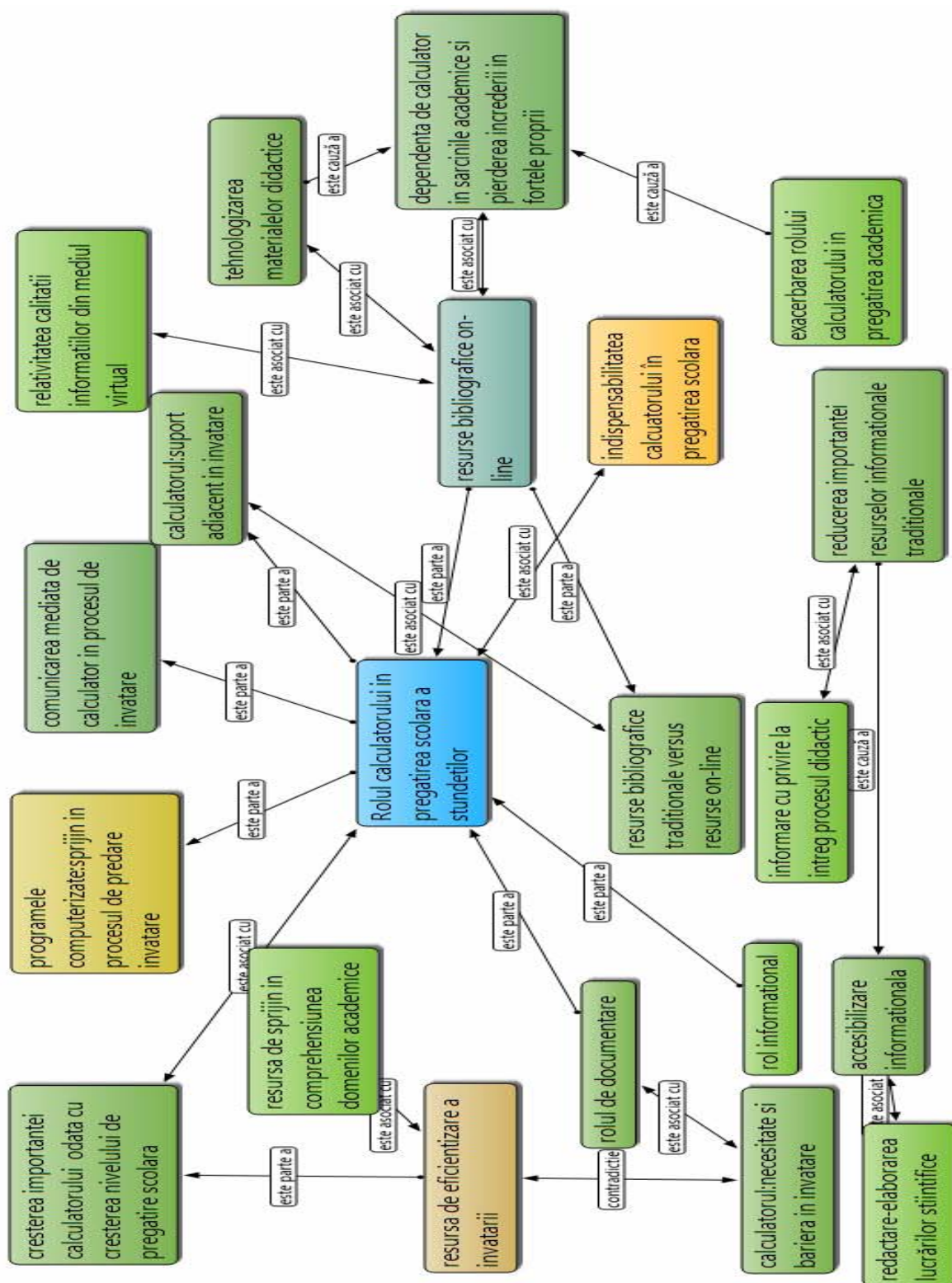
„Calculatorul este atât de important și totuși atât de irelevant, consider eu. Pregătirea mea școlară ar trebui să se petreacă la școală și într-o bibliotecă sau acasă cu nasul în carte, nu pe calculator unde există o mie și una de alte tentații. Într-adevăr e mai practic să ajungi acasă și să găsești tot ce ai de citit sau de făcut pentru școală pe internet decât să bați drumul până la bibliotecă și înapoi” (S8,90). „Sunt de părere că pentru unii calculatorul a avut un impact pozitiv..., însă pentru unii din păcate i-a influențat într-un mod negativ, deoarece petrecând foarte mult timp în fața calculatorului și făcând lucruri, jucându-se nu au făcut decât să stagneze sau chiar să dea înapoi în modul lor de a învăța, pentru că internetul le-a oferit informații gata făcute, ei doar dând un Copy și apoi un Paste și neștiind ce scrie în mesajele respective, referate” (S19,204).

Impunerea realizării cerințelor academice cu ajutorul calculatorului a restructurat procesul de învățare a studenților și uneori a determinat utilizarea acestuia și în alte scopuri pe o perioadă îndelungată:

„Regret să spun că internetul și calculatorul are un aport foarte mare în pregătirea mea școlară. Sistemul contemporan ne-a făcut dependenți de utilizarea Internetului în sarcinile academice. I se acordă o importanță mult prea masivă, în detrimentul bibliotecii, a cărei promovare scade de la an la an. Ni se implementează un set de reguli, ne sunt impuse proiectele și referatele computerizate/redactate, astfel încât ne bazăm pe facilitatea Pc-ului, și ne pierdem încrederea în forțele proprii” (S11,100).

Se pot observa două perspective adiacente ce surprind, pe de-o parte tinerii studenți care au tendința de a hiperboliza importanța calculatorului în viața personală și academică, sau pe de altă parte, opinia subiecților care justifică tiparele de utilizare îndelungată a calculatorului ca urmare a respectării cerințelor vieții academice.

Pregătirea școlară alături de integrarea profesională, socială, menținerea și dezvoltarea relațiilor cu diverși actori sociali pune bazele dezvoltării sociale a tinerilor. Interferențele pe care viața academică le aduce în dezvoltarea tinerilor influențează întreg traseul de dezvoltare al viitorului adult. Tehnologizarea educației și implicarea din ce în ce mai crescută a resurselor media în procesul instructiv-educativ poate determina tinerii să substituie importanța exacerbată a calculatorului și în celelalte aspecte ale vieții de zi cu zi. În acest sens, promovarea unei culturi tehnologice în școală sau în instituția de învățământ în care adolescentul sau tânărul își desfășoară activitatea poate induce creșterea importanței mijloacelor tehnologice și în alte aspecte ale traiectoriei de viață a tânărului (comunicare, dezvoltarea relațiilor etc.). Vizând această direcție, este foarte important ca actorii educaționali responsabili cu conceperea politicilor și curriculelor educaționale să conștientizeze efectele utilizării calculatorului/internetului în proiectarea procesului instructiv-educativ. Rolul cadrelor didactice este de a sprijini elevul/studentul în scopul maximizării efectelor pozitive ale utilizării calculatorului și diminuării factorilor perturbatori asociați utilizării calculatorului/internetului în procesul didactic.

Schema Conceptelor 4: Rolul calculatorului/internetului în pregătirea școlară a tinerilor studenți

Schema conceptelor 4 subliniază rolul calculatorului și internetului în procesul de pregătire școlară a tinerilor studenți. Petru a surprinde importanța dată de aceste resurse tehnologice pentru dezvoltarea școlară a studenților, principalele concepte rezultate în baza analizei computerizate pentru această categorie de conținut au fost asociate și interrelaționate cu diverse tipuri de legături (asociere, disociere, integrare).

7.6 Internetul și alegerea/pregătirea profesională a tinerilor studenți

Unul din aspectele cele mai importante pentru dezvoltarea socială a tinerilor este adaptarea la noile roluri pe care tranziția adolescență-maturitate o determină prin alegerea și integrarea profesională. Pentru mulți tineri, urmarea unei pregătiri școlare de nivel univesitar (prin efectuarea cursurilor universitare), prelungește timpul în care aceștia trebuie să se confrunte cu noile provocări date de alegerea și integrarea profesională. În cadrul cercetării prezente, vom analiza modul în care studenții percep influența calculatorului și internetului în domeniul alegerii, pregătirii și dezvoltării profesionale, atât din perspectiva proiectivă (a studentului care își/va caută un loc de muncă), cât și din perspectivă implicită (a studentului care lucrează).

Subiecții cercetării propriu-zise amintesc în principal rolul internetului în alegerea unei profesii, mai ales pentru faptul că majoritatea sunt în faza de pregătire pentru următoarea etapă a integrării, cea profesională. Tinerii studenți identifică sprijinul pe care îl are internetul în materie de alegere profesională prin diversitatea de informații care abundă în mediul on-line materializate în oportunități de carieră care diversifică și accesibilizează oferta locurilor de muncă:

„Cu ajutorul internetului poți accesa ușor și rapid site-uri care oferă locuri de muncă, iar tu ai posibilitatea de a alege ceea ce dorești să muncești” (S1,001). „În găsirea unui loc de muncă internetul este foarte util. Există grupuri pe rețelele de socializare, în care se postează astfel de anunțuri, pentru cei interesați. Există multe site-uri cu anunțuri pentru job-uri” (S12,123). „...cu un singur click afli detalii concrete exacte despre locul de muncă și în mod rapid, decât dacă ar fi să petreci timp deplănându-te până la locul respectiv de informare plus posibilitatea ca angajatul responsabil cu informarea să nu fie capabil să îți răspundă la toate întrebările...” (S11,118).

Astfel, tinerii au contact mult mai facil cu oferta pieței de muncă, iar avantajele utilizării internetului în scopul căutării unui loc de muncă sunt regăsite atât la nivelul managementului de timp cât și a costurilor reduse în materie de informare, selecție și priorizare a ofertelor locurilor de muncă disponibile:

„Eviți să umbli din firmă în firmă cu un teanc de Cv-uri, deci, economisești timp. Pe lângă asta, ofertele sunt diverse și nenumărate, dându-ti totodată posibilitatea de a te informa de pe internet de la alți consumatori despre respectivul job” (S11,112). „Este destul de avantajos utilizarea internetului pentru găsirea unui loc de muncă. Trimiterea CV-ului se realizează foarte rapid doar printr-un click. Poți găsi informații foarte importante în legătură cu domeniul în care dorești să profesezi, găsești informații relevante care te vor face să te gândești dacă chiar te potrivești în acel loc. Toate informațiile de care ai nevoie se realizează printr-un click” (S5,61).

Internetul oferă tinerilor studenți facilități în alegerea unei profesii prin informarea cu privire la expectanțele angajatorilor pentru postul dorit dar și cu privire la alte aspecte

ce țin de fomarea și pregătirea candidatului. În acest cadru, se conturează mai bine conectivitatea dintre angajator și potențialul angajat. Angajatorul are posibilitatea să-și prezinte cerințele job-ului în fața unei categorii largi de potențiali clienți.

Pe baza cerințelor postului dorit, viitorii angajați se pot informa și pregăti din timp pentru a candida în domeniul ales. În general, studenții identifică o corelație pozitivă între domeniul de educație urmat și profilul job-ului ales, cel puțin în materie de așteptări:

„Îmi doresc să lucrez într-o organizație care are profilul facultății pe care o urmez” (S1,04).

Prezentarea cerințelor job-ului poate să sprijine candidații în procesul de alcătuire a Curriculum-ului Vitae. Posibilitatea de aplicare a CV-urilor online constituie un sprijin real pentru tinerii stundeți și reprezintă premisa conectivității dintr-un angajator și candidat:

„Poți aplica pe internet pentru anumite joburi, iar dacă ești acceptat mergi direct la interviu. Găsești o varietate mai largă de locuri de muncă și ai de unde alege” (11,4)

Descrierea ofertelor locurilor de muncă în mediul virtual constituie un sprijin real în domeniul pregătirii candidatului. Pentru subiecți, descrierea cerințelor ofertelor de muncă on-line, prezentarea abilităților și competențelor necesare obținerii postului constituie factori care contribuie la pregătirea candidaților, fiind atât mecanisme de sprijin cât și factori perturbatori în găsirea unui loc de muncă:

„Internetul poate...oferi facilități cât în același timp capcane. Trebuie să știi unde să îți depui CV-ul, am aflat de multe firme fantome sau de oameni neserioși care urmăresc să profite de pe urma ta. Deși sunt foarte mult informații utile pe internet, la fel de multe sunt și minciuni și chestia este că nu filtrează nimeni informațiile respective. Momentan nu am fost pusă în situația în care să aleg un loc de munca. În ceea ce privește profesia, cred că te ajută să te informezi, să afli păreri de la oameni care lucrează în domeniu, să îți faci o idee per ansamblu despre ceea ce presupune profesia respectivă, despre avantaje, dezavantaje” (S7,88).

Abuzul cibernetic este perceput și descris de tinerii studenți din perspectiva informațiilor eronate cu privire la oferta locurilor de muncă sau a șantajului profesional prin care unele instituții reușesc să-și atragă clienți prin locuri de muncă false sau oportunități de lucru nerealiste. Astfel, calitatea informațiilor care prezintă oferta locurilor de muncă, trebuie verificată din punct de vedere al veridicității informaționale oferite, al profilului firmei angajatoare și al actualizării/reactualizării oportunităților profesionale prezentate:

„Ne sunt așezate la îndemână o serie nelimitată de site-uri și postări, pe care le putem accesa în satisfacerea anumitor dorințe. Înă atenție, nu întotdeauna informațiile sunt veritabile, sau reactualizate, așa că eșecul poate fi iminent în obținerea informațiilor de care avem nevoie” (S9,103).

În acest sens, se poate observa că este necesară formarea și educarea tinerilor cu privire la modalități eficiente de informare și acces la oferta pieței de muncă prin care să se prevină informarea eronată sau chiar un eventual abuz cibernetic.

Pe lângă importanța cunoașterii ofertelor de locuri de muncă prin intermediul descrierii job-urilor și conectivitatea dintre angajator/potențial angajat, tinerii studenți amintesc importanța comunicării online dintre profesioniștii care activează în domeniu și potențialii angajați, prin intermediul formurilor de discuții:

„...te ajută să te documentezi mai repede despre acel domeniu, îți facilitează accesul la anumite informații privitoare la acel domeniu, poți să adresezi întrebări pe anumite site-uri și să găsești răspunsuri ușor” (S4,54). „Îți oferă mai multe informații decât ar putea un singur om să îți ofere pentru că pe diverse forumuri există multe discuții despre o anumită profesie” (S16,172).

Ca resursă principală de informare cu privire la oferta pieței de muncă, tinerii amintesc site-urile specializate în cadrul cărora se pot găsi o varietate de locuri de muncă, dar și anunțurile on-line postate pe site-urile de socializare:

„Prin intermediul internetului pot să îmi caut de lucru pe net, doar cu ajutorul unui cont pe diferitele companii care se ocupă cu anunțurile de căutare a unui loc de muncă (e-jobs, best jobs)” (S10,107). „În găsirea unui loc de muncă este foarte util internetul. Există grupuri pe rețelele de socializare, în care se postează astfel de anunțuri, pentru cei interesați. Există multe site-uri cu anunțuri pentru job-uri...” (S13,125). „Numeroase site-uri permit sortarea și găsirea unui loc de muncă specific dorințelor proprii. Deseori vedem afișe cu anunț de angajare, dar cu mai multă ușurință găsim un loc de muncă tastând în interiorul căsuței Google” (S4,50).

Dacă tinerii care studiază dar nu sunt angajați pe piața muncii accentuează importanța calculatorului în găsirea unui loc de muncă sau în alegerea unei profesii, subiecții care sunt angajați, amintesc oportunitățile pe care mediul virtual le oferă din perspectiva angajării în câmpul muncii, a formării și dezvoltării profesionale. Internetul oferă mai mult ca oricând modalități eficiente de găsire a unui loc de muncă în străinătate și prin programele specializate, care facilitează locuri de muncă adresate studenților în perioada vacanțelor:

„Mulțumită a numeroase site-uri unde se postează diverse oferte de muncă, facilitățile oferite de internet în acest sens, sunt imense. Servind ca și exemplu concret, interviul pe care îl voi avea cu angajatorul pentru a lucra în America, prin intermediul programului pentru studenți Work and Travel se va realiza online, prin Skype” (S8,96). „M-a ajutat foarte mult internetul în căutarea unui loc de muncă. În vara anului 2014 am căutat un loc de muncă. Mi-am depus mai multe CV-uri pe internet pe diferite site-uri cum ar fi: best job, ejobs, mail jobs. În luna septembrie am fost chemată la interviu de cei care verifică diferite site-uri de angajare (resurse umane; sau managerii)” (S20,219).

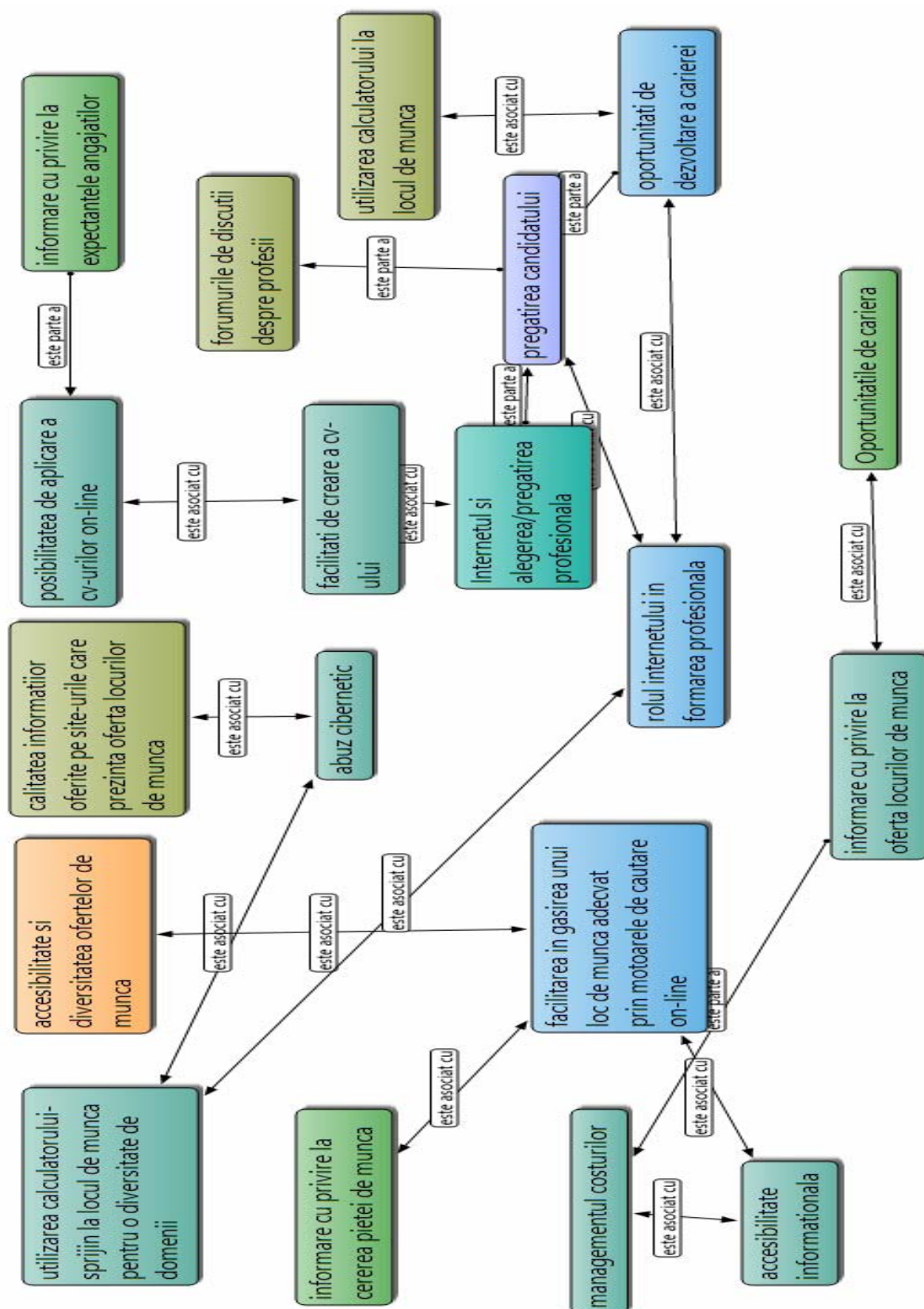
Astfel mediul on-line reprezintă un sprijin real pe tot parcursul procesului de angajare prin informare cu privire la oferta locurilor de muncă și a instituțiilor angajatoare, pregătirea candidatului prin expunerea cerințelor și a abilităților, competențelor necesare locului de muncă vizat, facilități și sprijin în crearea CV-ului, conectivitate directă dintre angajator și candidat, posibilitatea de interviu on-line, accesul la forumuri de discuții cu profesioniștii și favorizarea formării și dezvoltării profesionale. Calculatorul și internetul sunt văzute ca resurse importante, chiar indispensabile în cadrul locului de muncă deoarece sprijină procesul de formare și dezvoltare profesională:

„Calculatorul în ziua de astăzi nu mai este un moft, ci este o necesitate, calculatorul venit la pachet cu internetul. Având în vedere că în ziua de astăzi oamenii comunică mai mult prin intermediul online cu ajutorul diferitelor rețele de socializare, citesc cărți sau documente în format electronic, scriu e-mail-uri în fiecare zi, depozitează fișiere cu documente și poze importante pentru ei, lucrează de acasă, cât și la birou tot cu ajutorul calculatorului etc. Iar eu mă regasesc în fiecare situație de mai sus...” (S30,298). „...pentru serviciu am nevoie de calculator pentru că trebuie să fac rapoarte și să le trimit șefilor mei” (S23.232).

Tot în cadrul tranziției funcțiilor pe care le are calculatorul pe tot parcursul traiectoriei de viață a tinerilor studenți, se amintește utilizarea calculatorului și a internetului ca resursă financiară:

„...am început să utilizez calculatorul din perioada 1999–2000 mai întâi în scopuri distractive. În timp ce creșteam și mă maturizam am înțeles că acel aparat te poate ajuta în cunoștință dar și în a-ți aduce un venit suplimentar, așa că am început să creez pagini web, să promovez anumite servicii” (321,1).

Accesul la mediul on-line reprezintă pentru tineri din ce în ce mai mult oportunități de integrare și formare profesională. Pentru marea majoritate a posturilor care implică o pregătire universitară, rolul calculatorului este esențial. Deși tinerii studenți recunosc facilitățile și importanța internetului în tot procesul de alegere și formare profesională, ei precizează și posibilele pericole și abuzuri care pot apărea în mediul virtual. Informarea tinerilor cu privire la abuzurile și capcanele mediului virtual atât în domeniul profesional cât și în alte domenii de interes ar trebuie să constituie premisa formării programelor de prevenție la nivelul instituțiilor de învățământ, a firmelor angajatoare sau a altor organizații care sprijină integrarea socio-profesională a tinerilor.

Schema Conceptelor 5: Internetul și alegerea/pregătirea profesională

Schema conceptelor 5 sintetizează principalele oportunități pe care mediul online le facilitează în domeniul alegerii și pregătirii profesionale a studenților.

7.7 Beneficiile și riscurile dezvoltării sociale percepute de tineri în mediul on-line

În procesul dezvoltării sociale, mediul online oferă tinerilor oportunități și riscuri care facilitează sau inhibă dezvoltarea. În mare parte, facilitățile și riscurile asociate mediului online, au fost prezentate de subiecți în cadrul categoriilor de conținut deja detaliate. Această secțiune de analiză a datelor empirice va reda într-o formă succintă și categorială modul în care subiecții percep efectele pozitive și nevatige ale internetului și calculatorului, accentuând elementele mai puțin abordate anterior. Tinerii percep dualitatea efectelor utilizării internetului și o raportează în funcție de anumite coordonate specifice, care de multe ori sunt impuse pe baza cerințelor socio-academice. Altfel spus, diversificarea mijloacelor informaționale sau de interacțiune socială reprezintă un beneficiu pentru societate în genere, atât timp cât acestea se complementarizează, sporesc cunoașterea și largesc spectrul interacțiunilor sociale, fără să se monopolizeze reciproc:

„...cred că e necesar să aveam interacțiuni sociale diverse, în realitate, prin intermediul internetului, a telefonului, însa să nu lăsăm una dintre aceste forme să predominie în viața noastră” (S2,008).

Accesul la informație, creșterea și largirea sferelor de comunicare, suportul în sarcinile academice și profesionale sunt doar câteva din efectele pozitive pe care subiecții le amintesc. Mediul on-line reprezintă pentru tineri un facilitator al eficienței în muncă care contribuie la creșterea unui bun management al costurilor (de timp, financiar etc.):

„Calculatorul...cred că face ușoară munca oricarei persoane, de la a scrie și edita un text, până la a te relaxa jucând un joc sau uitându-te la un film” (S1,007). „Cred că în mare măsură internetul a realizat o mai mare comunicare între oameni, este discutabil dacă o comunicare mai bună sau nu, dar în orice caz socializarea e la un alt nivel față de celelalte decenii. PC-ul a ajutat și continuă să ajute doar că acum am devenit mult prea dependenți de el” (S7,75).

Așa cum am observat și în detalierea celorlalte categorii de conținut expuse mai sus, efectele utilizării internetului și calculatorului sunt abordate de subiecți dintr-o perspectivă duală, aceea a beneficiilor și riscurilor percepute. Este foarte interesant însă, că tinerii tind să sublinieze mai mult efectele negative aduse de mediul online, precizând și intensificând riscurile mediului virtual. În genere, aceste efecte negative se referă la utilizarea îndelungată a internetului, care, se pare că este percepută de tineri ca o tendință generală:

„Consider că internetul a transformat viața tinerilor într-o manieră mai mult negativă decât pozitivă, deoarece îi condiționează să poarte anumite măști și să nu mai vadă adevăratele valori” (S11,100). „Internetul are efecte în bine și în rău, deoarece mulți tineri petrec multe ore în fața calculatorului fără să aibă o necesitate” (S42,436).

Timpul alocat internetului determină tipul efectelor asociate acestuia, astfel că, un timp crescut în mediul virtual determină efecte negative în plan real. În cadrul celor două realități (realitatea virtuală-realitatea socială), în care tinerii își desfășoară existența se percepe de multe ori dihotomia eu real-eu virtual, care este asociată adesea diadei eu real-eu ideal:

„Am întâlnit persoane care par atât de sociabile și de amuzante pe internet, iar în viața reală sunt timizi și retrași” (S10,119).

Coordonatele mediului virtual și ale realității sociale se pot condiționa reciproc și determină modificări la nivelul activităților întreprinse în cadrul acestora, sau pot fundamenta atitudini, comportamente care fuzionează adesea dintr-un mediu în celălalt. Astfel, putem distinge rolul de formator pe care internetul îl exercită în viața tinerilor prin promovarea modelelor, valorilor și normelor sociale:

„...tehnologia avansează, tinerii sunt dependenți de ea, nu comunică cu părinții, caută răspunsuri pe internet decât la părinți sau profesor” (S28,6).

Un alt aspect care surprinde caracterul fuzionant al celor două medii, este redat prin faptul că petrecerea timpului într-un anumit mediu afectează timpul alocat celuilalt mediu. În acest sens alternativa mediului online poate determina tinerii să-și reducă activitățile pe care ar putea să le desfășoare în mediul social:

„Internetul în special a transformat viața tinerilor cât și a adolescenților radical...deoarece tinerii din ziua de azi nu mai sunt dornici de ieșiri în natura sau ceva de genu...acum cu un singur click află tot” (S32,369). „Internetul...cred că i-a făcut pe tineri să-și petreacă mai puțin timp afară, în relațiile tip face-to-face și ca aceștia își petrec mai mult timp în fața calculatorului pentru formarea și îmbunătățirea relațiilor virtuale” (S37,394). „Internetul și calculatorul a cam ”distrus” viața socială a tinerilor. Tinerii petrec mai mult timp în mediul virtual, decât în mediul real, viața socială. Ei preferă să se uite ore întregi la seriale prostuțe în loc să citească o carte. Sunt numeroși tineri care în loc să iasă la o plimbare, preferă să se baricadeze în casă, cu ochii în calculator” (S13,126).

Subiecții cercetării percep utilizarea îndelungată a internetului (facilitată de o diversitate de mijloace de conectare: computer, telefon, tabletă etc.) ca factor determinant al dependenței de internet:

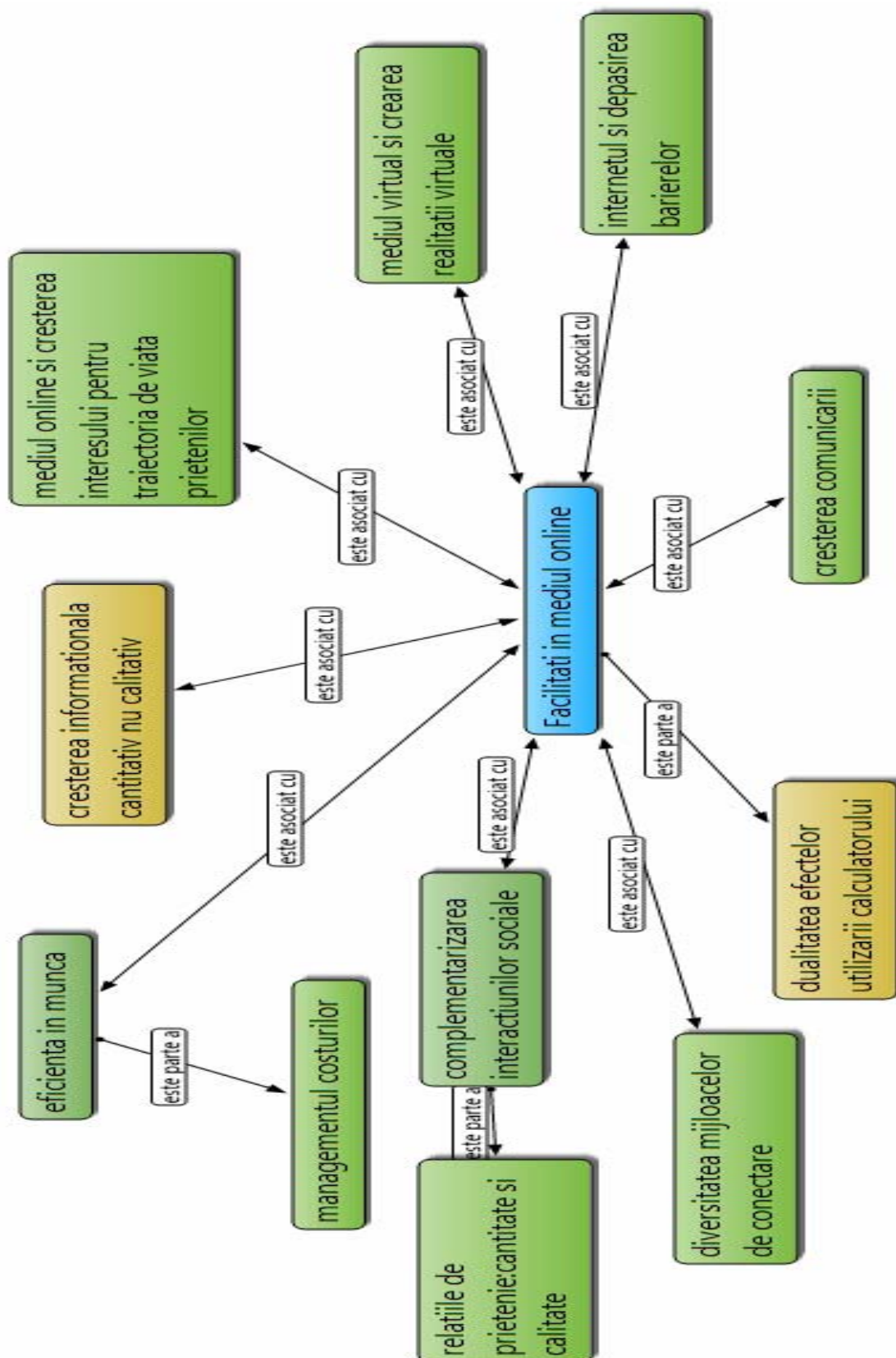
„Internetul influențează negativ viața socială a tinerilor- aceștia își petrec majoritatea zilei stând cu ochii în calculator, tablete, telefoane” (S1,005).

Dependența de calculator poate determina numeroase probleme care perturbă viața socială a tinerilor, cum ar fi: depersonalizarea, desensibilizarea senzorială și emoțională, introversia sau instalarea tulburărilor depresive:

„...calculatorul ar trebui să fie un mijloc de ajutor în societatea în care trăim, dar din păcate s-a transformat într-un mijloc de manipulare a tinerilor, aceștia trăind într-o lume virtuală, nemaifăcând diferența între realitate și virtual; viața socială, intercațiunile lor sociale au devenit din ce în ce mai puține, rare, ei preferând să stea închiși în casă în fața calculatorului, preferând să scrie un mesaj pe facebook decât să se întâlnească față în față cu celălalt pentru a face mai bine înțeleasă comunicarea” (S15,140). „Prin intermediul on-line ne depersonalizăm. Atunci când vorbești cu un om față în față poți să „îi” citești sentimentele/emoțiile pe când on-line nu poți. Tot timpul prefer o îmbrățișare reală decât una virtuală!” (S21,236). „Internetul a redus foarte mult șansele de comunicare, a redus bucuria de pe fețele multor persoane din jur, deoarece sunt de exemplu adolescenți care și-au luat viața sau care au căzut în depresii din cauza internetului sau anumitor jocuri, eu consider că se face exces de aceste lucruri” (S7,62).

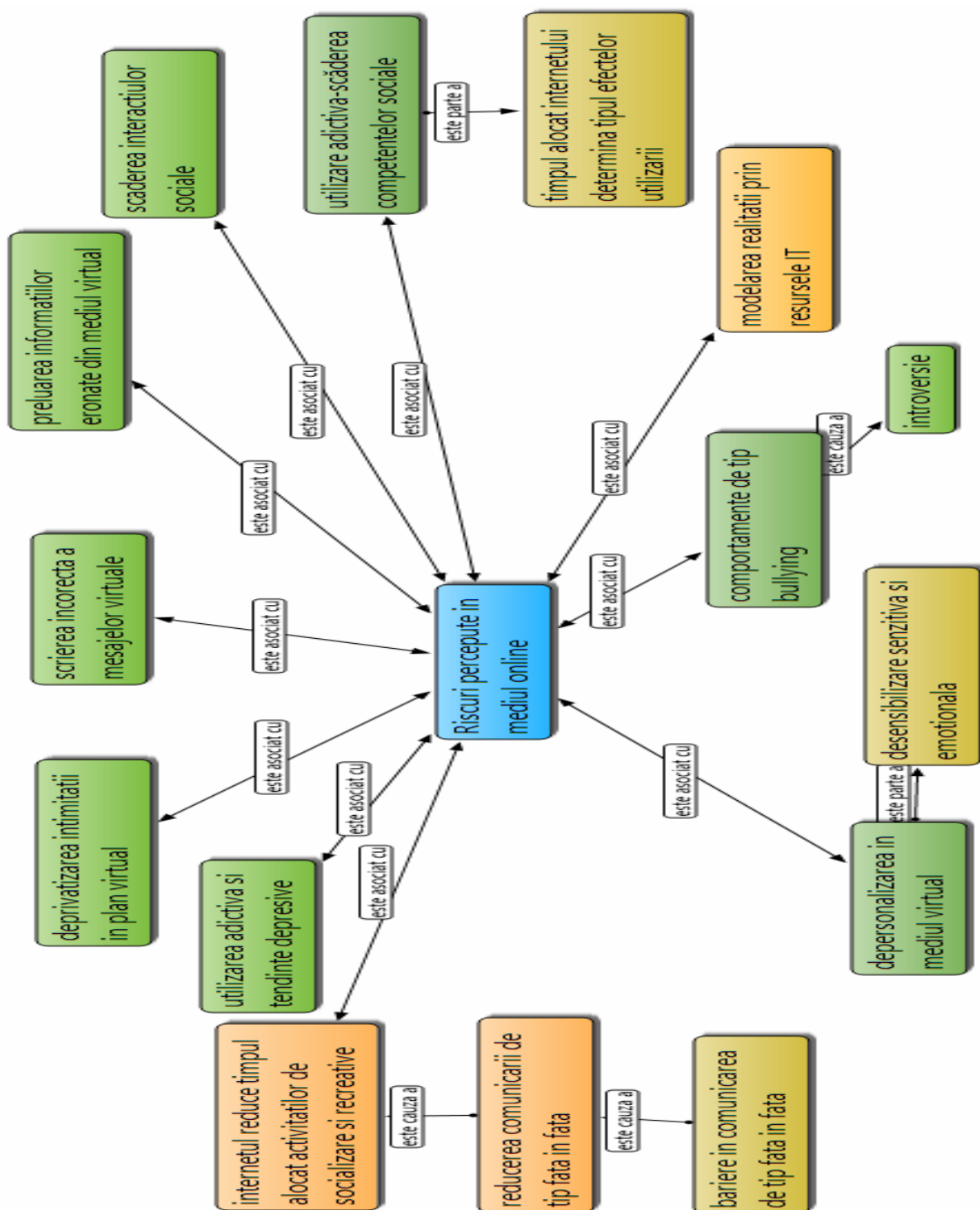
Barierile pe care internetul le creează în comunicarea on-line pot afecta interacțiunile sociale dintre indivizi. După cum am observat pe tot parcursul detalierii conținuturilor empirice abordate, comunicarea prin intermediul internetului determină distorsiuni în transmiterea, înțelegerea și receptarea mesajelor cu conținut informațional sau emoțional, care pot degenera în destabilizarea relațiilor de prietenie. Introversia și tendințele depresive resimțite de tinerii care prezintă probleme de integrare socială sunt facilitatori ai dependenței de internet. Mediul on-line le oferă tinerilor aparente facilități de comunicare și integrare în cadrul mediului virtual, care constituie factori promotori ai creșterii timpului petrecut pe calculator. De asemenea, tinerii studenți percep pericolele mediului virtual prin raportarea la informațiile neveridice cu privire la domenii diferite, la abuzuri sau diverse forme ale hărțuirii electronice.

Tinerii înțeleg facilitățile și riscurile asociate mediului online în corelație cu timpul alocat internetului (care de multe ori se fundamentează ca o consecință a cerințelor academic-profesionale). Categoriile vulnerabile de tineri care resimt riscurile internetului cel mai pregnant sunt aceia care petrec mult timp în mediul virtual și care au probleme de integrare în mediul social. Identificarea modalităților de creștere a facilităților și reducere a riscurilor utilizării necorespunzătoare a calculatorului/internetului în rândul adolescenților și tinerilor reprezintă o provocare pentru cercetătorii în domeniu. Implementarea de programe de prevenire a abuzului cibernetic și a dependenței de internet poate veni în sprijinul tinerilor prin facilitarea integrării sociale.

Schema Conceptelor 6: Facilitățile mediului online percepute de tinerii studenți

Schema conceptelor 6 trasează principalele facilități ale mediului online pe care tinerii le amintesc și aduce în atenție interconectivitatea dintre cele două medii (real-virtual).

Schema conceptelor 7: Riscurile percepute de tinerii studenți în mediul online

Schema conceptelor 7 amintește principalele riscuri pe care le identifică tinerii studenți în mediul online. De asemenea, sunt precizate câteva din efectele pe care le-au resimțit studenții atunci când s-au confruntat cu aceste riscuri.

7.8 Analiză comparativă a cercetării raportată la cercetările naționale și internaționale

Studiile de cercetare care analizează particularitățile și implicațiile calculatorului/internetului asupra dezvoltării individului s-au extins odată cu expansiunea mijloacelor tehnologice. Preocuparea cercetătorilor pentru acest nou domeniu de studiu este relevantă în contextual în care, în ultimul timp, calculatorul și mediul on-line au devenit o resursă importantă explorată de individ în contexte din ce în ce mai diverse. Studiile de cercetare de la nivel național și internațional arată că, în funcție de categoria de vârstă a subiecților, se disting specificități distincte de utilizare.

Adolescenții și tinerii utilizează calculatorul în principal pentru următoarele scopuri: comunicare (email, messenger, chat), căutarea informații (resurse educaționale/profesionale) și divertisment (muzică, jocuri, etc.) (Lenhart, Madden & Hitlin, 2005; Louge, 2006; Jackson și colab., 2006; Drussel, 2012; Thanuskodi, 2013). În contextual în care tehnologia este într-un continuu proces de avansare și restructurare, facilitățile de utilizare se diversifică de la an la an. Acest fapt crește numărul utilizatorilor și diversifică scopurile și motivațiile de accesare a mediilor electronice.

Accesarea mediului online prin intermediul resurselor tehnologice disponibile (computer, telefon, tabletă etc.), reprezintă astăzi pentru tineri una din activitățile principale prin intermediul căreia își exercită atribuțiile zilnice în viața socială, educațională sau profesională. Cercetările în domeniu, care au evaluat impactul acestui nou mediu explorat de către tineri la nivelul dezvoltării sociale au relevat rezultate contradictorii. Am identificat în literatura de specialitate două tendințe principale raportate la rolul calculatorului/internetului în dezvoltarea socială a tinerilor. Prima idee vehiculată în studiile teoretice și empirice asupra efectelor utilizării calculatorului subliniază efectele benefice aduse de aceste mijloace digitale asupra întregului proces de dezvoltare individuală și socială (Willis & Coakes, 2002; Louage, 2006; Cassell, 2006; Khanchadli, Zidat, 2011; Balakrishnan, 2010; Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013; Sponcil, Gitimu, 2011; Becker & Becker, 2008). În general, aceste studii surprind aspecte importante (pe care le vom relua ulterior), ale utilizării calculatorului și internetului, care sprijină tinerii în procesul integrării și dezvoltării sociale, școlare sau profesionale. A doua direcție de abordare a impactului calculatorului/internetului în dezvoltarea socială a tinerilor se aliniază la polul opus celei amintite mai sus. Există numeroase cercetări, care surprind efectele negative ale mediului online asupra întregului parcurs de dezvoltare a indivizilor, dar mai ales în rândul adolescenților și tinerilor (Huitt, Davason, 2011; Allison et al., 2006; Gentile, 2009; Griffiths, Davies, Chappell, 2004; Hauge & Gentile, 2007; Supaket et al., 2009; Yee, 2002; Zamani et al., 2007). Efectele negative ale utilizării calculatorului/internetului sunt asociate unui tipar comportamental disfuncțional raportat la timpul alocat

resurselor electronice. Astfel, efectele negative ale accesării mediului on-line sunt corelate fie unui timp îndelungat petrecut în fața calculatorului/ sau a altor mijloace electronice, fie unor comportamente disruptive manifestate în mediul virtual (dependență, abuz cibernetic, agresiune/hărțuire electronică etc.). Se poate observa că, asocierea tipului de efect indus de mijloacele electronice dezbătute, este corelată cu un indicator extrinsec funcțional/disfuncțional. Astfel spus, efectele pozitive ale accesării internetului sunt interrelaționate cu utilizarea moderată, în timp ce dezavantajele aduse în dezvoltarea socială a tinerilor sunt resimțite de aceia care alocă un timp crescut sau dezvoltă un comportament disruptiv în cadrul mediilor electronice. În urma analizei și interpretării datelor, cercetarea prezintă a identificat o a treia direcție de abordare a implicațiilor calculatorului asupra dezvoltării sociale a tinerilor, care nu exclude teoriile relevate în cadrul celor două concluzii prezentate mai sus, ci mai degrabă le completează prin identificarea și corelarea tipului de impact cu indicatori intrinseci ai indivizilor.

După cum am observat, este cunoscut și demonstrat atât teoretic cât și empiric faptul că internetul și calculatorul au furnizat avantaje și dezavantaje la nivelul întregului proces de dezvoltare socială și individuală. Studiile de cercetare analizate anterior s-au concentrat pe sesizarea aspectelor exterioare ce țin exclusiv de mediul virtual (timp de utilizare, tipar comportamental în mediul online). Cercetarea de față a surprins că nu doar particularitățile extrinseci implicite trăite de individ în mediul online determină tipul de influențe al dezvoltării sociale, ci și particularitățile intrinseci explicite ale individului joacă un rol esențial în conturarea tiparului de implicații ale utilizării internetului/calculatorului asupra dezvoltării sociale. Dacă prin tiparul extrinsec implicit se înțelege comportamentul raportat direct la mediului online, tiparul intrinsec explicit relevă conduita individului în mediul social și impactul pe care aceasta îl are în mediul online. În acest sens, o bună integrare a tinerilor în mediul social (comunicare adecvată, relații constructive, dezvoltare academică/profesională adecvată etc.) determină un tipar comportamental adecvat în mediul online. Pe de altă parte, problemele resimțite de tineri în mediul social (dificultăți de integrare, probleme de comunicare etc.) sunt asociate unui risc crescut de comportament disfuncțional/vulnerabil manifestat pe internet (conduită adictivă, comportament de tip cyberbullying). Putem demonstra indirect veridicitatea acestui enunț cu valoare teoretică, prin raportarea la cercetări care au arătat că adolescenții/tinerii care provin din familiile dezavantajate social (și care se presupune că sunt mai vulnerabili problemelor asociate integrării sociale) au un risc mai mare de a experiența impactul negativ al utilizării calculatorului/internetului prin adoptarea unui comportament adictiv sau prin experiențierea unui comportament de abuzator sau victimă în mediul on-line (Yene, 2007, Rădăcină, 2013; Davis et al., 2014). Concluzia teoretică expusă are la bază analiza și interpretarea datelor empirice prezentate anterior. În continuare, vom arăta premisele construirii acestei abordări prin analiza comparativă a

rezultatelor acestei cercetări cu rezultatele altor cercetări naționale/internaționale raportate la câteva din aspectele esențiale ale dezvoltării sociale ale tinerilor.

Comunicarea on-line reprezintă unul din principalele scopuri pentru care tinerii utilizează internetul. Atât datele cercetării prezente, cât și datele celorlalte cercetări arată faptul că rolul comunicării virtuale este benefic în materie de menținere a legăturii cu prietenii/membrii familiei aflați la distanță sau în cadrul contextelor academice și profesionale (Jones et al., 2008; Drussel, 2012; Balakrishnan, 2010). Studiile raportează însă rezultate diferite cu privire la preferința tinerilor pentru cele două forme de comunicare (virtuală/de tip față în față). Există cercetări care au arătat că tinerii preferă comunicarea față în față mai degrabă decât comunicarea virtuală, în timp ce alte studii arată preferința tinerilor pentru comunicarea virtuală în detrimentul comunicării de tip față în față (Baym, 2004; Subrahmanyam & Greenfield, 2008; Drusse, 2012; Jiang, Bazarova, & Hancock, 2011; Baker & Oswald, 2010; Sponcil & Gitimu, 2013). Această dihotomie de preferințe pentru formele de comunicare amintite a fost identificată și în cadrul cercetării propriu-zise, care a încercat să le explice raportându-se la tipurile comunicării și la actorii actului comunicational. Se pare că studenții preferă să utilizeze comunicarea de tip virtual în comunicarea cu prietenii/cunoscuții sau colegii aflați la distanță, caracterul mesajelor on-line fiind mai degrabă unul informativ. Atât cercetarea prezentă cât și alte cercetări internaționale au arătat că tinerii introverțiți, timizi sau cei care prezintă alte probleme de integrare socială preferă comunicarea virtuală (Heitner, 2002; McKenna, Green, & Gleason, 2002; Subrahmanyam et al., 2004; Baker & Oswald, 2010; Quan-Haase et al., 2010; Sponcil & Gitimu, 2013).

Concluziile cercetării asupra percepției studenților cu privire la efectele negative ale utilizării comunicării neadaptative în mediul online sunt amintite și în cadrul altor cercetări internaționale (Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013). Astfel, în mediul virtual, limbajul este utilizat adesea defectuos, conținând greșeli ortografice și gramaticale. Comunicarea și scrierea în mediul virtual poate crea dificultăți de scriere în limbaj informal.

Un alt aspect al rezultatelor prezentei cercetări raportate la rezultatele altor studii internaționale relevă antitetic efectele comunicării virtuale asupra interacțiunilor și relațiilor sociale. Multe studii de cercetare arată efectele benefice ale comunicării virtuale asupra relațiilor prin facilitarea cunoașterii și menținerea legăturilor cu prietenii (Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013; Sponcil & Gitimu, 2013). Subscrise cercetărilor lui Wolfartf & Doll (2001) și a lui Moody (2001), datele cercetării prezente identifică pe lângă aspectele pozitive pe care comunicarea virtuală le aduce relațiilor de prietenie și o particularitate mai puțin dezbătută în literatura de specialitate: destabilizarea relațiilor de prietenie pe fondul utilizării comunicării mediate de internet. Destabilizarea relațiilor de prietenie se poate produce pe fondul comunicării virtuale/menținerii unei relații superficiale în mediul on-line. Aceasta blochează dezvoltarea unor relații armonioase, ce s-ar putea construi ca urmare a interacțiunilor sociale din mediul real.

Unul din aspectele cele mai importante ale dezvoltării sociale este identitatea socială. În contextul în care rețelele de socializare sunt din ce în ce mai accesate de către adolescenți, modul în care tinerii își formează și dezvoltă identitatea socială în cadrul acestora reprezintă un domeniu de interes pentru cercetarea actuală (Boyd & Ellison, 2007; Sponcil & Gitimu, 2013; Tufekci, 2008; Sheldon, 2008; Quan-Hasse & Young, 2010; Pempek et al., 2009; Urista et al., 2009; Jiang, Bazarova, & Hancock, 2011; Allen et al., 2010; Anderson et al., 2010; DeGroot et al., 2011; Jiang et al., 2011; Lui & LaRose, 2008). În ceea ce privește scopurile pentru care tinerii utilizează rețelele de socializare, cercetările au raportat două tendințe principale a motivțiilor de utilizare: creșterea popularității și compensarea socială (Sheldon, 2008; Anderson et al., 2010). Cele două ipoteze arată că tinerii care au deja au formate relații bine consolidate în mediul social utilizează site-urile de socializare pentru consolidarea prietenilor deja formate, pentru a păstra legătura cu prietenii de la distanță, în timp ce tinerii introvertiți regăsesc în rețelele de socializare online un spațiu prielnic de formare a prietenilor mult mai puțin incomod decât realitatea. Cercetarea prezintă a identificat pe lângă cele amintite anterior, un alt scop de utilizare a rețelelor de socializare: formarea identității ideale. Identitatea virtuală se construiește/dezvoltă în mediul virtual pe baza identității sociale, fiind o proiecție fidelă a acesteia pentru tinerii cu o imagine de sine pozitivă, adaptați la mediul social în care trăiesc, sau din contră reprezentând un mecanism de reajustare a identității sociale pentru tinerii care se confruntă cu dificultăți de adaptare la mediul social (dificultăți de comunicare, bariere în comunicarea de tip față în față, imagine de sine scăzută etc.). Există și alte cercetări care au subliniat importanța rețelelor de socializare în formarea și dezvoltarea identității sociale a tinerilor care sprijină concluzia prezentei cercetări amintite mai sus (Gosling et al. 2007). Prin profilul personal online, tinerii furnizează informații despre ei, această exteriorizare a sinelui reprezentând o modalitate de exprimare a identității și a modului în care tinerii doresc să fie percepuți de către ceilalți (Pempek et al., 2009). Există cercetări care au arătat că alcătuirea unui profil personal atractiv ce determină admirația prietenilor reprezintă o modalitate de îmbunătățire a imaginii de sine (Sponcil & Gitimu, 2013). Crearea unei imagini personale atractive prin intermediul site-urilor de socializare se poate realiza și în scopul impresionării prietenilor/cunoscutilor cu privire la propria persoană (Jiang et al., 2011). Exteriorizarea personală reprezintă o provocare în formarea și dezvoltarea identității în perioada maturității timpurii (Pempek et al., 2009). O altă cercetare care se aliniază rezultatului cercetării noastre a arătat că tinerii își creează identitatea virtuală ca și proiecție a sinelui ideal pentru a impresiona.

Diferențiat de concluzia cercetării noastre, studiul a arătat că proiecția sinelui ideal în mediul virtual contribuie pe lângă îmbunătățirea stimei de sine în plan virtual și la îmbunătățirea stimei de sine în realitatea socială (Urista et al., 2009). Diferențierile concluzive ale cercetărilor pot fi explicate pe fondul analizei discrepanței dintre nivelurile diferite ale stimei de sine. Este posibil ca cei care prezintă o stimă de sine cu un nivel ușor

scăzut să identifice beneficii și îmbunătățiri ale imaginii de sine și în plan real. Tânărul cu o imagine de sine scăzută în mediul real va încerca să compenzeze asta prin crearea unei imagini pozitive în mediul virtual. Astfel, pe fondul acestei discrepante se pot instala simptome depresive, comportamente delincvente sau un tip de conduită adictivă raportată la mediul virtual.

Contrar rezultatelor cercetărilor prezentate anterior, alte studii au arătat că prezentarea identității în cadrul rețelelor de socializare prezintă mai degrabă o fațetă a personalității reale și nu o proiecție a unui sine ideal (Wilson et al., 2012). Aceste concluzii diametral opuse se pot explica prin raportarea la elemente ce țin de reprezentativitatea eșantioanelor studiate, de contextual socio-economic diferențiat sau de elemente ce vizează dezirabilitate socială.

Ca parte a dezvoltării sociale, pregătirea academică concretizată în continuitatea cursurilor școlare la nivel universitar reprezintă o etapă importantă a dezvoltării tânărului adult. Utilizarea calculatorului/internetului pe tot parcursul procesului instructiv-educativ reprezintă astăzi o necesitate și un suport real atât pentru studenți cât și pentru cadrele didactice. (Willis & Coakes, 2002; Jones et al., 2008; Jakson et al., 2001; Allen & Seman, 2005; Lenhart et al., 2010). În genere, studiile de cercetare întreprinse în acest domeniu surprind beneficiile și riscurile pe care calculatorului/internetul le determină în procesul de pregătire școlară. Atât datele cercetării prezente, cât și alte cercetări internaționale, indică rolul important al mediului virtual în procesul de interacțiune dintre actorii educaționali (elevi, profesori etc.), facilitând comunicarea și informarea cu privire la aspectele esențiale ale demersului educativ (Jones et al., 2002; Lenhart et al., 2010; Khanchadli & Zidat, 2011). Din aceste considerente, experiența academică a studenților nu mai este privită astăzi doar din prisma posibilităților de învățare la clasă, ci și ca resort al confruntării cu noi situații sociale și a dobândirii de noi competențe sociale, ce se poate realiza și prin intermediul mijloacelor electronice (Khanchadli, Zidat, 2011).

Principalele funcții ale utilizării internetului/calculatorului în procesul instructiv-educativ se regăsesc atât la nivelul competențelor de însușire a cunoștințelor din partea elevilor cât și la nivelul practicilor de predare (Balakrishnan, 2010; Charp, 2000; George et al. 2006). Concluziile cercetării de față se aliniază în mare parte evidențelor identificate și în cadrul altor cercetări internaționale în domeniu. Studiile au indicat următoarele particularități esențiale ale calculatorului/internetului în procesul de pregătire școlară a tinerilor studenți: internetul ca resursă exhaustivă de informație, comunicarea fără bariere, învățarea interactivă on-line, cercetarea on-line/efectuată prin mijloace electronice, aspecte ce țin de inovații în domeniu, îmbunătățirea interesului pentru educație, promovarea educației holiste, diversificarea metodelor de predare-învățare (Lenhart et al., 2010; Khanchadli & Zidat, 2011). După cum se poate observa majoritatea cercetărilor care analizează rolul internetului/calculatorului în pregătirea școlară a tinerilor accentuează beneficiile aduse și mai puțin fac referire la aspectele nefavorabile, care pot apărea pe

fondul creșterii importanței utilizării calculatorului în procesul de predare-învățare. Unul din elementele esențiale ale beneficiilor aduse de calculator în domeniul pregătirii academice a studenților este facilitarea educației centrate pe elev (George et al., 2006; Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013). Studiile precizează că rolul elevului în contextul utilizării mijloacelor tehnologice se diversifică și se accentuează, deoarece aceste resurse îi permit să-și organizeze învățarea la un alt nivel. Efectele pozitive ale introducerii mijloacelor electronice în sfera procesului de învățământ, așa cum sunt ele percepute de studenți, se regăsesc la nivelul: particularităților de management al clasei (interacțiunea profesor-elev și restructurarea procesului instructiv-educativ), strategiilor și mijloacelor didactice (resurse academice on-line/electronice), eficientizării învățării prin creșterea accesului la informație și documentare cu privire la conținuturile științifice, facilitării informării cu privire la organizarea demersului didactic și a rezultatelor școlare obținute. Alte cercetări au arătat faptul că tehnologia digitală sprijină creativitatea și implicarea personală a elevilor în educație (Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013; Lenhart et al., 2010; Thanuskodi, 2013). Atât cercetarea prezentă, cât și alte studii de specialitate, identifică rolul internetului/calculatorului în pregătirea școlară a tinerilor, raportându-se la resursele informaționale pe care acestea le furnizează: suporturi de curs on-line, teme, referate, recenzii, portofolii realizate cu ajutorul calculatorului, articole de specialitate, biblioteci on-line (Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013; Allen & Seman, 2005; OCLC, 2005). Pe lângă beneficiile asociate utilizării internetului/calculatorului în procesul instructiv-educativ, studiile de cercetare amintite au identificat o serie de factori negativi care pot forma adevărate bariere în pregătirea școlară a studenților. Utilizarea noilor tehnologii în procesul de scriere academică creează ambiguitate între formarea și dezvoltarea diverselor stiluri de scriere (formal și informal), astfel că studenții dezvoltă ambiguitate în utilizarea scrierii formale și informale (studenții amintesc dificultăți de formulare în elaborarea lucrărilor cu caracter oficial sau științific) (Purcell, Buchanan & Friedrich, 2013). O altă problemă cu care se confruntă studenții ca urmare a utilizării resurselor digitale în redactarea textelor cu caracter științific este plagiatul sau nerespectarea normelor standard de scriere a lucrărilor, probleme legate de scrierea corectă în conformitate cu normele gramaticale (ibidem). Pe lângă aceste aspecte confirmate și de studiile internaționale, cercetarea de față a identificat faptul că debarasarea de mijloacele didactice tradiționale (cărți, scrierea manuală etc.) poate avea efecte negative atât la nivelul calității pregătirii școlare (cunoștințe superficiale), cât și la nivel psiho-social (diminuarea încrederii în forțele proprii și interacțiuni sociale slabe). Impunerea realizării cerințelor academice cu ajutorul calculatorului a restructurat procesul de învățare a studenților și uneori a determinat utilizarea acestuia și în alte scopuri pe o perioadă îndelungată.

Ca etapă următoare a traseului de viață a tânărului, alegerea, pregătirea și formarea profesională a tânărului reprezintă o parte importantă în cadrul dezvoltării sociale. Internetul facilitează astăzi mai mult ca oricând informarea, pregătirea, formarea

profesională sau chiar angajarea în câmpul muncii (Chao, Garder, 2007; Davis, 2009; Becker & Becker, 2008; Young, 2010). Internetul oferă tinerilor studenți facilități în alegerea unei profesii date de informarea cu privire la expectanțele angajatorilor pentru postul dorit și de alte aspecte ce țin de formarea și pregătirea candidatului. În acest cadru, se conturează mai bine conectivitatea dintre angajator și potențial angajat. Angajatorul are posibilitatea să-și prezinte cerințele job-ului în fața unei categorii largi de potențiali clienți. În ciuda acestui fapt, atât cercetarea de față, cât și alte studii internaționale, au arătat că marea majoritate a tinerilor preferă informare și sprijin alocat direct (față în față), mai mult decât cel oferit prin intermediul mijloacelor tehnologice (Becker & Becker, 2008). Cu toate că internetul oferă multe oportunități de alegere, formare și pregătire profesională, cercetările în domeniu arată că nivelul de angajare în câmpul muncii a tinerilor are rate mai scăzute decât în trecut (Davis, 2009). Aceasta se explică pe fondul prelungirii școlarității (la nivel universitar), creșterii/continuității suportului parental și accesului la informații on-line cu privire la diversitatea locurilor de muncă (Chao, Garder, 2007).

Mediul on-line reprezintă un sprijin real pe tot parcursul procesului de angajare: prin informarea cu privire la oferta locurilor de muncă și a instituțiilor angajatoare, pregătirea candidatului prin expunerea cerințelor și a abilităților, competențelor necesare locului de muncă vizat, facilități și sprijin în crearea Cv-ului, conectivitatea directă dintre angajator și candidat, posibilitatea de interviuare on-line, accesul la forumuri de discuții cu profesioniștii și favorizarea formării și dezvoltării profesionale. Calculatorul și internetul sunt văzute ca resurse importante, chiar indispensabile în cadrul locului de muncă deoarece sprijină procesul de formare și dezvoltare profesională a tinerilor. Aceste concluzii ale cercetării de față au fost confirmate de studii mai exhaustive efectuate la nivel internațional (Roy, 2009; Becker & Becker, 2008).

Pe lângă beneficiile pe care le oferă internetul în domeniul formării și dezvoltării profesionale, există cercetări la nivel internațional care au indicat efecte negative asociate competențelor demonstrate la locul de muncă a celor care utilizează internetul pe scale din ce în ce mai ridicate. Vom dezbate în paralel posibilele efecte negative ale utilizării internetului în procesul de alegere, pregătire și dezvoltare profesională la tineri, evidențiate atât în cercetarea de față, cât și în alte studii internaționale. Impactul dependenței de internet generează efecte negative atât la nivelul particularităților individuale, cât și la nivelul randamentului în muncă, înregistrându-se performanțe mai slabe la locul de muncă pentru tinerii care utilizează internetul într-un mod necorespunzător (Young, 2008). Mulți angajatori au recunoscut că utilizarea nelimitată a internetului reduce potențialul în muncă al angajaților mai degrabă decât să crească productivitatea (Young, 2010). Un aspect particular identificat în cadrul cercetării de față este cel al pericolelor resimțite de tineri în cadrul accesării site-urilor/ angajatorilor prin intermediul internetului. Abuzul cibernetic este perceput și descris de tinerii studenți din perspectiva informațiilor eronate cu privire la oferta locurilor de muncă sau a șantajului

profesional prin care unele instituții reușesc să-și atragă clienți prin locuri de muncă false sau oportunități de lucru nerealiste.

Este evident faptul că dezvoltarea socială a tinerilor capătă noi valențe în contextul accesării noilor tehnologii. Impactul pe care calculatorul/internetul îl are asupra dezvoltării sociale trebuie evaluat prin raportarea la mai mulți indicatori: efecte asociate, timpul alocat în cadrul mediului electronic și particularități ale integrării sociale.

7.9 Repere de analiză asupra variațiilor de gen raportate la utilizarea internetului

Așa cum am observat încă din partea de analiză sistematică a prezentei lucrări, studiul variațiilor de gen în ceea ce privește utilizarea calculatorului și internetului, în mare parte, pare să nu surprindă diferențe semnificative. Pattern-urile diferențiale de utilizare a internetului sunt în special raportate la statutul educațional/ocupațional și mai puțin fac referire la variațiile de gen (Norris, 2001). În această secțiune a lucrării, ne propunem să trecem în revistă principalele concluzii privitoare la variațiile de gen și pattern-urile de utilizare a internetului rezultate pe baza cercetărilor internaționale, făcând ulterior o analiză comparativă cu rezultatele cercetării prezente.

La începutul lansării TIC s-au identificat diferențieri în ceea ce privește accesul la internet/calculator în funcție de genul subiecților, care evident erau corelate și cu statutul social și educațional al indivizilor (Thanuskodi, 2013). În 1997, studiul lui Teo și a lui Lim, a identificat că marea majoritate a utilizatorilor de internet erau bărbați în timp ce doar 11% erau de gen feminin. Având la bază această concluzie, s-au observat un decalaj în ceea ce privește cunoștințele în domeniul informatic al bărbaților și femeilor. În acest sens, subiecții de gen masculin aveau cunoștințe mult mai solide decât femeile în ceea ce privește navigarea pe internet.

În timp însă, diferențele de acces la internet și cunoaștere în funcție de genul subiecților s-au estompat. Astăzi o bună parte din studiile de specialitate amintesc variații în funcție de gen în materie de scopuri și particularități de utilizare (Bujala, 2012).

În principal diferențele de utilizare a internetului în funcție de gen au la bază scopuri ușor variate de utilizare a tehnologiei informației și a comunicării. Femeile tind să petreacă mai mult timp pe internet pentru comunicare (activități de mesagerie, email, chat), în timp ce bărbații alocă mai mult timp pentru a descărca anumite conținuturi de interes sau pentru a efectua tranzacții și achiziții (Thanuskodi, 2013).

Timpul de utilizare a resurselor tehnologice este o altă variabilă care surprinde aspecte contrare atunci când facem referire la genul subiecților. Astfel, bărbații prezintă tendința de a utiliza mai îndelungat calculatorul și internetului (riscul incidenței dependenței de calculator/internet este mai crescut), în timp ce femeile în mare parte utilizează cu moderație aceste resurse (Winker 2005 apud Thanuskodi, 2013).

Studiul lui Liu și Huang 2008 a arătat preferințe diferite în funcție de genul subiecților în materie de tipul lecturii preferat. Astfel, femeile sunt mai atrase să-și caute informații în cărți, reviste sau materiale scrise în timp ce bărbații preferă materialele online.

Studiul lui Thanuskodi a arătat că, în ceea ce privește diferențele de gen în materie de utilizare a internetului la studenți, nu s-au identificat variații notabile (probabil datorită nivelului educațional ridicat al acestei categorii).

Pe baza analizei și prelucrării datelor din cadrul cercetării pe care am derulat-o am identificat ușoare variații ale scopurilor de utilizare a calculatorului/internetului în funcție de gen. Așa cum au amintit studiile anterioare, subiecții de gen feminin accentuează rolul comunicării în spațiul online, în timp ce băieții amintesc internetul ca resursă principală de petrecere a timpului liber, de informare sau de pregătire profesională.

„Stau pe internet pentru informare (în sensul larg al termenului), design, montaj, scris etc.” (S10, M).
„Am început să utilizez calculatorul ...mai întâi în scopuri distractive. În timp ce creșteam și mă maturizam am înțeles că acel aparat te poate ajuta în cunoștină dar și în ați aduce un venit suplimentar, așa că am început să creez pagini web, să promovez anumite servicii” (S48, M).
„Utilizez internetul pentru comunicare cu prietenii, reviste online, site-uri de socializare, news, modă” (S11, F).
„Calculatorul are o importanță pentru că mă ajută să nu pierd contactul cu persoanele aflate la distanță în primul rând” (S18, F).

O altă diferență sesizabilă a fost aceea a gradului de detaliere a răspunsurilor la diferitele întrebări furnizate în cadrul interviului. Am observat tendința crescută a fetelor de a participa la cercetarea online (70% din subiecți fiind de gen feminin) și de a oferi răspunsuri argumentate. Băieții, în general au oferit răspunsuri uneori evazive, scurte, fără a intra prea mult în detalii. Această tendință se poate explica și pe fondul faptului că în mediul online fetele găsesc un mediu prielnic și preferat de comunicare.

Cele mai multe studii (inclusiv cel prezent) au arătat că în era digitală diferențele de gen tind să se minimizeze, deoarece atât femeile cât și bărbații au acces egal la noua tehnologie, iar cunoștințele informatice nu mai sunt raportate în funcție de genul subiecților, ci mai degrabă în funcție de alte aspecte cum ar fi statutul social, economic sau cultural al indivizilor (Thanuskodi, 2013; Bujala, 2012; Fallows 2005; Hu et al. 2009).

CAPITOLUL 8

ACCESUL LA CALCULATOR/INTERNETUL ÎN RÂNDUL TINERILOR CRESCUȚI ÎN CENTRELE REZIDENȚIALE

8.1 Repere generale în analiza sistemului rezidențial

Dacă în prima parte a lucrării, am explorat mai mult implicațiile utilizării calculatorului asupra diferitelor aspecte ale dezvoltării sociale a tinerilor, subcapitolul acesta dorește să analizeze particularitățile de utilizare a calculatorului/internetului în contextul mediului de viață dezavantajat social. Este cunoscut faptul că, tinerii proveniți din centrele rezidențiale se confruntă cu dificultăți de integrare socio-profesională, tulburări de comportament și probleme de dezvoltarea psiho-socio-emoțională. Astfel, un aspect important urmărit în cadrul cercetării mele relevă care sunt implicațiile utilizării calculatorului/internetului asupra dezvoltării sociale/vieții a tinerilor proveniți din mediile rezidențiale. În partea acestui subcapitol vom trece în revistă câteva precizări conceptuale privind mediul rezidențial, cauze, efecte ale instituționalizării, accentuând aspectele privind dezvoltarea socială a tinerilor din centrele rezidențiale, urmând ca în partea de interpretare propriu-zisă a datelor să analizăm rolul calculatorului/internetului în procesul integrării socio-educațional-profesional a tinerilor instituționalizați.

În acest sens, mediul rezidențial reprezintă spațiul în care trăiesc, locuiesc și se dezvoltă copiii care din diferite motive nu pot să fie îngrijiți de către părinții lor (Tolfree, 1995). Cele mai multe studii atât de la nivel național cât și cele de la internațional precizează că tinerii care părăsesc sistemul de protecție se confruntă cu numeroase probleme cum ar fi: lipsa suportului familial, comportamente deviante, un nivel scăzut de educație, lipsa unui loc de muncă/locuinței, stimă de sine scăzută, dificultăți de relaționare și de rezolvare a problemelor (Morgan & Lindsay, 2006; Allen 2003, Stein & Waad, 2000; Jackson, 2002).

Cei mai mulți tineri instituționalizați sunt adolescenți și preadolescenți. În Franța, beneficiarii sistemului de protecție a copilului care beneficiază de măsură specială de protecție de tip rezidențial, cu vârstă mai mare de 10 ani, constituie 74% din rezidenții aflați în centrele specializate (Granval, 2002). Cel mai adesea aceștia se află în conflict cu familia sau au fost victimele abuzurilor în familie. La nivel general, există o diversitate de probleme socio-familiale care pot genera instituirea unei măsuri de plasament. Pe fondul acestor probleme care generează instituirea unei măsuri de protecție într-un centru de tip

rezidențial, acești tineri pot adopta comportamente disruptive atât în mediul rezidențial cât și în mediul exterior centrelor în care locuiesc. Tabelul următor surprinde într-o formă concisă principalele cauze care determină creșterea copiilor în centrele rezidențiale și trasează câteva din comportamentele disruptive care au implicații directe asupra întregului parcurs de dezvoltare socială a tinerilor (Granval, 2002; Courtney, 2009):

Tabel Nr.8: Cauzele instituționalizării copiilor, tipare comportamentale disruptive și posibile consecințe aduse în dezvoltarea tânărului adult (Granval, 2002; Courtney, 2009)

Cauze ale instituționalizării copiilor și tinerilor	Tipare comportamentale disruptive întâlnite la tinerii instituționalizați și consecințele instituționalizării
<ul style="list-style-type: none"> ❖ dezorganizare familială (rupturi familiale, reconfigurare familială); ❖ incest; ❖ decesul părinților; ❖ șomajul și absența perspectivelor pentru tineri; ❖ pierderea legăturilor familiale; ❖ dificultăți legate de integrarea socială a părinților (pierderea locului de muncă-instabilitate financiară); ❖ eșecul plasamentului la familia lărgită; ❖ familii disfuncționale (existența conflictelor intrafamiliale, dependențe, comportamente delincvente în cadrul familiei); ❖ diverse tipuri de violență; ❖ părinți permisivi, lipsiți de autoritate; ❖ diverse tipuri de abuz/maltratare (fizică, psihologică etc.); ❖ abuzuri sexuale; ❖ părăsirea familiei; ❖ eșecul plasamentului familial; ❖ părinți cu deficit intelectual sau alte afecțiuni somatice care fac imposibilă creșterea copiilor la domiciliu; ❖ consecințele divorțului care pot determina relații conflictuale ale copiilor cu noul partener al părintelui la care locuiesc; ❖ instabilitatea mediului familial. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ delincvență; ❖ comportamente violente; ❖ consum de substanțe; ❖ abandon școlar (absenteism școlar,; ❖ automutilare; ❖ tentative de suicid; ❖ lipsa unui loc de muncă; ❖ lipsa unei locuințe; ❖ nivel educațional scăzut; ❖ probleme de sănătate fizică și mentală; ❖ viața în stradă;

În România, o cercetare efectuată de Institutul Național de Statistică, arată că în 2014 un număr de 58.178 de copii se aflau în sistemul de protecție specială, dintre care 21.540, adică un procent de 37,02% era alcătuit din copii și adolescenți care erau beneficiari ai serviciilor de protecție de tip rezidențial. Dintre aceștia 17.453 erau integrați în centre

rezidențiale publice, 4.087 erau beneficiarii serviciilor de tip rezidențial privat. Cealaltă parte a copiilor și adolescenților (36.638 reprezentând 62,98%), beneficiau de măsură de protecție specială în servicii de tip familial, care cuprinde fie îngrijire din partea asistenților maternali (13.819), fie din partea rudelor sau a altor familii (MMFPS, 2014).

8.2 Dificultăți apărute în tranziția de la adolescență la maturitate în dezvoltarea socială a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție de tip rezidențial

Un studiu exhaustiv efectuat în America asupra principalelor dificultăți cu care se confruntă tinerii care au crescut în centre rezidențiale în perioada de tranziție dintre adolescență și maturitate, identifică 5 direcții de abordare a acestor problematici concretizate în: educație, sănătate fizică și mentală, consum de substanțe, comportament delinvent, locul de muncă și administrarea resurselor, găsirea unei locuințe, formarea unei familii, relațiile cu familia (Courtney, 2009).

Astfel, în ceea ce privește educația, studiul arată că, în general, tinerii care au crescut în centre rezidențiale reușesc într-o măsură mult mai mică decât ceilalți tineri de vârsta lor să urmeze sau să finalizeze cursurile de la nivelul școlarității liceale sau universitare. Se pare că starea de sănătate fizică și mentală a tinerilor care au crescut în centrele rezidențiale este mai precară decât cea a populației generale (Pecora et al., 2005 apud Courtney, 2009). Beneficiarii sistemului de protecție de tip rezidențial prezintă un nivel crescut al ratelor de implicare în comportamente delincvente raportat la restul populației. Cercetarea lui Courtney și a colaboratorilor efectuată în 2005, a arătat că tinerii beneficiari ai sistemului de protecție specială de tip rezidențial sunt mult mai susceptibili să fie implicați în diverse forme de delincvență și comportament violent în anii următori decât colegii lor (Courtney et al., 2005 apud Courtney, 2009). În ceea ce privește ocuparea în muncă, studiile arată la unison, că în general tinerii crescuți în centrele rezidențiale reușesc greu să își găsească independența financiară și să-și gestioneze resursele eficient. De exemplu, câteva studii arată că beneficiarii acestui tip de protecție specială prezintă un nivel ridicat al dependenței raportate la ajutoarele financiare acordate de la bugetul de stat iar ocuparea în muncă prezintă un nivel mult mai scăzut față de populația generală.

O altă dificultate cu care se confruntă beneficiarii sistemului de protecție specială de tip rezidențial o constituie găsirea unei locuințe după părăsirea centrului rezidențial. Mai multe cercetări arată că acești tineri se confruntă adesea cu lipsa unui domiciliu stabil, ceea ce implică mutări frecvente în perioade scurte de timp. Consecințele acestui fapt, dublate de instabilitatea financiară, pot să determine vagabondajul și viața în stradă (Courtney, 2009). Opusă acestei concluzii, cercetarea lui Festinger nu a identificat diferențe între statutul marital al tinerilor care au crescut în centre rezidențiale și a celor care au crescut în familii biologice.

În ceea ce privește căsătoria, coabitarea sau divorțul cercetările arată tendințe diferite chiar opuse în rândul aceleași categorii de subiecți. Cook, în 2002, a identificat faptul că tinerii beneficiari ai sistemului de protecție sunt mai predispuși să rămână singuri față de colegii lor. Alte cercetări au arătat că există o incidență ridicată a tinerilor crescuți în centre rezidențiale de a deveni părinți în afara căsătoriei și a divorța în raport cu tinerii care au crescut în familia de origine (Courtney & Dworsky 2006 apud Courtney 2009).

Relațiile pe care tinerii și le dezvoltă cu membrii familiei biologice pot fi suportive și adesea reprezintă un mecanism de adaptare la provocările aduse de tranziția de la adolescență la maturitate. Există și studii care au identificat relații de indiferență sau nesuportive ale familiei de origine față de tinerii beneficiari ai sistemului de protecție specială, însă pentru cei care mai mențin legătura cu membrii familiei biologice, aceasta reprezintă o sursă de suport în integrarea socială ulterioară (Courtney 2009).

Este interesant să observăm că majoritatea dificultăților întâmpinate de tinerii care părăsesc sistemul de protecție de tip rezidențial se regăsesc la nivelul dezvoltării sociale, ceea ce poate indica importanța dezvoltării sociale atât ca parte a dezvoltării personalității, cât și ca perioadă înscrisă în tranziția de la adolescență la maturitate.

8.3 Posibile implicații ale (ne)utilizării calculatorului/internetului asupra tinerilor care au fost beneficiari ai sistemului de protecție de tip rezidențial

Deși, de la an la an răspândirea tehnologiei prin accesul la calculator și la internet, devine tot mai evidentă la nivel internațional, utilizarea internetului nu este distribuită în mod egal în cadrul diverselor grupuri din societate (Brotcorne et al., 2009). Pe acest fond se instalează inegalitatea, dată de decalajul digital care poate determina dificultăți de integrare socio-profesională în rândul categoriilor vulnerabile. Așa cum am observat, încă din partea teoretică a lucrării, tinerii care au crescut în centrele rezidențiale reprezintă o categorie din tinerii aflați în dificultate care se confruntă cu dificultăți de integrare determinate de riscurile și inegalitățile aduse de era digitală. Astfel, principalele aspecte întâlnite în studiile de specialitate în ceea ce privește utilizarea noilor tehnologii de către tinerii care au fost/sunt instituționalizați vizează pe de-o parte inegalitățile ce pot apărea pe fondul lipsei accesului la calculator și la internet, iar pe de altă parte subliniază riscurile cu care se pot confrunța în mediul online (Brotcorne et al., 2009; Helsper & Reisdorf, 2009). Inegalitățile digitale în rândul tinerilor care au beneficiat de protecție specială de tip rezidențial se resimt pe fondul dezavantajelor date de background-ul socio-economic al mediului în care au trăit. Aceste inegalități s-au instalat pe fondul lipsei accesului la echipament tehnic adecvat cum ar fi, existența unui calculator pentru un număr mare de copii, lipsa conexiunii la internet, dificultăți date de cunoștințe lacunare în domeniul informatic. S-au identificat asocieri semnificative între nivelul educațional scăzut al

indivizilor, venituri reduse și lipsa accesului/utilizare limitată a mijloacelor noii tehnologii a comunicării și informației (Helsper, 2011). Așa cum am amintit în partea de analiză teoretică a lucrării, utilizarea scăzută a calculatorului și internetului în rândul tinerilor aflați în dificultate crește inegalitățile și determină o serie de probleme sau dezavantaje care se resimt în mod special la nivelul integrării sociale (dificultăți de adaptare la mediu social, educațional sau profesional). Pe lângă existența factorilor primari care se instalează pe fondul inegalităților digitale, studii de cercetare mai recente au identificat alte aspecte importante asociate consumului cibernetic redus. Creșterea unui individ într-un mediu care nu a valorificat utilizarea resurselor tehnologice (fiind și cazul tinerilor instituționalizați), poate determina interes scăzut pentru utilizarea calculatorului și internetului sau se asociază cu instalarea unui disconfort tehnologic ce se resimte pe fondul cunoștințelor lacunare în domeniul informatic (Reisdorf, Axelsson & Söderholm, 2012). Astfel, putem identifica faptul că inegalitățile în era digitală se resimt pe de-o parte ca urmare a condițiilor de mediu intern (mediul rezidențial) și extern (mediul social), iar pe de altă parte pe fondul particularităților individuale amintite anterior, care se formează având la bază condițiile de mediu.

Un alt reper de analiză în domeniul utilizării internetului/calculatorului, în rândul copiilor și tinerilor care au crescut în centrele rezidențiale, îl constituie explorarea riscurilor și identificarea de mecanisme de reducere a efectelor negative asociate mediului virtual. Adolescenții și tinerii care aparțin unui mediu familial dezavantajat pot să se confrunte adesea cu riscuri mai mari în ceea ce privește abuzurile electronice. În acest sens la nivel de politici internaționale există o serie de programe de prevenire a riscurilor și inegalităților apărute în era digitală care se adresează diverselor categorii de copii sau tineri vulnerabili. Programele sunt implementate atât la nivel instituțional (în centrele rezidențiale de exemplu), cât și în mediul online în cadrul site-urilor specializate care oferă informare și suport în ceea ce privește formarea și dezvoltarea unui comportament adecvat în mediul cibernetic. În practicile și ghidurile de promovare a utilizării în siguranță a internetului se pune accentul pe rolul îngrijitorilor și asistenților sociali din centrele rezidențiale în scopul prevenirii unor comportamente inadecvate care pot perturba bunăstarea copiilor sau tinerilor. Informarea în cazul îngrijitorilor, prevenirea, supervizarea și identificarea cazurilor de abuz cibernetic de către asistenții sociali sunt premise ale reușite în intervenția adresată copiilor/tinerilor care au crescut în mediile rezidențiale (Farmer & Johnson, 2012).

În concluzie, existența inegalităților în era digitală și creșterea incidenței riscului asociat utilizării internetului în rândul tinerilor vulnerabili ar trebui să constituie un punct de interes pentru cercetarea actuală și pe plan național. Analiza calitativă computerizată prezentată mai jos surprinde aspecte esențiale și diferențiale în practicile de utilizare a tinerilor care au crescut în centrele rezidențiale din România.

8.4 Descrierea eșantionului în contextul populației studiate

Pentru analiza particularităților de utilizare a internetului și calculatorului la tinerii care au crescut în centrele rezidențiale am efectuat a doua parte a cercetării pe un lot de 12 subiecți care au crescut în diverse centre rezidențiale din județul Cluj sau/și în județele limitrofe. Metoda de cercetare utilizată în acest sens a fost interviul calitativ de tip semi-structurat. Prezентăm în continuare câțiva indicatori descriptivi care descriu caracteristicile de identificare a subiecților:

Tabel Nr. 9: Indicatori descriptivi ai eșantionului de subiecți

Nr.crt	Vârstă	Gen	Statut ocupațional	Nivel educațional	Statut marital
1.	24	M	Angajat (muncitor)	Liceal-11 clase	Necăsătorit
2.	25	F	Verificator produse marfă	Liceal-12 clase	Necăsătorită
3.	25	F	Șomer	Școala de arte și meserii-12 clase	Necăsătorită
4.	26	M	Lucrător comercial	Liceal-12 clase	Necăsătorit
5.	28	M	Muncitor	Liceal-10 clase	Necăsătorit
6.	27	F	Casnică	Liceal-12 clase	Căsătorită
7.	24	F	Muncitoare	Studii universitare-nivel licență	Necăsătorită
8.	30	M	Patron	Studii universitare-nivel licență	Necăsătorit
9.	27	M	Muncitor	Școala profesională-12 clase	Necăsătorit
10.	28	F	Muncitoare	Școala profesională-11 clase	Necăsătorită
11.	32	M	Constructor	Liceal-12 clase	Divorțat
12.	25	F	Casnică	Nivel liceal-12 clase	Necăsătorită

Din analiza tabelului alăturat și din datele furnizate de intervievați se poate observa că lotul de subiecți au vârste cuprinse între 24 și 32 de ani. Participanții au statuturi educaționale, ocupaționale și maritale diferite. Pe plan educațional se poate observa că cei mai mulți au absolvit școli de arte și meserii, iar în ceea ce privește statutul marital, majoritatea subiecților sunt necăsătoriți. Indicatorii care fac referire la statutul profesional, surprind că cei mai mulți dintre subiecți lucrează ca muncitori în cadrul fabricilor cu diverse specializări. Departea de a dori să construim un profil al tânărului instituționalizat, am utilizat acești indicatori descriptivi doar pentru a alcătui o imagine de ansamblu

asupra caracteristicilor subiecților cercetării prezente. Am putut identifica, de asemenea, faptul că deși există tineri care au crescut într-un centru rezidențial pe o perioadă mai scurtă, cei mai mulți dintre tineri au crescut în mai multe centre pe parcursul vieții. Printre cauzele care au dus la instituționalizarea acestor tineri am putut observa o parte din cauzele amintite în analiza teoretică a temei, cum ar fi: rupturi în sânul familiei, lipsa resurselor financiare sau dezorganizare familială. Următoarea analiză va cuprinde urmărirea traseului social definit de indicatorii amintiți anterior, în corelație cu implicațiile pe care (ne)utilizarea calculatorului și internetului le-au determinat asupra parcursului de viață de până în prezent.

8.5 Utilizarea calculatorului/internetului la tinerii beneficiari ai sistemului de protecție de tip rezidențial – analiza calitativă computerizată

8.5.1 Repere metodologice, de analiză și interpretare a datelor

Abordarea metodologică a acestei părți a cercetării se subscrive și se integrează în cadrul liniilor directe metodologice utilizate pentru partea cercetării ample, care analizează implicațiile utilizării calculatorului și internetului asupra dezvoltării sociale a tinerilor: analiza interrelației dintre contextul social al traseului de viață al tinerilor crescuți în centrele rezidențiale și (ne)utilizarea calculatorului/ internetului. Deși tipul de colectare a datelor a fost diferențial (3 interviuri față în față, 4 interviuri online și 5 interviuri telefonice), metoda de cercetare și interpretare a datelor este aceeași (utilizarea teoriei emergente și prelucrarea datelor prin programul de analiză calitativă computerizată Atlas.ti7). În cadrul acestui corpuscul al cercetării vom încerca să răspundem la întrebarea formulată inițial în ceea ce privește analiza interrelației dintre contextul social al traseului de viață al tinerilor crescuți în centrele rezidențiale și (ne)utilizarea calculatorului/ internetului.

Referitor descrierea instrumentului de cercetare, specificăm faptul că ghidul de interviu a fost structurat în 4 unități tematice (Vezi Anexa nr.2):

- ❖ Date de identificare
- ❖ Pattern-uri de utilizare a internetului/calculatorului
- ❖ Formarea și dezvoltarea relațiilor în mediul social/virtual
- ❖ Dificultăți, riscuri și factori facilitatori ai (ne)utilizării calculatorului/internetului în integrarea socială.

Vom porni și dezvolta demersul de interpretare și analiză a datelor prin explicitarea tiparelor de utilizare a internetului/calculatorului la tinerii care au crescut în centrele rezidențiale, iar ulterior vom aborda formarea și dezvoltarea relațiilor atât în context virtual cât și în plan real, urmând ca la final să analizăm dificultățile, riscurile și factorii facilitatori ai utilizării internetului/calculatorului în integrarea socială.

8.5.2 Particularități de utilizare a calculatorului/internetului

În urma prelucrării datelor în programul de analiza calitativă computerizată, Atlas.ti7, au rezultat pentru această secțiune a cercetării două categorii centrale de conținut: pattern-uri de utilizare a calculatorului/internetului și dificultăți versus factori facilitatori ai utilizării calculatorului/internetului la tinerii care au beneficiat de sistemul de protecție de tip rezidențial. Vom analiza pe rând fiecare categorie, argumentând ideile rezultate prin evidențele empirice furnizate de subiecți și făcând permanent trimitere la cadrul general al cercetării printr-o viziune comparativă.

8.5.2.1 Pattern-uri de utilizare a calculatorului și internetului

Ne-am focalizat în analiza pattern-urilor de utilizare a calculatorului și internetului asupra două direcții centrale de referință, și anume, să identificăm caracteristicile utilizării calculatorului/internetului la tinerii care au crescut în centrele rezidențiale, având în vedere o abordare longitudinală (de când au avut acces la calculator, în ce context, limite) și să explorăm scopurile de utilizare a calculatorului pentru această categorie de tineri (Vezi Schema Conceptelor nr.8). În cazul tinerilor care au crescut în centrele rezidențiale accesul la calculator/internet a fost limitat. Subiecții s-au confruntat cu lipsa accesului determinată fie de echipamente electronice insuficiente, fie de inexistența acestora în centrele în care au locuit:

„...la școală, aveam calculator, apoi aveam și în camera de la centru în care ne adunam toți copiii și stăteam câte două ore, nu știam parola de la calculator și nu puteam să stăm mai mult că noi am fi vrut” (S1, 009)

„...nu am avut acces la calculator în centru...” (S3, 093)

„În centru unde am stat nu am avut calculator și nu am știut să lucrez pe el. Când m-am mutat cu prietenul meu, el m-a ajutat să învăț pe el. El mă ajută foarte mult, totdeauna mă încurajează...” (S10, 443)

„Pe calculator am stat de la vârsta de 11 ani, ne lăsa pe fiecare copil să stăm câte puțin.” (S12, 538)

Pe fundalul lipsei accesului la calculator/internet sau a posibilităților scăzute de utilizare a acestor noi mijloace în cadrul centrelor rezidențiale, s-au dezvoltat două tipare de conduită manifestate de subiecți în scopul facilitării posibilității de acces în cadrul mediului electronic. Deschiderea internet-urilor café și a sălilor de internet a reprezentat pentru copiii din centru o modalitate de petrecere a timpului, de familiarizare cu echipamentele electronice și de dezvoltare a competențelor electronice. În cazul copiilor care aveau acces limitat și exista un singur calculator sau câteva calculatoare în sala în care își desfășurau activitățile zilnice, pentru a-și facilita accesul manifestau comportamente violente. Acest fapt subliniază, tendința copiilor care s-au confruntat cu inegalitățile apărute în era digitală de a-și facilita singuri accesul prin comportamente disruptive cum

ar fi, violența. Pe fondul inegalităților cu care se confruntă copiii crescuți în centrele rezidențiale putem explica și existența tiparelor comportamentale disfuncționale apărute evidente în perioada tinereții. Se poate observa că lipsa accesului la calculator/internet poate determina rivalitate ce generează adesea în instaurarea comportamentelor violente:

„La 9 ani mergeam la sală și mă jucam jocuri, pierdeam nopțile. Mergeam cu prietenii, și stateam mult. Eram copil, visam să am mașina, visam să am arme, visam să am o afacere. Pentru că stăteam la jocuri m-a ajutat, acum mă descurc mai bine pe calculator. După ce am crescut mi-am luat laptop...” (S1, 009).

„Pe la 14 ani, am stat pentru prima dată la un calculator la o sala de internet. Când au apărut sălile de internet, toți copii erau pe acolo. La centru nu aveam...” (S8, 326).

„Când eram micuță, îmi placeau foarte mult jocurile. Toți copiii ne certam pe calculator. Ma băteam cu copiii, numai să stau eu la calculator. Aveam o sala mai mare în care aveam un calculator. Eram numai câțiva copii în grupă, eram pe module. Nu lăsam pe nimeni la calculator, jucam jocul Mario. Imi plăcea foarte mult, ne concentram foarte mult. Și eu simțeam că mă duceam cu omulețul în colo...” (S2,033).

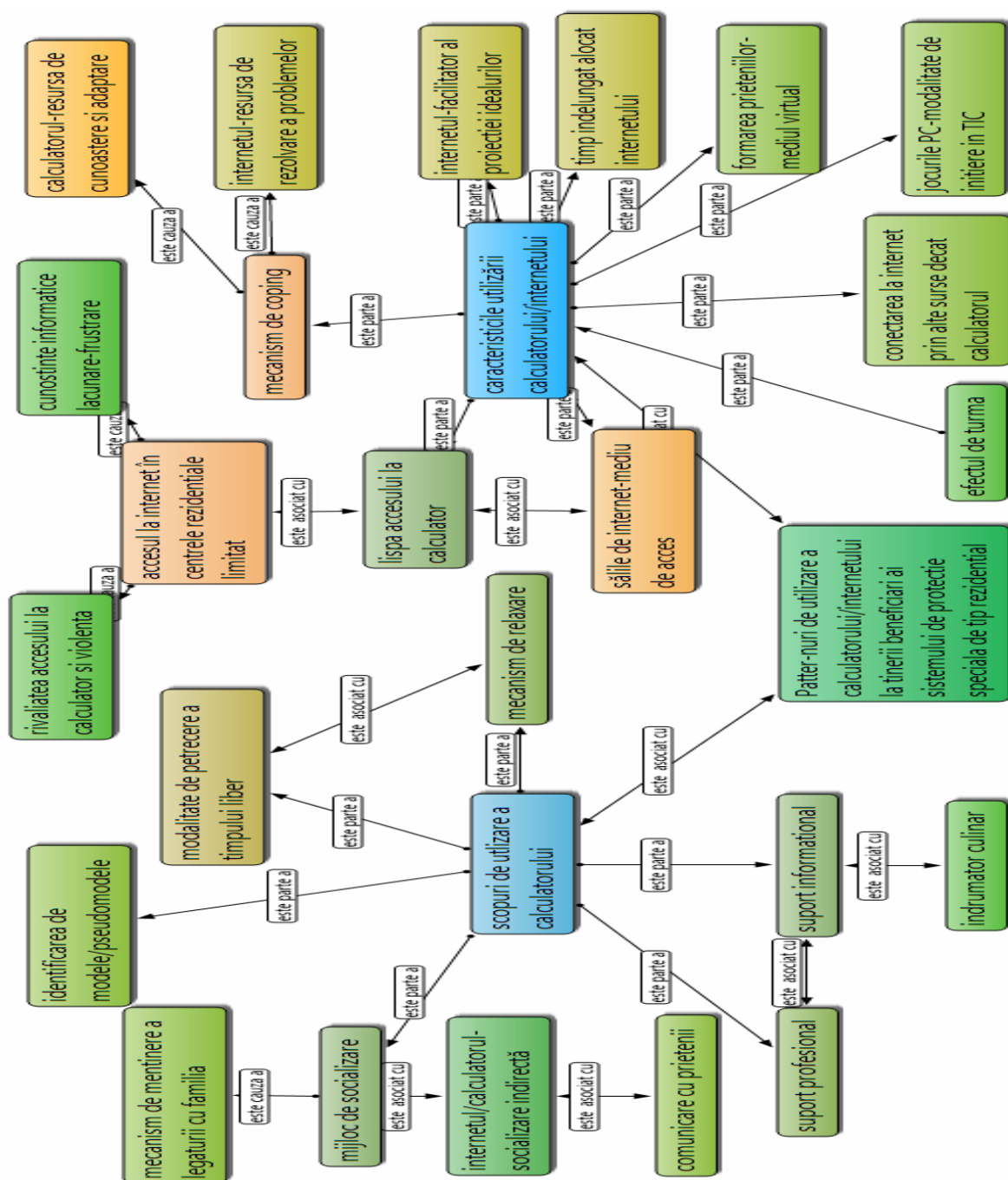
Cunoștințele lacunare informatice pe care le au tinerii care au crescut în centrele rezidențiale, pot constitui un factor declanșator al frustrărilor și temerilor cu privire la inegalitățile digitale, ceea ce poate inhiba și mai mult dorința de instruire în domeniul informatic:

„Prima dată cu internetul am început de acum. Pe calculator am stat când eram la centru ne puneau să facem desene, ne spuneau care sunt componentele calculatorului. Prima dată când lucru pe un calculator la mine la firmă, scot etichete, scanez. Am văzut de la alții, am verificat după alții, și am ținut minte, și acum știu tot. Prima dată mi-a fost frică, dar acum de când am învățat e bine. Îmi era teama să nu fac o greșală, să nu-l virusez. Mai am de învățat multe la calculator, să fac fișiere, multe, dar așa am învățat ceva...” (S11, 47).

O caracteristică importantă a utilizării calculatorului/internetului la tinerii din centru în ceea ce privește motivația de utilizare a acestor mijloace electronice este dată de facilitățile pe care acestea le oferă (se identifică o oarecare similitudine cu tiparele și motivațiile de utilizare ale studenților). Perceperea internetului ca mecanism de copying se realizează prin identificarea oportunităților oferite de aceste mijloace electronice (informare, relaxare, identificarea de modele, rezolvare de probleme). Este foarte interesant că spre deosebire de studenți, care amintesc suportul informațional pe care îl primesc pe fondul utilizării calculatorului, tinerii care au crescut în centrele rezidențiale accentuează mai mult importanța resurselor online și a calculatorului în depășirea problemelor și adaptarea la mediul social. Un alt factor asociat al calculatorului/internetului asociat cu un mecanism adaptativ îl constituie elementul facilitator al proiecției idealurilor de viață. De asemenea, subiecții care au avut acces limitat la calculator în copilărie pot prezenta tendința de utilizare îndelungată care se instalează pe fundalul efectului de turmă:

„Ne-am învățat să stăm mult pe facebook, toată ziua stăm pe el. Așa e moda. Mă simt bine când văd că sunt ajutată, viu acasă, deschid laptopul, mai uit de necazuri, unu doi mă pun pe picioare” (S10, 448). „Pe internet învăț multe lucruri noi care nu le-am știut. Că mai scriu pe Google și îmi dă niște lucruri pe care nu le știam și imi place mult să aranjez să fac mese festive și ma mai inspir de pe calculator și atunci e un dar că înveți. Fac pentru mine și postez pe facebook să vadă lumea, îmi procur eu lucruri și imi aranjez așa să mai pun pe facebook. Pentru ca într-o zi nu se știe ce va fi, poate voi fi angajat la un restaurant. Asta e dorința mea, să fiu bucătar” (S9, 409).

„Pe internet, în primul rând pot să aflu mai multe detalii, pot să te angajezi mult mai repede, mă pot relaxa. Ma relaxez ascultând muzică, vorbind cu unu cu doi prieteni, ascult mărturie, predici. Mă regăsesc în ele, mă ajută și mă face să gândesc pozitiv când mă bat de problemă și văd unde am dat greș” (S1, 0010).

Schema Conceptelor 8: Pattern-uri de utilizare a calculatorului și internetului la tinerii beneficiari ai sistemului de protecție de tip rezidențial

Schema conceptelor 8 surprinde într-o manieră paralelă scopurile și caracteristicile utilizării calculatorului/internetului la tinerii care au crescut în centrele rezidențiale. Se poate observa că scopurile de utilizarea a calculatorului/internetului în mare parte sunt aceleași ca în cazul studenților. Scopurile specifice amintite de tinerii care au crescut în centrele rezidențiale sunt: menținerea legăturii cu familia/familia extinsă și rolul de informare/modelare, care este mult mai accentuat de către tinerii aflați în dificultate. Ca diferență centrală în accesarea mediilor electronice amintite, se poate observa lipsa accesului la calculator/internet, care a determinat cunoștințe lacunare în domeniul informatic. Implicațiile aduse de aceste efecte în dezvoltarea tinerilor care au beneficiat de sistemul de protecție de tip rezidențial sunt multiple numai dacă ne referim la dificultățile de integrare școlare și profesionale cu care aceștia se confruntă.

8.5.2.2 Riscuri și factori facilitatori ai utilizării internetului la tinerii care au beneficiat de protecție specială de tip rezidențial

Factorii facilitatori și cei negativi ai utilizării internetului la tinerii care au beneficiat de protecție specială de tip rezidențial au fost corelați în analiza calitativă computerizată cu implicațiile directe pe care aceștia le aduc asupra integrării sociale. În acest sens, atât schema conceptelor alăturată cât și interpretarea datelor pentru această categorie conceptuală se delimitează în analiza celor două tipuri de factori (negativi și pozitivi) ai utilizării internetului pentru categoria de tineri aflați în dificultate (vezi Schema conceptelor Nr.9).

Tendința de conștientizare a riscurilor apărute în mediul online este minimizată și evidențiază cunoștințele lacunare ale tinerilor care au crescut în centrele rezidențiale în materie de competențe informatice. Cercetarea prezentă a identificat două direcții de abordare a riscurilor evidențiate de subiecți, pe de-o parte, cea a factorilor de risc percepuți care pot fi factori de risc inexistenți și pe de altă parte, cea a tendinței de neconștientizarea riscurilor. Factorii de risc percepuți și întâlniți în mediul online relevă probleme de sănătate ce pot apărea ca urmare a utilizării necorespunzătoare a calculatorului, hărțuire cibernetică (experimentată de subiecți prin spargerea parolei din cadrul contului de socializare și postarea unor conținuturi cu caracter ofensator), sau prin programarea întâlnirilor online cu necunoscuți. Această concluzie se aliniază cercetărilor din domeniul de la nivel internațional, care au subliniat în repetate rânduri că inegalitățile digitale se instalează în rândul categoriilor vulnerabile (cum ar fi tinerii care au crescut în centrele rezidențiale), pe fundalul unor cunoștințe lacunare și a utilizării limitate a calculatorului/internetului (Farmer & Johnson, 2012). La popul opus, au existat subiecți care au accentuat faptul că în mediul virtual nu există riscuri:

„Pot apărea riscuri.....: riscul de a pierde vederea, riscul de a fi foarte obsedat de calculator, să nu îți mai pese nimic, doar de calculator, dacă esti pe calculator riscul de viruși care se pot pune pe om” (S12, 551). „Pe internet și pe calculator nu cred că pot să apară pericole sau riscuri” (S10, 452). „Mi s-a spart de multe ori parola. Mi s-a pus o prostie pe pagina mea, dar eu eram pe afara. Mi-a spus doamna directoare. Apoi m-a ajutat cineva să-mi schimb parola că n-am știut cum. Așa m-am agitat și am fost nervoasă să nu creadă d-na directoare că eu am pus poza aceea... Ce rușine mi-a fost, toată lumea m-a sunat și mi-a spus” (S2, 037).

„Riscurile cum am spus și mai sus ...îți strici ochii devi dependent de calculator și uiți să te mai ridic, statul prea mult pe scaun îți poți defecta coloana și așa mai departe” (S6, 240)

„Eu nu văd riscuri să stai pe internet...” (S8, 340)

Atunci când au făcut referire la traseul social și la dificultățile cu care s-au confruntat în realitatea socială, subiecții au amintit în special situațiile de marginalizare, respingere socială date atât de statutul de copil instituționalizat cât și de particularitățile individuale (apartenența la o etnie minoritar) și au subliniat faptul că în mediul virtual nu s-au confruntat cu astfel de situații, sau în cazul în care s-au confruntat, au știut să le evite. Apare astfel în antiteză relația de marginalizare socială versus acceptare virtuală care poate să-i determine pe tinerii crescuți în centre să minimizeze riscurile asociate mediului virtual și să petreacă un timp crescut accesând diverse conținuturi online:

„Da, mă privesc oamenii așa pentru că am crescut unde am crescut, văd și eu asta că nu sunt orb, mă doare. Încerc să ies eu cumva învingător, nu pun la suflet. Mă critică de multe ori în față și încerc să le raspund pe un ton și pozitiv și negativ, e greu într-o lume ciudată. Nu, nu e ușor, și eu vad că am crescut la casa de copii, dar se vede oricum... Pe internet nu m-am confruntat cu respingere, dacă nu-mi convine ceva închid” (S1,022).

„Eu așa văd că nu mă acceptă, că se retrage lumea de mine, pentru că-s neagră. Și am văzut și prietene de ale altor fete care se feresc de cei de la casa de copii. Dacă n-aș fi neagră aș fi acceptată în lumea asta. Și am văzut multă lume și în autobuze că într-o parte își retrag gențile când vede că-s eu lângă ele. Dacă ar fi după mine m-aș duce să-mi fac operație estetică să fiu și eu albă. Nu, pe internet nu m-am simțit dată la o parte....” (S2,047).

„M-am simțit de multe ori respinsă, de exemplu, când mergeam undeva ne respingeau că noi am crescut la centru. Sau și în firme imi ziceau că eu nu pot asta. Dar eu le răspundeam că și eu sunt om, vreau să încerc, pentru că o încercare aduce la bine... Pe internet nu m-am simțit dată la o parte, pentru că am neamuri care nu mă dau la o parte, pentru că vorbesc cu ele. Dar dacă e să zică ceva care să zică că nu mai pot să vorbesc înțeleg.” (S9, 417-419).

Factorii facilitatori ai utilizării internetului percepuți de tinerii crescuți în centrele rezidențiale se regăsesc la nivelul formării, dezvoltării relațiilor (familial, de prietenie) și la nivelul facilităților oferite în mediul online (informare cu privire la oferta locurilor de muncă). În ceea ce privește formarea și dezvoltarea relațiilor, tinerii amintesc importanța rețelelor de socializare care au susținut procesul de menținere a legăturii permanente cu membrii familiei extinse. Tot în cadrul rețelelor de socializare, subiecții cercetării au

amintit menținerea relațiilor de prietenie cu colegii din centrele rezidențiale unde au locuit sau formarea de prietenii cu persoanele necunoscute:

„Mă motivează să folosesc calculatorul pentru că pot să țin legătura cu familia și atunci nu-mi dă voie să plec de pe facebook, îmi dă curajul să pot vorbi cu alții, pozele, imaginile, că și imaginile te incurajează. Mai vorbesc și pozele câteodată îți spune ceva. Poze cu familii, și cu imagini și cu de toate...” (S9, 423).

„...am două surori gemene la care am ținut mult pe perioada facultății când eram plecată de la facultate în vacanțe; veneam la soțul meu țineam legătura cu ele pe calculator și vorbeam de ce făceau îmi povesteau diverse faze comice și multe alte mărunțișuri ...nimic interesant dar luam legătura cu ele pe internet pentru ca să văd ce făceau ca să-mi alin dorul și să mă bine dispună” (S6, 238).

„Acolo am găsit locuri de muncă, ziarul de pe internet de pe google, am scris locuri de muncă și mi-a dat toate locurile de muncă, și m-am uitat și am ales din fiecare și am ales și am sunat direct, îți dă și numere de telefon și poți să suni” (S2, 045.)

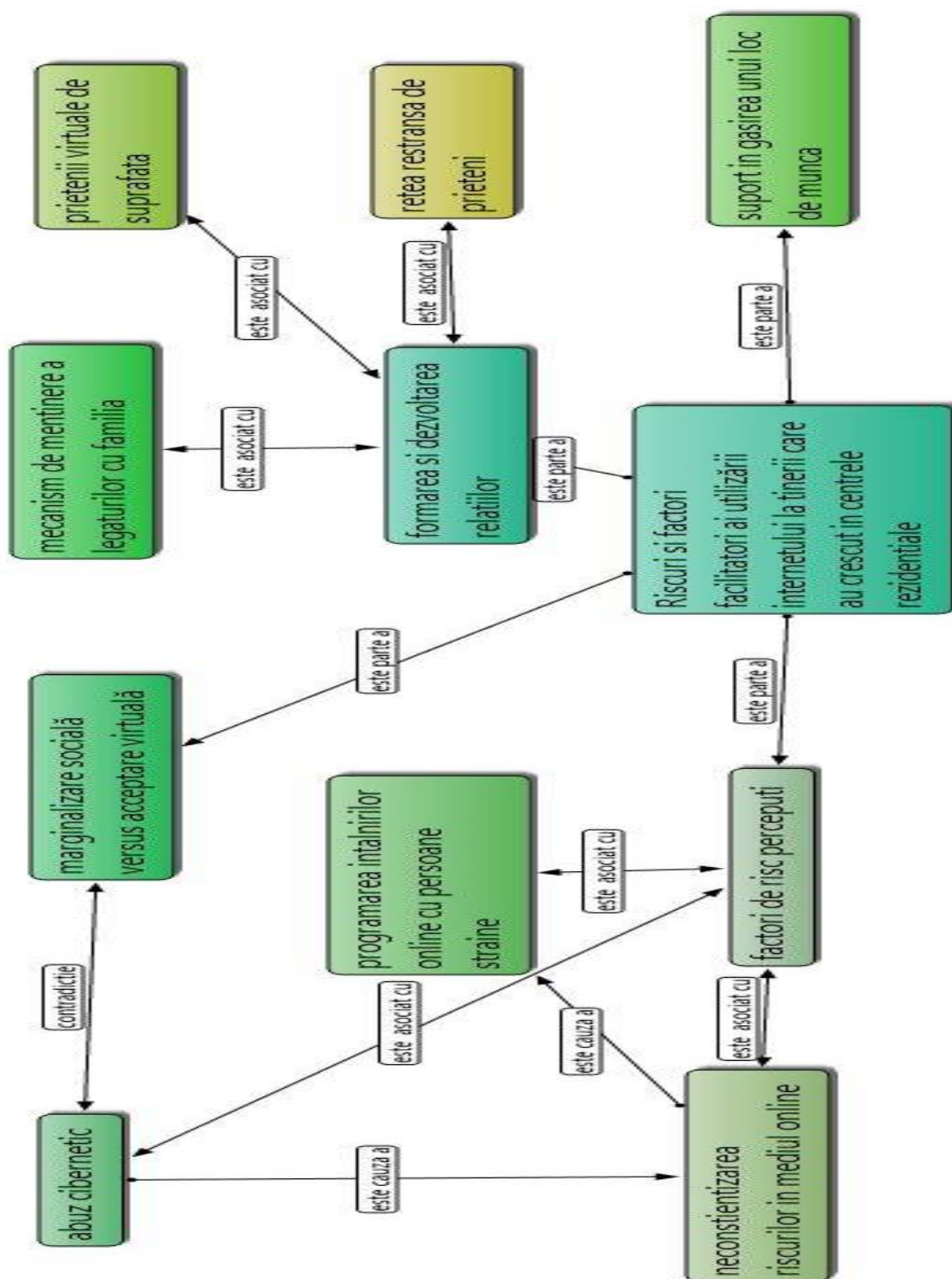
„M-a ajutat că dacă-mi trebuia un loc de muncă, intram pe google sau pe piața și scriam locuri de muncă. Și scria „angajăm bucătar sau ospătar” și sunam și îmi răspundea și spuneam...” (S9, 413).

Așa cum au relevat cercetările de la nivel internațional, inegalitățile digitale se întâlnesc în special în rândul categoriilor vulnerabile (Helsper, 2011; Brotcorne et al., 2009; Helsper & Reisdorf, 2009).

Tinerii care nu au avut acces la calculator/internet (sau care au avut acces limitat), cum sunt tinerii beneficiari ai sistemului de protecție de tip rezidențial, se confruntă cu dificultăți de integrare socială ce se accentuează pe fondul cunoștințelor lacunare dobândite în domeniul tehnologiei informației și a comunicării. Dacă cercetările pe plan internațional au arătat evidența problematicilor inegalităților care apare în rândul generației digitale, rezultatele cercetării prezente au identificat anumite tipare care generează și potențează consecințele resimțite de tinerii vulnerabil (cum ar fi teama, frustrare manifeste pe fondul lipsei de instruire în domeniul informatic). Posibilitatea de conectare la internet prin alte mijloace mai puțin costisitoare decât calculatorul (cum ar fi telefonul mobil, tableta), facilitează accesul online și pentru tinerii care nu dispun de resurse financiare pentru achiziționarea unui calculator. Așa cum s-a identificat în alte cercetări anterioare, se pare că riscurile asociate în mediul online sunt mai evidente în cazul tinerilor vulnerabili (Farmer & Johnson, 2012). În acest sens, prin politicile educaționale și sociale de la nivel internațional s-au adoptat măsuri de prevenire a riscurilor asociate, materializate în elaborarea de ghiduri de prevenție și intervenție în cazul comportamentelor cibernetice cu risc, implementarea de programe de informare și dezvoltarea cunoștințelor informatice în cadrul instituțiilor de învățământ sau prin facilitarea accesului la resursele tehnologice a familiilor care nu dispun de mijloace financiare necesare.

Rezultatele cercetării arată, pe lângă evidențierea inegalităților și riscurilor asociate (ne)utilizării a calculatorului/internetului (cu consecințele și implicațiile directe în panul dezvoltării sociale) și o latură mai puțin explorată de studiile de cercetare actuale. Astfel, am identificat latura pozitivă a utilizării internetului în rândul tinerilor care au crescut în centrele rezidențiale. Dacă inegalitățile și riscurile apărute în generația digitală sunt fenomene mai puțin cunoscute și resimțite în mod direct de către tinerii, mecanismele de coping pe care mijloacele noi tehnologii le oferă, sprijină procesul de adaptare la mediul social. Identificarea de modele în mediul online, vastitatea informațională și diversitatea de mijloace de relaxare sunt doar câteva din facilitatorii adaptării la mediul social, pe care tinerii vulnerabili îi amintesc.

Încă odată putem observa perspectiva duală (riscuri și resurse) a utilizării internetului/calculatorului în domeniul dezvoltării sociale, confirmată și în cazul tinerilor care au fost beneficiari ai sistemului de protecție de tip rezidențial. Pentru cercetarea actuală, explorarea implicațiilor utilizării calculatorului și internetului asupra dezvoltării sociale și asupra dezvoltării în genere, rămâne un subiect de interes constant și o necesitate de moment ce asistăm din ce în ce mai evident la o continuă expansiune a tehnologiei informației și a comunicării. În fond, rolul cercetării prezente a fost acela de a identifica efecte și consecințe directe aduse de noua tehnologie resimțite mai puțin sau mai mult evident și de a contribui la promovarea utilizării corespunzătoare a internetului/calculatorului care să sprijine adaptarea/integrarea tânărului la viață socială.

Schema Conceptelor 9: Riscuri și factori facilitatori ai utilizării internetului la tinerii beneficiari ai sistemului de protecție de tip rezidențial

Schema conceptelor 9 evidențiază principalele riscuri pe care le reamintesc tinerii care au crescut în centrele rezidențiale asociate navigării online. Se pot observa elemente de similitudine cu riscurile amintite de tinerii studenți. Ceea ce se diferențiază constă în atitudinea naivă a tinerilor aflați în dificultate în materie de riscuri, dată de neconstientizarea riscurilor.

CAPITOLUL 9

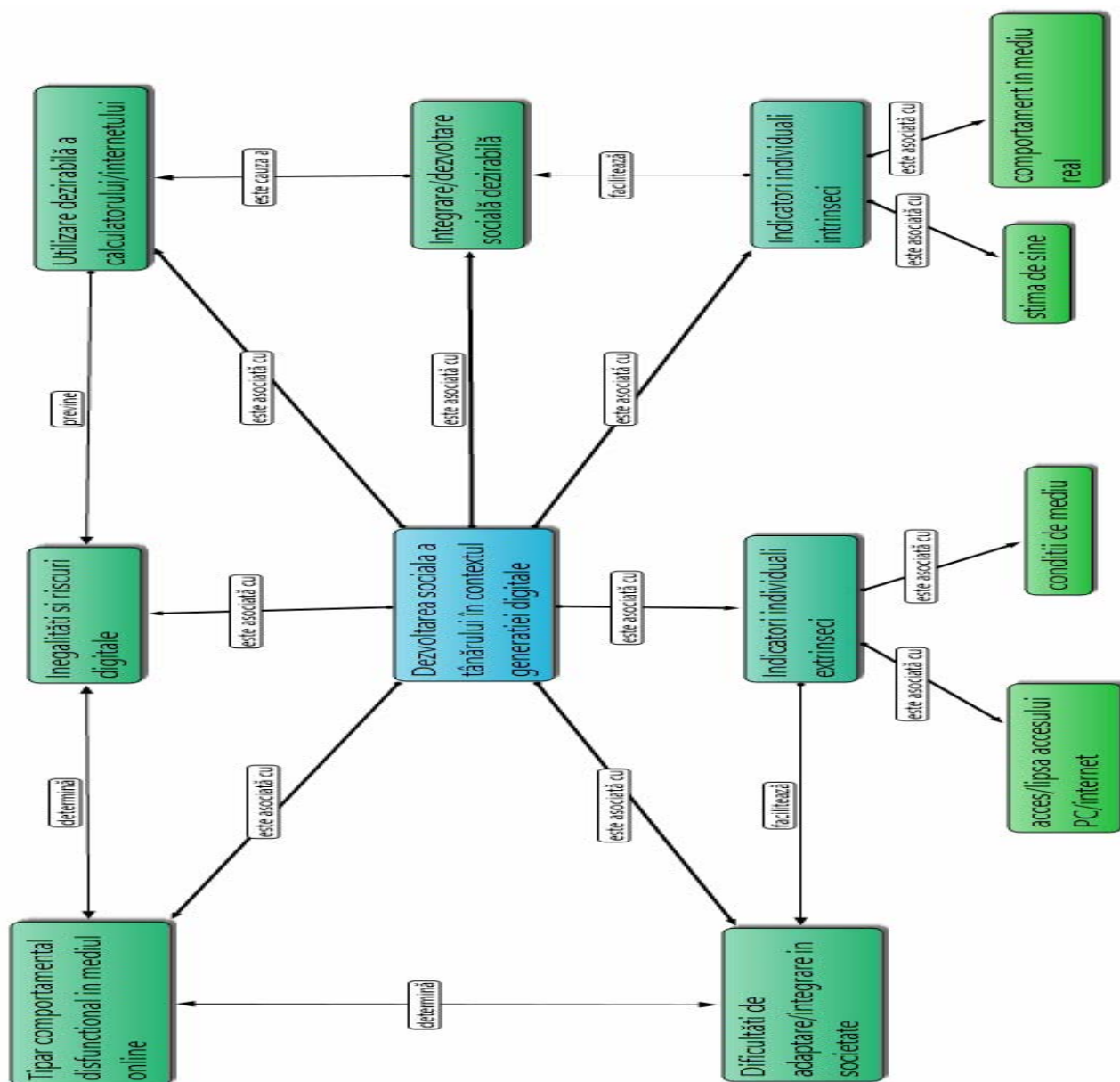
MODELUL TEORETIC AL DEZVOLTĂRII SOCIALE A TÂNĂRULUI ÎN CONTEXTUL GENERAȚIEI DIGITALE

Încă de la începutul procesului metodologic am amintit faptul că baza de fundamentare a interpretării datelor a constituit-o grounded theory. Astfel, analiza și interpretarea datelor a urmat modelul teoriei emergente în complementaritate cu un tip de analiză calitativă computerizată (prin utilizarea softului Atlas.ti7). Am ținut cont de premisele dezvoltării unei analize care au vizat continuitate și simultaneitatea colectării și efectuării interpretării datelor (Bernett, 2012). Pentru a parcurge ultima etapă a analizei și a formula un model teoretic care să explice dezvoltarea socială pe fundalul utilizării internetului/calculatorului (căci în fond, acesta a fost dezideratul cercetării), am urmat principiul specificității materializat în explorarea temelor centrale rezultate și le-am translatat în ansamblul holist al studiului prezent.

Pentru elaborarea modelului teoretic de explicitare a dezvoltării sociale a tânărului în contextul generației digitale am utilizat softul de analiză calitativă Atlas.ti7. Modelul operează cu patru concepte centrale ale dezvoltării sociale: indicatori extrinseci ai mediului, indicatori individuali intrinseci, dificultăți de adaptare/integrare și integrare/dezvoltare socială adecvată. De asemenea, pe lângă conceptele din domeniul dezvoltării sociale, modelul teoretic elaborat, are la bază trei concepte ce vizează mediul electronic: riscuri/inegalități digitale, tipar comportamental disfuncțional în mediul online și utilizarea dezirabilă a calculatorului/internetului (Vezi Schema Nr.10).

Modelul teoretic al dezvoltării sociale a tânărului în contextul generației digitale surprinde interrelațiile dintre particularitățile individuale, condițiile de mediu și rezultatele acestora în procesul adaptării și integrării sociale a tânărului, care direcționează în linii mari influențele pe care calculatorul/internetul le va avea în dezvoltarea socială. Așa cum am amintit în partea de analiză și corelare a studiilor de specialitate de la nivel național și internațional, o integrare adecvată a tinerilor în mediul social (dezvoltarea academică/profesională adecvată, relații armonioase) determină un tipar comportamental adecvat în mediul online, în timp ce problemele trăite de tineri în mediul social (dificultăți de integrare, probleme de comunicare etc.) sunt asociate unui risc crescut de comportament disruptiv/vulnerabil în mediul online (conduită adictivă, comportament de tip cyberbullying). Astfel că, facilitarea unei dezvoltări sociale adecvate în plan real va promova implicit utilizarea calculatorului/internetului în scopul dezvoltării sociale dezirabile a tinerilor.

Dacă până acum intervențiile de la nivel internațional au propus o abordare specifică în domeniul formării de competențe digitale și prevenirea riscurilor directe în mediul virtual (și pentru categoria tinerilor aflați în dificultate), rezultatele cercetării prezente vin pe de-o parte să accentueze importanța acestor intervenții de prevenire și intervenție în scopul promovării unui comportament dezirabil în mediul online, iar pe de altă parte, doresc să faciliteze o altă direcție în acest sens. Promovarea integrării sociale (prin implicarea în activități și programe recreative, de socializare, de dezvoltare a comportamentului prosocial, a stimei de sine) contribuie indirect la formarea conduitei cibernetice dezirabile.

Schema Conceptelor 10: Modelul dezvoltării sociale a tânărlui în contextul erei digitale

Schema conceptelor 10 înglobează principalele concepte desprinse pe baza analizei computerizate. Tipurile de relații dintre conceptele evidențiază modelul dezvoltării sociale a tânărlui în contextul erei digitale.

Limite și noi direcții de cercetare

Pe tot parcursul derulării cercetării prezente am încercat să evaluez demersul metodologic implementat în scopul observării limitelor sau eventualelor dificultăți care au apărut atât în partea de culegere, cât și în cea de analiză și interpretare a datelor. În genere, în domeniul cercetării, conștientizarea și observarea limitelor constituie un factor important pentru dezvoltarea viitoarelor proiecte de cercetare.

O primă limită a cercetării care am identificat-o și amintit-o încă de la începutul demersului metodologic a fost exhaustivitatea tematicii abordate care a avut implicații directe pe tot parcursul procesului de analiză și interpretare a datelor. Domeniul dezvoltării sociale a tinerilor corelat cu problematica utilizării calculatorului/internetului constituie elemente vaste de cercetare și analiză. Așa cum am observat până acum, dezvoltarea socială înglobează o serie de aspecte diferențiale care întradevăr sunt corelate, dar care trebuie analizate particular (formarea și dezvoltarea relațiilor, dezvoltarea academică, profesională etc.). De asemenea, utilizarea calculatorului și a internetului constituie o tematică foarte largă datorită multiplelor facilități pe care le oferă și care se dezvoltă rapid. Studiarea aspectelor specifice (cum ar fi utilizarea Facebook, utilizarea softurilor educaționale etc.) pentru diferite categorii de persoane (copii, adolescenți, tineri etc.) reprezintă factori importanți de cunoaștere.

O altă limită identificată, este dată de tiparul cercetării calitative, atât la nivelul eșantionării și metodei de cercetare (eșantionarea de conveniență, interviul online și limitele amintite), cât și la nivelul analizei/interpretării datelor (problematica generalizării și extinderii concluziilor pentru alte categorii de persoane din cadrul populației studiate).

Am identificat necesitatea propunerii de noi direcții de cercetare care să releve următoarele:

- efectuarea cercetărilor care să vizeze aspecte specifice ale dezvoltării sociale în corelație cu utilizarea internetului pentru categorii bine definite;
- derularea de cercetări care analizează efectele implementării programelor de intervenție și prevenție în scopul promovării unor comportamente dezirabile în mediul online.

După cum se poate observa, limitele acestei cercetări pot să fundamenteze direcții de dezvoltare pentru alte cercetări în domeniu.

CAPITOLUL 10

CONCLUZII FINALE

Dezvoltarea socială a tinerilor care trăiesc în contexte de viață diferite trebuie să fie permanent corelată cu factorii de mediu. Noua eră a tehnologiei informației și a comunicării, continuă să translateze într-un ritm galopant posibilitățile, facilitățile și riscurile care se instalează ca urmare a utilizării acestor mijloace electronice. Este evident că dezvoltarea socială a tânărului trebuie studiată în paralel cu contextul socio-cultural în care acesta își desfășoară existența. Cercetarea prezentă a surprins câteva elemente esențiale ale dezvoltării sociale a tinerilor din generația digitală.

Deși explicitată și teoretizată prin multiple abordări, dezvoltarea socială a tinerilor în contextul accesării noilor medii tehnologice poate fi privită ca parte a următoarelor domenii: dezvoltarea identității sociale, dezvoltarea și formarea relațiilor, pregătirea școlară-academică, informare și pregătire profesională, participarea la viața comunității (activități și programe sociale, culturale, recreative). Toate aceste componente ale dezvoltării sociale au căpătat valențe diferențiate sau problematice pe fundalul accesării mediilor electronice. În cele ce urmează vom surprinde într-o formă concisă implicațiile calculatorului/internetului asupra dezvoltării sociale a tinerilor așa cum au fost evidențiate în cadrul cercetării prezente.

Tipul de relație formată sau dezvoltată prin intermediul comunicării virtuale se referă la efectele pe care aceasta le determină în comportamentul sau viața socială a tânărului (informare, atașament, imagine de sine etc.). Raportarea proporției comunicării virtuale față de comunicarea de tip față în față, implică un management eficient al timpului. Astfel, este important pentru tineri ca timpul alocat mesajelor trimise în mediul on-line să nu interfereze cu timpul petrecut în interacțiunile directe. În acest caz, rolul internetului asupra formării și dezvoltării relațiilor este unul pozitiv.

Identitatea virtuală se construiește/dezvoltă în mediul virtual pe baza identității sociale, fiind o proiecție fidelă a acesteia pentru tinerii cu o imagine de sine pozitivă, adaptați la mediul social în care trăiesc, sau din contră, reprezintă un mecanism de reajustare a identității sociale pentru tinerii care se confruntă cu dificultăți de adaptare la mediul social (dificultăți de comunicare, bariere în comunicarea de tip față în față, imagine de sine scăzută etc.). Dacă identitatea virtuală constituie o nișă de dezvoltare a identității socio-personale a tânărului atunci putem spune că mediul virtual determină o oportunitate de cunoaștere și îmbogățire a experiențelor de viață, cu implicații pozitive în formarea armonioasă a personalității. Însă, datele acestei cercetări arată că foarte puțini tineri declară

că reușesc și doresc să fie percepuți în mediul virtual așa cum se percep și sunt percepuți în mediul social. Acest fapt semnaleză numeroase probleme, cu care se confruntă tânărul în contextual social de viață, ca urmare a oportunităților pe care le-a regăsit în mediul on-line și care au determinat deformarea sau chiar crearea incertitudinii perceptive asupra propriei persoane și a rolului pe care ar trebui să și-l exercite în mediul social.

Rolul calculatorului în ceea ce privește pregătirea și formarea academică/profesională este din ce în ce mai evident la tinerii din generația digitală. Însă posibilitățile și resursele digitale trebuie percepute atât ca mijloc de dezvoltare (rezultat pe baza oportunităților create), cât și ca factori potențiali de risc (formați ca urmare a inegalităților și abuzurilor cibernetice).

Tinerii percep facilitățile și riscurile asociate mediului on-line în corelație cu timpul alocat internetului (care de multe ori se fundamentează ca o consecință a cerințelor academic-profesionale impuse). Categoriile vulnerabile de tineri care experiențiază riscurile internetului mai pregnant sunt în mare parte aceia care petrec mult timp în mediul virtual și care au probleme de integrare în mediul social. Este foarte interesant că o integrare adecvată a tinerilor în mediul social (dezvoltarea academică/profesională adecvată, relații armonioase) determină un tipar comportamental adecvat în mediul online, în timp ce problemele experiențiate de tineri în mediul social (dificultăți de integrare, probleme de comunicare etc.) sunt asociate unui risc crescut de adoptare a unor comportamente disruptive/vulnerabile în mediul online. Această concluzie a fost baza modelului teoretic al dezvoltării tânărului în generația digitală expus în cadrul prezentei cercetări.

Așa cum am amintit pe parcursul lucrării, dacă ar fi să alcătuim o abordare de tip periodicizare a vârstelor în funcție de schimbările aduse de calculator și internet asupra diferitelor etape de viață (încadrarea perioadelor de viață în intervale de vârste), se poate observa că efectele utilizării acestor mijloace tehnologice au contribuit la o accelerare a înaintării către o perioadă de viață superioară. În era digitală adolescența, tinerețea și perioada adultă se instalează mai timpuriu. Dar această ipoteză nu poate fi confirmată în totalitatea, deoarece dacă am regăsit evidențe atât la nivelul cercetării prezente cât și la nivelul cercetărilor internaționale asupra intrării în adolescența la o vârstă mai precocă, nu același lucru se poate afirma pentru perioada tinereții și cea a maturității.

Este evident faptul că dezvoltarea socială a tinerilor capătă noi valențe în contextual accesării noilor tehnologii. Impactul pe care calculatorul/internetul îl are asupra dezvoltării sociale a tânărului trebuie evaluat prin raportarea la mai mulți indicatori: indicatori individuali extrinseci ai mediului, indicatori individuali intrinseci, dificultăți de adaptare/integrare și integrare, riscuri/inegalități digitale, tipare comportamentale disfuncționale în mediul online și utilizarea dezirabilă a calculatorului/internetului. Pe baza acestor indicatori desprinși din analiza empirică am alcătuit un model teoretic al dezvoltării sociale a tânărului din generația digitală. Acest model surprinde interrelațiile dintre particularitățile individuale, condițiile de mediu și rezultantele acestora în procesul adaptării și integrării sociale a tânărului, care direcționează în linii mari influențele pe care

calculatorul/internetul le va avea în dezvoltarea socială. În acest sens, integrarea socială adecvată a tinerilor în mediul social (dezvoltarea academică/profesională adecvată, relații armonioase) determină un tipar comportamental adecvat în mediul online, în timp ce problemele experiențiate de tineri în mediul social (dificultăți de integrare, probleme de comunicare etc.) sunt asociate unui risc crescut de comportament disruptiv/vulnerabil în mediul online (conduită adictivă, comportament de tip cyberbullying).

Tabelul următor cuprinde sub o formă concisă principalele concluzii teoretice, practice și recomandări care au stat la baza întregului proces de cercetarea teoretică și empirică a acestei lucrări.

Concluzii teoretice/practice și recomandări

Concluzii teoretice	Concluzii practice
<ul style="list-style-type: none">• Răspândirea rapidă a mijloacelor digitale determină schimbări importante în traiectoria de viață a indivizilor.• Atât în plan național cât și internațional, tinerii reprezintă segmentul de populație care utilizează calculatorul și internetul pe scale din ce în ce mai mari.• Implicațiile utilizării calculatorului/internetului pot constitui unul din motivele pentru care adolescența în epoca digitală s-a extins.• În contextul în care, cu cât provocările sunt mai variate cu atât responsabilitățile cresc, tinerii de azi se diferențiază de generațiile anterioare prin oportunități crescute (acces la cunoaștere, comunicare, mijloace de petrecere a timpului liber etc.), dar și prin riscuri și responsabilități (diseminarea, selectarea informațională și pattern-urile de utilizare a internetului) care demerg din aceste facilități.• Mediul social și spațiul virtual interferează reciproc, în contextul în care lumea virtuală servește ca un teren de explorare pentru problemele de dezvoltare din lumea fizică, cum ar fi identitatea, formarea și dezvoltarea relațiilor, pregătirea școlară sau profesională• Problematica comportamentelor disruptive în mediul online este relevantă dacă privim incidența cazurilor de cyberbullying în plan internațional și efectele asociate acestor tipare comportamentale disruptive.• Calculatorul și internetul reprezintă pentru tineri un spațiu ce determină valențe din ce	<ul style="list-style-type: none">• Spațiul virtual, oferă cercetătorilor din științele sociale din ce în ce mai multe metode de explorare a realității prin intermediul internetului, astfel încât noile abordări metodologice par să construiască o adevărată cultură a studiilor de cercetare virtuală• Creșterea utilizării internetului ca mediu social în care oamenii își formează și mențin relațiile sociale a diversificat numărul site-urilor destinate cercetării prin intermediul unei culegeri de date de „tip virtual”.• Implementarea programelor de dezvoltare personală, de consiliere psiho-socio-profesională, organizarea de proiecte și activități care să dezvolte comportamentul prosocial al tinerilor de către instituțiile din care aceștia fac parte, ar trebui să fie o prioritate, care evident ar conduce la rezultate benefice atât la nivel personal (creșterea stimei de sine, îmbunătățirea abilităților psiho-sociale etc.), cât și la nivel macro-social (integrare socială, performanță academică și la locul de muncă, creșterea nivelului de trai, solidaritate socială etc.).• Utilizarea adecvată a comunicării prin intermediul internetului ce sprijină dezvoltarea socială a tânărului adult implică respectarea unor parametri: siguranța comunicării online, raportarea mai avantajoasă a proporției comunicării virtuale față de comunicarea de tip față în față, caracterul mesajelor transmise/primate în mediul virtual și analiza tipului de relație formată prin intermediul comunicării on-line.

Concluzii teoretice	Concluzii practice
<p>în ce mai controversate în sfera dezvoltării sociale, în special rezultate din dihotomia de factori (beneficii și riscuri) ce demerg din accesarea acestora. Implementarea de programe naționale și internaționale care să promoveze un comportament cibernetic adecvat constituie un factor important în constituirea unei dezvoltări sociale dezirabile a tinerilor.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teoriile clasice asupra dezvoltării sociale (inițiate de Erikson, Vîgostky, Bowlby și Bandura) abordate în paralel cu influențele utilizării calculatorului și internetului arată noi specificități ce se instalează în viața tinerilor în contextul erei digitale. • Utilizarea îndelungată a calculatorului/internetului reprezintă azi o nouă situație de vulnerabilitate întâlnită în rândul copiilor și tinerilor ce poate fi explicată din prisma teoriilor tradiționale sociologice destinate înțelegerii problemelor sociale. • Teoria anomiei, teoria dezorganizării sociale și teoria învățării sociale pot fi utilizate în demonstrarea unei posibile explicații de natură sociologică în ceea ce privește existența unei noi forme de dependență, cum ar fi dependența de calculator sau internet. • Tehnologia informației și a comunicării poate facilita autonomia unor tineri, dar în același timp, ea poate să contribuie la marginalizarea grupurilor de tineri dezavantajați prin crearea inegalităților digitale. • Pe termen lung, lipsa utilizării calculatorului/internetului sau accesul redus la mijloacele noi tehnologii, determină inegalități date în sfera pregătirii școlare, profesionale, ceea ce are efecte directe asupra dezvoltării sociale a tinerilor. • Deși răspândirea mijloacelor digitale este evidentă și galopantă, tot mai multe date statistice și cercetări (unele dintre ele prezentate în cadrul lucrării) arată că asistăm la o răspândire inegală, ceea ce determină, evident, multiple riscuri și aduce în atenție un nou tip de inegalități (inegalitățile digitale). 	<ul style="list-style-type: none"> • Siguranța în comunicarea on-line se referă la prevenirea riscului asociat mediului virtual și conștientizarea tinerilor cu privire la identitatea persoanelor cu care comunică. • Raportarea mai avantajoasă a proporției comunicării virtuale față de comunicarea de tip față în față implică un management controlat al timpului. • Pentru a putea valorifica efectele pozitive și a minimiza aspectele problematice asociate utilizării rețelelor de socializare este important ca adolescenții, tinerii, dar și copiii să beneficieze de programe de prevenție și de educare pentru formarea unui comportament cibernetic adecvat. • Dezvoltarea cercetării în domeniul comportamentelor de tip cibernetic poate pune bazele unor teorii specifice care vor explica tiparele comportamentale adecvate sau disruptive în materie de acces și utilizare a noilor mijloace electronice. • Existența inegalităților în era digitală și creșterea incidenței riscului asociat utilizării internetului în rândul tinerilor vulnerabili ar trebui să constituie un punct de interes pentru cercetarea actuală și pe plan național. • Identificarea modalităților de creștere a facilităților și reducere a riscurilor utilizării necorespunzătoare a calculatorului/internetului în rândul adolescenților și tinerilor reprezintă o provocare pentru cercetătorii în domeniu. Implementarea de programe de prevenire a abuzului cibernetic și a dependenței de internet poate veni în sprijinul tinerilor prin facilitarea integrării sociale. • Informarea tinerilor cu privire la abuzurile și capcanele mediului virtual, atât în domeniul profesional cât și în alte domenii de interes, ar trebuie să constituie premisa formării programelor de prevenție la nivelul instituțiilor de învățământ, a firmelor angajatoare sau a altor organizații care sprijină integrarea socio-profesională a tinerilor.

Recomandări

- ❖ Crearea unei culturi de educație cibernetică în rândul tuturor categoriilor de tineri (în cadrul instituțiilor unde își desfășoară activitatea: școli, universități, ONG-uri, locuri de muncă);
- ❖ Crearea și gestionarea unei platforme de cercetare națională care să faciliteze interacțiunea dintre cercetători și diverse categorii de utilizatori ai mediilor electronice;
- ❖ Efectuarea cercetărilor care să vizeze aspecte specifice ale dezvoltării sociale în corelație cu utilizarea internetului pentru categorii bine definite;
- ❖ Derularea de cercetări care analizează efectele implementării programelor de intervenție și prevenție în scopul promovării unor comportamente dezirabile în mediul online.
- ❖ Introducerea în curricula școlară/universitară a materiilor care urmăresc promovarea unui comportament de prevenire a riscurilor în mediul online;
- ❖ Formarea unei instituții specializate care dispune de un număr de telefon gratuit unde se pot raporta cazurile de abuz cibernetic (după modelul țărilor europene);
- ❖ Deschiderea de organizații și instituții în cadrul cărora tinerii să poată beneficia de informare, suport, asistență și intervenție pentru prevenirea riscurilor și inegalităților digitale;
- ❖ Facilitarea accesului la echipament electronic specializat pentru tinerii vulnerabili (tineri din familii sărace, tineri care au crescut în centre rezidențiale, tineri cu dizabilități);
- ❖ Informare și instruire în vederea formării și dezvoltării competențelor digitale pentru „tinerii neconectați”;
- ❖ Elaborarea și distribuirea de ghiduri și materiale informative, suporturi și resurse practice, informaționale care să promoveze o navigare sigură pe internet;
- ❖ Existența unei resurse specializate (telefonice/online/instituționale) care să permită tinerilor (tinerilor vulnerabili) raportarea cazurilor de abuz digital și să ofere consiliere și suport victimelor hărțuirii electronice;
- ❖ Promovarea și dezvoltarea resurselor online care să vină în sprijinul tinerilor vulnerabili (informare online pe site-uri specializate pentru tinerii cu dizabilități, tinerii care au crescut în centre rezidențiale etc.).

BIBLIOGRAFIE

1. Ainsworth, M. D. S. (1989). *Attachments beyond infancy*. American Psychologist, 44, 709-716.
2. Albrecht, K. (2006). *Social intelligence: The new science of success*. San Francisco: Jossey-Bass.
3. Albu, Emilia (2007). *Psihologia vârstelor*. Universitatea Petru Maior, Târgu-Mureș.
4. Allen, I. E., & Seaman, J. (2005). *Growing by degrees: Online education in the United States*. Needham, MA: Sloan Consortium.
5. Allison, S.E., Con Wahldt, L., Shockley, T., Gabbard, G.O. (2006). *The development of the self in the era of the Internet and roleplaying fantasy games*. Am J Psychiatry, 163, 381-385.
6. Anderson, Butcher, D., Ball, A., Brzozowski, M., Lasseigne, A., Lehnert, M., & McCormick, B.L. (2010). *Adolescent Weblog Use: Risky or Protective?* Child Adolescent Social Work Journal, 27, 63-77.
7. Anvazini, (1978). *Le temps de l'adolescents*, Ed. J.-P. Delarge, Paris, 6e.
8. Arnett, J.J. (2000). *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*. American Psychologist, 55(5), 469-480. doi: 10.1037/0003-066x.55.5.469.
9. Arnett, Jeffrey. (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. Oxford: New York, New York.
10. Aronson, Elliot (2003). *The social animal*, Worth Publishing, London
11. Assouline, David (2010). *Impact des nouveaux medias sur les jeunes*. Commission des affaires culturelles, no 46 (2008-2009), Paris, France.
12. Bach, Jean-Francois, Houde Olivier, Lena Pierre, Tisseron, Serge (2013). *L'enfant et les ecrans- Un avis de l'Academie des sciences*; Hors Collection Le Pommier, Paris.
13. Baker, L., Oswald, D., (2010). *Shyness and Online Social Networking Services*, accesat la data: 14.06.2014, de pe site-ul http://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=psych_fac.
14. Balakrishnan, M., (2010). *Academic Use of Internet among Undergraduate Students: A Preliminary Case Study in a Malaysian University*, International Journal of Cyber Society and Education, Vol. 3, No. 2, 171-178.
15. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. New York: General Learning Press.
16. Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social-cognitive theory*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
17. Barak A, Sadovsky Y. (2008). *Internet use and personal empowerment of hearing-impaired adolescents*. Comput Hum Behav; 24:1802-1815.
18. Barnett, D. (2012), *Constructing New Theory for Identifying Students with Emotional Disturbance: A Constructivist Approach to Grounded Theory*, The Grounded Theory Review, Volume 11, 47-58.
19. Baumard, M., (2008) „*Generation Digital natives*”, Le Monde de l'éducation, no 368, 76-83.
20. Baym, N., Zhang, Y., Lin, M.-C. (2004). *Social interaction across media*, SAGE Publications London, Thousand Oaks, CA and New Delhi Vol6(3):299–318, DOI: 10.1177/1461444804041438.
21. BearingPoint (2011). *Le fossé numérique en France : rapport du Gouvernement au Parlement*, accesat la data 23.05.2013, http://www.education.gouv.fr/archives/2012/refondonslecole/wp-content/uploads/2012/07/rapport_du_centre_d_analyse_strategique_le_fosse_numerique_en_france_2011.pdf.

22. Becker, F. and Becker, S. (2008) *Young Adult Carers in the UK: Experiences, Needs and Services for Carers aged 16-24*. London: The Princess Royal Trust for Carers.
23. Belanger, R., (2011), „A U-shaped association between intensity of Internet use and adolescent health”, *Pediatrics* 127; e 330.
24. Belsey, B. (2008). WWW.cyberbullying.org: *Always on, always aware*. Disponibil la data: 13.06.2014, pe site-ul: <http://www.cyberbullying.org/>.
25. Bernabeu, Y., Siegrist, D., (2002). *L'accueil des publics en difficulté*, Les Editions DEMOS, Paris.
26. Bierman, K. L. (2004). *Peer rejection: Developmental processes and intervention*. New York: Guilford Press.
27. Blaya, Catherine (2013). *Lest ados dans le cyberspace*, De Boeck Supérieur Bruxelles.
28. Borich, G.D, Tombari, M.L. (1997). *Educational psychology: A contemporary approach*. NY: Longman.
29. Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
30. Boyd, D. M. & Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1).
31. Brinbaum, M., H. (2004). *Human research and data collection via the Internet : Annual Review of Psychology*, 55, 803-832.
32. Broderick, P., & Blewitt, P. (2010). *The life span: Human development for helping professionals* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
33. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
34. Brotcorne, P., Mertens, L., et Valendue L., (2009). *Les jeunes off-line et la fracture numerique. Les risques d'inegalites dans la generation des natif numeriques*. Service public de programmation federal, Integration social, Bruxelles.
35. Brown, J. (2009). *Les jeunes off-line et la fracture numerique*. Service public de programmation federal, Integration social, Bruxelles.
36. Buhrmester, D., & Prager, K. (1995). Patterns and functions of self-disclosure. In K. J. Rotenburg (Ed.), *Disclosure processes in children and adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press.
37. Bujala, A., (2012). *Gender differences in internet usage*. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica*, issue: 43 / 2012, pagini: 4967, disponibil pe www.ceeol.com.
38. Cardon, Dominique (2008). *Le design de la visibilité*, Reseau 158, Paris.
39. Cassell, J., Huffaker, D., Tversky, D., & Ferriman, K. (2006). The language of online leadership: Gender and youth engagement on the Internet. *Applied Developmental Psychology*, 27, 436-449.
40. Chao, Georgia, Gardner, Philip, (2007). *Today's Young Adults: Surfing for the Right Job*, Monster Trak, Michigan State University, accesat in data de 01.03.2015, <http://ceri.msu.edu/publications/pdf/YAdults-16.pdf>.
41. Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory*. Thousand Oaks, CA : Sage.
42. Charp, S. (2000). *The millennium classroom*. T.H.E. Journal, 27(10), 10-12.
43. Coakes E., & Willis D., (2002) *Computer Mediated Communication in Universities and Further Education Establishments – a comparison of use and utility*, in E.J. Szewczak & C. Snodgrass (eds) *Human Factors in Information Systems* Hershey: IRM Press pp106-130 ISBN 1-931777-10-1.
44. Cohen, A. (1986). *Deviance and control*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New-Jersey.
45. Cohen, E., (2000). *Accountant's guide to the Internet*. John Wiley and Sons, Inc., New York, NY, USA; London, UK; Sydney, Australia, second edition, 2000. ISBN 0-471-35834-7.
46. Courtney, Mark E., (2009). *The difficult transition to adulthood for foster youth in the U.S.: Implications for the state as corporate parent*. *Social Policy Report* 23(1): 3-18.

47. Crutzen R, de Nooijer J, Brouwer W, et al. (2008) *Internet-delivered interventions aimed at adolescents: a Delphi study on dissemination and exposure*. Health Educ Res 2008; 23:427-439.
48. Dagnaud, Monique (2011). *Generation Y. Les jeunes et les reseaux sociaux de la derision a la subversion*, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris.
49. Davis, K., Reich, J., & James, C. (2014). *The changing landscape of peer aggression: A literature review on cyberbullying and interventions*. Journal of Youth Development, 9 (1), 130-142.
50. Davis, Maryann (2009). *Employment and careers in young adults*, accesat la data : 28.04.2014, http://www.iccd.org/images/17is_plenary_speeches/TRANSITION%20AGE%20YOUTH%20Maryann%20Davis.pdf.
51. Dămean, D., (2008). *Profilul adolescenților utilizatori de internet din Cluj Napoca*, in Diaconescu, Maria, Barbovschi, Monica, Baciuc, Cristina (ed.), *Beneficii și riscuri ale utilizării internetului în rândul copiilor și adolescenților*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeana.
52. Didier, L., (2009). *Internet, pulsions et lien social* in Molinier, P., Puyuelo, R., Guandron, C., H. (coord), *Revue Trimestrielle EMPAN*, No 76, *Reseaux Internet et lien social*, ARSEAA, Toulouse, 22-30.
53. Donat, Oliver (2009). „*Enquete sur les pratiques culturelles des Francais a l'ere numerique*”, *La decouvertel/ministere de la Culture et de la Communication*, Paris
54. Drussel, John. (2012). *Social networking and interpersonal communication and conflict resolution skills among college freshmen*, accesat la data: 21.07.2014 http://sophia.stkate.edu/msw_papers/21.
55. Dye, M., Bavelier, D., (2010). „*Differential development of visual attention skills in school-age children*”, *Vision Research*, Vol. 50, 452-259.
56. Elias, M. J., & Arnold, H. (Eds.). (2006). *The educator's guide to emotional intelligence and academic achievement: Social emotional learning in the classroom*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
57. Ellison, N., Steinfield, C., Lampe, C., (2007), „*The benefits of Facebook ,friend': exploring the relationship between college students's use of onlinr dovisl networks and social capital*”, *Journal of Computer-Metiated Communication*, Vol 12 No3, disponibil la data: 24.10.2014 pe siteul: <http://jcmc.indiana.edu/vol>.
58. Engels, R., Finkenaur, C., Meeus, W., & Dekovic, M. (2005). *Parental attachment and adolescents' emotional adjustment: The associations with social skills and relational competence*. *Journal of Counseling Psychology*, 48(4), 428-439.
59. Erikson, E. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.
60. *Europeene Young- Investing and Empowering* (2009), accesat la data 12.06.2013, de pe site-ul http://pjp-eu.coe.int/documents/1017993/1406769/eu-youth-report_en.pdf/e792359c-e033-4625-8c1b-f17c6e695527.
61. Fabre, Christine (1991). *Adolescents en difficulte: vers une psycho-pedagogie de l'expression picturale*, Prix Michel Fontan/CTNERHI.
62. Fallows D. (2005), *How Women and Men Use the Internet*; Pew Internet & American Life Project, Washington D.C.
63. Farmer, I., Johnson, J., (2012). *Internet safety policy for adopters, foster carers & staff in children's homes*, accesat în 09.09.2014, accesat in 25.03.2014, disponibil pe https://www.derbyshire.gov.uk/images/V1%200%20FINAL%20COPY%20-%20Internet%20Safety%20Policy_tcm44-155542.pdf.
64. FEAEM (2008). *Comprendre le comportement des enfants et des adolescents sur internet pour les proteger des dangers, etude menee par Frequences ecoles*, association s'education aux medias, financee par la Fondation pour l'enfance.

65. Feinstein, L., & Bynner, J. (2004). *The importance of cognitive development in middle childhood for adulthood socioeconomic status, mental health, and problem behavior*. Child Development 75: 1329-1339.
66. File, Thom, Ryan, Camille (2014). *Computer and Internet Use in the United States: 2013*, American Community Survey Reports, accesat in 15.02.2013
<http://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2014/acs/acs-28.pdf>.
67. Flicker S, Maley O, Ridgley A, Biscope, S., Lombardo, C., (2008): *Using technology and participatory action research to engage youth in health promotion*. Action Research; Volume 6(3): 285–303.
68. Foreman N, Boyd-Davis S, Moar M, et al. (2008). *Can virtual environments enhance the learning of historical chronology?* Instr Sci 36:155-173.
69. Fragonard, B., Trohl, H., Devys, C., Priestley, T., Ratouis, A., Sassier, M., (1993). *Cohesion sociale et prevention de l'exclusion*, Commissariat general du Plan, La Documentation Francais, Paris.
70. Freinberg, M., (2012). *The virtues of gossip: reputational information sharing as prosocial behaviors*, J.Pers. Soc.Psychol., vol 102, no 5.
71. Funatsuka M, Fujita M, Shirakawa S, Oguni H, Osawa M. (2001) *Study on photo-pattern sensitivity inpatients with electronic screen game-induced seizures (ESGS): effects of spatial resolution, brightness, and pattern movement*. Epilepsia. ;42:1185-1197.
72. Galland, Olivier (2009). *Les jeunes*, Colection REPERE, La Decouverte, Paris.
73. Gardner, H. (2006). *Multiple intelligences: New horizons in theory and practice*. New York: Basic Books.
74. Garrel, Helene, Calin, Daniel (2000). *L'enfant a l'ordinateur. Une pratique d'aide aux enfants en difficulte. Observations et reflexions*, L'Harmattan, Paris
75. Genta, M., Brighi A., Guarini, A., (2009). *Bullying and cyberbullying in adolescence*. Rome, Carocci.
76. Gentile, D.A. (2009). *Pathological video-game use among youth ages 8 to 18*. Psychological Science, 20, 594–602.
77. George, C., Bright, A., Hurlbert, T., Linke, E.C., St. Clair, G. & Stein, J. (2006). *Scholarly use of graduate students' information seeking behaviour*. Information Research, 11(4). Accesat in februarie 2015, de pe <http://InformationR.net/ir/11-4/paper272.htm>.
78. Gheorghe, M., (1998). *Impactul calculatorului asupra educației*, Revista Informatică Economică, Nr.5, Editura Universitară, Bucuresti, 63-68.
79. Gil-Orlate, M., P., Martin, P., R., Brackett, M. (2006). *Relating emotional intelligence to social competence and academic achievement in high school students*. Psicothema 2006. Vol. 18, .118-123
80. Glaser, B., Strauss, A., (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. Aldine Publishing Company, Hawthorne, NY.
81. Glasser, Barney G & Strauss, Anselm L., (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, Chicago, Aldine Publishing Company
82. Goleman, Daniel (2007). *Inteligența socială*, Curtea Veche, București
83. Gosling, S. D., Gaddis, S., & Vazire, S. (2007). *Personality impressions based on Facebook profiles*. Paper presented at the International Conference on Weblogs and Social Media, Boulder, CO.
84. Gosling, S. D., Gaddis, S., & Vazire, S. (2007, March). *Personality impressions based on Facebook profiles*. Paper presented at the International Conference on Weblogs and Social Media, Boulder.
85. Goupil, D., Geoffroy, J., Charrier, F., (2008). *Les personnes vulnérables*, Colection Trames, Paris.
86. Gray, N., (2008) *Health information on the Internet: a double-edged sword?* Journal of Adolescent Health; 42:432-433.
87. Greenfield, P. & Yan, Z. (2006). *Children, adolescents, and the Internet: A new field of inquiry in developmental psychology*. Journal of Applied Developmental Psychology, 42 (3), 391-394.

88. Greenfield, P. & Subrahmanyam, K. (2008). *Online Communication and Adolescent Relationships*, Children and Electronic Media, 18 (1) 119-46.
89. Greenhow, C., Robelia, E. (2009), „Old communication, new literacies: social network sites as social learning resources”, Journal of Computer-mediated Communication, Vol.14, pp.1130-61.
90. Griffiths, M. D., Davies, M. N. O., & Chappell, D. (2004). *Online computer gaming: A comparison of adolescent and adult gamers*. Journal of Adolescence, 27, 87–96.
91. Griffiths, M., & Wood, R. (2000). Risk factors in adolescence: *The case of gambling, videogame playing, and the internet*. Journal of Gambling Studies, 16, 199–225.
92. Griffiths, M.D. *Friendship and social development in children and adolescents: The impact of electronic technology*. Educational and Child Psychology (1997) 14:25–37;
93. Griffiths, M.D., Davies, M.N.O., & Chappell, D. (2004). *Online computer gaming: A comparison of adolescent and adult gamers*. Journal of Adolescence, 27, 87–96.
94. Guibert, J., Jumel, G., (1997). *Methodologie des pratiques de terrain en sciences humaines et sociales*, Armand Colin, Paris.
95. Hauge, M.R., & Gentile, D.A. (2003, April). *Video game addiction among adolescents: Associations with academic performance and aggression*. Paper presented at Society for Research in Child Development Conference, Tampa, FL
96. Hawkins, David, Sabrina Oesterle, Karl G. Hill (2004). *Successful young adult development*, Social Development Research Group, University of Washington, accesat la data 05.01.2014, de pe <https://docs.gatesfoundation.org/Documents/SuccessfulDevelopment.pdf>.
97. Heitner, E. (2002). *The relationship between use of the Internet and social development*. Unpublished doctoral dissertation, Pace University
98. Helsper, E.J. (2011): *The emergence of a digital underclass. Digital policies in the UK and evidence for inclusion*. In: *LSE Media Policy Project: Media policy brief 3*. London: London School of Economics.
99. Herring, S.C. (2002). *Computer-mediated communication on the Internet*. Annual Review of Information Science and Technology, 36, 109–168.
100. Hinduja, S. & Patchin (2009). *Bullying beyond the schoolyard*. Preventing and responding to cyberbullying. Thousand Oaks. Corwin Press, ISBN 1412966892.
101. Hu T., Zhang P., Zhang X., Dai H. (2009), *Gender Differences in Internet Use: A Logistic Regression Analysis*, San Francisco, AMCIS Proceedings Paper 300. <http://aisel.aisnet.org/amcis2009/300>, accesat în 25.10. 2015).
102. http://cache.media.eduscol.education.fr/file/09_septembre/58/6/guide-cyberharcelement_190586.pdf.
103. <http://ceri.msu.edu/publications/pdf/yadultswk3-26-09.pdf>.
104. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
105. <http://www.internetworldstats.com/>.
106. http://www.mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/copii_2014.pdf.
107. <http://www.proiectcercetare.co.nf/cercetare.php>.
108. <https://my-digitallife.att.com/dl/#/login>.
109. Huesmann LR, Taylor LD (2006). *The role of media violence in violent behavior*. Annu Rev Public Health. ;27:393-415.
110. Hugon, Stephane (2010). *Circumnavigations. L'imaginaire du voyage dans l'experience internet*, Edition du CNRS.
111. Huitt, W., Dawson, C. (2011). *Social development: Why it is important and how to impact it*. Educational Psychology Interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University. Retrieved from <http://www.edpsycinteractive.org/papers/socdev.pdf>.

112. IFOP (2010). *Etude IFOP sur le reseaux sociaux*, accesat la data de 19.02.2014, http://www.ifop.com/media/poll/1279-1-study_file.pdf.
113. Ilut, Petru (1997). *Abordarea calitativă a socioumanului*, Iași, Polirom.
114. INSE, (2013). *Accesul populației la tehnologia informațiilor și comunicațiilor în anul 2013* Cercetarea statistică privind accesul populației la tehnologia informațiilor și comunicațiilor în gospodării (TIC), accesat la data 15.06.2014, de pe siteul: http://www.insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/com_anuale/tic/tic_r2013.pdf
115. Internet World Stats, (2009): Retrieved from: <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>, on 12.08.2011.
116. InternetWorldStats (2014). *Internet users in the world*, accesat la data 23.08.2015, <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>
117. IRES (2011). *Românii și Internetul - studiu privind utilizarea Internetului în România și comportamentul internautic al românilor* - http://www.ires.com.ro/uploads/articole/ires_romanii-si-internetul-2011_analiza.pdf.
118. i-Safe National Assessment center (2006). *At risk online:national assessment of youth on the internet and the effectiveness of i-safe internet education safety education* ([hppt://www.isafe.org/imgs.pdf.NAC:summay.pdf](http://www.isafe.org/imgs.pdf.NAC:summay.pdf)).
119. Ivory, James, (2004), *Addictive For Whom? Electronic Games, the Third-Person Effect, and Contributors to Attitudes Toward Addiction* at the 54th annual conference of the International Communication Association (ICA),New Orleans, LA, May.
120. Jackson, L.A., Von Eye, A., Biocca, F.A., Barbatsis, G., Zhao, Y., &Fitzgerald, H.E. (2006). *Does home Internet use influence theacademic performance of low-income children?* Journal of Developmental Psychology, 42, 429-435.
121. Jamrozik, A., Nocella, L., (1998). *The Sociology of Social Problems: Theoretical Perspectives and Methods and Interventions*. Cambridge. Cambridge University Press.
122. Jehel, Sophie (2011). *Parents ou medias, qui eduque le preadolescents? Enquete sur leurs pratiques TV, jeux video, radio, Internet*, CEMEA; Toulouse.
123. Jiang, L. C., Bazarova, N. N., & Hancock, J. T. (2011). The disclosure-intimacy link in computer-mediated communication: An attributional extension of the hyperpersonal model. *Human Communication Research*, 37(1), 58-77. doi:10.1111/j.1468-2958.2010.01393.x.
124. Jones, Steve (2008), *The Internet Goes to College: How Students are Living in the Future with Today's Technology* at 2 (Pew Internet and American Life Project) available at <http://www.pewinternet.org/reports/toc.asp?Report=71>.
125. Jorgensen, D. (1989). *Participant Observation*. London: SAGE.
126. Juleff, Lauren, (2008). *"A Study of Romantic Relationships."* Missouri Western State University.
127. Kapatzia, A., Sygkollitou, E., (2009). *Cyberbullying in middle and high schools: Prevalence, gender and age differences*, in B.Sapio, L. Haddon, E. Mante-Meijer, L. Fortunati, T. Turk, E. Loos (eds). *The Good, the Bad and the Challenging*. Conference Proceedings. Vol. II.pg.1032-1040.
128. Kenneth, W. (2009), *Computer Gaming Addiction in Adolescents and Young Adults, Solutions for Moderating and Motivating for Success*, Computer Gaming Addiction Treatment Services; Psychological Science, 20, 594-601;
129. Khanchali, Mohamed, Zidat, Ayeche (2011). *The Impact of the internet on the development Of students' writing*, Revue des Sciences Humaines – Université Mohamed Khider- Biskra No: 21, 51-63.
130. Kim, D., Jeong, J., Zhong, H. (2010). *Preventive role of parents in adolescent problematic internet games us in Korea*, Retrieved on 14.06.2012 at <http://www.kjs.re.kr/download/06Doo%20Hwan%20Kim.PDF>.

131. Kota, R., Schoohs, S., Benson, M., Moreno, M., (2014). Characterizing cyberbullying among college students: Hacking, dirty laundry, and mocking, *Societies*, 4 p. 549-560.
132. Kredens, E., Fontar, B., (2010). *Comprendre le comportement des jeunes et adolescents sur internet pour les proteger des dangers*. Rapport pour Frequences Ecole pour l'Education aux medias. Fondation pour l'enfants.
133. Kubey, R. W., Lavin, M. J., & Barrows, J. R. (2001). Internet Use and Collegiate Academic Performance Decrements: Early findings. *Journal of Communication*, 51(2), 366–382.
134. Kupersmidt, J.B., Coie, J.B., & Dodge (1990). The role of a poor relationships in the development of disorder in S.R. Asher, J.D Coie (Eds.). *Peer rejection in childhood*. Cambridge studies in the social and emotional development, 274-305. New York, Cambridge University Press.
135. Lardellier, Pascal, Moatti, Daniel (2014). *Les ados pris dans la Toile. Des cyberaddictions aux tehno-dependances*, Ediction Le Manuscrit, Paris
136. Lee, Pugh, J. (2010). A qualitative study of facebook social network.
137. Lenhart, A., et al. (2010). *Social media & mobile internet use among teens and young adults*. Pew Internet & American Life Project. Retrieved from <http://pewinternet.org/Reports/2010/Social-Media-and-Young-Adults.aspx> .
138. Lenhart, A., Madden, M., & Hitlin, P. (2005). *Teens and technology: You are leading the transition to a fully wired and mobile nation*. Accesta în august 2013, from www.pewInternet.org/pdfs/PIP_Teens_Tech_July2005web.pdf.
139. Lenhart, A., Purcell, L., Smith, A., & Zickuhr, K. (2010). *Social media and young adults*. Pew Internet and American Life Project. Retrieved June 20, 2011, from <http://www.pewinternet.org/Reports/2010/Social-Media-and-Young-Adults.aspx>.
140. Lenhart, Amanda, Lee Rainie, Oliver Lewis (2001). *“Teenage Life Online: The Rise of the Instantmessage Generation and the Internet’s Impact on Friendships and Family Relationships.”* Pew Internet & American Life Project, Connecticut Avenue, NW – Suite 710 Washington, D.C. 20036 202-296-0019.
141. Liang, Xim (2004). *Using E-Observation to Conduct Qualitative Research Online- A Research Note*, accesat la data 10.09.2014 de pe <https://www.uakron.edu/pages/colleges/educ/docs/e-observation.pdf>.
142. Louge, N., (2006). *Adolescents and the Internet*, accesat la data: 13.02.2014, de pe <http://www.actforyouth.net/resources/rf/>.
143. Lui, X. & LaRose, R. (2008). *Does using the internet make people more satisfied with their lives? The effects of the internet on college students’ school life satisfaction*. *CyberPsychology & Behavior*, 11(3), 310-320. doi: 10.1089/cpb.2007.0040.
144. Margineanu, I, Chelcea, S., Cauc, I. (1998). *Cercetarea sociologica – metode și tehnici*, Editura Destin, Deva.
145. Masselot-Girard, Maryvonne (2004). *Jeunes et medias: Ethique, socialisation et representation*, L'Harmattan, Paris.
146. Mazalin, Dennis, Moore, Susan (2004). *Internet Use, Identity Development and Social Anxiety Among Young Adults in Behaviour Change*, Volume 21, 90-102;
147. McKenna, K.Y.A., Green, A., & Gleason, M. (2002). *Relationshipformation on the Internet: What’s the big attraction?* *Journal of Social Issues*, 58, 9-31.
148. McNeely C., Blanchard, J., (2009). *The teen years explained : a guide to healthy adolescent development*, accesat la data: 16.03.2013, <https://drive.google.com/file/d/0B4UxTbktSXBtODkzMGZIYTUtMmJmMi00ZjNhLTNmMDEtODBiMDc4ZDYxM2M1/view?ddrp=1&pli=1&hl=en#>.

149. Meho, Lokman I. E-Mail Interviewing in Qualitative Research: A Methodological Discussion. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 2006, vol. 57, n. 10, pp. 1284-1295.
150. Meho, Lokman I., (2006), E-Mail Interviewing in Qualitative Research: A Methodological Discussion. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 6, vol. 57, n. 10, pp. 1284-1295.
151. Menesini, E., Nocentini, A., Palladiono, B., Frisen, A., Berne, S., Ortega, R. Calmaestra, J., Scheithauer, H., Schultze-Krumbholz, A., Luik, P., Naruskov, K., Blaya, C., Berthaud, J., Smith P. (2012). *Cyberbullying definition among adolescents: A comparison across six European countries. Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 15(9), 445-463.
152. Merton, R. K. & Nisbet, R. A. (1976). *Contemporary Social Problems*. Harcourt Brace. New York: Johnavich INC.
153. Mishna F., Cook C., Gadalla T., Daciuk J., & Solomon S. (2010), *Cyber bullying behaviours among middle and high school students*. The American Journal of Orthopsychiatry, 80, 362–374.
154. Moody, E.J. (2001). Internet use and its relationship to loneliness. *CyberPsychology & Behavior*, 4, 393-401.
155. Moody, E.J. (2001). Internet use and its relationship to loneliness. *CyberPsychology & Behavior*, 4, 393-401.
156. Moreno MA, Jelenchick LA, Egan, KG, Cox E., Young H, Gannon KE , (2011). *Feeling bad on Facebook: depression disclosures by college students on a social networking site*. *Depress Anxiety*, 28 (6):447-55.
157. Morrison, M., & Krugman D. M. (2001). *A Look at Mass and Computer Mediated Technologies: Understanding the Roles of Television and Computers in the Home*. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*. 45, 135-161.
158. Muhr, T. 1994. *Atlas.ti computer aided text interpretation and theory building. User's manual*. Berlin: Scientific Software Development.
159. Muhr, T. 1994. *Atlas.ti computer aided text interpretation and theory building. User's manual*. Berlin: Scientific Software Development.
160. Myers, M., Newman, M., (2006) 'The qualitative interview in IS research: Examining the craft', *Information and Organization* 17¹, 2-26.
161. Norris, P., (2001). *Digital Divide? Civic Engagement, Information Poverty and the Internet in Democratic Societies*. *Forthcoming*. Aviaable at <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/psa2000dig.pdf>.
162. Nørskov, Sladjana, Rask, Morten (2011): *Observation of Online Communities: A Discussion of Online and Offline Observer Roles in Studying Development, Cooperation and Coordination in an Open Source Software Environment*, *Forum, Qualitative Social Research*, Volume 12, No. 3, Art. 5, accesat la data 18.09.2014, de pe <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1567>.
163. Olson CK. (2006). *Media violence research and youth violence data: why do they conflict?* *Acadonline gaming addiction*. *Int J Ment Health Addict*;4(3):205-216.
164. ONS (2013). *Statistical Bulletin. Interner access-Household and Individuals*, accesat in 12.03.2014, de pe http://www.ons.gov.uk/ons/dcp171778_322713.pdf.
165. Park, R., (1967). *On Social Control and Collective Behavior*, Chicago: University of Chicago Press, ISBN 1-135-54381-X.
166. Patchin, J., Hinduja, S., (2010). *„Cyberbullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
167. Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A., & Calvert, S. L. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(3), 227–238.

168. Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A., & Calvert, S. L. (2009). College students' social networking experiences on facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(3), 227-238.
169. Pempek, Tiffany., Yermolayeva, Yevdokiya & Calvert, Sandra. (2009) College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, 227-238.
170. Pfohl, S., (1994). *Images of Deviance and Social Control. A Sociologic History*, New-York, accesat in 09.11.2013 de pe site-ul <http://ross.mayfirst.org/files/pfohl-d-s-control-01.pdf>.
171. Phol, S., (1994). *The Pathological Perspective*. In S. Phol *Images of Deviance and Social Control: A Sociological History* New York.
172. Purcell, Kristen, Buchanan, Hudy, Friedrich, Linda (2013). *The Impact of Digital Tools on Student Writing and How Writing is Taught in Schools*, Pew Research Center's Internet & American Life Project, February 2015, from <http://pewinternet.org/Reports/2013/Teachers-technology-and-writing>
173. Quan-Haase, A., & Young, A. L. (2010). Uses and gratifications of social media: A comparison of facebook and instant messaging. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 30(5), 350-361. doi:10.1177/0270467610380009.
174. Quan-Haase, A., & Young, A. L. (2010). *Uses and gratifications of social media: A comparison of facebook and instant messaging*. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 30(5), 350-361. doi:10.1177/0270467610380009.
175. Quirk, J.A, Fish, D.R., Smith, S.J., Sander, J.W, Shorvon, S.D., Allen, P.J. (1995). Incidence of photosensitive epilepsy: a prospective national study. *Electroencephalogr Clin Neurophysio*, 195, 260.
176. Rădăcină, O. (2012). *Prevenirea dependenței de jocuri pe calculator la copii și adolescenți*, in Iovu, M, Roth, M. (eds.). *Drepturile copiilor, bunăstarea și protecția lor* (pp. 127-141). Cluj-Napoca: Presa Universitara Clujeana (ISBN 978-973-595-482-6).
177. Rădăcină, O., E., (2013). *Dependența de jocuri pe calculator la copii și adolescenți - o analiza calitativă computerizată*, in Iovu, M., B., (ed.). *Revista Copiii de azi sunt părinții de mâine*, Vol. 35, 43-55.
178. Rădăcină O., (2015). *Particularities of computer and internet use in educational process at university students: implications for social developmen*, trimis spre publicare la Revista Educatia 21.
179. Rădăcină, O., (2015). *The implications of using the internet upon the social development of the youth*, in Volumul Conferinței POSDRU/159/1.5/S/132400, *Tineri cercetători de succes- dezvoltarea profesională în context interdisciplinar și internațional*.
180. Rădulescu, S., M., (1994). *Teorii sociologice în domeniul devianței și al problemelor sociale*, Computer Publishing Center, București.
181. Regan, P, & Steeves, V. (2010). Kids R Us: *Online Social Networking and the Potential for Empowerment*. *Surveillance & Society*, 8(2), 151-165.
182. Reisdorf, B., C., Axelsson, A., S., Söderholm, H., M., (2012). *Living Offline - A Qualitative Study of Internet Non-Use in Great Britain and Sweden* - Borås Academic Digital Archive (BADA). Accesat online în data de 17.04.2014 la: <http://bada.hb.se/handle/2320/11472>.
183. Reynie, Dominique (2011). *La jeunesse du monde. Une enquete planetire*, enquete menee par Fondapol en janvier 2011 sous la direction de Dominique Reynie.
184. Rigby, K., & Smith, P.K. (2011). *Is School Bullying Really on the Rise?* *Social Psychology of Education: an International Journal*, 14, 4, 441-455.
185. Roberts, D. F., Foehr, U. G., & Rideout, V. (2005). *Generation M: Media in the lives of 8 – 18 year olds*. Menlo Park, CA: The Henry J. Kaiser Family Foundation. Accesat în 10.10.2013, de pe <http://www.kff.org/entmedia/7251.cfm>.
186. Rollot, Ollivier, (2012). *La generation Y*, Presses Universitaires de France, Paris.

187. Roudet, B., (2006). Les societes europeenes au miroir des jeunes, in Galland, O., Roudet, B., (eds)., *Les jeunes Europeens et leur valeurs*, Institut national de la Jeunesse et de l'Education populaire, La Decouverte, 9-38.
188. Roussel, S., Doumount, D., (2008), *Quelle efficacite pour la prevention des addiction chez les adolescents?* Service communautaire de Promotion de la Santé, Belgique.
189. Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing: The art of hearing data* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
190. Rubington, E., Weinberg, M., S., (2011). *The Study of Social Problems: Seven Perspectives, seventh edition*, Oxford University Press.
191. Schaller, J., J.,(1999). *Accompagner la personne en difficulte-Politiques sociales et strategies de direction*, Dundon, Paris.
192. Schmidt, M., E., Wandewater, E., A., (2008). *Media and attention, cognition and school achievement*, Future Child, 18 (1), 63-85.
193. Shanahan, M., J., (2000). „Pathways to adulthood in changing societies: variability and mechanisms in life course” Annual Review of Sociology, 26, p. 667-692.
194. Sheese, B. E., & Graziano, W. G. (2005). *Deciding to defect: The effects of video game violence on cooperative and competitive behavior*. Psychological Science. 16(5), 391-396.
195. Sheldon, P. (2008). *Student favorite: Facebook and motives for its use*. Southwestern Mass Communication Journal, 23(2), 39-53.
196. Sheldon, P. (2010). *The Relationship Between UnwillingnesstoCommunicate and Students' Facebook Use*. Journal of Media Psychology, 20(2), 67-75.
197. Shields, N., Khane, J., (2011). *Social and Psychological Correlates of Internet Use among College Students*. Cyberpsychology: Journal og Psychological Research on Cyberspace, 5(1).
198. Simpson, R., (2008). Young Adult Development Project, accesat la data 14.03.2014, de pe site-ul <http://hrweb.mit.edu/worklife/youngadult/youngadult.pdf>.
199. Smith, B., (2002). *Atlas.ti for qualitative data analysis in Perspective in Education*, Volume 20 (3).
200. Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., and Tippett, N., (2006), *A report to the Anti-Bullying Alliance-An incestigation into cynerbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between ange and gener in cyberbullying*, disponibil la data:10.03.2015, de pe site-ul: <https://www.staffscb.org.uk/Professionals/Key-Safeguarding/e-Safety/Task-to-Finish-Group/Task-to-Finish-Group-Documentation/Cyber-Bullying---Final-Report.pdf>.
201. Spears, B., Slee, P., Owens, L., Johnson, B.,(2008). *Behind the scenes and screens: insights into the human dimnsion of covert and cyberbullyinh*. Journal of Psychology, 217.4, 189-196.
202. Spitzberg, B., H., Hoobler, G., (2002).*Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism*. New Media & Society, 4 (1) 71-92.
203. Sponcil, Megan; Gitimu, Priscilla. (2013). *Use of social media by college students: Relationship to communication and self-concept*. Journal of Technology Research, Accesat online la data de 10.03.2015, <http://www.aabri.com/manuscripts/121214.pdf>
204. Statbel, *Ménages et familles en Belgique*, Communiqué, 24/07/2009.
205. Statbel (2006), *Statistiques sur l'usage des TIC par les individus*, SPF économie.
206. Statbel (2008), *Statistiques sur l'usage des TIC par les ménages*, SPF économie.
207. Steinberg, L. (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9, 69-74.
208. Subrahmanyam, K., Greenfield, P.M., & Tynes, B. (2004).*Constructing sexuality and identity in an online teen chat room*. Journal of Applied Developmental Psychology, 25, 651-666.

209. Subrahmanyam, Kaveri, and Patricia Greenfield (2008). "Online Communication and Adolescent Relationships." *The Future of Children*. 18.1: 119-146. District, Si Sa Ket Province, in Journal of Public Health, September-December.
210. Supaket, P., Munsawaengsub, S. & Nanthamongkolchai S. (2008). *Factors Affecting Computer Game Addiction and Mental Health of Male Adolescents in Mueang District*, Si Sa Ket Province. Journal of Public Health, 38(3), 317-330.
211. Ten Dam, G., & Volman, M. (2007). *Educating for adulthood or for citizenship: Social competence as an educational goal*. European Journal of Education, 42(2), 281-298.
212. Thanuskodi, S., (2013). "Gender Differences in Internet Usage among College Students: A Comparative Study" . Library Philosophy and Practice (e-journal). Paper 1052.
<http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1052>.
213. Thomas, L., Znaniecki (1947). *Social Theory: The Multicultural and Classical Readings*. 4th ed. Boulder, CO: Westview Press.
214. Tisseron, Serge, Missonnier, Sylvain, Stora, Michael (2006). *L'enfant au risque du virtuel*, Dunod, Paris.
215. Tufă, L., (2010). Diviziunea digitală. Accesul și utilizarea internetului în România, comparativ cu țările Uniunii Europene, in Revista Calitatea Vieții, Nr. 1-2, 71-86, accesat la data 17.06.2015, <http://www.revistacalitateavietii.ro/2010/CV-1-2-2010/CV-1-2-2010.pdf>.
216. Tufekci, Z. (2008). *Grooming, gossip, facebook, and myspace*. Information, Communication & Society, 11(4), 544-564. doi:10.1080/13691180801999050.
217. Urista, M.A., Dong, Q., & Day, K.D. (2009). Explaining why young adults use myspace and facebook through uses and gratifications theory. *Human Communication*, 12(2), 215- 229.
218. Valkenburg, P. M., Schouten, A. P., & Peter, J. (2005). Adolescents' identity experiments on the Internet. *New Media and Society*, 7, 383-402.
219. Vigotsky, L. S. (1978). *Mind and society*. Cambridge, MA: MIT Press.
220. Wainer J, Dwyer T, Dutra RS, et al (2008). *Too much computer and Internet use is bad for your grades, especially if you are young and poor: results from the 2001 Brazilian SAEB*. Comput Educ; 51:1417-1429.
221. Wan, C., Chiou, (2006). Psychological motives and online games addiction: a test of flow theory and humanistic needs theory for Taiwanese adolescents *CyberPsychology & Behavior*, 9, 317-324.
222. Wang, J., Iannotti, R., Luck, J., (2009). *Computer use and internet bullying among US adolescents: Gender and grade differences*. Journal of Health Technologie Appl. 7:9-15.
223. Weinberger, D.R., Elvevag, B. & Giedd, J.N. (2005). *The adolescent brain: A work in progress*. Washington: National Campaign to Prevent Teen Pregnancy. Retrieved from www.teenpregnancy.org/resources/reading/pdf/BRAIN.pdf.
224. Welsh, M., Parke, R., Widman, K., O'Neil, R. (2001). *Linkages Between Children's Social and Academic Competence: A Longitudinal Analysis*, Journal of School Psychology, Vol. 39, No. 6, 463-481.
225. Wesemann D, Grunwald M. (2008). Online discussion groups for bulimia nervosa: *An inductive approach to Internet-based communication between patients*. Int J Eat Disord 2008; 41:527-534.
226. Williams, M., (2007). *Avatar watching: participant observation in graphical online environments*, Qualitative Research, No. 7, 5-27
227. Wilson, Robert E., Samuel D. Gosling, and Lindsay T. Graham (2012), "A Review of Facebook Research in the Social Sciences", *Perspectives on Psychological Science*, 7 (May), 203-20.
228. Wolfradt, U., & Doll, J. (2001). *Motives of adolescents to use the Internet as a function of personality traits, personal and social factors*. Journal of Educational Computing Research, 24, 13-27.

229. www.profiletechnology.com/fr/
230. Ybarra ML, Emenyonu N, Nansera D, et al. (2008). *Health information seeking among Mbararan adolescents: results from the Uganda Media and You survey*. Health Educ Res 2008; 23:249-258.
231. Yee, N. (2006). *Motivations for play in online games*. CyberPsychology & Behavior 9, 772-775.
232. Yen, J., C. Yen, C. Chen, S. Chen, & C. Ko. (2007). *Family Factors of Internet Addiction and Substance Use Experience in Taiwanese Adolescents*. CyberPsychology & Behavior, 10, 323-329.
233. Yen, J., C. Yen, C. Chen, S. Chen, & C. Ko. (2007). *Family Factors of Internet Addiction and Substance Use Experience in Taiwanese Adolescents*. CyberPsychology & Behavior, 10, 323-329.
234. Zamani, E., Chashmi, M., Hedayati, N. (2009), *Effect of Addiction to Computer Games on Physical and Mental Health of Female and Male Students of Guidance School*. Addiction and Health, 1(2), 98-105.
235. Zamfir, C., Vlăsceanu, L., (1993). *Dicționar de sociologie*, Ed. Babel, București.

ANEXE

Anexa Nr. 1: Tabel privind indicatorii descriptivi ai eșantionului de subiecți

Tabel Nr.10: Indicatori descriptivi ai eșantionului de subiecți

Număr subiect	Vârstă	Gen	An de studiu	Facultatea	Angajat
1.	19	F	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
2.	21	F	II-nivel licență	Psihologie și Științe ale Educației	nu
3.	20	F	II-nivel licență	Psihologie și Științe ale Educației	nu
4.	20	M	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
5.	22	F	II-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
6.	23	M	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
7.	20	F	I-nivel licență	Inginerie economica	nu
8.	26	F	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	da
9.	24	M	II-nivel master	Psihologie și Științe ale Educației	da
10.	21	M	II-nivel licență	Jurnalism	nu
11.	20	F	II-nivel licență	Relații internaționale	da
12.	18	F	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
13.	19	F	I-nivel licență	Inginerie	nu
14.	20	M	I-nivel licență	Științe Politice	da
15.	23	F	IV-nivel licență	Biologie și Geologie	nu
16.	20	F	II-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
17.	21	F	II-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	da
18.	23	F	II-nivel master	Jurnalism	da
19.	20	F	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
20.	20	F	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
21.	23	F	III-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
22.	22	F	II-nivel licență	Psihologie și Științe ale Educației	nu
23.	21	M	II-nivel licență	Drept	nu
24.	20	F	II-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
25.	25	F	III-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	da
26.	21	F	II-nivel licență	Facultatea de Științe Economice	nu
27.	23	F	III-nivel licență	Litere	da
28.	20	F	II-nivel licență	Litere	nu
29.	21	M	III-nivel licență	Inginerie	nu
30.	20	M	I-nivel licență	Chimie	nu
31.	20	F	II-nivel licență	Matematica și Informatică	nu
32.	20	F	II-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu

Număr subiect	Vârstă	Gen	An de studiu	Facultatea	Angajat
33.	20	F	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
34.	20	F	II-nivel licență	Litere	nu
35.	25	F	III-nivel licență	Psihologie și Științe ale Educației	da
36.	21	F	III-nivel licență	Psihologie și Științe ale Educației	da
37.	19	M	I-nivel licență	Matematică și informatică	nu
38.	20	M	II-nivel licență	Facultatea de Științe Economice	nu
39.	23	F	II-nivel master	Litere	nu
40.	26	F	II-nivel master	Matematică și Informatică	da
41.	24	F	IV-nivel licență	Drept	da
42.	22	F	III-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	da
43.	24	F	II-nivel licență	Psihologie și Științe ale Educației	nu
44.	25	M	II-nivel master	Știința și Ingineria Mediului	da
45.	23	F	II-nivel master	Științe Politice	da
46.	23	F	II-nivel master	Biologie și Geologie	nu
47.	23	M	III-nivel licență	Biologie și Geologie	nu
48.	24	M	II-nivel licență	Geografie și Geologie	da
49.	22	F	II-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	nu
50.	24	F	II-nivel licență	Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor	da
51.	26	F	I-nivel licență	Sociologie și Asistență Socială	da
52.	25	M	II-nivel master	Jurnalism și Științe ale omunicării	da
53.	20	M	I-nivel licență	Geografie și geologie	nu

Anexa Nr. 2: Ghid de interviu (pentru tinerii studenți/masteranzi)

Salut, realizez o cercetare cu privire la practicile și obiceiurile de utilizare a calculatorului și implicațiile acestora asupra dezvoltării sociale a adolescenților și tinerilor studenți.

Toate datele vor fi confidențiale iar răspunsurile tale vor fi folosite doar în scopul cercetării propriu-zise. Te rugam sa oferi răspunsuri cât mai detaliate care îți prezintă propriul punct de vedere. Pentru clarificarea și argumentarea răspunsurilor la întrebările de mai jos, te rugăm să ne lași adresa ta de e-mail.

Răspunsurile tale sunt importante pentru cercetarea de față!

I. Date de identificare

Adresa ta de e-mail

1. Ce vârstă ai?
2. Ce studiezi? În ce an ești?
3. Descrie-te în câteva fraze (pasiuni, interese, aspirații).

II. Practici și obiceiuri de utilizare a calculatorului

4. Prezintă un scurt istoric (traietorie personală) de utilizare a calculatorului (de când ai început să-l utilizezi, scopuri și cum s-au modificat în timp).
5. Descrie importanța calculatorului pentru viața ta apoi raportează gradul de importanță pe o scala de la 1 la 5 (1-putin important;5-foarte important).
6. Tu ce rețele de socializare utilizezi și ce posibilități îți oferă?
7. Care este relația ta cu rețeaua de socializare pe care o utilizezi și cum s-a dezvoltat în timp?
8. Cum s-au schimbat opiniile tale despre o persoană după ce ai văzut că ai postat ceva?
9. Ce spun persoanele de pe rețeaua de socializare pe care o accesezi despre tine?
10. Care este legătura dintre mesajele pe care le postezi pe rețelele de socializare/blog și viața ta reală?
11. Care este cel mai interesant lucru pe care ți-l oferă rețelele de socializare?

III. Asumarea rolurilor sociale

12. Ce (crezi că) spune profilul tau (de Facebook) despre tine?
13. Ce legătură găsești între mesajele pe care le postează prietenii pe rețelele de socializare și experiențele de viață prin care treci?
14. Spune-ne despre rolul utilizării calculatorului în pregătirea ta școlară.
15. Cum consideri că s-a modificat experiența de învățare a elevilor/studenților odată cu utilizarea calculatorului?
16. Care sunt facilitățile pe care ți le oferă calculatorul/internetul în alegerea unei profesii?
17. Care este relația dintre modul în care te prezinți pe rețelele de socializare și felul tău de a fi în societate?
18. Ce te motivează să utilizezi rețele de socializare/internetul în viitor?

Anexa Nr.3: Ghid de interviu (pentru tinerii crescuți în centrele rezidențiale)

Salut, realizez o cercetare cu privire la practicile și obiceiurile de utilitare a calculatorului și implicațiile acestora asupra dezvoltării sociale a adolescenților și tinerilor studenți.

Toate datele vor fi confidențiale iar răspunsurile tale vor fi folosite doar în scopul cercetării propriu-zise. Te rugăm să oferi răspunsuri cât mai detaliate care îți prezintă propriul punct de vedere. Pentru clarificarea și argumentarea răspunsurilor la întrebările de mai jos, te rugăm să ne lași adresa ta de e-mail. Răspunsurile tale sunt importante pentru cercetarea de față!

Adresa ta de e-mail:

1. Câți ani ai? Cu ce te ocupi în prezent?
2. Dacă ar fi să povestești un eveniment important care te-a format ca persoana, care ar fi acela?
3. Poți să spui un eveniment care ți-a creat dificultăți în viața?
4. Scopul cercetării mele este să cunosc atitudinile diferitelor persoane față de calculator/internet și posibilitățile pe care le oferă. De aceea, vreau să te rog să îmi povestești când ai avut acces prima dată la calculator și în ce circumstanțe?
5. De ce consideri că este important sau nu calculatorul/internetul pentru viața ta? (poți vorbi despre avantajele pe care ți le oferă internetul)
6. Ce dezavantaje crezi că oferă utilizarea internetului?
7. Vorbește-mi despre prietenii tăi și despre persoanele cu care menții legătura.
8. Ai prieteni virtuali? Despre ce discuți cu ei?
9. Care sunt riscurile care pot apărea atunci când navighezi și comunici prin intermediul internetului?
10. Cum te ferești de ceea ce cred ei că e periculos pe internet, dar în viața reală?
11. Vorbește-mi despre lucrurile sau relațiile pe care le ai pe internet și care îți influențează viața reală.
12. Ce rețele de socializare folosești (Facebook, Twitter etc.)?
13. De ce ai sau nu ai un cont (Facebook) pe o rețea de socializare?
14. Care este cel mai important (interesant) lucru pe care ți-l oferă calculatorul/internetul?
15. Cum te-a ajutat calculatorul în pregătirea ta școlară?
16. Cum te-a ajutat calculatorul/internetul în găsirea unui loc de muncă (în alegerea unei profesii)?
17. Cât timp petreci pe zi pe calculator/internet?
18. Ai sentimentul că ești exclus/marginalizat de societate (grupuri, oameni)?
19. Pe internet te-ai confruntat cu respingerea/marginalizarea? În ce context?
20. Te-a ajutat în vreun fel internetul/calculatorul în depășirea problemelor cu care te-ai confruntat în viață?
21. Ce te motivează pe viitor să utilizezi calculatorul/internetul?
22. Care este cel mai frumos lucru din viața ta?

În era digitală, utilizarea calculatorului și internetului a devenit pentru tineri o activitate comună cu interferențe puternice în marea majoritate a activităților. Pe fondul accesării mediului online, unele dintre cele mai importante aspecte ale dezvoltării sociale a adolescenților și tinerilor capătă noi valențe și particularități specifice de abordare. Scopul principal al lucrării este de a prezenta aceste schimbări, atât din prisma literaturii de specialitate, cât și pe baza cercetării științifice efectuate. Rezultatele cercetării au constituit fundamentul pentru propunerea unui model teoretic al dezvoltării sociale a tinerilor din generația digitală, care surprinde schimbări importante ale integrării sociale a tânărului apărute ca urmare a conectării la un nou mediu, mediul virtual.

ISBN: 978-606-37-0497-0